
VOJENSKÉ ROZHLEDY

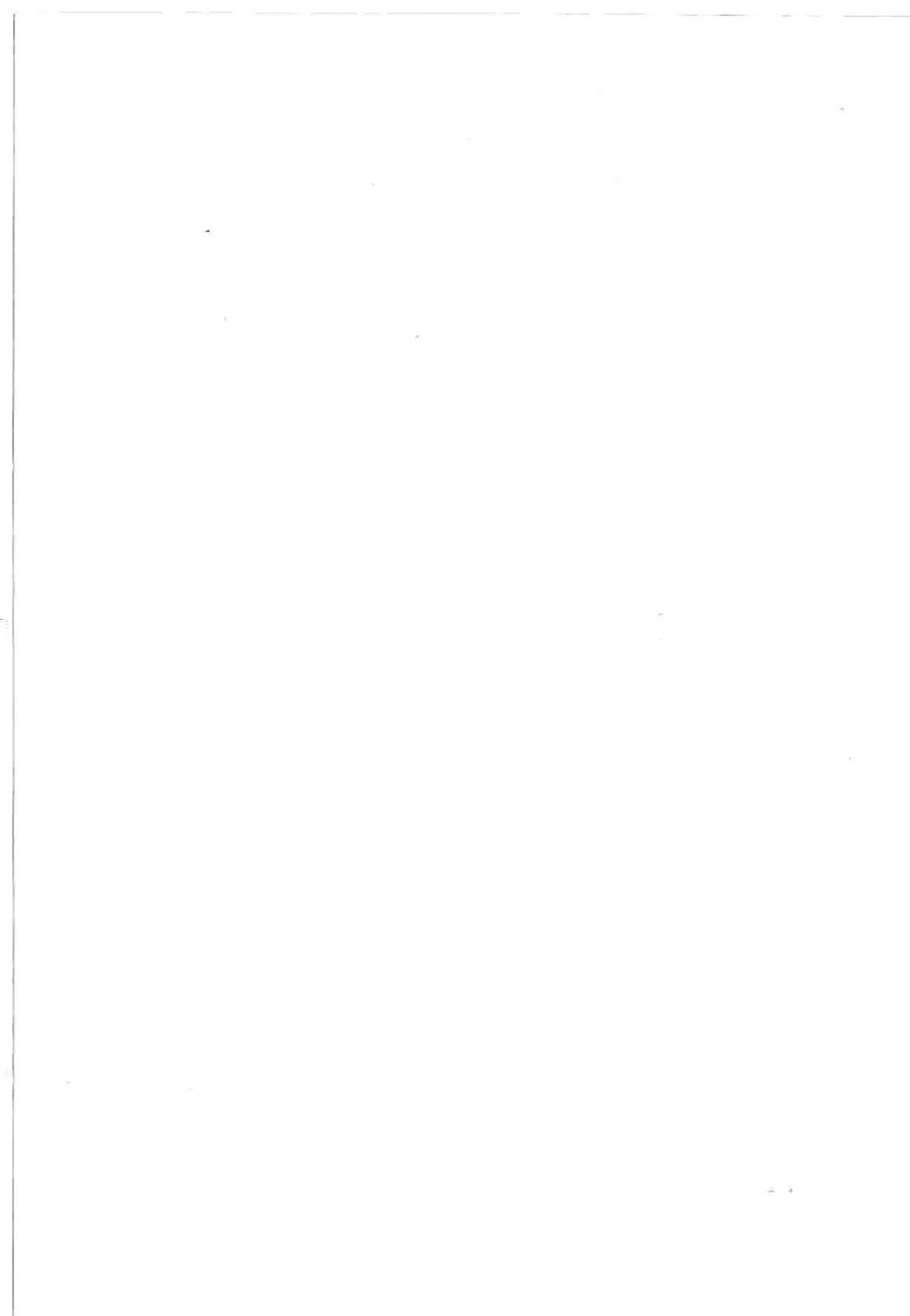
Czech Military Review

e peníze
řaničí ?
E JINAM !
MAS COOK

1996

2

TEORETICKÝ ČASOPIS ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

VOJENSKÉ ROZHLEDY

2

PÁTÝ (TŘICÁTÝ SEDMÝ) ROČNÍK

Veškeré články uveřejněné v časopisu *Vojenské rozhledy* vyjadřují výhradně názor autora k dané otázce. Nejsou oficiálním názorem velení Armády České republiky.

*Redakce časopisu **Vojenské rozhledy***

Kam směřuje vývoj evropských bezpečnostních struktur?

Společně s koncem studené války a zhroutením Sovětského svazu se rozpadlo i další, v pořadí již třetí uspořádání Evropy. Obdobně jako dříve vestfálský mír z roku 1648 nebo pařížské mírové dohody z let 1919-20, také uspořádání stanovené Jaltou nevydrželo navždy. Představovalo umělé rozdělení Evropy, vedlo ke vzniku prvního, druhého a třetího světa. První dva světy tvořily antagonistické bloky, rozdělené ideologií. Tyto bloky vytvořily sféry vlivu na celém světě, více či méně vzájemně respektované. To byl konec rozhodujícího vlivu evropských mocností v mezinárodních vztazích. Třetí uspořádání Evropy znamenalo její konec jako velmoci i jako subjektu mezinárodních vztahů. Evropa se přeměnila ze subjektu na objekt. Nové evropské uspořádání formovaly dvě supervelmoci a hrály v něm hlavní roli.

Po ukončení studené války mizí také tento model a na východě evropského kontinentu se vytváří proměnlivé, málo stabilní bezpečnostní prostředí.

* * *

V období studené války se za jedinou součást bezpečnosti považovala vojenská bezpečnost, aniž se bral zřetel na ostatní oblasti. V důsledku toho jsme dnes svědky jevu nazývaného **nová bezpečnostní rizika**. Některá z nich mohou být skutečně nová - například nekontrolované šíření zbraní hromadného ničení, balistických řízených střel nebo konvenčních zbraní. Jiné problémy jsou jen nevyřešenými záležitostmi z minulosti, například otázky menšin nebo přelidnění v rozvojových zemích. Každý evropský bezpečnostní systém musí v prvé řadě evropským státům garantovat v maximálně možném rozsahu bezpečnost a vytvoření struktury evropské stability prostřednictvím politické solidarity, případně odpovídající vojenské síly. Jaké možnosti byly zatím v historii nabídnuty?

BEZPEČNOSTNÍ KONCEPCE

V nedávné minulosti se v Evropě uplatnily zhruba čtyři koncepce bezpečnosti. Jejich cílem bylo především zabránit vypuknutí rozsáhlejšího válečného konfliktu. Jedná se o koncepci kolektivní bezpečnosti, kooperativní bezpečnosti, integrační koncepci a kolektivní (společnou) obranu.

♦ *Kolektivní bezpečnost.* Za nejdůležitější byla vždy považována kolektivní bezpečnost, která se možné narušitele míru pokouší odstranit použitím kolektivní síly v oblasti své působnosti. Kolektivní bezpečnost proto vždy znamená použití síly a ozbrojený konflikt, nebo dokonce válku jako součást své koncepce. Tato koncepce se dnes realizuje jako globální kolektivní bezpečnost v rámci OSN. Případ Kuvajtu ukázal, že kolektivní

bezpečnost může účinně fungovat. Ale pouze v tom případě, kdy jsou v sázce životní zájmy velkých mocností. Instituce kolektivní bezpečnosti jsou teoreticky celkem přiměřeným nástrojem k dosažení bezpečnosti svých členů, ale očekávat, že budou automaticky fungovat, se zdá být utopií.

♦ *Kooperativní bezpečnost.* Druhou koncepcí je kooperativní bezpečnost, která směřuje k prevenci války nebo konfliktu aktivními opatřeními prováděnými s předstihem, v rámci preventivního diplomatického mechanismu a kooperace všech zúčastněných států. Hlavními pilíři této koncepce jsou: *prevence konfliktu, včasné varování, zjišťování faktů a budování důvěry*. Pro tuto bezpečnostní koncepci je nezbytná kontrola zbrojení a odzbrojení a jejím charakteristickým znakem je tvorba rozhodnutí shodou názorů. V období studené války fungovala kooperativní bezpečnost celkem efektivně prostřednictvím Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě (KBSE). Ta, stejně jako její současný následník, Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE), úspěšně napomohla předcházet umělému dělení Evropy.

Současný kooperativní bezpečnostní systém ale postrádá mocenské nástroje pro ty případy, kdy selhávají všechny diplomatické metody. Působí spolehlivě pouze do té doby, pokud platí určitá pravidla chování (např. dohodnutá v Helsinkách), respektovaná všemi členy, a pokud je stabilita bezpečnostního prostředí garantována vlivem supervelmocí. Selhává, jakmile tyto předpoklady přestanou platit nebo se o nich začíná pochybovat. Kooperativní bezpečnost se snaží *konceptně bránit válce nebo konfliktu, ale její struktury nejsou uzpůsobeny pro donucovací opatření*. Proto si účastnické státy zajišťují svoji bezpečnost prostřednictvím kolektivních obranných opatření nebo vlastními národními obrannými koncepcemi. Nové možnosti ukazuje rozvíjející se spolupráce mezi OBSE a NATO.

♦ *Integrace.* Třetí, velmi slibnou a relativně novou bezpečnostní koncepcí, je integrace, která se pokouší učinit válku materiálně nemožnou. Podle této koncepce mají být *potenciální protivníci co nejtěsněji spojeni politicky, ekonomicky nebo vojensky*. Tato koncepce byla uplatňována na různých úrovních hlavně ve druhé polovině tohoto století. Příkladem může být například integrace zdrojů uhlí a oceli ustavením Evropského společenství uhlí a oceli (*European Community for Coal and Steel - ECCS*), kde spolu spolupracují Německo a Francie, dva bývalí nepřátelé.

Rostoucí ekonomická integrace vytváří z Evropy globální ekonomickou sílu, což má za následek vzrůst politické a bezpečnostní jednoty. Jiným příkladem je úspěšná integrace německých ozbrojených sil do NATO a Západoevropské unie (ZEU).

♦ *Kolektivní neboli společná obrana.* Čtvrtou a také velmi účinnou koncepcí je kolektivní (společná) obrana. Představuje nejstarší obranný systém na světě, který svoji účinnost prokazuje již po celá staletí. Účinnost této koncepce vynikla v období studené války v kontextu nefunkčnosti koncepce kolektivní bezpečnosti a vzájemné politické vůle bránit území států NATO proti společné hrozbě. Odstrašování spolu s kolektivní obranou zvýšilo věrohodnost NATO, které se tak stalo nejúčinnější organizací kolektivní obrany a vedle EU také druhým pilířem stability v Evropě.

Když zmizelo společné ohrožení, byla existence NATO zpochybňována. Vedle své původní role, spočívající ve společné obraně území členských států, NATO získalo nové poslání - napomáhat řešení krizových situací ve světě. Operace *Deliberate Force* a *Deny*

Flight, společná operace ZEU a NATO *Sharp Guard*, nasazení vojsk IFOR v mezinárodní operaci *Spojené úsilí* na území Bosny pod velením NATO ukazují, že se při řešení těchto nových úkolů NATO osvědčuje jako účinné a pružné.

VZÁJEMNĚ SE POSILUJÍCÍ INSTITUCE

Na základě těchto čtyř základních obranných koncepcí vzniklo v Evropě okolo dvanácti různých organizací s různými úkoly, které někdy bývají označovány jako *evropská bezpečnostní architektura*, *síť evropské bezpečnosti*, *evropský bezpečnostní systém*, *navzájem propojené nebo vzájemně se posilující instituce*.

■ Minimalizace koncepčních nedostatků

Všechny tyto organizace začaly překonávat své koncepční nedostatky přijímáním velkého množství nejrůznějších opatření. Prakticky žádná z nich nezůstala taková, jakou byla v období studené války. Podíváme se na nejdůležitější z nich.

▲ **OBSE.** Příkladem mírového urovnávání sporů v OBSE je konsenzus minus jeden a pravidlo minus dva v krizovém managementu a předcházení konfliktům nebo pořádání mimořádných zasedání v případě závažného porušení závazků OBSE. Hlavní výhodou této organizace je široká členská základna založená na stejném postavení států a přijímání rozhodnutí prostřednictvím konsenzu.

▲ **NATO** se otevřelo politické a vojenské spolupráci vytvořením Severoatlantické rady pro spolupráci (NACC) a programu Partnerství pro mír (PfP). V rámci OBSE doplňuje bezpečnostní dialog praktickými opatřeními. Další činnost i věrohodnost NATO jsou důvodem jeho stále přitažlivosti pro státy střední a východní Evropy. Zdá se, že převažujícím evropským bezpečnostním problémem konce 90. let zůstane rozšiřování NATO.

▲ **OSN** se začala zabývat operacemi k udržení míru, založenými na konsenzu válčících stran. Udržení míru, preventivní diplomacie a předcházení konfliktům, to jsou nyní základní prvky oficiálního „Programu pro mír“ (An Agenda for Peace), který byl schválen schůzí Rady bezpečnosti a jehož autorem je generální tajemník OSN Butrus-Butrus Ghálí.

▲ Také *Evropská unie* (EU) zavedla asociační dohody umožňující užší ekonomickou spolupráci. V mezinárodním měřítku uzavřela dohody se zeměmi Středomoří, Středního východu, Jižní Ameriky a Asie. Unie udržuje neustálý dialog o politických a ekonomických otázkách společného zájmu a účastní se přímých jednání o problémech obchodu a investic, především v kontextu s Všeobecnou dohodou o clech a obchodu (*General Agreement on Tariffs and Trade - GATT*). Významný je její podíl i na humanitární pomoci při konfliktu v bývalé Jugoslávii.

MIMOEVROPSKÉ ASPEKTY BEZPEČNOSTI

Velice důležitými jsou i mimoevropské aspekty bezpečnosti Evropy. Objevují se, pokud více nebo méně ekonomicky sjednocená Evropa vstupuje na mezinárodní politickou scénu. Evropa, jako jedna ze tří strategicky důležitých globálních ekonomických oblastí, si musela

uvědomit jednak tvrdou konkurenci Severní Ameriky pod vedením USA a Severoamerické zóny volného obchodu (*North American Free Trade Area - NAFTA*), a také Asie pod vedením Japonska, v budoucnosti možná i pod vedením Rady pro ekonomickou spolupráci v Asii a Tichomoří (*Asia Pacific Economy Council - APEC*).

Evropa je tedy nucena hrát politickou roli, a proto naléhavě potřebuje sjednotit svoji zahraniční, obchodní, finanční a ekonomickou politiku. Bude muset zabezpečit strategické zdroje, aby si zabezpečila prosperitu, fungování ekonomiky a životní úroveň obyvatel. Také obrana územní celistvosti a svobody znamená trvající nepostradatelnost vhodné výzbroje. **Tento proces vyžaduje společnou bezpečnostní politiku a její nedílnou součást - společnou obrannou politiku.** Má-li být účinně prováděna soudržná bezpečnostní politika, jsou k tomu třeba vojenské prostředky. Pokud se integrační proces v Evropě má pohnout kupředu a pokud se Evropa chce poctivě ujmout své role, je společná evropská obrana nevyhnutelná a nepostradatelná.

■ Evropa bez spojenců?

Evropa má nyní šanci znovu převzít odpovědnost za svůj osud a stát se opět subjektem v mezinárodní politice. Ale jak ukazuje případ bývalé Jugoslávie, stále není připravena se takového úkolu zhostit. Proces evropského sebeurčení je teprve na samém počátku. Neznamená to ale, že by se měly trhat vazby s americkými spojenci, kteří pomáhali při rekonstrukci Evropy a pomáhali budovat současné politické a ekonomické struktury. Tito spojenci by však měli respektovat, že si Evropané musí určovat svoji budoucnost především sami. Znamená to, že by **transatlantické spojení mělo získat vyšší kvalitativní úroveň, která by se měla odrazit v nově upraveném organizačním rámci - v Atlantické smlouvě.**

Existují totiž některá nová nebezpečí, která bezprostředně vyžadují společný západní (respektive „severní“) přístup. To je důvodem, proč by v žádném případě neměly být rozpuštěny instituce, které se ukázaly jako efektivní. Nezávislá obranná identita Evropy (bez spojenců) proto zatím zůstane jen dlouhodobým cílem.

■ Vojenský potenciál musí být dostatečný

Některé naléhavé problémy evropské bezpečnosti vyžadují, abychom se opírali o věrohodný obranný potenciál, armádu, mezinárodní obranné organizace. Je jasné, že to bude daňové poplatníky stát peníze a že po ukončení studené války budou různá opatření velice nepopulární. Je možné, že zvýšení prostředků pro jednu organizaci by mohlo být kompenzováno jejich snížením pro instituce, které již nejsou ve své současné dimenzi potřebné. To by ale vyžadovalo změnu struktury dané organizace, například NATO. Ale restrukturalizovat NATO v době, kdy je pro evropskou bezpečnost životně důležitá stabilita a důvěra, by bylo velmi nebezpečné. Pokládá se za téměř jisté, že chybějící strategický potenciál evropských mocností by mohl být vytvořen i z evropských zdrojů. Jedná se třeba o leteckou a námořní přepravu, družicový průzkum nebo regionální systém obrany proti balistickým řízeným střelám.

■ Evropa a ZHN

Protože jsou vojenské štáby zvyklé vypracovávat scénáře pro ty nejhorší situace a případy, budeme muset také řešit velice nepopulární otázku jaderných zbraní. Vzpomeňme

při této příležitosti francouzské pokusy na atolu Mururoa. Neexistuje žádná záruka, že Evropa nebude ve střednědobé perspektivě vážně ohrožena zbraněmi hromadného ničení. Příkladem je irácký program vývoje biologických zbraní. Proto bude nezbytná minimální, ale důvěryhodná jaderná „pojistka“ pro odstrašení dobře vyzbrojených diktátorů. To vyžaduje sdružení evropských prostředků a společné řízení celou integrovanou Evropou. Otázka jaderné síly jako pojistky (tak ji definuje nová strategická koncepce NATO) je v současné době v rámci NATO vyřešena.

Existuje princip sdílení nákladů mezi základní skupinou států, která vlastní ponorky nebo letouny schopné nést konvenční i jaderné zbraně. Ale i předstrategické zbraně (tj. operačně-taktické) mohou mít, zrovna tak jako zbraně nové generace, strategický význam.

ASPEKTY VNITROEVROPSKÉ BEZPEČNOSTI

Integrace je zřejmě jedinou vhodnou koncepcí pro vnitroeurovskou bezpečnost, která brání rozpoutání ozbrojeného konfliktu, po materiální i personální stránce; zaručuje stabilitu a je důležitým faktorem bezpečnosti, který zabraňuje zbytečné rivalitě, zaručuje plnou právní podporu a řízení menšinových a náboženských otázek ať už prostřednictvím legislativy, soudů nebo důrazem na kulturu, vzdělání či sociální hlediska. Integrace musí být postupná a měla by začínat konkrétními investičními opatřeními k rekonstrukci východní části Evropy. Tím se v uvedené oblasti vytvoří exportní trh pro EU, což v dlouhodobé perspektivě bude mít za následek návratnost investic, prosperitu.

Sjednocená Evropa nemůže být vytvořena naráz nebo prostou unifikací. Bude vytvářena prostřednictvím konkrétních opatření, výsledků, které vytvoří předpoklady pro tzv. akční solidaritu.

■ EU jako federace států

Tyto smělé cíle vyžadují překonat některé problémy. Předně se obyvatelé musí začít cítit jako Evropané a musí podporovat ideu společné Evropy. Integrační přístup ohrožuje staré, konsolidované, centralizované a mocné vlády některých států, u kterých chybí vůle k podpoře „nadrárodnosti“. Státy, které si vytvořily dobře fungující federální struktury, se s evropskou strukturou ztotožňují snadněji než ostatní. Z hlediska dlouhodobé perspektivy si lze představit EU jako federaci států, která může později vyústit do skutečné unie.

Odpovědi na to, co by se mělo stát v krátkodobé a střednědobé perspektivě, pokud existují, jsou pouze teoretické. Někteří odborníci ovšem nesdílejí názor o nutnosti neomezené, bezpodmínečné a co nejrychlejší integrace všech států do EU, ZEU, případně i NATO. Podle jejich názoru, pokud tyto instituce mají zůstat pevnými pilíři, je to nemožné. Příliš rychlá integrace by oslabil a destabilizovala základní skupinu států západní a středozápadní Evropy.

Transformace východní části kontinentu směřuje k projektu stability a bezpečnosti. Systém bezpečnosti se „zuby“ by měl lépe konsolidovat tuto měnící se oblast. Ta bude vyžadovat buď regionální uspořádání podle kapitoly VIII Charty OSN, nebo funkční, globální kolektivní bezpečnostní systém: „četníka“ pro evropský kontinent. Tento „četník“ by realizoval rozhodnutí Rady bezpečnosti OSN v Evropě vojenskými prostředky, s cílem pomoci OSN odpoutat se od závazků v Evropě. Přijímání rozhodnutí Radou bezpečnosti

OSN není názornou ukázkou čisté demokracie, ale alespoň funguje. Systém více než padesáti sobě rovných subjektů bude totiž stěží fungovat úspěšně.

■ Jsou nutné další instituce?

Otázkou zůstává, zda je opravdu potřebné vytvořit nějakou další instituci, než je evropský bezpečnostní systém. Existuje příliš mnoho podobných organizací a všechny stojí velmi mnoho peněz. Možná by bylo lepší sdružit finanční prostředky a vytvořit jednu organizaci účinnější, nebo přerozdělit úkoly takovým způsobem, aby mezi organizacemi nedocházelo ke konkurenci nebo překrývání? Podstatné ale je, aby rozhodovací proces zůstal věrohodný a spolehlivý a aby se státy, které v něm hrají hlavní úlohu, věnovaly skutečnému řešení problémů.

PERSPEKTIVY

Předpokládá se, že otázky společné obranné politiky a společné obrany budou patřit na mezivládní konferenci EU, která se koná v letošním roce, mezi klíčové. Nebude se diskutovat o tom, zda v tomto kontextu hraje rozhodující roli NATO nebo ZEU. Tyto otázky jsou po Maastrichtu a Petersbergu již rozhodnuty. Totéž platí i pro zbytečnou otázku, zda některý stát může vstoupit pouze do ZEU bez vstupu do NATO. Vážným problémem ovšem zůstává, jak dalece bude ZEU akceschopná a jak těsně bude spolupracovat s EU.

Na zasedáních EU a ZEU byl v roce 1995 předložen dokument, zabývající se třemi okruhy možností, které budou postoupeny mezivládní konferenci:

- * status quo, s některými funkčními úpravami,
- * institucionalizace vztahů mezi ZEU a EU bez jejich splnutí,
- * začlenění společné obrany do rozšířené dohody o EU společně s rozpuštěním ZEU.

Poslední možnost má teoreticky tři různé varianty začlenění společné obrany:

- obrana jako nadnárodní úkol komise EU,
- obrana jako mezivládní úkol všech členských států EU, realizovaný Radou EU,
- obrana jako mezivládní nebo nadnárodní úkol hlavní skupiny států umožňující rozhodnout se k neúčasti (obdobně jako je tomu v případě Sociální charty, Měnové unie, členských států Schengenské dohody), i k postupnému zapojení pro ty členské státy EU, které jsou ochotny tak ukázat praktickou solidaritu.

* * *

Zajišťování bezpečnosti Evropy již není jen úkolem stratégů NATO nebo ministrů obrany. Je mnohem více úkolem komisařů Evropské unie, investorů a bankéřů.

Ani jediný z nových, rozšířených programů, které přijaly různé mezinárodní organizace, nezaručuje zcela spolehlivě bezpečnost zúčastněných států. Bezpochyby se zlepšila kooperace, dialog a snad i přátelství v různých oblastech, ale ukazuje se, že pouze plná účast v těchto organizacích spolu s převzetím všech závazků garantuje jejich koncepční

výhody a s tím související zvyšování bezpečnosti. Logickým důsledkem tedy zůstává snaha států střední a východní Evropy o vstup do NATO s cílem dosáhnout záruk své bezpečnosti.

Seznam pramenů:

- **Brown, M. E.:** NATO Expansion: The Need is Dubious, the Risks Real. WEU Press Review, 1995, č. 7.
- **Fitchett, J.:** Western Europe Proposes New Trans-Atlantic Pact. WEU Press Review, 1995, č. 22.
- **NATO Handbook.** Brussels, NATO Office of Information and Press 1995.
- **Nunn, S.:** The Future of NATO in an Uncertain World. WEU Press Review, 1995, č. 119.
- **The European Security Environment - An Austrian point of view.** In: NATO European Security Cooperation Course. Oberammergau, NATO School - lecture 1995.

V dnešním světě skutečně všechno souvisí se vším. Je naivní domnívat se, že například Česká republika, země ležící v samém centru Evropy, se může uzavřít sama do sebe, vztyčit jakýsi prapor přeludu neutrality a říci - Ať se děje co se děje, nás se to týkat nebude, my budeme cosi jako Švýcarsko. Samozřejmě i vývoj v Rusku se bytostně dotýká celého světa a ještě intenzivněji se dotýká nás. Já nevím, kdo vyhraje volby v Rusku. Víím ale, že ty volby jsou velmi důležité, při současném ústavním systému v Rusku, podstatně důležitější než volby parlamentní.

*(Z rozhovoru s prezidentem České republiky Václavem Havlem,
Český rozhlas 18. 2. 1996.)*

Národní bezpečnostní strategie v podmínkách demokratického státu

(Význam a uplatnění)

Dosažení cílů 1. řádu zaměřených na ochranu státu proti jakýmkoliv hrozbám se řídí v demokratických zemích ustanovením zákona. Právní normy v tomto ohledu stanoví podmínky konsenzu na úrovni všech ústředních orgánů státní správy, správních orgánů, orgánů samosprávy a právnických osob důležitých pro obranu státu. Věcné otázky obrany se potom zpravidla vyjadřují v dokumentech, jako například Národní strategie obrany, Národní bezpečnostní strategie, Doktrína obrany státu, Bílá kniha.

Věcné otázky obrany přirozeně nabývají na důležitosti v složitých podmínkách, kdy je nedostatečně propracovaná a skloubená legislativa v oblasti komplexně chápané bezpečnostní strategie státu a chybí přesnější vymezení kompetencí hlavních řídicích institucí a orgánů v oblasti obrany a kdy není k dispozici potřebná legislativa pro zajištění vojenských i jiných opatření, která mají chránit stát proti jakémukoliv ohrožení a zajišťovat jeho bezpečnost. Jde o velice komplikovanou situaci v oblasti vrcholového řízení a velení. V demokratické společnosti tyto otázky navíc souvisejí s civilní kontrolou obrany.

Cílem článku je v tomto směru posoudit některé souvislosti současného stavu a postavit se k obraně demokratického státu v duchu nových tendencí. Přispět ke tříbení názorů na uvedenou problematiku a poukázat na nutnost širšího záběru při jejím řešení, než je její vojenskostrategické pojetí.

K dosažení tohoto základního cíle předpokládám využít jednak nových poznatků, kterých se mně dostalo v průběhu stáže na velitelství amerických vojsk v Evropě, jednak rozboru dokumentu „Národní bezpečnostní strategie Spojených států amerických“¹⁾.

V průběhu stáže na velitelství amerických ozbrojených sil v Evropě (USEUCOM) obdržel náš dvoučlenný tým od náčelníka štábu Lt-Gen Richarda Francise Kellera dokument „Národní bezpečnostní strategie USA“ s tím, že na materiál tohoto významu byl osobně dotazován představiteli českého parlamentu, při jeho poslední pracovní návštěvě České republiky. Některé podrobnější otázky národní bezpečnostní strategie byly též předmětem rozhovorů v dalším průběhu stáže především s odborníky direktoriátu J5.

Z diskusí na americkém velitelství vyplynulo, že ve Spojených státech (ale i dalších demokratických zemích) se nejvýznamnější aktivity související s celým komplexem politických, ekonomických, vojenských a jiných otázek bezpečnostní dimenze odvíjejí právě od dokumentu s příznačným názvem „Národní bezpečnostní strategie“ nebo již zmíněných podobných materiálů, které svým původem s problematikou souvisejí. Následující poznatky ze stáže a uvedené případy nejdůležitější problematiky z národní bezpečnostní strategie by měly přispět k osvětlení širších otázek.

S využitím těchto dvou pramenů vyvozují některé závěry i pro aplikaci na poměry České republiky. Hned v úvodu chci jasně vyjádřit stanovisko, že v článku nejde o rovnocenné srovnání rozdílného postavení a možností světové velmoci na jedné straně a malého středoevropského státu na straně druhé. Nepovažuji za účelné vyvolat dojem, jako kdyby

tato aplikace měla jen charakter ušití stejného kabátu na malou postavu. **Zkušenosti Spojených států v této oblasti jsou pro nás prospěšné především proto, že ztělesňují dlouholetou demokratickou tradici a nikomu svá obranná opatření nevnučují.**

S dokumentem je účelné se v našich podmínkách seznámit také z toho důvodu, že jeho závěry jsou rozhodující pro fungování systému plánování, programování a rozpočtování, který se úspěšně uplatňuje ve Spojených státech a nyní i v resortu obrany České republiky. Otázky první fáze této koncepce - **strategické plánování** - vycházejí právě z ustanovení Národní bezpečnostní strategie. Již od samého počátku zavádění systému plánování, programování a rozpočtování do podmínek resortu obrany ČR zde zjevně chyběl onen impuls v podobě definování základních úkolů vyplývajících z Národní bezpečnostní strategie České republiky nebo nějaké jiné závažné věcné normy národní obrany.

V této souvislosti by zřejmě jedna věc stála za hlubší rozbor. Jde o zdůraznění národních zájmů v bezpečnostní strategii, která je nosnou, i když ne příliš zdůrazňovanou částí právě americké národní bezpečnostní strategie. Tuto podstatnou zásadu by bylo třeba právě v našich podmínkách reálně a nejen filozoficky definovat, jelikož právě od ní by se měly odvíjet všechny bezpečnostně-strategické úvahy a jejich kodifikace jak v příslušné legislativě, tak i v prováděcích dokumentech. Lze tedy patrně doporučit při stanovení budoucích kroků postup prvotního stanovení východisek, a nikoliv tvorby školských definic, jak to uvádí například následující převzatá kritika naší „Bílé knihy“.

Bílá kniha o obraně České republiky, která byla vydána v roce 1995, zřejmě nesplnila svým obsahem a rozsahem poslání, jako plní v některých jiných demokratických zemích, například ve Velké Británii. Publikace dostala především vojensko-teoretický charakter, bez návaznosti na celospolečenský politický a zejména ekonomický i sociální kontext. Podle kritických ohlasů se jedná o publikaci, která objevuje objevené. Obsahuje školské definice, ... většina okruhů je pouze otevřena, aniž by se čtenář dozvěděl cokoliv podstatného.²⁾

V platnosti je stále dokument **Vojenská strategie České republiky** obsahující v teoretické rovině některé zásady související se zajištěním národní bezpečnosti a s odvrácením vojenské hrozby. Vyjadřuje teoretická a praktická východiska a opatření spjatá s přípravou státu a jeho ozbrojených sil na válku. Na základě historických zkušeností, vojenskopolitické situace, ekonomických možností země, možných hrozeb a nových prostředků vedení války se okrajově (bez hlubších souvislostí) zabývá i výstavbou, přípravou a použitím armády a její sloučitelností s NATO.

Tato strategie, kterou zpracoval a garantoval Generální štáb Armády ČR, byla i výchozím předpokladem výstavby a základního fungování resortu obrany, zvláště Armády ČR. Přestože v našich poměrech již existuje řada relevantních studií, jako je například publikace „Mezinárodní souvislosti bezpečnostní politiky České republiky“, vydaná Ústavem mezinárodních vztahů v roce 1995, další oficiální aktuální dokument související s národní obranou zde zatím není. Mírový stav, charakterizující současnou vývojovou etapu, se však ještě nezdá být trvalý.

Dokument Vojenská strategie České republiky nesporně představoval v době svého vzniku nové pojetí obrany státu. Do ní byl například vtělen princip, že Česká republika nepovažuje žádný stát za svého nepřítele a nemá vůči nikomu územní nebo jiné požadavky. Na druhé straně zde byl poprvé od roku 1993 oficiálně veřejně deklarován zájem České republiky zvýšit svou bezpečnost, stát se členem NATO s vůlí podílet se na kooperativní

bezpečnosti. Tato strategie vlastně v době svého vzniku představovala (jedinou) strategickou koncepci, která v hrubých rysech veřejně deklarovala nejzákladnější úkoly a cíle obrany státu.

Z hlediska rozhodujících otázek národní bezpečnosti České republiky, které se již podařilo Vojenskou strategií České republiky vyjádřit, především patří:

- Pro současnou bezpečnostní situaci v Evropě je charakteristická malá pravděpodobnost vzniku konfliktu vysoké intenzity, ale současně i nižší stupeň stability, nejasnost, nejistota a rychlost, s jakou může dojít v některých zemích ke změnám. Česká republika musí v zájmu své bezpečnosti vycházet z reálných hrozeb.
- Česká republika musí zatím budovat obranu své země zcela samostatně. Při tom se orientuje na zapojení se do transatlantických a evropských organizací kolektivní obrany, usiluje o vstup do NATO, využívá možností dané Partnerstvím pro mír a výsledky spolupráce české armády s armádami vyspělých demokratických států. Významné je použití české armády v rámci mírových sil mimo území ČR.
- Současné vojenské hrozby vyžadují, aby Česká republika měla prostředky schopné nebezpečí války předcházet, na vzniklou situaci pružně reagovat a účinně čelit možným ohrožením. Svým vojenským potenciálem musí být schopna bránit suverenitu a celistvost státního území i proti případnému silnějšímu protivníku se současným uplatněním případných spojenců.
- Česká republika a její ozbrojené síly musí být připraveny čelit vojenskému napadení z kterékoli světové strany a za jakýchkoli podmínek zahájení a vedení války. Ozbrojené síly musí odrazit případný útok agresora na jednom strategicko-operačním směru.
- Způsob zahájení války může být různý. Válka, do níž by byla nucena Armáda České republiky vstoupit, může mít lokální charakter, není však vyloučen ani konflikt regionální či dokonce vysoké intenzity. Hlavním druhem strategického, operačního a taktického použití Armády České republiky bude aktivní obrana s cílem odrazit agresi, udržet, nebo obnovit celistvost státu.
- Výstavba obrany státu, transformace a výstavba Armády České republiky jsou limitovány lidskými, věcnými, zejména ekonomickými možnostmi státu.
- Obrana republiky a použití Armády České republiky je podmíněno včasným přechodem celého státu z mírového na válečný stav ve všech oblastech ekonomiky, civilní ochrany, mobilizační infrastruktury, i v oblastech společenských.
- Pro obranu státu je určující systém řízení obrany jak v míru, tak v období ohrožení a za války. Za obranu České republiky odpovídají v rámci svých pravomocí orgány státní správy, jejichž kompetence stanoví Ústava České republiky a zákony. Ministerstvo obrany je ústředním orgánem státní správy. Orgánem pro velení Armádě České republiky je Generální štáb Armády České republiky.

V souladu s přijatou strategií proběhly reorganizační změny na úrovni ministerstva obrany a Armády ČR. Aplikace a zvláště **praktické zkušenosti z uplatňování závěrů dokumentu však zřetelně ukazují, že Vojenskou strategií ČR nelze suplovat dokument vyššího řádu.** To proto, že z ní nevyplývají potřebné závěry skloubené s politikou,

ekonomickou a sociální rovinou a sladěné s činností ústředních a správních orgánů, orgánů samosprávy a právnických osob, důležitých pro zajištění obrany a její vojenskou výstavbu.

Na rozdíl od české vojenské strategie vycházejí koncepční a systémové otázky spojené s výstavbou vojenské obrany například ve Spojených státech z **Národní bezpečnostní strategie USA - A National Security Strategy of Engagement and Enlargement**. Komplexně pojatá Národní bezpečnostní strategie USA umožňuje přijímat zásadní opatření v oblasti obrany v rámci širšího konsenzu společnosti. Zdůrazňuje základní poslání ozbrojených sil, jejich cíle, úkoly, význam a uplatnění sil v závislosti na politických, ekonomických aj. otázkách.

Národní bezpečnostní strategie USA není ojedinělý dokument v podmínkách Spojených států, zabývající se bezpečností z širšího národního hlediska. V tomto ohledu na ni navazuje **Národní vojenská strategie USA - National Military Strategy of the United States of America - A Strategy of Flexible and Selective Engagement** a v průběhu stáží jsme měli možnost na úrovni velitelství ozbrojených sil Spojených států v Evropě velice podrobně prostudovat i **Strategii angažovanosti a připravenosti - Strategy of Engagement and preparedness**. Problémy budování jednotlivých ozbrojených složek nejsou v těchto dokumentech oddělovány od celospolečenského kontextu. Přístup k výstavbě ozbrojených sil a obraně v tomto pojetí potom umožňuje připravit takové ozbrojené síly, které si stát může z finančních prostředků dovolit, ale též **úměrné** hrozbám.

V uvedené hierarchii zmíněných dokumentů strategického pojetí zaujímá třetí příčku **Strategie angažovanosti a připravenosti - Strategy of Engagement and preparedness** (obdobu dokumentu Vojenská strategie). Na konkrétní podmínky válčiště a s ním spojené vojenské činnosti ji rozpracovalo evropské velitelství ozbrojených sil USA - konkrétně direktoriát J5. Tento dokument je rozhodujícím materiálem pro práci USEUCOM. Direktoriát J5 (jehož odnoží by mohla být v organizační struktuře Ministerstva obrany ČR například Sekce obranné politiky MO) se zúčastňuje v souladu s touto strategií plánovacího procesu velitelství USEUCOM s tím, že na základě cílů, jež jsou vytyčeny strategií USEUCOM, stanoví politicko-vojenskou ideu (bázi) příslušné kampaně. Ze základního pojetí je orgány J5 budován **Plánovací systém regionální bezpečnosti - Theater Security Planning System (TSPS)**. Vraťme se ale opět k národní bezpečnostní strategii.

Národní bezpečnostní strategie USA je vskutku potřebný materiál, obsahující komplexní strategické koncepce, které jsou zřejmě v demokracii nepostradatelné. Bude patrně vhodné znát alespoň v hlavních rysech základní ustanovení tohoto významného dokumentu, který může mít i širší platnost. Úvod (předmluvu) dokumentu osobně formuloval prezident Spojených států William Clinton. Mj. se zde uvádí, že: *...Tato zpráva, předložená podle článku 603 zákona Goldwatera - Nicholse o reorganizaci ministerstva obrany z roku 1986, zpracovává národní bezpečnostní strategii pro novou éru. Při soustředění na nové hrozby a výzvy jsou jejími hlavními cíli:*

- ▲ *Udržet naši bezpečnost ozbrojenými silami, připravenými bojovat;*
- ▲ *podpořit ekonomické oživení Ameriky;*
- ▲ *podporovat demokracii v zahraničí.*

Tato zpráva o národní bezpečnostní strategii představuje strategii, která *...je založena na víře, že spojení mezi naší vnitřní a zahraniční politikou se ztrácí, že musíme oživit svou ekonomiku, pokud máme udržet naše ozbrojené síly, zahraniční iniciativy a že cíle*

zachování naší bezpečnosti, podpory naší ekonomické prosperity a podpory demokracie se vzájemně podporují... Národy se sílícími ekonomikami a silným obchodem se spíše budou cítit bezpečně a budou se vyvíjet směrem ke svobodě...

K dalšímu důležitému momentu předmluvy patří poznatky o tom, že ...Vojenská síla zůstává nepostradatelným prvkem síly našeho národa. I když studená válka minula, musí náš národ zachovat dostatečné vojenské síly k odstranění různých hrozeb, a pokud to bude nezbytné, k boji a vítězství nad našimi protivníky. Ačkoli sice k naší národní bezpečnosti a blahobytu přispívá mnoho faktorů, není žádná jednotlivá složka důležitější než muži a ženy v americké uniformě, stojící na stráži naší bezpečnosti. Jejich kvalifikace, služba a oddanost tvoří jádro naší obrany...

...Žádná vnější síla nemůže vytvořit stabilní a legitimní domácí řád - tuto práci může vykonat pouze daná společnost sama.

V článku se dále uvádějí některé fragmenty Národní bezpečnostní strategie USA, které postihují všechny oblasti politické, ekonomické, sociální, vojenské aj. roviny. Komplexní obsah a hloubka řešení problémů je podle mého názoru hlavní předností celého materiálu. Vybrané části statí ukazují na skutečnost, že v oblasti obrany Spojené státy neponechávají nic „náhodám“.

Příprava dokumentu tohoto významu a charakteru je samozřejmě velice náročná. Patrně je k tomu zapotřebí mít nejen připravené instituce, množství poznatků, ale i zkušeností. Národy, které sdílí stejné demokratické hodnoty, se však takovými dokumenty pravidelně zabývají a jejich zájem o tyto otázky zřejmě roste zejména v historicky významných obdobích. Myslím, že o stejném názoru svědčí (i když toto je jen hypotézou) i následující rozsáhlejší citace ze strategie: ...*Je tu nová éra. Studená válka skončila. Rozpad sovětského impéria podstatně změnil bezpečnostní prostředí...*

...Je to období velkých příslibů, ale i velkých nejistot. Základní americkou hodnotou je svoboda, která ztělesněná v demokratické vládě a tržní ekonomice získala půdu ve světě. Stamiliony lidí odvrhly komunismus, diktaturu nebo apartheid. Bývalí protivníci s námi dnes spolupracují v diplomacii a řešení globálních problémů. Hrozba války mezi velmocemi i spektrum jaderného zničení se značně zmenšily. Dynamika světové ekonomiky transformuje obchod, kulturu, světovou politiku...

...Ve stejné době zůstávají znepokojivé nejistoty a jasné hrozby. Nové nezávislé státy, které nahradily Sovětský svaz, zažívají bolestné hospodářské a politické proměny, stejně jako mnohé nové demokracie střední a východní Evropy. Zatímco naše vztahy k ostatním velmocem jsou konstruktivní jako v každém okamžiku tohoto století, historická transformace Ruska půjde obtížnou cestou ...Rozšiřování zbraní hromadného ničení je vážnou hrozbou. Násilní extrémisté ohrožují v mnoha částech světa křehký mírový proces. Ve světě se ožívají militantní nacionalismus a etnické i náboženské konflikty...

...Ne všechna bezpečnostní rizika jsou viditelná ihned nebo jsou vojenské povahy. Nadnárodní fenomény jako terorismus, obchod s narkotiky, poškozování životního prostředí, vyčerpávání přírodních zdrojů, rychlý růst populace a proudy uprchlíků mají také bezpečnostní dopad.

...Otázky životního prostředí navíc v rostoucí míře ovlivňují mezinárodní stabilitu a v důsledku toho budou novou výzvou. Národní bezpečnostní strategie nezůstává jenom u konstatování. Z následujících příkladů je patrné i hledání optimálních řešení.

Zpráva v tomto duchu objasňuje tři ústřední složky strategie: ... *je to úsilí o posílení bezpečnosti udržováním silné obranyschopnosti a podporou kooperativních bezpečnostních opatření; snaha otevřít zahraniční trhy a pobídnout globální ekonomický růst; podpora demokracie v zahraničí.* Dokument též vysvětluje, jak tyto tři prvky strategie Spojené státy rozvíjejí ve specifických oblastech přizpůsobování a budování institucí, které pomohou zajistit bezpečnost a růst ekonomické síly ve světě.

Národní bezpečnostní strategie Spojených států není pouhou suchou teorií. Velice aktuální otázky pružně reagují na zcela konkrétní jevy ve společnosti a ve světě. Vyhodnocují se zde například i výsledky, kterých bylo dosaženo v jednotlivých úsecích obrany, jaká konkrétní opatření přijala prezidentova administrativa apod. Konstatuje se například, že: ... *Za první dva roky nové administrativy již tato strategie s ohledem na naše bezpečnostní zájmy přinesla hmatatelné výsledky. Dokument v jedenácti samostatných oddílech hodnotí, co se administrativě podařilo na poli obrany, na úseku ekonomiky, v rozpočtových otázkách, v politických úkolech a jiných konkrétních oblastech.*

Národní bezpečnostní strategie má celkově dvě části. První vysvětluje strategii angažovanosti a rozšíření. Druhá část v krátkosti popisuje, jak administrativa tuto strategii uplatňuje. Především by bylo vhodné vědět, co znamená ono rozšíření zájmů angažovanosti a rozšíření.

Zajišťování zájmů angažovaností a rozšířením znamená to, že: ... *Naše angažovanost musí být výběrová, soustředěná na výzvy nejvíce se dotýkající našich vlastních zájmů a zaměřující naše zdroje tam, kde přinesou největší prospěch. Musíme také užívat správných nástrojů, být připraveni jednat samostatně, pokud jsou naše národní zájmy příliš v sázce; v alianci a partnerství, pokud sdílíme zájmy s jinými; a mnohonárodně, pokud jsou naše zájmy obecnější a problémy může lépe řešit mezinárodní společenství. Ve všech případech musí naše reakce záviset na co nejlepších službách našim dlouhodobým národním zájmům. Tyto zájmy jsou definovány hlavně našimi požadavky na bezpečnost. Takové požadavky začínají naší fyzickou obranou a hospodářským blahobytem. Zahrnují také bezpečné životní prostředí a bezpečnost hodnot, dosažených rozšiřováním společenství demokratických národů.*

...*Naše národní bezpečnostní strategie načrtává spektrum politických, vojenských a hospodářských nástrojů a soustřeďuje se na primární cíle, na které prezident Clinton se svou administrativou položil důraz:*

- ◆ *Posílení naší bezpečnosti;*
- ◆ *podpora prosperity doma;*
- ◆ *podpora demokracie.*

K důležité části dokumentu patří pojednání o **udržování silné obranyschopnosti**: ...*Spojené státy musí na ochranu a rozvoj zájmů před hrozbami mít silné a pružné ozbrojené síly, schopné plnit rozmanité úkoly:*

- * *Odstranění a překazení agrese ve velkých regionálních konfliktech, zajištění věrohodné přítomnosti v zámorí,*
- * *ochrana proti zbraním hromadného ničení,*
- * *účast v mnohonárodnostních mírových operacích,*

*** podpora boje proti terorismu a jiných cílů národní bezpečnosti.**

Definice, kterou přináší materiál, stanoví, že to vyžaduje ... *vysoce kvalifikovaný a motivovaný personál, moderní, dobře ošetřovanou výzbroj, realistický výcvik, dostatečné schopnosti podpory a logistiky a též náležité investice do vědy a technologií.* Dokument Národní bezpečnostní strategie USA to nejen konstatuje, ale ukazuje jak toho dosáhnout a co pro to udělat, aby životně důležité úkoly obrany byly zajištěny. Bylo by nesprávné neuznat, že tyto teze jsou důležité i pro obranu kterékoli jiné demokracie.

Domnívám se, že pozornosti by v této souvislosti neměly ujít ani otázky rozebírající rozhodování kdy a jak použít ozbrojené síly: ...*rozhodnutí o tom, zda a kdy použít sílu, je v první řadě a především diktováno národními zájmy; ...ve všech případech musí být náklady a rizika vojenské akce zhodnoceny jako úměrné ohroženým zájmům. ...Budeme spíše nakloněni jednat...* - říká se v dokumentu. Samozřejmě to není v podstatě nový poznatek, ale ... *rozhodování o tom, jak sílu použijeme, má následující soubor odvozených direktiv:*

Za první, když vyšleme americké vojáky do zahraničí, vyšleme je s jasným úkolem a pro operace s pravděpodobností boje, s prostředky pro rozhodné dosažení jejich cílů, po zodpovězení otázek: Jaký typ amerických vojenských schopností nasadit; je použití vojenské síly pečlivě přizpůsobeno našim politickým cílům?

Za druhé v co možná maximální míře budeme usilovat o pomoc našich spojenců a přátel nebo příslušných mezinárodních institucí. Pokud jsou v sázce naše důležité národní zájmy, jsme připraveni jednat samostatně. Ale zejména ve věcech týkajících se zájmů našich spojenců by se ti to měli příslušně angažovat. Společná činnost zvyšuje efektivitu akcí každé země a dělbá odpovědnosti snižuje zatížení každé z nich.

To jsou tedy kalkulace zájmů, které ovlivnily naše použití síly v minulosti a budeme se jimi řídit i v budoucnosti..., uvádí se v materiálu. Kdykoliv tato administrativní použila síly, porovnávala zájmy s cenou. A v každém případě použití vojenské síly posílilo naši diplomacii, což nám umožnilo dosáhnout pokroku, kterého bychom jinak nedocílili.

Národní bezpečnostní strategie USA počítá apriori s vysláním svých ozbrojených sil s přesně definovanými cíli i mimo území vlastní země, a to prakticky v globálním rozsahu, především k **hájení národních zájmů**. Tato úloha je pro Českou republiku a její ozbrojené síly sotva aplikovatelná. Na druhé straně však nelze vyloučit použití i jejích ozbrojených sil mimo vlastní území, zvláště půjde-li o akci v rámci spojenecké struktury nebo při převzetí úkolů pod patronací OSN v duchu ustanovení hlavy VIII Charty OSN. V tomto smyslu se očekávají i určité změny ve znění některých základních dokumentů NATO. Tyto možnosti by však pro ozbrojené síly České republiky rovněž měly být **pojaty v základních rysech do legislativy**, aby nemusela být přijímána jen rozhodnutí „ad hoc“.

Kromě vojenské obrany se v materiálu zmiňují i **mírové operace**. Mnohonárodnostní mírové operace jsou důležitou složkou strategie Spojených států. V tomto ohledu se v materiálu uvádí, že ...*od tradičního peacekeepingu k vynucování míru jsou mnohonárodnostní mírové operace někdy nejlepší cestou prevence, potlačení nebo řešení konfliktů, které by jinak mohly být mnohem nákladnější nebo vážnější.*

Tato hypotéza nás v hodnocení materiálu přivedla vlastně k tomu, co bylo uvedeno na začátku článku v souvislosti s věcnými otázkami zajišťování spolehlivé obrany z hlediska

jejího komplexního pojetí. Ústředním cílem národní bezpečnostní strategie je totiž úsilí o ekonomickou prosperitu (doma i v zahraničí). V našich dokumentech a relevantních pracích často chybí zdůraznění rozporu mezi potřebami obranné strategie a ekonomickými možnostmi státu. Jestliže je to v určitých dimenzích patrné i u světové velmoci, pak je to daleko důležitější aspekt u malého státu, procházejícího navíc ekonomickou transformací, spojenou s poklesem ekonomické výkonnosti. Je to zvláště výrazné v době, kdy přichází do úvahy poměrně značný rozsah a intenzita přezbrojování ozbrojených sil. Hospodářské a bezpečnostní zájmy jsou podle Národní bezpečnostní strategie USA navzájem neoddělitelné a provázané. O tom nás přesvědčí i následující konstatování:

...Naším primárním hospodářským cílem je posílení amerického hospodářství. Prvním krokem k tomuto cíli bylo snížení federálního dluhu a břemene z něj plynoucího pro ekonomiku a budoucí generace. Ekonomický program, vyhlášený roku 1993, obnovil důvěru investorů a posílil naši pozici při mezinárodních ekonomických jednáních. Podle Clintonova ekonomického plánu bude deficit do rozpočtového roku 1998 snížen o 700 miliard dolarů. Prezident Clinton také snížil deficit v procentním podílu HDP z 4,9 % v rozpočtovém roce 1992 na 2,4 % v rozpočtovém roce 1995 - to je od roku 1979 nejnižší úroveň... Při hledání souvislostí strategií (strategických koncepcí obrany) je patrné, že bezpečnostní otázky mají stejný základ především v ekonomice, viz například následující úryvek:

...Naše hospodářská strategie považuje soukromý sektor za motor hospodářského růstu. Úlohou vlády je být soukromému sektoru partnerem, vystupovat jako obhájce obchodních zájmů USA; urovnávat hrací pole na mezinárodních trzích; podporovat americký vývoz; hledat cesty k odstraňování domácích a zahraničních bariér bránících tvořivosti, iniciativě a produktivitě amerického obchodu.

V hospodářské části se pozornost Národní bezpečnostní strategie USA soustřeďuje do následujících oblastí:

- Posílení přístupu na zahraniční trhy;
- severoamerická dohoda o volném obchodu;
- hospodářská spolupráce v asijsko-tichomořském prostoru;
- urugujské kolo GATT;
- rámcová dohoda USA - Japonsko;
- summit Amerik;
- rozšíření sféry volného obchodu;
- posílení makroekonomické koordinace;
- zajištění energií;
- podpora udržitelného rozvoje v zahraničí;
- podpora demokracie.

Základem aktivit souvisejících s obrannou politikou a strategií je **demokratický vývoj**. K otázkám demokracie přistupuje dokument zvláště pečlivě, například se zde uvádí fakt, že *...Jedním z nejpotěšitelnějších a nejpovzbudivějších trendů posledních 15 let je exploze počtu států, přecházejících od represivní vlády k demokracii. Protože úspěch mnoha těchto*

pokusů není nijak zaručen, musí se naše strategie rozšiřování soustředit na konsolidaci těchto režimů a na posílení jejich závazku k demokracii. Současně se snažíme zvýšit respekt k základním lidským právům ve všech zemích a povzbudit evoluci k demokracii tam, kde je to možné.

Primárním prvkem strategie demokracie Spojených států je pracovat s ostatními demokraciemi světa a zlepšit mezi nimi spolupráci v oblasti bezpečnosti a hospodářství. Nové demokracie ve střední a východní Evropě jsou jiným jasným příkladem, vzhledem na jejich blízkost k velkým demokratickým mocnostem západní Evropy, jejich význam pro bezpečnost Spojených států a vzhledem na jejich potenciální trhy.

Závěry dokumentu konstatují, že otázky mobilizování veřejné podpory pro priority národní bezpečnosti se dnes stávají komplikovanějšími. Komplexní příprava vojsk na základě příležitostí, záruk a nového nebezpečí, načrtnutého ve strategii, přicházejí v historickém momentě, kdy Američané jsou naplněni předsudkem starat se o domácí záležitosti, jelikož je rozpočtové otázky sužují více než v jakékoli jiné době poslední poloviny století. Přesto ale celý dokument svědčí o tom, že obraně a zejména armádě věnují vládnoucí činitelé významnou pozornost. V závěrech se konstatuje, že *...jsme zavázáni ke zvýšení americké národní bezpečnosti neúčinnějšími a neefektivnějšími možnými způsoby. Stále a znovu poznáváme, že udržování míru a zabezpečení národní bezpečnosti v současném nestálém světě jsou nákladné. Nicméně, cena nějakého jiného postupu jednání by byla nepoměrně vyšší.*

* * *

Považoval jsem za účelné přispět tímto článkem k prohloubení východisek při formulaci bezpečnostní strategie s tím, že nelze všechny poznatky aplikovat přímo, nýbrž s nutnou transformací na geostrategické, demografické a ekonomické zvláštnosti příslušných státních útvarů. Cílem bylo posoudit v tomto směru některé souvislosti současného stavu a postavit se k obraně v duchu nových tendencí.

Poznámky:

¹⁾ dle českého překladu SZV MO AČR.

²⁾ Wawrosz, P.: „Bílá kniha jasno do armády nepřinesla.“ Ekonom, č. 48/95, s. 21.

Pohledy na optimalizaci Armády ČR

V současné době je vojenskými odborníky často diskutována otázka optimalizace naší armády. Pod tímto pojmem je nezbytné chápat určitý proces rozvoje AČR, v němž organizační, technické a ekonomické procesy probíhají tak, aby byla armáda schopna splnit stanovené úkoly při minimálních nákladech. Klíčem k tomuto procesu je analýza bezpečnostní situace ve světě a v Evropě a zejména její možné dopady na ČR z pohledu zachování územní celistvosti a svrchovanosti státu.

Kromě toho optimalizaci AČR bude nezbytné chápat a posuzovat ještě minimálně z dalších dvou pohledů.

Prvním bude schopnost naší armády zabezpečit obranu státu proti vnějšímu protivníkovi samostatně, bez spojenců, případně bez členství v určité obranné alianci. To znamená, že armáda by měla být bez cizí pomoci sama schopna věrohodně odstrašovat a vést aktivní obranu i proti silnějšímu protivníkovi útočícímu z jakéhokoliv směru.

Druhým pohledem by měla být schopnost AČR zabezpečit obranu republiky v rámci členství v bezpečnostních strukturách. To znamená být schopna zabezpečit obranu státu ve spolupráci se spojenci, ale také být připravena podílet se na plnění spojeneckých závazků, vyplývajících z uzavřených smluv a dohod, i pod spojeneckým velením.

K tomu, abychom mohli armádu k plnění těchto úkolů optimalizovat, bude nezbytné stanovit metodu určitého postupu nebo způsobu jak optimalizaci AČR dosáhnout.

Způsoby optimalizace AČR

Základní způsoby optimalizace naší armády jsou podle mého názoru dva. Oba mají společný vstup, kterým je analýza bezpečnostní situace ve světě a v Evropě, predikce možných rizik a ohrožení státu a z nich vyplývající konkrétní úkoly pro AČR. V dalších krocích se však oba způsoby rozcházejí.

První způsob, který pokládám za rozhodující, je založen na úkolech armády odvozených z analýzy bezpečnostní situace a jejich možných dopadů na ČR, tedy z analýzy možných rizik a konkrétních ohrožení státu.

Další postup by měl být takový, že na základě konkrétní analýzy současného stavu armády budou stanoveny její silná a slabá místa, počty osob, výzbroje, techniky a materiálu s dodržением limitů stanovených přijatými dohodami, dále pak bude stanovena i organizační struktura a dislokace válečně rozvinuté armády.

Na základě takto stanovených počtů, organizační struktury a dislokace válečné armády se stanoví počty, struktura a dislokace mírové armády, která musí zabezpečovat svoje mobilizační rozvinutí a také plnění úkolů při eliminaci nevojenských ohrožení státu. Státní orgány by pak měly zabezpečit potřebné finanční náklady spojené s výstavbou a udržováním této mírové armády včetně nákladů na udržování potřebné výzbroje, bojové techniky a zásob materiálu pro válečně rozvíjenou armádu.

Rozhodující je, že optimalizaci odvozujeme od úkolů, které by měla armáda v případě vnějšího ohrožení státu plnit. Samozřejmě, že přihlížíme i k ekonomickým možnostem státu, které však ovlivňují pouze dobu vybudování takovéto optimální armády.

Druhý způsob vychází z předpokladu, že dominantním kritériem pro optimalizaci jsou finanční prostředky, které mohou být státem maximálně ročně vynaloženy na výstavbu armády. V tomto případě je toto kritérium určující a ostatní jsou mu podřízena.

Postup by měl být takový, že nejdříve se stanoví počty, organizační struktura a dislokace mírové armády, její výzbroj, bojová technika a materiální zabezpečení s ohledem na množství vyčleněných finančních prostředků. Z této mírové funkční armády se na základě jejich mobilizačních možností stanoví počty, struktura, výzbroj a materiál válečné rozvinuté armády a dále se stanoví její operační a bojové možnosti k plnění úkolů vyplývajících z možných ohrožení státu. Tato armáda zřejmě nebude schopna požadované úkoly splnit stoprocentně, ale pouze zčásti, čili bude nezbytné znovu stanovit v těchto úkolech určité priority.

To jsou dva základní způsoby optimalizace, které však mohou být různě kombinovány v závislosti na bezpečnostní situaci ve světě a v Evropě, na situaci v ekonomice státu, ale i konkrétní situaci v armádě.

Od těchto způsobů se pak odvíjí jednotlivé kroky optimalizace armády, které musí vždy zabezpečovat efektivní využívání přidělených finančních prostředků.

Provedení procesu optimalizace, jak již bylo uvedeno, tedy spočívá ve stanovení optimálních počtů osob, výzbroje, bojové techniky a zásob materiálu, ve stanovení optimální organizační struktury orgánů velení a vojsk AČR a jejich dislokace.

Počty osob, výzbroje, bojové techniky a množství zásob

Mírové počty osob, výzbroje a bojové techniky jsou limitovány uzavřenými dohodami OBSE, které zůstaly v platnosti i po rozpadu bipolárního světa. Těmito počty sledovaných druhů výzbroje (zejména těžké) je však limitována i válečně rozvinovaná armáda. Je to způsobeno tím, že výroba či nákup těchto druhů zbraní v době ohrožení (případně ve válečném stavu) by byla velmi složitá a rovněž těžce realizovatelná. Důvodem je, že u většiny uvažovaných těžkých zbraní nejsme výrobcí a vyšší počty takovéto výzbroje v míru nelze na území státu skladovat.

Jiná situace je v počtech osob a v lehké výzbroji. Jestliže se podíváme na demografický vývoj mužské populace, vidíme, že počet chlapců narozených v letech 1974 až 1988 soustavně klesá a tento trend zůstává v dalších letech zachován. Současně se zvyšuje procento trvale a dočasně neschopných výkonu vojenské základní služby. Podstatný úbytek brančů způsobuje i civilní služba. Tyto okolnosti vyžadují, abychom se více soustředili na profesionalizaci mírové armády. Ta početní nedostatky brančů a odvedenců pokrývá několikaletou službou profesionálů.

Mírová armáda však současně cvičí vojenské odbornosti pro armádu válečně rozvinovanou a jejich počet současně s úbytkem vojáků základní služby bude klesat. **Prozatím je počet záloh schopných k povolání do válečně rozvinuté armády dostatečný, ovšem kvalita jejich vycvičenosti každým rokem klesá.** Jejich pravidelná příprava totiž vyžaduje vynakládání značných finančních prostředků, které nejsou vždy k dispozici.

Počty lehké výzbroje jsou v podstatě neomezené, protože je možné ji soustavně vyrábět, včetně munice. K tomu máme v případě potřeby i určité výrobní kapacity.

Celkově však tato situace vyžaduje optimalizovat počty osob a výzbroje válečné i mírové armády na základě jí stanovených konkrétních úkolů a přidělených finančních prostředků.

Organizační struktury orgánů velení a vojsk

Optimalizace válečných organizačních struktur orgánů velení a vojsk AČR by měla vycházet rovněž z úkolů předpokládaných plnit armádou při vojenském ohrožení státu a také ze stanoveného počtu osob, výzbroje a bojové techniky.

Orgány velení by měly být členěny na strategickou, operační a taktickou úroveň s dodržением jedno až dvoustupňového velení na každé z nich. Ideální stav v jednotlivých orgánech velení a řízení by měl být takový, aby nevyžadoval při přechodu z mírového stavu na válečný provedení velkých změn. Toho však *nelze zcela dosáhnout*, zejména *na strategické úrovni*. Je to způsobeno především rozdílnou působností těchto orgánů v míru a za války. Pouze *dílčí změny v organizační struktuře* při přechodu z mírového na válečný stav by měly být *na operační úrovni*. *Na taktické úrovni* by měly být organizační struktury *prakticky totožné*, lišící se pouze nižším stupněm jejich mírové naplněnosti.

Systém velení a řízení by měl být tvořen tak, aby byl spolehlivý, odolný, hierarchicky členěný, vzájemně propojený a také dostatečně efektivní.

V zájmu rychlého a kvalitního plnění úkolů by mělo být na operační úrovni odděleno velení polním vojskům od velení prostředkům předurčených k obraně teritoria.

Velení polním a vzdušným silám by mělo být považováno za věc koaliční jurisdikce, zatímco velení silám územní obrany by mělo být považováno za věc národní.

Všechny stupně velení a řízení by měly být postupně vybaveny informační technikou plně kompatibilní s NATO a jejich organizační struktura by měla odpovídat organizační struktuře obdobných orgánů této aliance. Přitom prioritně (do roku 2005) by měly být vybaveny pozemní a vzdušné síly a ostatní podle možností. S tím souvisí i zabezpečení jazykové připravenosti velitelů a štábů AČR.

Pro řešení nevojenských ohrožení by měl být v míru připraven na strategickém stupni krizový orgán, jehož struktura by tvořila jádro orgánu vytvářeného pro velení a řízení AČR za války.

Organizační struktura svazků a útvarů AČR by měla odpovídat úkolům vojsk, plněným při možném vojenském ohrožení státu. Tyto struktury by měly být funkční, životaschopné, aby plnily již v míru základní úkoly bez jejich dodatečného posilování osobami z jiných svazků a útvarů.

Na základě předpokládaných úkolů by měl být rovněž stanoven maximální rozsah svazků a útvarů, s přihlédnutím k omezeným počtům výzbroje a bojové techniky a také stanoveny správné poměry počtů osob mezi pozemními a vzdušnými silami i po družích vojsk uvnitř těchto sil. Organizační struktury by měly být typové. V míru by měly být schopny účinně plnit úkoly odstraňování, zabezpečovat přípravu záloh a údržbu uložené techniky pro válečně vytvářené útvary.

Pro doplňování armády bude nezbytné zachovat princip všeobecné branné povinnosti. Svazky a útvary budovat jako poloprofesionální nebo alespoň se zvýšenou mírou profesionalizace. Je nutno vytvořit pouze dva typy útvarů. **Mírové**, jejichž organizační

struktura i naplněnost by byla totožná s válečnou strukturou a naplněností, a pak **válečně vytvářené**, které by byly rozvinovány na bázi základů techniky, s organizačním jádrem.

Tento systém by podstatně zjednodušil uvádění naší armády do bojové a mobilizační pohotovosti a umožnil by také snížit počet lhůt pohotovosti stanovovaných pro svazky a útvary. Navíc by umožnil navazovat na „kritéria použitelnosti vojsk“ stanovená normami *SHAPE*.

Na operačním stupni by se podstatně posílila úloha teritoria vytvořením orgánů velení již v míru. Ty by řešily veškeré mobilizační úkoly, součinnostní úkoly s orgány státní správy, zabezpečovaly by činnosti polních vojsk a plnily další úkoly na teritoriu, včetně přípravy záloh v míru.

Orgán velení vytvořený pro polní vojsko by měl podřízeny pouze svazky a útvary mírově naplněné, rozmístěné po celém teritoriu státu, vysoce mobilní, předurčené jak pro mírové, tak i pro válečné operace. Byl by oprostěn od plnění mobilizačních úkolů, jež by za něj řešily teritoriální orgány velení, podřízené Generálnímu štábu AČR.

Vzdušné síly by byly tvořeny na operační úrovni jedním orgánem velení, který by velel svazkům a útvarům letectva i protivzdušné obrany.

* * *

Základním předpokladem úspěšnosti optimalizace AČR by měla být úměrnost finančních nákladů vynaložených na její provedení. Struktura naší armády, její vyzbrojení a dislokace by tedy měla odpovídat nejen předpokládaným úkolům, lidským zdrojům, ale i finančním možnostem státu, protože jedině tak se bude armáda, schopná obrany státu, intenzivně připravovat a v souladu s rozvojem nejnovějších poznatků vědy i vyzbrojovat.

Optimalizace AČR musí zabezpečit:

- ♦ armádu jako stabilní a účinný prvek obranného systému státu, tvořený vlastními silami a prostředky,
- ♦ možnost začlenění armády do systému kolektivní obrany celoevropské bezpečnosti,
- ♦ posílení bezpečnosti Severoatlantické aliance.

Vztahy armády a společnosti: vývoj a tendence

Vztahy armády a společnosti jsou tématem, kterému se věnuje v současném světě značná pozornost a v posledních čtyřech letech i oborem, ve kterém došlo ke značnému pokroku. Odborníci věnující se tomuto problému zdůrazňují, že současné teorie vztahů armády a společnosti jsou produktem teprve posledního půlstoletí. První konsistentní koncepce byly vytvořeny až v padesátých a šedesátých letech americkým politologem Samuelem Huntingtonem a později i nestorem vojenské sociologie Morrisem Janowitzem; na komunistickou společnost byly tyto koncepce aplikovány americkými politology Williamem Odomem, Amosem Perlmutterem a Timothy Coltonem. Devadesátá léta jsou charakteristická hledáním nových přístupů k problematice vztahů armády a společnosti.

* * *

Většina tzv. postkomunistických zemí v současnosti usiluje o vstup do NATO a především participuje na programu *Partnerství pro mír*. Jedním z nejdůležitějších otázek v rámci této iniciativy, a také důležitým předpokladem pro členství v Severoatlantické alianci, je demokratická kontrola armády a změna vztahů armády a společnosti. Tuto myšlenku formuloval asistent ministra zahraničních věcí USA pro otázky Evropy a Kanady Richard Holbrook ve svém článku „Citlivé rozšíření NATO bude chránit Evropu i Ameriku“ v *International Herald Tribune* a později ji rozvedl v článku publikovaném v časopise *Foreign Affairs*. Zdůraznil, že „každá nová členská země NATO musí být demokratická, musí mít tržní ekonomiku a musí být ochotna a schopna provádět odpovědnou bezpečnostní politiku a tak přispívat k poslání Aliance“. To znamená, že žádná země, kde armáda není pod civilní kontrolou a kde doposud nevznikly standardní vztahy mezi armádou a společností, se nesmí o členství v NATO ucházet.¹⁾

O tom, že tento důraz na standardní vztahy mezi armádou a společností i civilní kontrolu armády nejsou jenom pouhými slovy, svědčí i mnohé výzkumné projekty, které jsou sponzorovány jak NATO, tak jednotlivými vládami členských zemí, případně EU a WEU.

Vztahy armáda - společnost a naše minulost

Pochopit vztahy armády a společnosti v České republice není možné bez historické analýzy jejich vývoje. Je potřeba si uvědomit, že mnohé z aktuálních problémů jsou odrazem minulé situace a mají hluboké kulturní zakotvení; nelze je proto změnit ze dne na den. K vyřešení některých může dojít generační obměnou, jiné se však v důsledku vývoje a nových společenských trendů spjatých s industriální společností mohou ještě více prohloubit.

Od 17. století - konkrétně v letech 1620 až 1918 - neexistoval žádný státní útvar, který by byl výrazem české svěbytnosti, a proto existuje jen málo událostí, které by formovaly českou vojenskou tradici. Značnou roli ve vytváření základů vojenských tradic sehrály až čs. legie, ve kterých bojovalo na 140 tisíc legionářů. Za první republiky byly vztahy armády a společnosti vcelku pozitivní, i když bychom je neměli idealizovat. Velice úspěšné byly mobilizace v roce 1938. Ovšem na druhé straně, na obranu republiky armáda použita nebyla a i když šlo o **politické** rozhodnutí, vyvstala již tehdy později často frekventovaná otázka „*K čemu máme armádu?*“ Její naléhavost nezmizela ani pod dojmem skutečnosti, že v průběhu druhé světové války se naši vojáci účastnili boje proti fašismu na všech frontách.

Zvláštní kapitolu tvoří období komunistické vlády. V roce 1948 armáda zůstala v kasárnách. Přímo byla potom armáda proti občanům nasazena dvakrát. V roce 1953 v Plzni proti demonstraci, v níž obyvatelé tohoto města vyjadřovali svou nespokojenost s měnovou reformou, podruhé v roce 1969 v Brně proti demonstraci připomínající první výročí „bratrské pomoci“. Navzdory skutečnosti, že v r. 1968 armáda neprovedla žádná opatření, aby zabránila okupaci, byla v normalizačním období jako státní instituce čistkami postižena v podstatě nejvíce. Existují indikace (návrhy některých vysokých důstojníků na ÚV KSČ), které ukazují na přípravu k vojenskému zásahu proti demonstrantům v roce 1989. Všechny tyto události se odrážejí v historickém povědomí českého národa a mají svůj vliv na formování vzájemných vztahů mezi armádou a dnešní společností.

Vztahy armády a společnosti po roce 1989

Jaké jsou nejdůležitější problémy v oblasti změny vztahu mezi armádou a společností v postkomunistické společnosti? Slovinský sociolog a současný zástupce této republiky v OSN Anton Bebler je charakterizoval následovně:

- oddělení armády a komunistické strany,
- depolitizace armády a zákaz politických aktivit v armádě,
- podřízení armády parlamentní, vládní, prezidentské a veřejné kontrole,
- vytvoření prostředků, které by armádě umožnily artikulovat své zájmy a potřeby.

Tyto úkoly vyžadují provést následující základní kroky:

1. Jednoznačně rozdělit pravomoci mezi prezidenta a vládu.
2. Ustanovit parlamentní a vládní kontrolu vojenského rozpočtu, včetně kontroly pravomocí parlamentu v případě určitého ohrožení.
3. V době války kontrolu armády a generálního štábu civilním ministrem.
4. Vytvořit pozitivní image armády ve společnosti, zvýšit její důvěryhodnost a odpovědnost.²⁾

Seznam opatření, která měla nastolit standardní vztahy armády a společnosti a zavést plnou civilní kontrolu, je pochopitelně daleko širší už proto, že do této oblasti vstoupili i noví aktéři, jako například tisk, politické strany, regionální samosprávy a vědecké instituce. Celý problém je nyní daleko komplexnější. Z tohoto důvodu se budeme věnovat jednotlivým oblastem podrobněji, přičemž se zaměříme na spíše kontroverzní aspekty vztahů armády a společnosti.

1. Prezident, vláda a parlament

V „Prezentačním dokumentu“ podepsaném v říjnu 1994 v Bruselu se říká, že ČR již vytvořila základy demokratické kontroly armády, které jsou shodné s těmi, které sdílejí státy s rozvinutou demokracií. Je potřeba poznamenat, že v této formální rovině došlo v porovnání se stavem před rokem 1989 k radikální změně a že byla zavedena plná vládní a parlamentní kontrola armády. Naše situace je odlišná od Rumunska a Bulharska, ale i Polska, kde měl vojenský establishment výrazný vliv na rozhodování o tom, kdo se stane ministrem. V Armádě ČR jsme se nesetkali se situací, že by generálové vyjádřili nedůvěru svému ministrovi, jak se to například stalo v září 1994 v Polsku (incident v Drawsku) na podnět prezidenta Walesy. Pokud se v ČR diskutovalo o osobě ministra obrany, případně o pravomocích jednotlivých ústavních činitelů, diskuse probíhaly v rovině politické nebo masmédiální a armáda se do nich nezapojila.

Kontrola vládou, parlamentem a prezidentem se nejvýrazněji projevuje ve sféře kontroly rozpočtu. Armáda si je vědoma toho, že žije z peněz daňových poplatníků a současně i toho, že společnost není ochotna vynakládat prostředky, pokud není jasné kde, kdy, proč a jak jsou utráceny. Otázkou dne je tudíž **transparentnost finančních toků a operací** prováděných armádou. Když srovnáme současnou situaci v České republice s ostatními demokratickými zeměmi Evropy, můžeme předpokládat, že tlaky na finanční kontrolu armády budou stále silnější a tato otázka se dostane ještě více do centra pozornosti nejen politiků, ale i novinářů a civilní veřejnosti. Samozřejmě, že i zde bychom mohli najít kontroverzní body, které se týkají odpovědnosti jednotlivých ústavních a státních činitelů (především branného a bezpečnostního výboru v parlamentu, role Rady obrany státu a generálního inspektora) ve vztahu k armádě. Výraznějším nedostatkem v této oblasti je poněkud vágní bezpečnostní koncepce, která by měla vyjasnit cíle ČR v bezpečnostní oblasti i úkoly armády a současně by jednoznačně definovala důvody existence armády, kolem kterých stále existují v tisku, v české veřejnosti, ale i mezi některými politickými subjekty pochybnosti.³⁾

2. Politici a civilní pracovníci v armádě

V říjnu 1990 vystřídal generála Vacka ve funkci ministra obrany Miloš Dobrovský a ještě před tím začali na ministerstvu pracovat lidé reprezentující Občanské fórum a vojenské sdružení Obroda. Šlo o důležitou změnu, která byla především v zahraničí chápána jako trend k ustanovení standardní civilní kontroly armády. Po vzniku České republiky se na nejvyšších postech objevili politici koaličních stran. V souvislosti s touto stránkou politické kontroly však musíme poznamenat, a to zdůrazňují také zahraniční experti, že **politická reprezentace v některých případech pronikla dosti hluboko do struktury armády** a že zde působila spíše negativně. Odborná expertiza byla nahrazena **politickým přístupem** k problému, což mělo za následek nejen nespokojenost mezi vojenskými profesionály, ale i negativní vliv na vztahy veřejnosti a armády. Příčinou tohoto stavu byl fakt, že především v počátečních fázích transformace armády *nebyly jednoznačně vymezeny principy obsazování politických a nepolitických funkcí civilními pracovníky*, což by vymezilo kompetence spojené s politickým rozhodováním na straně jedné a profesionální expertizou na straně druhé.

Právě v otázce politické reprezentace se ukazuje, že to, jak je prezentována armáda ve sféře politiky, se stává stále důležitějším faktorem ovlivňujícím vztahy mezi

armádou a společností. Veřejnost kladé stále větší důraz především na kvalitu osobnosti v čele ministerstva obrany i na zájem státních představitelů o armádní problémy.

Počet civilních pracovníků ministerstva roste, což je experty všeobecně považováno za pozitivní prvek, který v případě vyšší míry profesionalizace nahrazuje tzv. kontrolu armády prostřednictvím vojáků v základní službě. Na straně druhé neexistuje jednoznačná politika v oblasti rekrutace civilních pracovníků, ani důraz na jejich odbornou vojenskou přípravu na civilních vysokých školách. **Armáda není za současné situace schopna konkurovat civilnímu sektoru na trhu pracovních sil,** a proto pociťuje nedostatek mladých lidí, kteří by se mohli stát civilními pracovníky v armádě a věnovat se kariéře státního úředníka a současně experta v armádní problematice.

Vztahy mezi vojáky-profesionály a civilními pracovníky se normalizují, i když v počátečním období existovaly určité bariéry mezi těmito skupinami a vojáci z povolání logicky vystupovali jako jediní experti ve vojenské oblasti; mimo jiné také proto, že někteří civilní pracovníci nastupující do armády postrádali elementární znalosti ve vojenské oblasti. Čas však ukázal, že není možné striktně oddělovat civilní a vojenskou oblast. Spíše naopak, vojenští profesionálové si musí uvědomit, že v budoucnu budou civilní specialisté pronikat i do čistě technických vojenských oblastí.

Jde o trend, který známe ze všech moderních armád. Například celá logistická stránka americké operace na Haiti byla zabezpečována civilní ziskovou organizací, mající dlouhodobou smlouvu s americkou armádou. Podobné trendy zaznamenáváme nejen u týlových složek, ale i v oblasti technické podpory (např. technický personál na některých letadlových lodích ap.). Jakákoliv budoucí změna ve vztazích armády a společnosti, ale především uvnitř armády, je výrazně determinována vztahem tří složek: *politik - civilní pracovník - voják z povolání*. Tato situace bude vyžadovat i větší důraz na odbornou, politologickou a vojenskou přípravu civilních odborníků, ale i na přípravu vojáků v oblastech ekonomických a společenských věd. Současně nebude možné opomenout fakt, že na trhu práce bude armáda chápána jako jakákoliv jiná státní či zaměstanecká instituce.

3. *Vojenští profesionálové*

Začátkem devadesátých let vznikla poněkud paradoxní situace, kdy v armádním profesionálním sboru došlo k fragmentaci na dvou osách: První osou je ministerstvo, generální štáb a zbytek armády. Mezi profesionálními vojáky ve vojskách převládá mínění, že jejich nadřazené složky žijí zcela jinými problémy než zbytek armády. Druhou osou je rovina generační. Pro mladé vojáky z povolání se stává kariéra v armádě neperspektivní ve srovnání s lepšími možnostmi, které nabízí civilní sektor. Ten je pro ně přitažlivější z několika důvodů:

- pro lidi s vysokoškolským vzděláním je zde možné dosáhnout vyššího platu a nabízejí se zde daleko lepší možnosti sebeuplatnění,
- civilní firmy neprocházejí neustálou změnou, jak je tomu v armádě,
- sociální stabilita, perspektiva odborného růstu a mnohokrát i platové ocenění je ve většině zavedených soukromých firmách lepší než v armádě.

Naopak pro starší generaci se armáda stala „sociální institucí“, ve které se snaží zůstat za každou cenu. Tento stav je způsoben několika faktory:

- civilní sektor jim nenabízí tolik možností jako mladým lidem,

- jejich schopnost psychické adaptace na zcela novou situaci je nižší,
- administrativní pokusy zbavit se starších lidí se minuly cílem, protože nebyly vytvořeny sociální a finanční podmínky pro jejich odchod.

Současně se zapomnělo, že v armádě jako v jakékoliv jiné organizaci funguje tzv. sociální síť⁴⁾ a ti, kdo sdílejí moc, ji využívají k tomu, aby každé řešení bylo v souladu s jejich zájmy. A skutečná moc byla vždy výsadou především starší generace, změnami nejvíce ohrožené. Vojáci z povolání jsou proto přesvědčeni, že v celé naší armádě fungují jakési „personální unie“.⁵⁾ Když jsme jejich názory porovnávali se situací v některých západních armádách (Velká Británie, Německo, Francie, Švédsko, Švýcarsko, Itálie), byla tato tendence nejvýraznější právě u nás, přestože například tradice neformálních vztahů v britské armádě je pověstná.⁶⁾

4. Image armády a její prestiž

Ukazuje se, že se doposud nepodařilo vytvořit image nového vojenského profesionála. Navíc prestiž vojenské profese neustále klesá, přestože z pohledu veřejnosti je právě **úroveň důstojníků a poddůstojníků z povolání druhým nejdůležitějším faktorem (po osobnostech na čele ministerstva obrany) ovlivňujícím jejich postoje k armádě.** Teprve pak následuje chování a vystupování vojáků na veřejnosti, prospěšnost armády pro společnost i v době míru, zájem představitelů státu o armádu, účinnost civilní kontroly armády, vlastní zkušenosti z výkonu vojenské služby, informace sdělovacích prostředků o armádě, mínění mé politické strany či organizace s níž sympatizují a mínění příbuzných a známých.⁷⁾

Dalším faktorem majícím negativní vliv na vztah mezi armádou a společností je již zmiňovaný fakt, že **armáda není schopna konkurovat civilním firmám na trhu práce.** Tento stav jenom utvrzuje značnou část obyvatelstva v přesvědčení, že *profesionálním vojákem se stává jenom ten, kdo je neschopen najít uplatnění v civilním sektoru a na civilním trhu práce.* Logicky to má vliv na pokračující pokles prestiže vojenského povolání.

V polovině roku 1992 byla situace v případě vojenského povolání následující: mezi sedmnácti povoláními byl důstojník-technik řazen na jedenácté místo za mistra v továrně, i když například rozdíl v jejich vzdělání je evidentní. Ještě o něco nižší byla prestiž důstojníka-velitele roty, který byl na žebříčku prestiže zařazen až za vrchním číšníkem na čtrnácté místo. Za ním byl už jen policista-pochůzkář, průvodčí a popelář. Na předních místech žebříčku byl lékař, ředitel podniku a školy. Výrazně lepší bylo postavení vyššího policejního důstojníka (6. místo). V polovině roku 1995 byla situace ještě o něco horší. Z dvaceti profesí se voják z povolání v hodnosti majora umístil na devatenáctém místě. Za ním byla jenom uklízečka. Mezera mezi ním a mistrem (byl na 13. místě) se ještě rozšířila. Trend k poklesu prestiže je dlouhodobý, a když porovnáme výsledky z roku 1967 s výzkumem prováděným v roce 1995, vidíme, že tehdy zařadili lidé v žebříčku za sebou profesi vojáka z povolání, policisty, mistra v továrně, strojuvzdce a učitele na základní škole. Při posledním výzkumu v roce 1995 se toto pořadí zcela obrátilo. Nejvíce je nyní v úctě učitel (5. místo z dvaceti), následuje strojuvzdce (8.), policista (12.), mistr (13.) a voják z povolání (19.).⁸⁾

Když se zaměříme na vojenskou základní službu, zjistíme, že mezi českou veřejností a zvláště mladými lidmi převládá negativní postoj a **roste podpora plně profesionální armády (viz tab. 1).**

Další výzkum byl zaměřen na možnost rozhodnutí mezi dvěma variantami:

- a) zachováním vojenské základní služby a
b) přechodem k systému plně profesionální armády

zaznamenáváme, že profesionální armáda je podporována 56 % české populace, zachování vojenské služby si přeje jenom čtvrtina respondentů (19 % odpovědělo „nevím“). U mužů ve věku do 30 let je pro zachování vojenské základní služby pouze 15 %. Celé tři čtvrtiny z této části mužské populace jsou pro přechod k profesionální armádě¹⁰⁾. Zdánlivě vysoké procento populace považuje za vhodný způsob jak přispět k obranyschopnosti státu možnost stát se vojákem z povolání, ale jenom malá část je ochotna tak učinit. Můžeme konstatovat, že převládá postoj „armáda ano, ale menší, méně finančně náročná a především beze mne“.

Tabulka 1

Nejlepší forma nové české armády⁹⁾

1. Plně profesionální armáda vytvořena jen z vojáků z povolání	32 %
2. Armáda sestavena z většího počtu vojáků z povolání i na nižších funkcích a z části i z vojáků základní služby	25 %
3. Armáda v níž by profesionální vojáci připravovali krátkodobým výcvikem vojáky v záloze	16 %
4. Žádná armáda	9 %
5. Armáda sestavená převážně z vojáků základní služby	3 %
6. Nevím, neumím to posoudit	15 %

Služba v profesionální armádě je daleko přitažlivější než služba v armádě konskripční, se kterou lidé spojují mnoho negativních charakteristik, jako je šikana, nekázeň, špatné sociální podmínky ap. Profesionální armáda je chápána dvěma způsoby:

- a) jako systém, který by umožnil mladým lidem vyhnout se vojenské základní službě;
b) jako systém, který by odstranil nedostatky, které se u nás spojují s vojenskou základní službou.

Dostáváme se tak do situace, kterou známe z průmyslových zemí, kde je stále výraznější tlak na úplnou profesionalizaci armády, který je politickými stranami využíván ve volbách k získání mladých lidí. Tento scénář se uplatnil v Nizozemí a Belgii a podobné argumenty byly např. použity Jacquesem Chirakem ve volbách ve Francii.

Vydeme-li z růstu tendence k podpoře plně profesionální armády, můžeme předpokládat, že za několik let bude podpora tohoto řešení ještě výraznější a armáda bude stát před nutností změny své hodnotní a věkové struktury. Tato tendence může být ještě výrazněji ovlivněna trendem, který se v současnosti rodí ve vojenském managementu ve Velké Británii (jedná se o tzv. Bettovu zprávu¹¹⁾ analyzující možnosti změny personální struktury britské armády a která by mohla být doslova revolučním faktorem v této oblasti).

Na závěr této části můžeme konstatovat, že zatímco v případě politické kontroly prošla armáda výraznými změnami, v oblasti personalistiky a v otázkách vojenské profese ji podstatné změny teprve čekají.

5. Akademické instituce, vysoké školy

V České republice zatím nedošlo k propojení civilního a vojenského vzdělání v takovém rozsahu, jak to známe z některých západoevropských zemí, především Německa. Výhodou vzdělávání na civilních školách je, že usnadňuje transferabilitu mezi civilním a vojenským sektorem, na kterou zejména mladší generace vojáků z povolání klade značný důraz, protože umožňuje větší uplatnění vojáků po ukončení profesionální vojenské dráhy a zvyšuje prestiž vojenské profese.

Dalším faktorem v této oblasti je i vzájemná spolupráce příslušníků armády a pracovníků civilních institucí na společných projektech týkajících se řešení problémů armády. V tomto případě jde o potřebu propojit dva pohledy na jeden problém, o zlepšení vzájemné komunikace mezi vojenskými a civilními odborníky, což by umožnilo lépe chápat argumenty druhé strany. Vědci z civilního sektoru mající značný vliv na formování postoje společnosti k armádě (zejména politiků, novinářů a veřejnosti) by tak lépe rozuměli tomu, co se v Armádě ČR děje. K určitému posunu v této oblasti již došlo, avšak celý proces závisí spíše na iniciativě jedinců než na koordinované aktivitě ze strany armády.

6. Veřejnost a tisk

Postoje veřejnosti i tisku vůči armádě se od roku 1989 radikálně změnily. Stav bezprostředně po revoluci byl odrazem toho, jakou roli sehrávala armáda v „socialistické společnosti“. Z tohoto důvodu byly pochopitelné hlasy volající po zrušení armády, případně po její drastické redukci a úplné profesionalizaci. Tyto názory sice nereflektovaly skutečný stav, nicméně byly logickým vyústěním určitého rozčarování z role armády ve společnosti, neexistence diskuse o otázkách bezpečnosti a nízké míry transparency vojenské organizace.

Tabulka 2

Charakter informací o armádě v letech 1991-95

Informace	pozitivní	neutrální	negativní
1991	7 %	81 %	12 %
1992	5 %	84 %	11 %
1993	2 %	93 %	5 %
1994	2 %	92 %	6 %
I. - X. 1995	2 %	92 %	6 %

Od roku 1991 poklesl počet kritických sdělení v masmédiích na polovinu, podobný trend jsme zaznamenali ovšem i u pozitivních sdělení. Výrazně vzrostl počet informací neutrálního charakteru.

Současné došlo i ke změně obsahu samotných informací (viz tab. 2). Neobjevují se již útoky politického charakteru, což je další známkou toho, že civilní kontrola armády je standardní. Kritické poznámky mají převážně dva podtexty. Prvním jsou ekonomické otázky. Jde o veřejné zakázky a vojenský rozpočet. Druhým jsou lidi v čele ministerstva

obranu, což platilo především pro rok 1994, kdy se značná pozornost věnovala tzv. bosenské iniciativě bývalého ministra obrany A. Baudyše a pak jeho odvolání.

V důsledku hodnotových změn ve společnosti, které jsou podporovány i zlepšující se ekonomickou situací, budou mezi mladší generací stále sílit skeptické postoje vůči armádě a vojenské službě. Možnost radikálního odmítní vojenské služby není sice pravděpodobná, ale akceptace této varianty bude daleko širší, což bude mít svůj odraz i v některých tlcích na armádu. Současně je potřeba vzít v úvahu, že postoje vůči armádě budou výrazně ovlivněny celkovou informovaností, což signalizují výsledky některých posledních výzkumů (pracují s tzv. *PR-hypotézou*¹²⁾) věnující se problematice aktivní informační politiky a postojů veřejnosti k některým otázkám bezpečnosti.

* * *

Hodnotí-li zahraniční experti armády bývalého komunistického bloku, shodně uznávají, že Armáda České republiky prošla nejvýraznější změnou v oblasti vztahů armády a společnosti a že tyto vztahy můžeme nazvat standardními, i přes některé přetrvávající problémy. Česká armáda nebyla zatažena do politiky a do boje mezi jednotlivými složkami státní moci a správou, jako například v Polsku, kde armáda byla místem střetů mezi prezidentem a premiérem. Nedošlo zde ani k remilitarizaci ministerstva obrany jako v Maďarsku a Bulharsku. Nevznikla zde staronová nomenklatura jako v Rumunsku. Neexistují zde blízké vztahy mezi některými skupinami důstojníků a nacionalistickým hnutím jako v Bulharsku, Rumunsku a na Slovensku.

Přesto všechno je nutné poznamenat, že k nápravě některých vztahů v oblasti koexistence armády a společnosti je ještě dlouhá cesta. Jedním z úkolů, na který bychom neměli zapomínat, je kvalifikovaný odborný přístup k této problematice, s nímž se setkáváme v mnoha zemích západní Evropy. Jako příklad můžeme uvést expertní tým poradce generálního tajemníka NATO pro střední a východní Evropu Chrise Donnellyho, skupiny studující vztahy armády a společnosti na King's College v Londýně, případně aktivity Marshall Centre for European Security Studies v SRN.

„Technokratickou expertizu“, která vždy byla a bude vlastní armádě jako byrokratické instituci, bude třeba nahradit „mnohohodnotnou expertizou“, která se v poslední době prosazuje na mnohých amerických univerzitách jako nový trend v oblasti společenských věd. Jde o trend kombinující sociologické, politologické, psychologické, žurnalistické, matematické, počítačové a modelové, filozofující a jiné přístupy k jednotlivým problémům. Otázka vztahů armády a společnosti totiž nemůže být redukována jenom na otázku civilní kontroly armády. Jde o problém daleko širší, a nebudeme-li mu věnovat pozornost v současnosti, budeme za to platit v budoucnosti.

Poznámky:

¹⁾ Holbrooke R. C., International Herald Tribune, March 1995, Foreign Affairs, March/April, 1995.

²⁾ Bebler A., NATO Review, No. 4, 1994, s. 28.

³⁾ Jeffrey Simon, National Defense University 1995, s. 130-156.

- ⁴⁾ *Sociální síť* je sociologický pojem vyjadřující vazby formální a neformální povahy, mající mocenský, ekonomický, sociální, klientelní atd. charakter a umožňující komunikaci v rámci společnosti, případně společenských institucí.
- ⁵⁾ *Personální unie* jsou sociologickým pojmem vyjadřující tendenci ke vzájemné podpoře v rámci určité více či méně uzavřené skupiny.
- ⁶⁾ Blíže viz Sarvaš Š., *Pracovní spokojenost důstojníků evropských armád*, Závěrečná zpráva, VÚSV 1994.
- ⁷⁾ Institut sociologických studií, Fakulta sociálních věd UK Praha, srpen 1995.
- ⁸⁾ Uvedené údaje jsou z výzkumů Institutu pro výzkum veřejného mínění.
- ⁹⁾ Institut sociologických studií, Fakulta sociálních věd UK Praha, srpen 1995.
- ¹⁰⁾ Blíže viz Hendrych J., *Vztah občanů ČR k bezpečnosti, armádě a vojenské službě*. HPÚ MO ČR, Praha 1995.
- ¹¹⁾ Tzv. *Bettova zpráva* je analýza připravená bývalým generálním manažerem British Telecom na zakázku britského parlamentu a vlády. Bettova komise analyzovala systém řízení a personální struktury v britské armádě a navrhla radikální změnu řízení spočívající např. ve zrušení několika vojenských hodností, snížení počtů důstojníků a zvýšení počtů poddůstojníků, výraznější pravomoci na nižších stupních ap. Její aplikací by došlo k výraznému přiblížení vojenské struktury strukturám moderních zaměstnaneckých organizací.
- ¹²⁾ *PR-hypotéza* klade důraz na včasnou a celostní informovanost žurnalistů s vlastními interpretacemi a závěry. V tomto případě značná část žurnalistů přebírá tyto interpretace a informovanost veřejnosti je do jisté míry ovlivňována zdrojem informace. K této pracovní hypotéze se však objevily i výhrady ve smyslu, že ve svém důsledku omezuje veřejnou diskusi, protože tisk interpretuje události a problémy z pohledu státních orgánů a nepřináší kritické pohledy.

Ing. Josef J a n o š e c , CSc.

Tenký led veřejné soutěže v obranném výzkumu

Obranný výzkum v podmínkách České republiky vstupuje postupně do nových situací, které nemusel v předchozích letech řešit, jimiž se nezabýval anebo je ponechával v obecné poloze bez konkrétních představ o způsobu jejich praktického uplatnění. Do kategorie takových situací a pojmů patří veřejná soutěž.

Jestliže používám pojem obranný výzkum, „zživotňuji“ jej tím, že mu dávám obecné vlastnosti člověka, který má schopnost získávat znalosti a být si vědom toho, co koná. Mám na mysli zejména aktivní jednotlivce, kteří tuto oblast svou činností naplňují. Jsou to *na jedné straně* představitelé tvůrčího potenciálu, tedy těch, kteří jsou schopni vymyslet něco, co snese kritéria vědy, výzkumu, vývoje, a to od řadových pracovníků po vedoucí řešitelských skupin, týmů a koordinátory výzkumu, *na straně druhé* představitelé managementu od úrovně organizací po řízení oblasti na úrovni resortu obrany a státu. *Na třetí straně* jsou v obranném výzkumu nepřehlédnutelní ti, kteří výzkum všestranně zabezpečují, např. vědeckými informacemi, financemi, materiálem, technikou, technickou podporou, personálem, péčí o laboratoře, budovy, objekty, utajení, administrativu ap. Specifickou *čtvrtou stranu* zaplňují uživatelé obranného výzkumu, jež jsou rovněž jeho objednateli a vyhodnocovateli úspěšnosti dosažených výsledků.

Nový jev, kterým v podmínkách obranného výzkumu České republiky kategorie veřejné soutěže bez jakýchkoliv pochybností skutečně je, by měly pochopit a vstřebat všechny zúčastněné strany. Přitom je ale nezbytné sdělit něco navíc, aby výsledné resumé jednotlivce, které bude mnohdy ztotožněno s pozicí odpovídající jeho funkci, tedy i vyjadřovat názor organizace, bylo objektivní, nesvázané a pomohlo obrannému výzkumu jako celku.

Cílem příspěvku je analyzovat institut veřejné soutěže z pohledu zákonných pravidel, ukázat na specifika obranného výzkumu a v syntéze vyjádřit názor na míru vzájemné slučitelnosti.

Jaký proces dokumentuje veřejná soutěž

V demokratické společnosti jsou předmětem společenské kontroly postupy zacházení se státními prostředky. Ty jsou vždy vytvářeny na základě příspěvků daňových poplatníků. Státní rozpočet je schvalován zákonem na každý rok a vyčleňuje prostředky i pro resort obrany. Každá rozumná společnost a její státní orgány v současné době ví, že rozpočet musí postavit tak, aby umožnil rozšířenou reprodukci ve všech oblastech státem regulovaného života. Prostá reprodukce znamená jen stagnaci, udržování základních životních funkcí, pouhé provozování společnosti bez výhledu do budoucnosti. Základním předpokladem zkvalitňování života je výzkum a vývoj, investice do vzdělání, kultury a

zdraví obyvatel. Proto bývá v rozpočtu stanovována i částka, jejíž užití je vázáno na řešení problémů vědy, výzkumu a vývoje.

Nebudeme si nic nalhávat. *Předmětem soutěže*, kterou ve výchozím obecném pojetí vypíše jakýkoliv stát, **jsou peníze** ze společné státní pokladny, určené obecně **pro podporu žádaného výzkumu**. Tento výzkum má nějakým směrem posunout buď úroveň poznání společnosti, nebo konkrétní obory, materiály, technologie, jež ve svém důsledku napomohou státní správě nebo společnosti.

Prostředky vyčleňované na výzkum však není možné posuzovat stejným způsobem jako prostředky na nákup hotových výrobků, jako na běžnou akvizici ve prospěch státní správy. Stát neobjednává konkrétní automobily, výpočetní techniku nebo přesně vážené množství potravin. Stát prostřednictvím svých systémových orgánů a kontrolovatelného mechanismu činností hledá vhodného řešitele „fuzzy & random“ (neurčitých a náhodných) problémů, jejichž výsledkem může být i konstatování: „Tudy cesta nevede.“ Stanovení nákladů takovýchto zakázek, obzvláště při badatelském výzkumu, není možné v počáteční etapě odpovědně uzavřít s rozumnou přesností.

Jedním z osvědčených postupů, je-li známo téma programu nebo projektu a existuje-li možnost poměrně jasného zadání cílů řešení, je využití institutu veřejné soutěže. Jde o formu, která je z pohledu nepřítele byrokracie „alibistickou náhražkou vlastního rozhodnutí“. Místo odborné kvalifikace při výběru vhodného řešitele je správním aparátem přesunuta odpovědnost rozhodnutí na hodnotitelský orgán, jenž na základě stanovených kritérií skutečně autorizovaný výběr nositele projektu. Z hlediska zastánce byrokracie je tímto postupem „zamezeno napadání správních orgánů z protekcionismu, prosazování parciálních zájmů nebo korupce“, proběhne-li vše podle předepsaných a zveřejněných pravidel. Ve skutečnosti bude vždy vítězit nalezení rovnováhy mezi krajními polohami.

Tím, že státní rozpočet vyčleňuje prostředky, současně uznává potřebu státní podpory vědy, výzkumu a vývoje. Může zastávat pozici „wait“, to je vyčkávat, co se z investovaných prostředků zrodí, nebo „expect“, to je očekávat splnění představ, zadání, které byly s poskytnutím prostředků vázány.

Soutěž je ze sémantického hlediska úsilí o předstížení druhých, o dosažení úspěchu a rovněž je organizací takového úsilí. Organizování je vždy spojeno s vypsáním soutěžních podmínek. **Veřejná soutěž** je specifickou formou soutěže, při které je nabídnuta účast neurčitým soutěžícím.

O soutěži má smysl diskutovat, jsou-li alespoň dva soutěžící, jež podali přihlášku. Pak vzniká soutěžní prostředí, které charakterizuje určitá konkurence a trh. Vedle řady výhod jsou tyto stavy spojeny i se zápornými jevy. Patří k nim snaha získat v předstihu informace o konkurenčních přihláškách a nabídkách, ovlivňování těch, kteří budou rozhodovat o výsledku soutěže. Proto bývá součástí mechanismu **zásada vytvoření podmínek pro zabezpečení průhlednosti postupu soutěže** s vyloučením diskriminace, protekce a s minimalizací možnosti pletich nebo korupce. Tyto otázky bývají zohledněny v zákonných postizích. Tak například právní řád České republiky pamatuje na tyto případy a zahrnuje v trestním zákoníku pletichy proti veřejné soutěži i paragrafy proti úplatkářství.

Veškeré činnosti, jež jsou spojeny s veřejnou soutěží, jsou rovněž věcí morálky. I když jsou naše současné právní předpisy pro tuto činnost (v úpravě obvyklé ve vyspělých státech) navázány na Směrnice Evropského společenství a na dohodu GATT o vládních zakázkách, soutěže měly, mají a budou mít své specifické průběhy.

I. Identifikace projektu

1. Název programu (označení a název podle přehledu programů).
2. Název projektu (označení a název podle témat u vyhlášovatele).
3. Výsledek řešení projektu (typ výsledku).
4. Celková doba řešení.
5. Celkové náklady na řešení.
6. Požadovaná výše účelové finanční podpory od MO ČR.
7. Náklady na řešení v soutěžním roce.
8. Požadovaná výše účelové finanční podpory od MO ČR v soutěžním roce.
9. Požadavek podpory z jiných zdrojů (ano / ne - výše a zdroj).
10. Předpokládání spoluřešitelé.

II. Identifikace navrhovatele

1. Jméno nebo název a adresa navrhovatele (PSC, telefon, fax).
2. Druh navrhovatele (P = právnická osoba s výjimkou PO a RO, R = rozpočtová organizace, K = příspěvková organizace, F = fyzická osoba).
3. Identifikační číslo navrhovatele (IČO u P, R, K a vlastní IČO u F).
4. Bankovní spojení navrhovatele.
5. Statutární zástupce navrhovatele (u F rodné číslo).
6. Předmět činnosti navrhovatele.
7. Kontaktní osoba (manažer projektu): jméno, adresa, telefon, fax, E-mail.
8. Souhlasím/Nesouhlasím s tím, aby byl návrh projektu uplatňován také v jiných domácích nebo mezinárodních podpůrných programech.
9. Datum a podpis odpovědného zástupce navrhovatele.

III. Návrh projektu

1. Charakteristika řešeného problému: stručný popis problému, předmět řešení, výchozí stav, výchozí podmínky a omezující údaje pro řešení.
2. Úroveň řešení problému ve vyspělých zemích.
3. Cíl projektu.
4. Způsob řešení.
5. Předpokládaný způsob realizace výsledků projektu a jeho uživatelé.
6. Očekávané výsledky řešení a jejich přínos pro teorii a praxi obrany státu.
7. Časový postup řešení.
8. Předpokládání spoluřešitelé a jejich podíl na řešení.
9. Způsob užití účelových finančních prostředků.
10. Předpoklady úspěšného řešení.
11. Rizika řešení problému.
12. Doplnující údaje.

Obr. 1: Osnova přihlášky projektu do veřejné soutěže

Výsledkem soutěže je uzavření smlouvy, která ukončuje etapu rozhodování o nositeli projektu. Veřejná soutěž je tedy etapou, která může objektivizovat proces rozhodování o použití prostředků ze státního rozpočtu na podporu vědy a výzkumu.

Specifika soutěže v obranném výzkumu

Soutěž v oblasti obranného výzkumu je vypisována na získání účelové finanční podpory pro řešení výzkumných etap projektů. Běžné je rovněž vypisování soutěže pro tvorbu přehledů témat programů nebo projektů. Je to přípravná etapa, jejímž výsledkem je zařazení tématu navrhovatelů do oficiálních podkladů pro soutěž o prostředky.

Základem soutěže je proces hodnocení, ve kterém se porovnává *u tématu*, zda námět odpovídá obecným potřebám rozvoje obranného výzkumu, a tedy resortu obrany a potřebám (vojenské nebo nevojenské) bezpečnosti státu; *u návrhu projektů*, zda záměr řešení naplňuje program, navrhovatel záruky kvalitního a odpovědného řešení a hospodárného využití účelových prostředků.

Ve vyspělém světě je naprosto běžné rozlišovat **dvě základní složky podpory oblasti výzkumu a vývoje:** složku institucionálního financování a složku účelové finanční podpory.

Institucionální financování je vztaheno výhradně k právníkům osobám, tedy k organizacím, jejich laboratorní, stavebně-ubytovací, materiální a jiné podpoře z úrovně státního rozpočtu, ať již je organizace pouze výzkumná, nebo provozuje i jiné činnosti (vysoké školy, zkušební ústavy, výrobní organizace). Tyto prostředky jsou vyčleněny k vytvoření obecných podmínek pro rozvoj výzkumu a vývoje.

Účelové prostředky (účelová finanční podpora) jsou směřovány **výlučně na konkrétní projekty a pro konkrétní úkoly**, aby umožnily překonat ty etapy řešení, ve kterých vyžaduje úkol něco navíc (měřicí přístroje, nákup studií, analýz, dílčích řešení, služeb). Účelové prostředky mohou být podle rozsahu úkolu určeny pro právníké, ale i fyzické osoby.

Specifika soutěže v obranném výzkumu spočívají ve zvláštnosti vojenských oborů, v omezeném množství potenciálních nositelů projektů, v potřebě dodržování ochrany utajovaných skutečností, v omezeních při publikování výsledků a rovněž ve zvláštním režimu soutěžního prostředí. Finanční prostředky ve spojení s problematikou obrany mají zvláštní postavení. Mnohdy jsou plněny úkoly, které jsou nezbytné, a to za každou cenu. Procedury soutěže, jež vyplývají z právního řádu, jsou nepružné, zdoluhavé a archaické. Když zadavatel ví, co potřebuje vyřešit, kdo je toho schopen a za jak dlouho, pak je hrazení nákladů na soutěž více mrháním rozpočtových prostředků než racionální etapou při postupu k dosažení cílů obranného výzkumu.

Mechanismus soutěže v resortu Ministerstva obrany ČR

Ministerstvo obrany České republiky je vyhlášovatelem veřejné soutěže o poskytnutí účelové finanční podpory na řešení projektů obranného výzkumu v souladu s § 6 zákona č. 1/1995 Sb., o státní podpoře výzkumu a vývoje, kterým byl změněn a doplněn zákon č. 300/1992 Sb. (úplné znění bylo vyhlášeno pod č. 2/1995 Sb.). Pro státní rozpočet,

zákonů a smluvní vztahy s nositeli projektů je MO rovněž zadavatel. Činnost ve veřejné soutěži dále vychází ze **Zásad vlády ČR pro oblast výzkumu a vývoje** (usnesení vlády ČR č. 282 ze dne 25. 5. 1994), z **Pravidel pro poskytování účelových finančních prostředků ze státního rozpočtu na podporu projektů výzkumu a vývoje** (usnesení vlády ČR č. 27 ze dne 3. 1. 1996). Dále se opírá o neopomenutelnou část (§ 281 - 288) zákona č. 513/1991 Sb., obchodního zákoníku, o aplikovatelné mechanismy ze zákona č. 199/1994 Sb., o zadávání veřejných zakázek a o další právní úpravy, vnitroresortní předpisy, směrnice a zásady projednané RRMOPV (Radou resortu Ministerstva obrany pro obranný výzkum). Podle § 1, odst. 2, pís. a) zákona č. 199/1994 Sb., o zadávání veřejných zakázek se na poskytování podpory tento zákon nevztahuje.

Předmětem soutěže jsou projekty, které vytvářejí parciální řešení programů obranného výzkumu. Konkrétní témata projektů, jež dekomponují programy, budou při aplikaci ustanovení zákona č. 102/1971 Sb., o ochraně státního tajemství ve znění pozdějších předpisů, nabídnuta soutěžícím (právníkům, výjimečně fyzickým osobám, trvale působícím nebo žijícím na území České republiky) až po jejich prokázání odborné způsobilosti a záruk existence v roce poskytování účelové podpory (obr. 2). Jednotlivé návrhy projektů nemusí nutně zahrnovat celou šíři zadaného tématu. Doba řešení projektu nesmí přesáhnout 3 roky.

Finanční podpora vybraných projektů bude poskytnuta z rozpočtové kapitoly Ministerstva obrany ČR, vyčleněné pro obranný výzkum formou financování činnosti příspěvkových a rozpočtových organizací nebo účelové finanční dotace na základě smlouvy mezi navrhovatelem projektu a vyhlášovatelem - MO ČR. Smlouva bude připravena po „předjednání“ s vítěznými navrhovateli na základě zadání a záměru řešení projektu nebo jeho části.

V případě víceletých projektů bude uzavřena smlouva na celé řešení s tím, že finanční prostředky budou upravovány dodatkem ke smlouvě pro každý fiskální rok. Nevznikne tak automatický nárok na podporu v dalších letech. K tomu bude organizována procedura hodnocení dílčích výsledků, přehodnocení potřeb řešení a disponibilních finančních prostředků. Víceleté projekty obranného výzkumu, které byly zahájeny před soutěžním rokem a jejichž řešení bylo v Centrální evidenci projektů (CEP) předpokládáno v dalších letech (předcházející projekty), nevyžadují podání nové přihlášky.

Navrhovatelé zpravidla nemají nárok na náhradu nákladů spojených s účastí na soutěži. Inzerci v denním tisku a náklady spojené s hodnocením soutěže hradí vyhlášovatel.

Přihláška do veřejné soutěže o poskytnutí finanční podpory na řešení projektu obranného výzkumu je uplatňována písemně v českém jazyce a ve dvou krocích:

1. **Do stanoveného termínu** se zájemci mohou seznámit s tématy projektů k jednotlivým programům, které jsou evidovány a vystavovány u vyhlášovatele, jestliže prokáží odbornou způsobilost a záruky existence po dobu poskytnutí podpory.
2. **Do data uzávěrky pro přijímání přihlášek** - soutěžící zašlou nebo osobně doručí přihlášku vyplněnou podle osnovy uvedené ve vyhlášení soutěže (obr. 1) v několika výtiscích na adresu vyhlášovatele. Do uzávěrky zpravidla mohou soutěžící upravovat obsah podané přihlášky.

Vyhlášovatel potvrdí dopisem převzetí přihlášky do soutěže a současně oznámí evidenční označení návrhu projektu.

Do soutěže nebudou zahrnuty:

- * přihlášky zaslané po datu uzávěrky nebo jiným způsobem (faxem), než je stanoveno v podmínkách soutěže,
- * ty návrhy, které nebudou splňovat formální náležitosti podle podmínek soutěže (obr. 1),
- * návrhy soutěžících, kteří neprokázali odbornou způsobilost,
- * návrhy, jejichž obsah nesplňuje seznam témat evidovaný u vyhlášovatele, vyhlášovatel si však vyhrazuje právo ve výjimečných případech na základě doporučení potenciálního uživatele seznam témat doplnit,
- * návrhy, jejichž požadavky na účelovou finanční podporu výrazně přesahují možnosti vyhlášovatele a ani po ověření není navrhovatel ochoten výši prostředků snížit.

I. Program(y), o jejichž projekty a účelovou finanční podporu se bude právnická nebo fyzická osoba ucházet:

II. Prokázání odborné způsobilosti:

A - Fyzické osoby:

Jméno, příjmení, tituly.

Adresa.

Zaměstnání, zaměstnavatel.

Přehled dokladů o odborné kvalifikaci.

Nejvýznačnější výsledky vědecké, výzkumné, pedagogické nebo pracovní činnosti, které přesvědčivě dokumentují schopnost podílet se na řešení projektů v rámci programu (např. seznam vybraných publikací, členství v řešitelských týmech...)

B - Právnické osoby:

Název a adresa.

Výčet nejvýznačnějších odborníků, kteří by měli garantovat úspěšné řešení témat spojených s cíli programu.

Nejvýznačnější výsledky vědecké, výzkumné, pedagogické nebo pracovní činnosti, které přesvědčivě dokumentují schopnost podílet se na řešení projektů v rámci programu (např. seznam vybraných publikací, přehled významných projektů...)

Statut nebo působnost právnické osoby, jen tehdy, není-li veřejně znám (např. není potřeba u vysokých škol nebo známých výzkumných institucí).

III. Záruky existence soutěžícího po dobu poskytnutí účelové finanční podpory:

A - Fyzické osoby: Ne. Bude zahrnuto až do sankční části smlouvy.

B - Právnické osoby: Prohlášení zřizovatele u právnických osob, které byly zřizovatelem založeny. Ručení jiných právnických osob, s nimiž bude možné řešit závazkové vztahy.

Obr. 2: Prokázání odborné způsobilosti a záruk existence po dobu poskytnutí účelové finanční podpory (obsah dokumentu)

Výběr nejvhodnějších z předložených návrhů projektů uskuteční vyhlášovatel jednokolově na základě doporučení hodnotitelských komisí nebo nezávislých expertů do předem oznámeného termínu. Nebudou-li návrhy naplňovat cíle projektu, vyhlášovatel může odmítnout všechny soutěžící návrhy. O výsledcích soutěže k jednotlivým projektům nebo jejich částem bude vyhlášovatel písemně informovat kontaktní osobu. Důvody odmítnutí podpory budou sdělovány. Vyhlášovatel může upravit výši podpory projektu při uzavírání smlouvy. Jestliže vybraný soutěžící s úpravou nesouhlasí, smlouva nevznikne a vyhlášovatel je oprávněn při adekvátním posunu termínu uzavřít smlouvu s dalším soutěžícím podle pořadí, nebo soutěž o konkrétní projekt zrušit.

Odst. (1), § 6, zákona č. 1/1995 Sb. podmiňuje účelové financování uskutečněním veřejné soutěže, pokud zvláštní předpis nestanoví jinak. To je právě případ obranného výzkumu. Zákon č. 102/1971 Sb., o ochraně státního tajemství, ve znění pozdějších předpisů, je tímto zvláštním předpisem. Při výběru pro poskytnutí účelové finanční podpory na řešení projektů obranného výzkumu musí být tato skutečnost zohledněna. Podle předmětu projektu, úrovně ochrany utajovaných skutečností a reálných potenciálních řešitelů představuje aplikace zákonných úprav **následující možné způsoby výběru:**

- a) na základě výsledků veřejné soutěže,
- b) na základě výsledků soutěže mezi oslovenými účastníky.

Veřejná soutěž je vypisována zásadně na programy a uchazeči budou se strukturou projektů seznámeni až po prokázání odborné způsobilosti a záruk existence (obr. 2), případně garance ochrany utajovaných skutečností. Je povinná pro všechny projekty, jejichž dílčím nebo souhrnným zveřejněním budou porušeny zásady ochrany utajovaných skutečností. Vyhlášení zveřejní MO ČR v denním tisku.

Soutěž mezi oslovenými účastníky je organizována na projekty, které jsou buď utajovaného charakteru, nebo existuje známý omezený počet řešitelů, u nichž je záruka úspěšného zvládnutí projektu, nebo nízkých nákladů. Oslovení účastníci jsou odborným orgánem pro obranný výzkum požádáni o vypracování návrhů na konkrétní projekty podle pravidel shodných s veřejnou soutěží.

Bez soutěže je v rozpočtovém roce poskytována účelová podpora těm projektům obranného výzkumu, které byly zahájeny před platností zákona č. 1/1995 Sb., nebo přecházejí z předchozího roku a zadavatel má zájem na jejich dokončení (tedy výběrem a soutěží již prošly, byly financovány nebo smluvně zajištěny) a současně jsou vztaženy ke konkrétním fyzickým nebo právnickým osobám, které tuto podporu vyžádaly.

Hodnocení návrhů projektů obranného výzkumu v soutěži se uskutečňuje v hodnotitelských komisích. Vyhlášovatel ustaví, zpravidla pro všechny projekty jednoho programu a nejpozději 1 den před uzavírkou pro přijímání přihlášek do soutěže, nejméně tříčlennou komisi, včetně případných náhradníků. V průběhu soutěže určí příslušný počet oponentů a požádá je o posudky (jejich osnova je na obr. 3). Členové komise ani oponenti se nesmí podílet na řešení projektů a nesmí být ze stejného pracoviště. Oponenti nejsou členy komise. Pro jednotlivé projekty mohou být členové komise vyměněni náhradníky, nebo může být komise o ně rozšířena. Složení komise včetně podpisů jejích členů bude uvedeno v průvodním listu návrhu projektu.

Po termínu uzávěrky pro přijímání přihlášek do soutěže (veřejné, mezi oslovenými účastníky) za přítomnosti nejméně dvou členů RRMOPOV budou vyhlášovatelem komisionálně překontrolovány formální náležitosti přihlášek podle podmínek soutěže. O výsledku bude zpracován protokol s výslovným uvedením vyřazených návrhů. Soutěžní návrhy budou přiděleny jednotlivým komisím. Pro každý platný návrh bude založen Průvodní list návrhu projektu.

Název projektu:

Navrhovatel projektu:

Oponent návrhu projektu:

- * jméno, adresa, telefon, fax, rodné číslo, číslo osobního dokladu, zaměstnavatel;
- * další informace umožňující posoudit kvalifikaci oponenta.

Osnova posudku návrhu projektu obranného výzkumu:

1. Posouzení navrhovatele a jeho předpokládaných spolupracovníků z hlediska pravděpodobné úspěšnosti řešení projektu.
2. Posouzení technických nebo technologických podmínek navrhovatele a jeho spolupracovníků z hlediska úspěšnosti řešení projektu.
3. Souhrnné posouzení pravděpodobnosti úspěšného řešení projektu.
4. Posouzení pravděpodobnosti úspěšné realizace výsledků řešení projektu v praxi.
5. Prohlášení oponenta, že kromě tohoto posudku není nijak účasten na návrhu nebo řešení projektu.

Obr. 3: Posudek návrhu projektu obranného výzkumu

Činnost hodnotitelské komise je následující:

- a) Jsou-li předloženy alespoň dva platné návrhy k jednomu tématu projektu. Komise se seznámí s oponentskými posudky, vyplní odpovídající část Průvodního listu návrhu projektu, stanoví pořadí návrhů k jednomu tématu, doporučí případné dopracování nebo návrh nepřijmout.
- b) Je-li k vyhlášenému projektu obranného výzkumu předložen jediný platný návrh, jsou nezbytné nejméně dva oponentské posudky a komise jej hodnotí shodně s bodem a).
- c) Není-li k vyhlášenému projektu předložen žádný návrh a jeho řešení je z hlediska potřeb bezpečnosti státu, úkolů resortu MO, efektivnosti vynaložených prostředků nebo obranného výzkumu nezbytné, komise upozorní na tuto skutečnost odborný orgán pro řízení obranného výzkumu. Ten má právo oslovit potenciálního řešitele (případně cestou jeho zřizovatele) a řešení úkolu dodatečně zajistit.

Jednotlivé komise do stanoveného termínu předají systémovému zadavateli Zprávu o činnosti a vyplněné Průvodní listy návrhů hodnocených projektů.

Hodnocení projektů obranného výzkumu při jednom návrhu se uskutečňuje:

- ◆ u nově zahajovaných projektů podle návrhu projektu jako v soutěži, jeho posouzením v komisi s větším důrazem na hodnocení oprávněnosti nákladů a na dodržení ochrany

utajovaných skutečností. Podmínky pro uzavření smlouvy jsou stejné jako při řádném průběhu soutěže.

- ◆ **u přecházejících projektů** na základě ročního hodnocení projektu, kalkulace nákladů ve financovaném roce, které jsou schváleny zadavatelem. Odborný orgán pro obranný výzkum, ve zvláštních případech po vyjádření expertního stanoviska, zařadí projekt do výběru pro poskytnutí účelové finanční podpory.

Výsledky výběru pro poskytnutí účelové finanční podpory na řešení projektů obranného výzkumu dává na vědomí RRMOPV odborný orgán pro obranný výzkum. Výsledky soutěže jsou v zákonných termínech vyhlášeny a je zahájen proces uzavírání smluv.

Odborný orgán pro obranný výzkum má právo upravit kalkulovanou výši podpory projektu bez vědomí navrhovatele. Úprava je projednávána až při přípravě smlouvy.

Po schválení výběru odborný orgán pro obranný výzkum rozepíše účelovou podporu projektů a v souladu s vnitřními pravidly resortu MO je zahájena **příprava smluv**.

- ◆ **u nově zahajovaných projektů** nebo jejich částí vypracuje zadavatel zpřesněné zadání a nositel Záměr řešení projektu, což podléhá odbornému posouzení. Smluvní strany schválí prohlášení, že zpřesněním nedošlo ke změně podmínek soutěže nebo řešení projektu. Spory řeší na základě doporučení hodnotitelské komise programu systémový zadavatel. Smlouva pro víceleté projekty bude uzavřena podle již řečených pravidel. Nevznikne-li smlouva u soutěžního projektu s více než jedním navrhovatelem, zahájí pověřené orgány přípravu smlouvy s navrhovatelem v dalším pořadí při adekvátním posunu termínů.
- ◆ **u předcházejících projektů** odborné orgány MO pověřené přípravou smluv připraví jejich dodatky nebo nové smlouvy na základě vývoje řešení, možností finanční podpory a při dodržení předchozích smluv.

Výsledkem soutěže je uzavření smlouvy mezi státem a potenciálním nositelem projektu. Soutěžící se stává nositelem až po jejím podpisu. Smlouva obsahuje všechny potřebné informace o průběhu řešení, povinnostech nositele a zadavatele (smluvních stran), o přidělení prostředků, kontrole a významných etapách projektu.

Vyhlašovatel řeší případné spory a stížnosti v souladu s platným právním řádem.

Účelová finanční podpora je poskytována vybraným projektům, jejichž nositelé předali odbornému orgánu pro obranný výzkum stanovené údaje do centrální evidence projektů (CEP) a uzavřeli se zadavatelem smlouvu o poskytnutí prostředků.

Prezentovaný mechanismus soutěže je jednou ze součástí **sekvenčního procesu činností v obranném výzkumu**, těch činností, které musí předcházet a následovat výběr nositele projektu - podílníka na účelové finanční podpoře ze státního rozpočtu. Sekvence hlavních činností je následující:

- ▲ vyhledávání a posuzování programů;
- ▲ výběr témat projektů;
- ▲ výběr pro účelovou finanční podporu projektů;
- ▲ v průběhu řešení projektu;
- ▲ po ukončení projektu;

▲ při průběhu a po ukončení programu.

* * *

Co nařizuje zákon, to je plně respektováno v postupech, které jsou připraveny pro aplikování v oblasti obranného výzkumu. Každý stát, stejně jako rozumný hráč, je z bezpečnostních důvodů povinen vytvářet jen jemu vlastní trumfy, které použije až v případě největšího ohrožení. Vzhledem k obecně známým vlastnostem lidí - ve spojitosti s únikem informací - by do hry mělo být zataženo jen nezbytné množství účastníků. Myslím si, že nikdo nepochybuje o tom, že pro bezpečnost a obranu státu je nezbytné používat vědu a výzkum. Ve specifických případech, to znamená v programech a projektech, které vytvářejí „trumfy“, je veřejná soutěž v oblasti obranného výzkumu pohybem na tenkém ledě.

To ale neznamená, že v rámci běžných problémů, jež jsou spojeny s předmětem řešení obranného výzkumu, by měly být projekty zahaleny rouškou tajemství, neprůhlednosti a z pozice daňového poplatníka nekontrolovatelnosti. Vypsání veřejné soutěže a stanovení přesných soutěžních podmínek však může významně omezit šance „outsiderů“ z jiného než známého prostředí. Pak se do soutěže o účelovou finanční podporu přihlásí jen jeden nebo žádný řešitel. A jsme opět na tenkém ledě.

Obrana státu není jen záležitostí armády. Obranný výzkum je integrální součástí oblasti výzkumu a vývoje našeho státu. Je Radou vlády České republiky pro výzkum a vývoj sledován a finančně řízen v oblasti přidělování účelových prostředků, která je vázána na předání údajů do Centrální evidence projektů. Je tedy rovněž logické, že se na interdisciplinárním výzkumu, uplatnitelném pro potřeby armády a obrany, bude podílet výzkumný potenciál celého státu, a ne jen z resortu Ministerstva obrany ČR. V některých směrech a oborech jsou vytvořeny dobré základy a zkušenosti, ale ty nemůžeme hodnotit jako dostatečné. Vzniklá nová situace, jež přináší snižování výdajů na vojenský rozpočet, se promítá do snižování vlastního výzkumného potenciálu resortu při nárůstu problémů, které by bylo vhodné výzkumně řešit. Veřejná soutěž, jejíž zvládnutí se jak na straně vyhlášovatele, tak soutěžících teprve budeme v obranném výzkumu učit, je sama o sobě tenkým ledem při zkvalitňování vztahů občanů k obraně.

Použitá literatura:

- * Zákon č. 1/1995 Sb., o státní podpoře výzkumu a vývoje;
- * Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník;
- * Zákon č. 199/1994 Sb., o zadávání veřejných zakázek;
- * Zásady vlády ČR pro oblast výzkumu a vývoje. Usnesení vlády ČR č. 282 ze dne 25. 5. 1994;
- * Pravidla pro poskytování účelových finančních prostředků ze státního rozpočtu na podporu projektů výzkumu a vývoje. Usnesení vlády ČR č. 27 ze dne 3. 1. 1996;
- * Eminger K., Janošec J., Klíma L.: Zásady hodnocení programů a projektů obranného výzkumu. RRMOPV, ev. č. 394/9/17, 01.1996.

Programy obranného výzkumu

Článek završuje již uveřejněné poznatky autorů v předešlých číslech Vojenských rozhledů, a to: „Obranný výzkum a jeho programování“ (4/95) a „Obranný výzkum a jeho programování - II“ (1/96). Obsahuje první formulaci programů obranného výzkumu, jejich cíle, strukturu a rozsah.

* * *

V blízké budoucnosti by programy obranného výzkumu měly být definovány v procesech strategického plánování. To vyžaduje spojené úsilí vědy, politiky a vojenské praxe na všech úrovních plánování - na úrovni formulování koncepce, vytváření strategie a na úrovni zabezpečení realizace.

V resortu MO zatím metody strategického plánování obrany nejsou plně rozvinuty. Předpokládají tradice a existence mechanismu zahrnujícího odpovídající vládní a nevládní instituce a organizace vědeckého, politického a odborného charakteru, které trvale sledují a vyhodnocují problémy mezinárodního systému, bezpečnosti, obrany a provázené nesčetnými vzájemnými vazbami. Ke konstituování takového systému bude zapotřebí řady let. Nelze proto očekávat, že bude možno v nejbližší době sestavit hierarchicky uspořádanou soustavu programů obranného výzkumu jako formulované iniciativy v rámci strategických koncepcí, zahrnující složité komplexní problémy výstavby ozbrojených sil.

K formulování programů obranného výzkumu, uvedených v článku, nemohli proto autoři využít všechny dostupné informační zdroje z důvodu shora uvedených. Tyto nedostupnosti se snažili překlenout předpoklady a konceptuálním myšlením.

1. PROGRAM:

Příprava, výstavba, zabezpečení a použití AČR

Optimální organizační struktury armády, vytvoření účinného a technicky moderního systému řízení obrany, velení vojsk, vedení bojové činnosti a jejich všestranného zabezpečení. Zlepšení podmínek života příslušníků AČR a zdokonalení odborné a fyzické připravenosti příslušníků armády.

▲ *Cíl programu*

Cílem programu je získání nových poznatků k rozvoji teorie a praxe vojenského umění ČR, strategie obrany, přípravy státu a armády na obranu, získání nových vojenských schopností státu, obranných zdrojů a účinnosti i efektivnosti jejich využití. Získání poznatků a analytických informací pro potřeby odstrašování, řízení krizí, kontrolu zbrojení a odzbrojení, mírovou politiku a mezinárodní bezpečnost. Dále získání poznatků pro rozvoj vojenského umění, technologických a logistických předpokladů vedení obrany, vytvoření

a ověření základních předpisů, podle nichž bude organizována soudobá příprava velitelů, štábů a vojsk.

▲ *Zaměření programu*

Základy vojenské části bezpečnostní politiky ČR

- Bezpečnost a bezpečnostní prostředí (politické, ekonomické, technické, geografické, sociální, demografické a vojenské faktory, hodnocení výzev budoucnosti, alternativy vývoje, budoucí úloha ozbrojených sil);
- Prognóza rozvoje vojenské vědy po roce 2005;
- Trendy rozvoje vojenské techniky a technologií po roce 2005 a jejich vliv na AČR;
- Metodika hodnocení rizik, ohrožení a krizí (charakter, rozsah, předvídaní, rozpoznávání a vyhodnocení, předcházení konfliktům, odstrašení, kontrola zbrojení, opatření k posílení důvěry);
- Předpokládané změny prostředků obrany, obranných zdrojů, průmyslových a rozpočtových aspektů ČR v měnícím se strategickém prostředí;
- Varianty náhrady mocenských aspektů bezpečnosti jinými hodnotami (základy filozofie bezpečnosti, hodnotová orientace obyvatelstva, výchova a vzdělávání, kultura vztahů a myšlení);
- Analýza vojenských vztahů České republiky se sousedními státy (historické souvislosti, mapování stavu, predikce, návrh systému pravidelného zjišťování);
- Východiska krizového managementu ve stavech ohrožení ČR (vztahy resortu obrany a ostatních resortů, modelování funkcí systému obrany státu);
- Nebezpečí mezinárodního rozměru terorismu (analýza vojenských aspektů terorismu, možné způsoby jeho působení na ČR, formy obrany).

Moderní systémy řízení a velení

- Strukturování systémů řízení OS;
- Systémy řízení strategických zdrojů rozvoje AČR (výzkum, technika, vzdělávání);
- Systémy řízení přípravy AČR na obranu a vedení války (mobilizační příprava a zabezpečení, operační příprava státního území, operační příprava a operační plánování, operační použití AČR, operační zabezpečení);
- Systémy řízení organizační, personální a materiální výstavby AČR (mírové a válečné doplňování);
- Systémy řízení vojenské akvizice (získávání výrobků, prací a služeb na domácím a světovém trhu);
- Systémy řízení zdravotnické služby (organizace zdravotnického zabezpečení v míru a za války);
- Systémy řízení podnikatelské činnosti (investiční, projektové a výrobní i jiné hospodářské činnosti);
- Zásady řízení obranného výzkumu ČR (analýza potenciálu obranného výzkumu, jeho možných forem ovlivňování v míru a krizových stavech státu, zásady, předpis v resortu MO).

Základy teorie vojenského umění ČR

- Ověření zásad strategické obrany ČR (použití AČR při obraně;
- Aspekty vojenské činnosti při obraně teritoria mimo prostor bojové činnosti vojsk;
- Problémy vedení obranné operace v rámci koaličního uskupení (otázky nezbytné standardizace s armádami států NATO, analýza variant začlenění složek AČR, návrhy postupů k dosažení efektivních výsledků obrany);
- Zdokonalení analýz bojové situace (využití metod matematického modelování, dalších metod získávání hodnověrných informací pro kvalitní rozhodování);
- Zkvalitnění komunikace v současném vojenském umění (metody přiblížení reálnému času jak u jednotlivých subjektů, tak mezi systémy a prvky umělé inteligence, řídicími systémy, systémy řízení palby, průzkumnými zpravodajskými systémy a logistickými podpůrnými systémy);
- Aplikace počítačového modelování v AČR (vypracování koncepce, ověření a zavedení do praxe štábů a výzkumných činností);
- Digitalizace bojiště, problematika map a informací o území pro perspektivní použití AČR;
- Rozpracování teorie operačního umění AČR (výzkum na štábních nácvicích a cvičeních operačních stupňů velení, optimalizace práce štábů, teoretické varianty operací AČR, rozvoj teorie operačního umění);
- Vzdušně-pozemní operace v podmínkách ČR (vlastními silami, v koaličním uskupení).

Základy teorie taktiky transformované AČR

- Metodika určení bojové hodnoty zbraní, vojenské techniky, taktických prvků a uskupení;
- Možnosti zdokonalování systému velení jednotkám a útvarům polního vojska AČR;
- Problematika, manévrování jednotkami a útvarů polního vojska AČR, zabezpečení manévru;
- Ochrana a zabezpečení činnosti jednotek a útvarů polního vojska AČR;
- Použití jednotek a útvarů pozemních sil AČR při nevojenských ohroženích a jejich účasti v nestandardních (nevojenských) operacích;
- Systematizace poznatků z použití taktických prvků AČR mimo území ČR.

2. PROGRAM:

Zdokonalení procesu vyzbrojování a technického zabezpečení AČR

Zvýšení účinnosti zbraní a zbraňových systémů, zvyšování spolehlivosti a snižování nákladů provozu a údržby vojenské techniky, efektivní a ekologicky nezávadná likvidace vyřazované vojenské techniky a využití špičkových technologií u vojenské techniky, technických prostředků a výzbroje AČR.

▲ Cíl programu

Cílem programu je získání nových poznatků pro zvýšení efektivnosti obranných zbraňových systémů, účinnosti dělostřelectva, letectva, integrované PVO a protitankové obrany. Získání nových poznatků o možnostech systémů velení, prostředků spojení, průzkumu a REB včetně technického zabezpečení procesu humanizace a profesionalizace AČR.

▲ *Zaměření programu*

Zvýšení úrovně automatizace velení, řízení a spojení

- Integrace a rozvoj systémů velení, prostředků a systémů řízení palby;
- Generační obměna spojovacích prostředků automatizace a utajeného přenosu dat;
- Principy moderních anténních systémů v širokém kmitočtovém spektru pro zaměřování rádiových signálů;
- Digitalizace televizního a termovizního obrazu pro automatizaci sledování vzdušných cílů u průzkumných a palebných systémů;
- Principy moderních radiostanic, pracujících s modulací širokopásmového rozptýlení signálu.

Zvýšení úrovně a účinnosti průzkumu a prostředků REB

- Rozvoj pozemních a vzdušných prostředků radioelektrického a optoelektronického průzkumu.

Efektivnost obranných zbraňových systémů

- Zvýšení účinnosti letectva, integrované PVO, protitankové obrany, dělostřelectva;
- Rozvoj prostředků zatarasování a maskování;
- Rozvoj systémů vysoce přesného navedení munice na cíl;
- Řešení otázek tankové a obrněné techniky;
- Modernizace ženíjní munice;
- Postupy pro sériovou delaboraci munice;
- Modernizace kumulativních střel;
- Modely efektivity hodnocení zbraní a výzbroje;
- Aktivní ochrana vojenské techniky před účinky munice.

Tech. zabezpečení procesu humanizace a profesionalizace AČR

- Snižování ztrát živé síly;
- Snižování vlivu lidského faktoru při zvyšování bezpečnosti a spolehlivosti nových bojových prostředků a systémů;
- Zefektivnění výcviku zaváděním trenažerové techniky a moderních prostředků snižujících namáhavou práci;
- Automatická identifikace osob.

3. PROGRAM:

Zdokonalení zdravotnického zabezpečení vojsk

Nové jednotné diagnostické, laboratorní a léčebné postupy v polních podmínkách. Nové preventivní, diagnostické a léčebné metody pro stupeň první lékařské pomoci a odborné a specializované lékařské pomoci v AČR.

▲ *Cíl programu*

Cílem programu je získání nových poznatků, poznání stavu, vypracování návrhů monitorování, prevence, diagnostiky a léčby infekcí, toxikománií, polytraumatů, neurotraumatů a otrav, řešení problémů řízení, organizace a zabezpečení vojenské zdravotnické služby, vymezených úseků zdravotnického zabezpečení v AČR.

▲ *Zaměření programu*

Monitorování, prevence, diagnostika infekčních nemocí v AČR

- Analýza infekční nemocnosti v AČR;
- Sérová banka pro vojáky jednotek OSN;
- Přírozená rezistence proti intracelulárním parazitům;
- Problémy dezinfekce v poli;
- Monitorování bakteriální rezistence na ATB v nemocnicích.

Monitorování, prevence, diagnostika a léčba toxikomanií v AČR

- Vytýpování rizikových skupin a jejich screening;
- Posuzování a léčba toxikomanií.

Včasná diagnostika a léčba pacientů s polytraumaty v AČR

- Analýza polytraumatů v AČR a ČR;
- Rychlost a kvalita diagnostiky u polytraumatických pacientů;
- Multidisciplinární léčba polytraumat;
- Prevence a léčba multiorgánového poškození;
- Léčba komplikací;
- Problémy nosokomiálních infekcí v nemocnicích.

Optimalizace hodnotových kritérií pro posuzování zdravotního stavu (stanovení užitečných hodnot)

- Posuzování výběru pilotů pro novou generaci letounů;
- Hodnocení odolnosti pilotů vůči vyšším násobkům g;
- Pravidelné periodické hodnocení zdravotní způsobilosti;
- Zhodnocení vývoje a intervence zdravotně-výživového stavu vojáků v podmínkách transformace AČR.

Prevence, diagnostika a léčba u stavů vyvolaných působením chemických zbraní, toxických látek a oxidu uhelnatého

- Změny biochemických ukazatelů po použití CHOL a jejich terapie;
- Léčba s použitím specifických i nespecifických antidot a eliminačních technik.

Optimalizace zásobování zdravotnickým materiálem a léky

- Zásobování zdravotnickým materiálem v poli (nemocnicích), optimalizace složení předepsaných zásob a jejich obměny.

Řízení a organizace vojenského zdravotnictví v poli

- Adaptivní model řízení vojenské zdravotnické služby v poli;
- Model řízení voj. zdravotnictví pro stacionární nemocnice.

Eliminace vzniku šokových stavů a zvyšování psychických, intelektuálních parametrů příslušníků AČR v podmínkách bojové činnosti
Neurotraumatologie

- Analýza stavu poznání a zavedení praktických metod nejmodernější diagnostiky a léčby poranění mozku, míchy, periferních nervů a jejich následků a komplikací.

4. PROGRAM:

Ochrana životního prostředí AČR a veterinárního zabezpečení vojsk

Prevence a ochrana životního prostředí před negativním působením činnosti vojsk. Ochrana vojsk před nepříznivými vlivy životního prostředí. Metody zvyšování kvality, odolnosti a výkonnosti služebních zvířat.

▲ **Cíl programu**

Cílem programu je rozvoj ekologické bezpečnosti v míru, při výcviku a činnosti vojsk v rozměru metod prevence, rozvoje technologií monitorování, detekce a odstraňování následků pro celkové snížení negativního působení vojsk na životní prostředí a pro ochranu vojsk proti nepříznivým vlivům. Ve veterinární oblasti jsou cílem metody zajištění hygienické prevence ve vojenských kolektivech a zvyšování odolnosti, výkonnosti a kvality služebních zvířat.

▲ **Zaměření programu**

Analýza nepříznivých ekologických faktorů

- Monitorování přirozené a umělé radioaktivity v životním prostředí;
- Analýza ekologické zátěže ve voj. výcvikových prostorech;
- Monitorování RADONU v objektech v polních podmínkách a v pitné a užitkové vodě.

5. PROGRAM:

Zdokonalení materiálního zabezpečení AČR

Nové prostředky, postupy a materiály pro materiální zabezpečení AČR.

▲ **Cíl programu**

Cílem programu je získání nových poznatků k řešení problematiky uceleného materiálního zabezpečení AČR k vedení bojové činnosti nebo plnění jiných úkolů dle předurčení, poznatků k řešení problémů v oblasti udržování systémů po celou dobu životnosti, diagnostiky, údržby, oprav, modernizace pro prodlužování životnosti a vyřazování z užívání.

▲ **Zaměření programu**

Optimalizace skladby materiálu a zásob pro zabezpečení mírového provozu všech součástí AČR za jejich nasazení a činnosti v případě branné pohotovosti státu

Možnosti zvýšení efektivnosti, hospodárnosti a bojové účinnosti všech součástí AČR z hlediska jejich logistického zabezpečení

Technické zabezpečení provozu, údržby a oprav vojenské techniky s využitím moderních metod a postupů ve sledovacích, řídicích a vyhodnocovacích procesech

- Možnosti využití automatizovaných, simulačních, testovacích, měřicích a diagnostických systémů pro integrovanou logistickou podporu (unifikace s armádami NATO);
- Výběr optimálních plazmových povlaků a technologií, odstraňujících degradaci konstrukčních materiálů a výpočetní postupy hraničního využití ocelových konstrukcí u pozemních a podzemních staveb.

Logistika jako komplexní systém zaměřený na udržování vojenských schopností potřebných pro zajištění bezpečnosti a obrany státu

- Využití systémového inženýrství, zejména nástrojů operační analýzy pro komplexní řešení problémů zásobování, distribuce, obsluhy a obnovy;
- Zásobovací problémy, jako získávání hmotných a nehmotných statků, předmětů průmyslového a intelektuálního vlastnictví, výkonů, prací a služeb potřebných pro udržování vojsk a služeb;
- Distribuční problémy, jako vytváření zásob, skladové hospodářství, rozdělování, kompletace dodávek pro koncové uživatele;
- Obslužné problémy, jako manipulace s materiálem, příprava, servis, poskytování služeb;
- Problémy obnovy, jako udržování po celou dobu životnosti, diagnostika, údržba, opravy, modernizace pro prodloužení životnosti;
- Problémy vyřazování z užívání, jako prodej, kanibalizace, likvidace.

6. PROGRAM:

Zdokonalení Civilní ochrany ČR

Metody, technologie, technické prostředky zdokonalování Civilní ochrany ČR.

▲ *Cíl programu*

Cílem nově zahajované části programu je vědecká podpora strategických, koncepčních rozhodnutí pro efektivní profilaci oblasti Civilní ochrany ČR, objektivizace rozhodování vrcholové sféry řízení CO, získání moderních nástrojů rozhodování, opírajících se o metody a prvky umělé inteligence, a využití výpočetní techniky včetně univerzálnosti využití návrhů i ve výukovém a výcvikovém procesu řídicího personálu a orgánů velení v CO.

▲ *Zaměření programu*

Strategické rozhodování v CO

- Modelování krizových situací CO;
- Analyticko-prognostická činnost v CO.

7. PROGRAM:

Tvorba nové soustavy společenskovedních poznatků rozvoje moderní armády

Dominantní historické, sociologické, psychologické a etické faktory transformace armády a řízení její výstavby. Personální management ve vojenských podmínkách.

▲ *Cíl programu*

Cílem programu je získání nových poznatků, poznání stavu a vypracování návrhů na řešení problémů v oblasti přípravy AČR a ČR k obraně, v oblasti lidského potenciálu a ekonomického zabezpečení AČR a v oblasti vztahů armády, společnosti a světa. Vytvořit teoretické a praktické poznatky pro řízení a ovlivňování lidí ve vojenských podmínkách ve prospěch změn jejich poznatků a postojů, výkon vojenské služby, profesionalizace a postavení ve společnosti.

▲ *Zaměření programu*

Obrana státu

- Problémy civilního řízení AČR;
- Role vojenství v postbipolárním světě a eticko-axiologické aspekty obrany státu a národa;
- Historické souvislosti současné české bezpečnostní politiky v kontextu s cíli evropské bezpečnostní politiky a prostředků jejich naplnění;
- Úkoly AČR při naplňování bezpečnostního systému.

Rozvoj lidských zdrojů

- Postavení AČR a jejich příslušníků v rodící se demokratické společnosti, sociologická charakteristika armády v souvislosti s problémy její restrukturalizace a budování;
- Mravní kvality a orientace vojáka jako profesionála - reprezentanta státní moci.

Ekonomika obrany

- Ekonomické otázky v systému bezpečnosti státu a ekonomické politiky jako součásti bezpečnostní politiky.

Příprava příslušníků AČR

- Příprava příslušníků AČR, zejména jejich profesionální části po celou dobu jejich vojenské činné služby s důrazem na rekrutaci, retenci, migraci a překonávání jednotlivých rozhodných bodů služební kariéry;
- Ucelený systém výcviku a výchovy příslušníků AČR k vedení bojové činnosti nebo plnění jiných úkolů podle jejich předurčení;
- Požadavky kladené na příslušníky AČR v závislosti na vědecko-technickém rozvoji, intenzitě života, ekonomických zájmech, vojenském stylu práce, poslání AČR a nekompromisnosti při plnění bojových a služebních úkolů;
- Rekvalifikační programy pro vojáky končící službu na čas.

8. PROGRAM

Technologie a prostředky budoucnosti

Speciální postupy, prostředky, látky, materiály a zařízení k zabezpečení rozvoje špičkových technologií a pro podporu vrcholového rozhodování o bezpečnosti a obraně státu.

▲ *Cíl programu*

Cílem programu je získání nových poznatků, poznání stavu a vypracování perspektivních požadavků na inovační procesy v AČR. Vytvoření kvalitních národních a vojenských výzkumných kapacit, které budou přínosem pro rozvoj mezinárodní spolupráce se státy NATO a zdatným odborným poradcem při objednávání vojenských zakázek a zavádění špičkových technologií v AČR.

▲ *Zaměření programu*

Umělá inteligence ve vojenství

- Zvyšování úspěšnosti strategického a operačního rozhodování při vysoké míře neurčitosti výchozích údajů;
- Modely simulací možných krizí a ohrožení státu;

- Modely vojenských schopností státu.
Technologie virtuální reality
- Technologie virtuální reality pro strategická rozhodování;
- Technologie virtuální reality pro výcvik specialistů AČR.
Účinky mikrovlnného záření
Konstrukční materiály nových vlastností
Energetické zdroje pro polní podmínky
Vědecko-informační podpora MO a řízení obrany ČR

Použitá literatura:

- * **Koncepce MO ČR v oblasti obranného výzkumu.** Kolegium MO, 4.1995.
- * **Eminger K., Klíma L.: Obranný výzkum a jeho programování.** In: Vojenské rozhledy 4/1995, s. 8-19.
- * **Eminger K., Klíma L.: Potřebuje armáda rozvíjet vlastní vědeckou činnost?** In: Vojenské rozhledy 4/1994, s. 27-36.
- * **Eminger K., Janošec J., Klíma L.: Programy obranného výzkumu.** Materiál pro RRMOPV, 1.1996.

Co z našeho hlediska i z hlediska globálního považují za nejdůležitější, jsou dvě věci. První věc je, aby pokračovaly reformy v Rusku, aby se upevňovala demokracie, demokratické instituce, demokratické myšlení. Je to proces v této veliké říši nekonečně složitější a náročnější než u nás. S tím souvisí druhá věc, aby v ruské - a především v zahraniční - politice nezačaly převládat hlasy a tóny, které se bohužel v poslední době čím dál častěji objevují, to jest snaha zdůraznit vlastní velmocenské postavení, vlastní důležitost jakýmsi nároky na sféry eventuálního zájmu.

*(Z rozhovoru s prezidentem České republiky Václavem Havlem,
Český rozhlas 18. 2. 1996.)*

Plukovník gšt. Ing. Vladimír K a r a f f a , CSc.

Další součást kompatibility

Dokumentace pro velení vojskům

Jednou z důležitých oblastí naší kompatibility s ostatními armádami států NATO je dokumentace pro velení. Její poslání v procesu velení vojskům a jejich řízení je ve své podstatě stejné ve všech armádách i historických souvislostech.

Pod pojmem dokumentace většinou rozumíme vše, co je zaznamenáno na papírovém podkladě. Tradičně se v oblasti velení vojskům a jejich řízení většinou jednalo o dokumenty pro velení, pro plánování, informační dokumenty a o další pomocné dokumenty. Dokumentace je však chápána i jako fyzická a duševní činnost spojená se záznamem, evidencí a tříděním informací potřebných pro velení vojskům a jejich řízení. Většinou byl používán jako nosné informační médium papír. Byl důležitý zejména pro svou relativní stálost, a proto měl, a doposud má, uznávanou právní platnost. V rámci soudobých informačních technologií se tento přístup zásadním způsobem mění.

Informace mohou být zaznamenávány a uchovávány nejen v písemné nebo grafické podobě, ale rovněž i v magnetofonické nebo digitální formě. Cílem mého příspěvku není řešit tuto formální, technickou a technologickou stránku informací, ale jejich obsah a strukturu. Proto, mluvím-li o dokumentaci, myslím tím informace, které mohou být zaznamenávány i v jiné než „papírové“ podobě.

* * *

Nový předpis Všeob-P-6 (Příprava a vedení obranné operace) přináší v příloze 3 do práce velitelů a operačních štábů ve srovnání s dosavadním stavem výrazné změny. Redukuje počet rigorózně stanovených dokumentů a dává větší volnost velitelům, náčelníkům štábů i dalším funkcionářům při přímém působení na vojska. **Největší změna však spočívá ve formě a obsahu uvedených dokumentů.** Tomu se budu věnovat podrobněji.

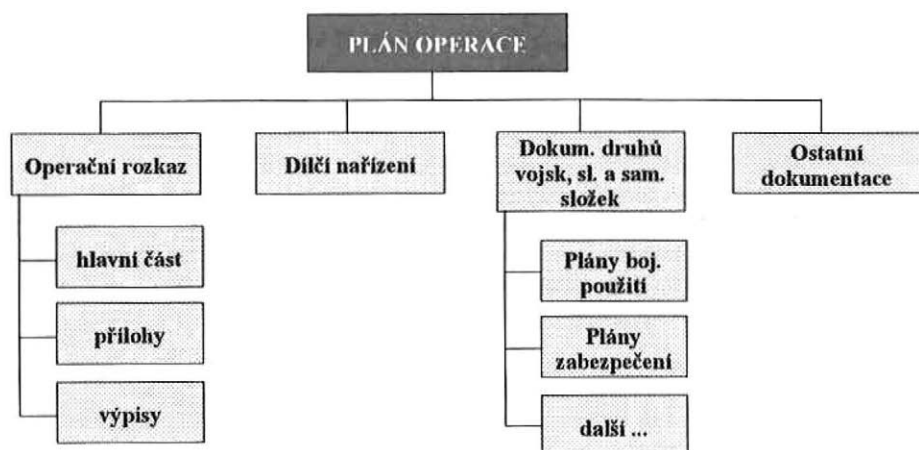
Armády členských států NATO ujednávají svou činnost řadou společně uznávaných norem známých pod zkratkou STANAG (Standardization Agreement). Problematiku dokumentace pro velení řeší STANAG 2014 OP. Jak je známo, tato norma je v jednotlivých zemích rozpracována (se změnami, které nemají zásadní charakter) do vlastních pomůcek a předpisů. Například v podmínkách americké armády je to pomůcka FM 101-5 (Staff Organization and Operations) - obdoba našeho, doposud nezrušeného, předpisu Oper-2-1.

Z obsahu předpisu Všeob-P-6 lze usoudit, že jeho zpracovatelé dospěli k názoru, že v současné době není účelné a ani možné doporučit striktní převzetí norem NATO. Brání tomu nejen odlišná obecná klasifikace dokumentů a jejich formální struktura, ale zejména skutečnost, že svazy, svazky a útvary AČR působí v odlišném strategickém prostředí. Dosavadní organizační struktura druhů vojsk, štábů a kompetence jednotlivých funkcionářů v AČR neodpovídají pojetí NATO.

Pro postupnou změnu forem stylu práce našich velitelů a štábů je nezbytné učit se formulovat rozkazy a nařízení tak, jak je to obvyklé v armádách NATO. Na první pohled je zřejmé, že styl vět je mnohem „sušší“. Jednou použitá informace se již neopakuje, uvádí se na ni pouze odvolávka. To činí dokumenty sice méně „čtivé“, ale nutí zpracovatele k maximální stručnosti bez používání zbytečných slov typu „pevný, usilovný, spolehlivý“ apod. Rozporným se může zdát požadavek formulovat rozkazy tak, aby z jednotlivých ustanovení byl cítit duch přesvědčení o správnosti úkolu a odhodlání zvítězit (zejména v částech, které formuluje osobně velitel).

Výpočetní technika a moderní reprografická zařízení umožňují vkládat do rozkazů řadu schémat, která jsou někdy pro pochopení úkolů podřízenými účelnější než písemné formulace.

Souhrn veškerých dokumentů pro přípravu, vedení a zabezpečení operace se nazývá **Plán operace**. Jak je to uvedeno na obr., obsahuje operační rozkaz a veškerou další dokumentaci všech druhů vojsk, služeb a samostatných složek.

Obr. Obsah plánu operace

Vzhledem k tomu, že jsem o dokumentaci ze širšího hlediska již psal v našem časopise č. 1/96, zaměřím se na dokument, který je v předpise řešen nejpodrobněji, na **operační rozkaz** s přílohami. Při formulaci jeho obsahu i skladby byl inspirací již uváděný STANAG 2014, ale i výsledky konzultací se zahraničními odborníky a budoucími uživateli předpisu. Předpis nemůže sloužit jako učebnice. Je psán stroze, a tedy může vyvolat řadu nejasností. Proto uvádím jeho obsah:

1. VŠEOBECNÁ SITUACE

a) Situace protivníka

b) Situace vlastních vojsk

(1) sousedů,	(3) vojsk za vlastní operační sestavou,
(2) vojsk v dotyku s protivníkem,	(4) posilových vojsk (přidělených a podpůrných)

c) **Předpokládaný vývoj situace do zahájení bojové činnosti i v průběhu operace.**

2. ÚKOL ARMÁDNÍHO SBORU

3. ZPŮSOB PROVEDENÍ OPERACE

a) Záměr provedení operace

b) Koncepce operace (způsob plnění jednotlivých úkolů)

(1) Manévr (rozdělení do fází - zaujetí operační sestavy, předpoklad boje o taktické a operační pásmo, protiúder...)

(a) Popis I. fáze (např. zaujetí operační sestavy)

(b) Popis II. fáze (např. boj v taktickém pásmu obrany)

(c) ...

(2) Palebná podpora (palebná podpora v jednotlivých fázích)

(3) Protiletadlová obrana (v jednotlivých fázích)

(4) Průzkum

(5) Elektronické působení (v jednotlivých fázích)

(6) Ženíjní zabezpečení (v jednotlivých fázích)

(7) Klamání (v samostatné příloze)

(8) Další druhy podpory a zabezpečení podle potřeby

c) Úkoly vojskům

(1) ...mb,

(2) ...mb, (4) vševojskové záloze

(3) ...mb,

d) Úkoly silám a prostředkům podpory bojové činnosti [jak a jakými silami a prostředky se realizují úkoly uvedené v části 3 b)]

(1) dělostřelectvu všeobecné palebné podpory, (4) ženíjnímu vojsku,

(2) využití přiděleného úsilí vzdušných sil, (5) ...

(3) protiletadlovému vojsku,

e) Pokyny pro součinnost

(1) Zabezpečení rozhodujících informací pro velitele (informace, které velitel bude pro velení potřebovat, a zároveň informace, které pravděpodobně chce o nás získat protivník)

(2) Přesun a zaujetí operační sestavy (potřebné součinnosti pokyny)

(3) Přejedání do protiúderu

(4) Koordinační čáry

(5) Podmínky zahájení bojové činnosti (konkrétní akce protivníka, které jsou chápány jako agrese)

(6) Signály, varovné signály, signály pro činnost letectva („jsem vlastní letoun“)...

(7) Opatření proti působení vlastních vojsk a zbraní

(8) Pokyny pro plánování na podřízených stupních a pro práci s operačním rozkazem

(9) ...

4. LOGISTICKÁ PODPORA (ZÁMĚR PLNĚNÍ ÚKOLŮ LOGISTICKÉ PODPORY)

5. OPATŘENÍ K SOUČINNOSTI SE SILAMI A PROSTŘEDKY ÚZEMNÍ OBRANY

6. VELENÍ A ŘÍZENÍ

a) Organizace velení (místa velení)

b) Spojení

PŘÍLOHY:

A - Organizace vlastních vojsk pro plnění úkolu (jaké svazky a útvary a v jaké organizační struktuře budou plnit úkol)

- B** - Zpravodajská činnost
- C** - Grafické schéma operace (průsvitka)
- D** - Ženíjní zabezpečení
- E** - Palebná podpora
- F** - Podpora operace silami a prostředky vzdušných sil (informace o působení vzdušných sil ve prospěch armádního sboru, operačního uskupení)
- G** - Protiletadlová obrana
- H** - Koordinace činnosti ve vzdušném prostoru (časové a prostorové sladění činnosti letectva, paleb dělostřelectva, protiletadlového dělostřelectva a ostatních prostředků)
- I** - Radioelektronický boj
- J** - Spojení
- K** - Klamání
- L** - Opatření ochrany vojsk
- M** - Policejní ochrana
- N** - Operační bezpečnost (opatření proti sabotážní, diverzní a průzkumné činnosti protivníka, popř. nepřátelsky naladěného místního obyvatelstva apod.)
- O** - Zabezpečení činnosti vojsk (chemické, topografické, hydrometeorologické a další)
- P** - Logistická podpora a zdravotnické zabezpečení
- Q** - Opatření k zabezpečení činnosti nadřazeného (vytvoření prostorových a dalších podmínek pro realizaci opatření, které zamýšlí uskutečnit nadřízený)
- R** - Součinnost se silami a prostředky územní obrany

* * *

Všechny úkoly se důsledně člení podle fází bojové činnosti [část 3 b) (1)]. Fázemi se rozumí dílčí úkoly operace (operační úkoly), např. vedení bojové činnosti v taktickém pásmu obrany apod.

Úkoly uvedené v operačním rozkaze musí být jasné a konkrétní, aniž by předepisovaly, jak je mají podřízený plnit. Stanovují se o jeden stupeň níže a nesmí zasahovat do kompetence podřízených velitelů. Smyslem je vytvořit předpoklady pro samostatnost a iniciativu velitelů a zároveň je vést k odpovědnosti za jimi přijímaná rozhodnutí.

Zkušenosti „operátoři“ si jistě s psaním samotného textu poradí. Užitečná pro ně bude výměna zkušeností s jejich kolegy z NATO nebo přímo vzájemná účast na některém cvičení. Může však vzniknout problém, kdo za zpracování jednotlivých částí operačního rozkazu odpovídá. Odpověď lze nalézt v dalším kroku, který si pravděpodobně realizace předpisu Všeob-P-6 vyžádá - ve změně organizačních struktur štábů a odpovídající úpravě vztahů mezi jejich příslušníky.

Oper-1-1 a úkoly radioelektronického boje

Úkoly, obsah a postavení REB se v AČR zcela zásadně změnily. V návrhu předpisu *Oper-1-1 „Příprava a vedení obranné operace“* je stanoveno, že REB jako vševojsková záležitost již není druhem zabezpečení, ale je **nedílnou součástí operace a u letectva každého bojového letu. Ofenzivní opatření REB** jsou nedílnou součástí nově zavedeného pojmu **palebné a elektronické působení na protivníka** a na jejich praktické realizaci se podílí i nově zřízené vojsko REB. **Ochranná opatření REB** jsou začleněna do všeobecných i zvláštních opatření ochrany vojsk.

Cílem tohoto článku je hlouběji objasnit nové pojetí radioelektronického boje v AČR, a tím přispět k pochopení jeho přípravy a vedení u jednotlivých druhů vojsk, služeb i samostatných složek.

* * *

Nové pojetí radioelektronického boje v AČR plně respektuje závěry a zkušenosti získané při vedení tohoto boje v lokálních válkách a zejména požadavek připravit se i v této oblasti na kompatibilitu s armádami začleněnými v NATO. Přitom bylo vzato v úvahu, že v soudobém ozbrojeném střetnutí **nemůže být REB jen druhem zabezpečení, ale musí se stát nedílnou součástí boje - operace.** Radioelektronický boj rovněž nemůže být jen záležitostí určitých specialistů, ale je to **záležitost vševojsková**, na které se, i když diferencovaně, podílejí druhy vojsk, služeb i samostatných složek AČR. Základem pro cílevědomé vedení REB je rozhodnutí vševojskového velitele. Zkušenosti z lokálních válek zcela jednoznačně prokazují, že cílevědomě vedený a všestranně zabezpečený REB se významně podílí na pozitivních výsledcích nejen jednotlivých bojů, ale i celých operací. Války vedené s nasazením moderní bojové techniky jsou zpravidla zahajovány radioelektronickým úderem, jehož cílem je vytvořit optimální podmínky pro zasazení hlavních úderných sil do boje. Dalším velmi důležitým poznatkem je, že základem pro vybojování nadvlády ve vzduchu je vybojování nadvlády ve využití elektromagnetického spektra, které je někdy označováno jako radioelektronická nadvláda.

Návrh nového předpisu „Příprava a vedení obranné operace“ vychází v ustanoveních o REB z definice, že: „**REB je souhrn vzájemně sladěných opatření a činností vojsk prováděných s cílem znemožnit, narušit nebo ztížit protivníkovi organizované vedení operace (boje), provádění přesných úderů a paleb a současně umožnit efektivní bojovou činnost vlastních vojsk při obdobných opatřeních protivníka.**“

Radioelektronický boj se realizuje souborem ofenzivních a ochranných opatření. **Ofenzivní opatření REB** jsou nedílnou součástí **palebného a elektronického působení na protivníka** a na jejich plnění se významným způsobem podílí vojsko REB. **Ochranná opatření REB** jsou začleněna do všeobecných i zvláštních opatření ochrany vojsk a realizují se trvale v míru i za bojové činnosti u všech druhů vojsk, služeb i samostatných složek.

Uvedený obsah vymezuje v širokém rozsahu cíl a úkoly REB tak, aby postihovaly celou oblast působení na protivníka a zároveň i komplexní ochranu vlastních objektů a prostředků. V působení na protivníka se požaduje paralyzovat jeho nejdůležitější elektronické systémy a prostředky, které se podílejí na organizovaném vedení boje, na přesnosti zásahu cíle zbraněmi a municí používající vysoce přesné samonaváděcí systémy. Vzhledem k tomu, že naše armáda pravděpodobně nebude mít vždy k dispozici tolik prostředků, aby úplně dezorganizovala systémy, které jsou důležité pro organizovaný boj, je v definici uvedena **stupnice možností, tj. znemožnit, narušit nebo jen ztížit**. Tím je dána veliteli možnost, aby ve svém rozhodnutí určil pro REB reálný cíl a úkoly, které jsou schopny jeho podřízené svazky, útvary a jednotky splnit a pro jejichž splnění mají dostatek potřebných prostředků. Kromě části úkolů REB směřujících k protivníkovi je v definici uvedena i druhá část, která směřuje k vlastním vojskům a jejímž cílem je zvýšit pravděpodobnost uchování vysoké bojové životnosti a spolehlivé funkce vlastních elektronických prostředků systému. Celá oblast ochranných opatření REB má zvlášť důležitý význam v obranné operaci pro omezení účinků počátečního radioelektronického úderu i dalšího působení REB protivníka.

Ofenzivní opatření REB

Cílem ofenzivních opatření REB je v rámci palebného a elektronického působení na protivníka **znemožnit, narušit nebo ztížit protivníkovi organizované vedení boje a operace**. Na realizaci se bude podílet dělostřelectvo, vzdušné síly, vojsko REB a ve zvláštních případech rovněž další druhy vojsk. Vojska budou palebným ničením, elektronickým rušením a elektronickým klamáním působit na elektronické prostředky v systémech velení, technického průzkumu, radioelektronického boje, navedení zbraní a munice protivníka.

Realizace ofenzivních opatření REB zahrnuje následující způsoby:

- ✦ **Palebné ničení** - je nejúčinnější způsob narušení spolehlivé činnosti, používaný k dočasnému nebo trvalému vyřazení míst velení, spojovacích uzlů, řídicích stanovišť a elektronických prostředků navedení, průzkumu, radioelektronického boje apod. Tyto úkoly se realizují zejména protielektronickými samonaváděcími raketami a dalšími prostředky, které využívají laserových, infračervených a elektronických naváděcích systémů, ale i využitím ostatních palebných prostředků.
- ✦ **Elektronické rušení** - je účinné, dočasné, záměrné působení elektromagnetickou energií na přijímače elektronických prostředků v systémech spojení, velení, řízení, průzkumu, navedení a radioelektronického boje protivníka. Objekty elektronického rušení jsou rádiové spojovací prostředky, radiolokátory pozemní i palubní, radionavigační systémy, prostředky elektronického průzkumu, infračervené, laserové a další optoelektronické naváděcí systémy.
- ✦ **Elektronické klamání** - je významná součást operačního i taktického klamání protivníka. Uskutečňuje se záměrným působením na jeho elektronické prostředky s cílem uvést jej v omyl, ovlivnit jeho rozhodovací procesy, snížit přesnost naváděcích systémů zbraní a munice a vyprovokovat jej k neadekvátní činnosti. Ve svém důsledku by mělo vést k ochraně vlastních vojsk, bojové techniky a celých systémů, které jsou závislé na spolehlivé funkci elektronických prostředků. Významnou složkou klamání

je *elektronická dezinformace*, která má za cíl odvést a rozptýlit pozornost protivníka, legendovat činnost vojsk, vytvářet a imitovat objekty apod. Tato dezinformace se uskutečňuje klamnými vstupy do rádiových a telefonních sítí, použitím maket, výstavbou klamných objektů s hodnověrným provozem apod.

PALEBNÉ A ELEKTRONICKÉ PŮSOBNÍ DLE OPER 1-1					OCHRANA VOJSK DLE OPER 1-1 VŠEOBECNÁ A ZVLÁŠTNÍ OPATŘENÍ				
PALEBNÉ NIČENÍ		ELEKTRONICKÉ PŮSOBNÍ							
PALEBNÉ NIČENÍ NEELEKTRONICKÝMI OBJEKTY, VOJÁK	RADIOELEKTRONICKÝ BOJ								DALŠÍ DRUHY OCHRANY
	OFENZIVNÍ OPATŘENÍ REB				OCHRANNÁ OPATŘENÍ REB				
	PALEBNÉ NIČENÍ VL. OBJEKTŮ	ELEKTRONICKÉ RUŠENÍ	ELEKTRONICKÉ KLAMÁNÍ	PROTI TECH. PRŮZKUMU	PROTI NIČENÍ	PROTI ELEKTR. RUŠENÍ	ROZKRYTÍ KLAMNÉ ČINNOSTI		
Úkol plní									
Dělostřelectvo									
Vzdušné síly									
Vojsko REB									
Ostatní vojska									
Služby									

Schéma

Ochranná opatření REB

Cílem ochranných opatření REB je zvýšení pravděpodobnosti spolehlivé činnosti a bojové životnosti vlastních elektronických prostředků a objektů, které sehrávají rozhodující úlohu v systémech velení vojskům, řízení zbraní, průzkumu a dalších, v podmínkách oboustranně vedeného radioelektronického boje.

Ochranná opatření REB se musí připravovat u všech druhů vojsk, služeb a samostatných složek AČR nepřetržitě v míru a realizovat při každé bojové činnosti s ohledem na vyhodnocení možností protivníka a vlastní možnosti. Tato opatření jsou nedílnou součástí ochrany vojsk, jak je uvedeno v předpise Oper-1-1. Za připravenost k této činnosti odpovídají nejen velitelé, ale zejména všichni uživatelé a obsluhy elektronických prostředků a objektů.

Ochranná opatření REB jsou rozdělena do čtyř oblastí:

- *Ochrana vojsk, zbraní, elektronických prostředků a objektů proti technickému průzkumu protivníka*

Tuto ochranu je nutno považovat za **prioritní**, protože když protivník objekty nezjistí, nemůže je ničit, elektronicky rušit ani dezinformovat či klamat.

Cílem ochranných opatření proti technickému průzkumu je znemožnit nebo ztížit protivníkovi:

- získání informací o záměru a předpokládané činnosti štábů a vojsk, o jejich dislokaci a připravenosti,

- získání, vyhodnocení a přenášení informací o počtech, bojových možnostech a takticko-technických parametrech bojové a zabezpečovací techniky,
- dosažení potřebné přesnosti a komplexnosti při opatrování a využívání zpravodajských informací získávaných pozemními, palubními i kosmickými prostředky apod.

Ochranná opatření musí být přijata a prováděna tak, aby zabezpečovala komplexní ochranu proti všem druhům průzkumu, které bude protivník využívat.

● *Ochrana proti úmyslnému i neúmyslnému elektronickému rušení*

Ochrana elektronických prostředků v systémech velení, řízení, průzkumu a navedení proti úmyslnému i neúmyslnému elektronickému rušení **zahrnuje komplex opatření, která mají vyloučit nebo alespoň omezit negativní účinky rušení**, a tím zvýšit pravděpodobnost jejich spolehlivé funkce v podmínkách oboustranně vedeného radioelektronického boje.

Cílem této ochrany je znemožnit nebo omezit negativní vliv elektronického rušení na:

- rádiové sítě přenosu informací,
- přijímače průzkumných zařízení,
- systémy navedení zbraní a munice,
- systémy navedení letounů a další bojové techniky.

● *Ochrana proti ničení municí s vysoce přesným navedením*

Cílem této ochrany je přijmout a včas realizovat taková **opatření, která sníží efektivnost úderů** municí navádějící se na zdroj vyzařování elektromagnetické energie a municí používající aktivní radiolokační, radiotechnické a optoelektronické naváděcí systémy.

Důležitost a složitost ochrany spočívá zejména v tom, že současně i nově vyvíjené prostředky ničení mají nejen stále větší přesnost dopadu na cíl, ale také dokonalejší systémy navedení, takže je nutno připravit a všestrannému zabezpečení věnovat náležitou pozornost.

Při přípravě této ochrany je nutno brát v úvahu všechny druhy naváděcích systémů a jejich fyzikální principy, které může protivník použít, a na základě toho přijímat konkrétní a zejména komplexní opatření.

● *Rozkrytí klamné činnosti prováděné protivníkem*

Rozkrytí klamné činnosti protivníka je ve své podstatě ochranou proti jeho klamné a dezinformační činnosti. Klamná činnost dosáhla i v lokálních válkách významného úspěchu a značnou měrou přispěla k dosažení úspěchu u té bojující strany, která dokázala tuto oblast lépe zvládnout.

Rozkrytí klamné činnosti by mělo zabezpečit, aby vlastní prostředky technického průzkumu rozlišily využívané a klamné objekty, aby naváděcí systémy naváděly zbraně a munici na skutečný, a ne klamný cíl a aby při přenosu informací bylo reagováno na reálnou, a ne na klamnou dezinformační zprávu.

Účast jednotlivých druhů vojsk na realizaci REB

Na schématu je stručně vyjádřen obsah REB a účast jednotlivých druhů vojsk a služeb na realizaci ofenzivních i ochranných opatření REB.

* * *

Z uvedených informací o novém pojetí REB v AČR vyplývají i důležité úkoly, jejichž postupné řešení přispěje k celkovému zvýšení bojové připravenosti naší armády. Na prvním místě považujeme za nevyhnutelné, aby se velitelé, štáby i obsluhy elektronických prostředků seznámili s obsahem REB, aby pochopili nutnost zvyšování připravenosti na jeho realizaci.

Pro přípravu na úspěšné vedení REB je podle našeho názoru potřebné:

- trvale shromažďovat, analyzovat a ukládat informace o elektronických objektech, které se v případě ozbrojeného konfliktu mohou stát objekty palebného a elektronického působení; současně shromažďovat, analyzovat a ukládat informace o prostředcích ničení municí s vysoce přesným navedením, prostředcích technického průzkumu, elektronického rušení a klamání, které by mohly působit na naše vojska,
- vyzbrojit druhy vojsk, které se podílejí na ofenzivních opatřeních REB, moderními prostředky palebného ničení, elektronického rušení a klamání tak, aby byly schopny účinně působit proti moderním elektronickým prostředkům v systémech velení, řízení, průzkumu a navedení protivníka,
- cvičit vojska ve vyhledávání výše uvedených objektů a v možných způsobech znemožnění, narušení nebo alespoň ztížení jejich činnosti,
- pro všechny důležité prostředky a objekty konkrétně rozpracovat ochranná opatření a prostředky potřebné k jejich realizaci,
- centrálně zabezpečit vybavení útvarů a jednotek potřebnými prostředky pro maskování, klamání a ochranu před ničením municí s vysoce přesným navedením,
- připravenost k REB považovat za jedno z důležitých kritérií při hodnocení bojové připravenosti svazků, útvarů a jednotek.

Výstavba informačního systému logistiky Armády ČR

Zahájením procesu přestavby a reorganizace AČR byly vytvořeny vhodné podmínky pro přechod z administrativního způsobu řízení na moderní technologie řízení, které jsou založené na počítačovém zpracování dat. Moderní informační technologie umožňují v řízení dosahovat takové efektivity řídicího procesu, která je klasickými administrativními technologiemi zpracování informací nedosažitelná. Zavedení moderních informačních technologií je tudíž významným faktorem pro řízení efektivity hospodaření, ale je také nutné pro budování informační společnosti jak v užším českém, tak v širším mezinárodním měřítku. Tento článek má za cíl informovat o dosavadní výstavbě informačního systému logistiky (ISL) v AČR, která je v několika směrech unikátní.

Většinou je informační systém budován ve stabilních podmínkách, v rámci postupné informatizace administrativního způsobu řízení. Při výstavbě našeho ISL se však mění normy, standardy, předpisy, způsoby řízení, organizace a velikost armády, rozvíjejí se zcela nové vztahy, odborníci na informatiku opouštějí armádu atd. Jedná se o velmi náročné prostředí, které na jedné straně umožňuje rychlou výstavbu opravdu moderního a vysoce efektivního informačního systému, ale na straně druhé přináší výrazné obtíže a rizika. Přitom množství a dynamika změn má takový rozsah, že při nutnosti zachování národního prostředí, lze zkušenosti z výstavby informačních systémů západních armád využívat jen v omezeném rozsahu. Navíc *konečná podoba ISL bude ovlivňovat další postupy, jako je například řízení ekonomiky armády, velení, plánování atd.* Proto je nemožné v současné době provádět jednoznačné závěry a může být ošidné posuzovat výstavbu ISL podle předloh. Článek se snaží popsat osobitost přístupu, zobrazit dílčí hodnocení a chce se podělit o zkušenosti z dosavadní výstavby ISL.

1. Základní popis ISL

Výstavba informačního systému logistiky byla zahájena výběrem strategického partnera - *systémového integrátora* - který začal v říjnu 1993. Důvodem k výběru systémového integrátora byla skutečnost, že AČR nevlastní know-how, ani nemá potřebné specialisty, zkušenosti a odborné zázemí pro výstavbu takto rozsáhlého informačního systému. Systémovým integrátorem pro výstavbu ISL AČR byla ve výběrovém řízení vybrána firma Hewlett-Packard, s. s. r. o.

■ Základní (strategický) cíl

Základním strategickým cílem výstavby ISL je **vybudovat moderní a integrovaný informační systém pro komplexní informační podporu řízení logistiky AČR a její**

efektivnosti jako celku. Jedná se o zajištění všech přenosů a zpracování informací dotýkajících se stavu logistiky a logistických činností v reálném čase. Tím bude zabezpečena přesná a rychlá dostupnost jak jednotlivé, tak částečně nebo úplně souhrnné informace na kterémkoli místě řízení logistiky AČR podle systému přístupu k nim. ISL bude v širším pohledu zpracovávat přesně a přehledně informace o hospodaření s materiálem a službami v AČR a poskytovat je určeným uživatelům ve stanovené formě a rozsahu.

Tento strategický cíl je nutno chápat i v širším pohledu jako integrální součást informačního systému AČR, kdy ISL bude zabezpečovat přímý informační a datový kontakt se systémem velení a řízení AČR a s dalšími subjekty AČR, ČR i v zahraničí, bude se aktivně účastnit procesu informatizace v resortním, státním i mezinárodním měřítku.

■ Dosažení cíle výstavby ISL

K dosažení hlavního cíle je nutné sdružovat potřebné síly a prostředky informatiky logistiky, tak logistiky samé. Dále je nutné organizovat součinnost, spolupráci a pomoc oblastí souvisejících s výstavbou ISL, jako je systém velení a řízení, podvojně účetnictví, SPPR, výstavba celoarmádní datové sítě (CADS), bezpečnost informačních systémů, personalistika a další. Velmi důležitá je též příprava uživatelů, kteří budou ISL využívat. Tím budou garantovat úspěšnou činnost ISL a pro ně je také ISL určen.

Důležitá je i postupnost výstavby a zavádění ISL, jelikož takto složitý a rozsáhlý systém o několika stech pracovišť nelze postavit najednou. Proto v první fázi, která se bude jmenovat **pilotní projekt ISL**, dojde k zpracování jedné části projektu s cílem reálnost postupu a celkového pojetí ověřit a připravit podmínky pro výstavbu dalších fází celého projektu. Proto již v pilotním projektu ISL se jedná o *informatizaci logistiky útvaru*, která umožní jednotnou evidenci materiálu a služeb v celé AČR.

Zvláštní otázkou je **nákup know-how i hotových řešení**. Informatika logistiky má své zázemí logicky vycházející z vývoje a úspěšného fungování projektů hromadného zpracování dat ve výpočetních střediscích z minulých let. Světový vývoj informačních technologií v logistice je však pokročilejší. I když výkon logistických činností nebude třeba výrazně měnit, v oblasti řízení se jedná o **přechod na nové informační technologie a o závažné systémové změny**. Bez poznání a bez pomoci při nákupu know-how i hotových řešení z vyspělých systémů je sice možné ISL budovat, ale suplovat dlouhodobý vývoj i náskok vyspělých armád je rizikové, nákladné a dlouhodobé.

Nejedná se přitom jen o vymyšlení nového systému, to by nebylo tak složité. Je to i stanovení způsobu jeho uvedení do úspěšného provozu. To vyžaduje například zpracování a úpravy značného množství předpisů, norem, standardů a činností. Jedná se o konkrétní organizaci zpracování informací a informačních toků pro integrovanou činnost logistiky ve vzájemných vazbách. K tomu je výhodné zabezpečovat odbornou pomoc, know-how a řešení od vyspělých systémů, vyhodnocovat je a zpracovávat pro účelové využití a *národní pojetí ISL*. Navíc bez tohoto přístupu nelze schopnosti řízení kompatibility AČR s logistickými systémy NATO dosáhnout.

ISL musí nejen plnit všechny potřebné funkce zpracování dat, ale také **splňovat požadavky na bezproblémové zavedení, údržbu a snadnou a jednoduchou obsluhu**. Tyto požadavky však splňují jen vyspělé informační systémy, zakládající se na

zkušenostech z dlouhodobého a ověřeného vývoje. Tuto jednoduchost, jako jeden ze základních atributů úspěšnosti, můžeme získat zejména spoluprací se skutečnými odborníky a nákupem jejich znalostí.

Na základě koncepce výstavby ISL je nutné připravovat a organizovat další potřebné činnosti, jako je nákup materiálu, vybavení a služeb, výběr a proškolení osob, příprava budoucích pracovišť, příprava a organizace systémových změn, které nová informační technologie pro podporu řízení logistiky přinese. Pro funkci ISL je nutné připravovat a organizovat systém zabezpečení ISL se servisem, odbornými službami, pomocí i poradenstvím.

■ Možnosti výstavby ISL

Vcelku lze konstatovat, že existují dvě základní metody výstavby ISL a informatizace logistiky:

a) *kvalitativně nové řešení* - na základě zkušeností z fungujících subsystémů informačních systémů logistik vyspělých armád postavit národní, jednotný a integrovaný ISL zcela nové koncepce s vyloučením nárůstové fáze,

b) *zkrácená evoluce* - vlastní vývoj a výstavbu ISL lze zkrátit využitím zkušeností z informačních systémů logistik vyspělých armád. Zde je zapotřebí provádět značné množství změn s nutností kopírování nárůstové fáze, která zde označuje efekt informatizace, kdy na počátku zavádění výpočetní techniky (personálních počítačů) jsou požadavky na množství výpočetní techniky výrazně vyšší, než je jejich funkční reálná potřeba v konečném informatizovaném řešení.

Při realizaci pilotního projektu ISL se vedení projektu AČR opírá o služby a dodávky systémového integrátora. Je to sice nákladný způsob výstavby, ale rychlá návratnost této investice činí náklady na ISL efektivními, a to prokazatelně již ve fázi pilotního projektu ISL. Vzhledem k dalšímu vývoji výstavby ISL dochází k rozšiřování rozsahu připravovaných prací. Vedení projektu předpokládá, že pro úspěšný vývoj bude nutné zabezpečit odborné poradenství a pomoc dalších zkušených firem. Jinou možností je nabídka konkrétní pomoci z logistik vyspělých armád nebo přímo od NATO a její agentury pro technické zabezpečení a zásobování NAMSA. Pomoc NAMSA například v oblasti katalogizace se ukázala jako vysoce odborná, velmi prospěšná a v porovnání s civilními firmami levná. Navíc v oblasti dosahování kompatibility je nezastupitelná.

2. Zahájení výstavby ISL AČR

■ Výběr systémového integrátora

Od 18. října 1993 do 28. února 1994 proběhla veřejná obchodní soutěž na systémového integrátora ISL AČR, kterou v konkurenci tehdy přihlášených firem vyhrála firma Hewlett-Packard, s. s. r. o. Praha. V návaznosti na tomto výsledku byly s touto firmou navázány kontakty a podepsána smlouva o budoucích smlouvách, která odstartovala přípravné práce pro zahájení výstavby projektu ISL. Na prvních jednáních bylo připraveno rozdělení výstavby ISL na fázi pilotního projektu (dále PP ISL) a výstavby ISL.

Výběrové řízení se uskutečnilo z omezeného množství firem, převážně hardwarových, které se v roce 1993 přihlášily, a měly již v ČR zastoupení.

■ Organizační příprava výstavby ISL

Na straně AČR byl zpracován a schválen rozkaz MO (Věstník MO 42/1994, částka 16), kterým byl ustanoven řídicí výbor, ředitel projektu a základní funkce managementu ISL AČR k řízení výstavby celého projektu ISL AČR. Na základě tohoto rozkazu byl z příslušníků informatiky a logistiky vytvořen řídicí management projektu. V průběhu roku 1995 bylo zřízeno *Centrum řízení ISL IL (inspektora logistiky) AČR*, které z vyčleněných výpočetních středisek centrálních skladů vybraných materiálových tříd vytvořilo a řídí strukturu projekčně technologických středisek. Tato střediska mají dva hlavní úkoly: zabezpečit provoz stávajících vlastních projektů materiálových tříd a podílet se na výstavbě PP ISL.

AČR a systémový integrátor se dohodly na **přípravě a výstavbě společného projektového střediska**, ve kterém bude probíhat vývoj programového vybavení. Toto středisko bylo vybaveno zařízením od Hewlett-Packard s výraznými slevami a pomocí. Hewlett-Packard zapojil do výstavby projektu brněnskou firmu AURA, která již měla zkušenosti s informatizací několika skladů AČR. Firma AURA Brno využívá k výstavbě PP ISL ještě služeb izraelské firmy AMANET, jež má být nositelem know-how pro jednotlivé systémy ISL.

V projektovém středisku byly vytvořeny společné týmy složené z odborníků systémového integrátora a AČR.

3. Výstavba pilotního projektu ISL AČR

■ Podmínky pro výstavbu pilotního projektu ISL AČR

Pilotní (zkušební) projekt obvykle označuje zvolenou část informačního systému, na které se „odzkouší“, zdali je připravované řešení informatizované oblasti správné.

Pilotní projekt ISL AČR byl volen trochu odlišně od smyslu uvedené formulace z několika důvodů:

- ① Předně to byl zjevný stav **logistiky**, která v podmínkách reorganizace, restrukturalizace a redukce armády a dále při zavádění nových ekonomických podmínek **nebyla schopna dostatečně fungovat** v systému 27 materiálních hospodářství a potřebovala jednotný projekt evidence materiálu, zásobování a pro řízení logistiky.
- ② **Logistika nesplňovala požadované podmínky kompatibility se systémy NATO**. K tomu vedlo zjištění požadavku zcela odlišného označování a popisu materiálu, podle katalogu NATO. Katalogizace podle systému NATO by pro AČR zabezpečila shodnost a jednoznačnost v označování a popisu materiálu podle předpisů a norem Aliance.
- ③ Katalog by umožnil provedení sjednocení označování všech materiálových tříd.
- ④ Takto připravený materiál je nutné vést ve zcela odlišném typu nové evidence.
- ⑤ Pomocí ISL je možno **dosáhnout řízení efektivnosti** a úspor materiálu z optimalizace norem zásob, racionalizace zabezpečení a odstranění duplicit.
- ⑥ Pro zavedení moderního a výkonného informačního systému je nutné opustit platformu nejednotného a neúplného zpracování dat v projektech na střediskových počítačích a **zavést novou informační technologii klient/server**.

AČR potřebuje v co nejkratší době zavést novou jednotnou evidenci materiálu, a proto byl systémovému integrátoru zadán **požadavek na dodávku integrovaných systémů katalogu a evidence jako pilotního projektu**.

Termín **zasazení pilotního projektu** byl stanoven do dvou let a byl zvolen také vzhledem k potřebám FIS (finančního a informačního systému) a SPPR (systém plánování, programování a rozpočtování). Pro zkrácení celého procesu výstavby pilotního projektu byly stanoveny některé parametry tak, aby zjednodušily a zkrátily čas potřebný k zavedení pilotního projektu bez újmy na jeho funkčnosti.

■ Výstavba pilotního projektu ISL

Po úvodních jednáních se systémovým integrátorem o obsahu a rozsahu ISL, způsobu součinnosti a dalších otázkách byl definován obsah a rozsah pilotního projektu ISL, na jehož realizaci byly ihned zahájeny práce. **Sběr požadavků a analýza subsystému evidence a katalogu** proběhly v měsících říjen a listopad 1994. Na základě analýzy byla zpracována a přijata dokumentace **předběžných návrhů evidence a katalog PP ISL**. Po jejich přijetí byly zpracovány, odsouhlaseny a přijaty **koncepční návrhy evidence a katalogu PP ISL**, na jejichž základě byly zahájeny projekční práce systémů evidence a katalog PP ISL. Tato činnost probíhala v roce 1995 za významné a náročné součinnosti s příslušníky AČR. Po otestování ze strany AČR budou subsystémy katalogu a evidence instalovány do **zkušebního provozu**. Na základě úspěšného zkušebního provozu *bude v průběhu roku 1996 zasazován pilotní projekt do útvarů a zařízení AČR*. Zavádění pilotního projektu musí proběhnout velmi dynamicky, aby v co nejkratší době bylo nahrazeno ruční zpracování dat. Zavedení PP ISL je důležité i pro potřeby podvojného účetnictví a finančního informačního systému, kterému ruční zpracování dat snižuje účinnost a přesnost fungování.

Neopomenutelnou otázkou je **oblast nákupu výpočetní techniky**, která bude nasazovaná v rámci instalace pilotního projektu do útvarů AČR. Jedná se o významnou investici, jejíž organizace nebude snadnou záležitostí a navíc je komplikovaná nenasyčeností AČR výpočetní technikou. Již dnes nejsou ojedinělé případy, kdy nakupovaná výpočetní technika, určená pro výstavbu ISL, na místo svého určení nedorazí, protože v rámci distribuce změní svého adresáta. Náprava tak zbytečně ztěžuje operativu a zhoršuje vztahy.

Problematickou oblastí je i **výstavba místních sítí LAN u útvarů a jejich propojení** v rámci celoarmádní datové sítě CADS. Zde management ISL velmi úzce pracuje s orgány výstavby a provozu komunikačních systémů. Bohužel odhady reálných potřeb komunikace ukazují, že požadavky na ni budou významně převyšovat možnosti CADS. Tím bude provoz ISL komplikován a jeho účinnost a efektivnost se do vyřešení problémů sníží.

■ Požadavky na výstavbu pilotního projektu

Pilotní projekt je rozsáhlou úlohou, a proto jeho výstavba plní hned několik funkcí najednou. Z hlediska fungující logistiky AČR je *potřeba zavést jednotné hardwarové a programové vybavení pro všechna evidenčně-účetní pracoviště AČR* jako základního nástroje samostatného vedení jednotné evidence materiálu a služeb v AČR. V přímé spolupráci s logistikou dále vytvořit a zavést nový systém jednotného a jednoznačného označování a popisu veškerého materiálu AČR - **katalog**. Ke splnění tohoto úkolu bude

nutné již s pomocí programového vybavení zajistit **sloučení shodného a přečíslování** veškerého materiálu AČR. Jako další úkol pro zajištění dosud nerealizovatelného systému jednotného materiálového hospodářství AČR bude nutné zajistit programovou **podporu pro reorganizaci** skladových hospodářství útvarů. Jednou ze základních podmínek pro pilotní projekt je požadavek plnohodnotně **nahradit zpracování dat současných projektů** materiálových tříd na střediskových počítačích, které musí fungovat až do doby úplného nahrazení prováděných funkcí. Zavedením systému katalogu dosahuje AČR **vytvoření základních podmínek**, nástrojů a schopností pro řízení **kompatibility** s katalogy logistických systémů NATO. Pilotní projekt má dále za cíl **vytvoření informační platformy** logistiky pro výstavbu datového rozhraní s **FIS a SPPR** v logistice vojsk. Základním posláním pilotního projektu je tedy připravit **podmínky pro výstavbu moderního a integrovaného ISL**.

■ Součinnost na výstavbě pilotního projektu

Konečný výsledek a splnění poslání pilotního projektu ISL bude záviset na mnoha faktorech. Jednou ze základních otázek je **přínos systémového integrátora a jeho dodavatelů**, kteří programové dílo vytváří. Objektivně je značně obtížné analyzovat situaci v logistice AČR, která je v procesu transformace a reorganizace, a tak vytvářet programové dílo na nestabilní funkční model. Aby rozdíly mezi analyzovanou situací a situací reálného zasazení pilotního projektu v procesu dynamických změn AČR byly minimální a vzhledem ke skutečnosti, že logistika AČR nástroje pro jednotnou evidenci akutně potřebuje, je **tempo prací velice rychlé**. Systémový integrátor je hardwarovou firmou a těžiště její činnosti je zaměřeno na výpočetní techniku. I přes intenzivní snahu jeho dodavatelů se v oblasti programové tvorby objevují i vážné problémy, které se daří společným úsilím zvládat. Například při zpracování programů pro subsystém katalogu musela AČR zajistit ve spolupráci s NATO řešení některých funkcí výstavby katalogu pomocí *projektu ARCADE španělské armády*. Požadované vysoké tempo výstavby ISL vyžaduje také určité kompromisy. Pro významné urychlení zejména projekčních prací **byly pro pilotní projekt stanoveny účelové výjimky**. Například pro výrazné urychlení projekčních prací bude pilotní projekt fungovat ve znakovém režimu a v systému host/terminál, oproti konečnému řešení, které bude realizováno v architektuře GUI (grafické uživatelské rozhraní).

Další problémovou oblastí je samotná **logistika AČR**, která už prožila a stále prožívá rozsáhlé a dynamické změny a musí také čelit tlakům na snižování nákladů a tlaku požadavků vojsk v situaci, kdy objektivně nemá účinnější nástroje na řízení efektivnosti. Množství úkolů a problémů je značné a problémová je i personální situace. I když zasazení pilotního projektu by mělo přinést zjednodušení a zklidnění zejména v evidenci a následně i v hospodaření s materiálem, přinese na začátku do logistiky samo o sobě množství význačných změn. Proto bude nutné **zasazování pilotního projektu velmi dobře připravit a realizovat postupně**.

Součinnost s ostatními informačními systémy není v současné době dostatečně a vyváženě organizována. Součinnost s **finančním informačním systémem**, zejména v oblasti podvojného účetnictví a se **systémem plánování, programování a rozpočtování** přináší také problémy a rizika. Spočívají v tom, že tyto systémy budou chtít uspokojit svoje potřeby související s využitím plošného sběru dat, katalogu a jiných služeb pilotního projektu ISL, kdy tato řešení ani další nabídka nebudou ještě v konečné podobě. Každý

informační systém si řeší svoje problémy dosti izolovaně a může se stát, že vůči součinnému systému může vystoupit i značně necitelně. Jako příklad lze uvést pracovní rozpor mezi uvedenými systémy v otázce stanovení základní organizační jednotky systému - programový prvek (SPPR), vojenský útvar (ISL), nákladové středisko (FIS). Tento problém se musí vyřešit systémově a funkčně správně, jinak data mezi těmito systémy nebudou identická nebo řešení bude na újmu funkčnosti systémů. Součinnost je nutné realizovat jednoduchým způsobem, neboť do budoucna přibude tvorba dalších rozhraní s dalšími informačními systémy AČR (informační systém pro velení a řízení, personální informační systém PIS) a popř. i jiných institucí.

Velmi dobrá součinnost s **finančním informačním systémem** probíhá od začátku výstavby ISL až dosud. Zejména pomoc v etapě zahájení výstavby ISL byla velmi přínosná a prospěšná. V současnosti jsou již řešeny konkrétní problémy s výstavbou rozhraní a výměnou dat mezi systémy.

S **informačním systémem AČR** je nutné pokračovat v součinnosti zejména v oblasti výměny a sdílení dat na všech velitelských úrovních, v oblasti výběru, nákupu a zavádění vnitřně kompatibilní výpočetní techniky do vojsk, řešení komunikace v sítích a podobně.

S **personálním informačním systémem** probíhala dosavadní jednání ISL bez výrazných problémů a do budoucna předpokládám, že tato víceméně bezproblémová spolupráce na bázi oboustranné výhodnosti a pomoci bude pokračovat.

Součinnost se složkami AČR, zajišťujícími **bezpečnost informačních systémů**, je pro budování bezpečnostního systému ISL nutná. Obtíže spočívají v tom, že v této oblasti je AČR na začátku, to znamená že schází zkušenosti, odborníci a know-how. Výstavba bezpečnostního systému ISL se komplikuje ještě tím, že služby v této oblasti jsou drahé, nesnadno dostupné, možnost konzultací a poradenství je omezená a navíc se jedná o dosti rizikovou a komplikovanou oblast.

4. Další postup výstavby ISL

V průběhu dokončování výstavby PP ISL, v době rozšíření PP ISL na všechna katalogizační a evidenčně účetní pracoviště AČR, bude zahájena výstavba ISL. Podmínky výstavby ISL závisí zejména na potvrzení správnosti řešení informatizace logistiky v rámci pilotního projektu, realizaci základních změn v logistice, jako je přečíslování veškerého materiálu a sloučení shodného materiálu s částečnou restrukturalizací skladů. Předpokládám i určitý trend stabilizace logistiky po zavedení pilotního projektu a určitou poptávku a chuť ke spolupráci na dokončení projektu nového řešení.

V průběhu výstavby PP ISL se však vyskytují problémy, které je nutno dořešit. Jedná se především o:

- ◆ **Výstavbu organizační struktury pro řízení katalogizace AČR.** Zřízení Národního kodifikačního úřadu MO ČR, střediska pro správu a distribuci katalogu, skupin expertů AČR v centrálních skladech, kteří budou provádět katalogizaci fyzicky přejímaného materiálu do AČR. Katalogizace je systém, který v ČR nikdy nefungoval a jeho zavádění je nutné dostatečně organizačně zvládnout.

- ◆ **Smluvní zajištění odborného kontaktu s NATO** (organizace NAMSa a s jejími výbory, např. AC/135, Agenturou pro spojovací a informační systémy NACISA a dalšími), případně jiných členských armád, pro odborný styk, poskytování služeb a

výměnu informací. Vytvoření podmínek pro bezproblémovou mezinárodní spolupráci, vzhledem k tomu, že pro zvládnutí otázek kompatibility a interoperability s NATO je nutné osvojit si velké množství předpisů, odborné dokumentace a standardů NATO, včetně konzultací, odborné pomoci, školení, stáží a jednání o možnostech nákupu a zavádění informačních modulů a subsystémů, ekonomických a logistických nástrojů řízení atd.

◆ **Promítnutí nových úprav do odborných i všeobecných předpisů a nařízení.** Vytvoření podmínek pro prosazování legislativních změn v oblasti materiálního zabezpečení obranyschopnosti ČR.

◆ **Vyřešení rozhraní s FIS** na struktuře a formě agregace a frekvenci dodávaných dat z ISL a způsobu řešení dalších požadavků.

◆ **Součinnost se SPBR** na přípravě formy a obsahu plánování logistické podpory na štábech, útvech a zařízeních AČR, sledování a vyhodnocování finančních toků a hospodaření a řízení efektivnosti v rámci velitelské struktury.

◆ **Definování datového rozhraní mezi ISL a Informačním systémem** pro velení a řízení AČR, součinnost výstavby a zabezpečení společného hardwarového vybavení útvarů a sítí.

◆ **Koordinace výstavby ISL s postupem výstavby celoarmádní datové sítě.** Pomalé „zasílávání“ útvarů AČR může způsobovat vážné problémy v zpracovávání dat. Nedostatečná přenosová kapacita dat způsobí vážné problémy zejména při počátečním náporu zavádění ISL (distribuce katalogu, opravy stavů...), při náběhu dalších informačních systémů a při rozšiřování poskytování služeb.

◆ **Řešení otázek bezpečnosti,** jakožto nové oblasti s výrazným nedostatkem potřebných znalostí a zkušeností a se zásadním významem do budoucna. Pouze dostatečná odolnost a bezpečnost zabezpečí požadovanou funkčnost ISL v těžkých podmínkách a potřebnou důvěryhodnost pro spolupracující subjekty.

◆ **Zabezpečení know-how a potřebné podpory pro výstavbu ISL.** Systémový integrátor neprokázal zcela dostatečnou připravenost a odborné zázemí pro výstavbu tak rozsáhlého projektu, jakým ISL nepochybně je. Při řešení některých úkolů jsme museli spolupracovat, jak je již zmíněno v textu, i s jinými organizacemi a institucemi.

* * *

Závěrem lze konstatovat, že výstavba ISL se potvrzuje jako správný krok k dosažení efektivnosti hospodaření AČR a schopnosti řídit kompatibilitu a interoperabilitu logistiky AČR s logistickými systémy NATO. Těž výběr systémového integrátora byl potřebným činem pro zahájení výstavby ISL a pro realizaci pilotního projektu. Výstavba ISL má značná úskalí a přináší značná rizika, jelikož se řeší mnoho problémů najednou. Je to proces informatizace logistiky v nestabilní struktuře reorganizované armády, při změně ekonomických podmínek. Dosáhneme-li integrace koncepce, přípravy a provádění opatření v řízeném procesu výstavby logistiky AČR, je i v současné záplavě změn a požadavků problém informatizace logistiky a výstavby ISL efektivně řešitelný.

Stav, perspektivy a systémové cíle SPPR

V současné době jsou již nastartovány procesy III. cyklu systému plánování, programování a rozpočtování (SPPR). Mnozí z nás si často kladou řečnickou otázku: Kam kráčí SPPR? Pokusím se na ni odpovědět. Nečiním si v žádném případě nárok na plně vyčerpávající odpověď. Přesto se ale pokusím o systémové zodpovězení nastolené otázky. V úvodu chci zdůraznit, že ve statí se soustředím především a téměř výhradně na vývojové možnosti, rezervy, ještě existující „nezralosti“ systému a jeho „dětské nemoci“. Tuto skutečnost považuji za potřebné jednoznačně uvést proto, aby u čtenáře nevznikla nesprávná interpretace uvedených názorů. Z tohoto pohledu je také potřebné přihlížet k hodnocení uvedených názorů.

* * *

Obecně lze říci, že za uplynulé období došlo nepochybně k položení základů systému řízení zdrojů, do jehož fungování jsme vkládali nadějná očekávání o optimalizované alokaci obranných zdrojů ve vztahu k definovaným cílům rezortu. Současně ale dochází k neustálým „střetům zájmů“ různých struktur rezortu v procesu implementování SPPR. Jde o typický proces popsany dostatečně různými sociologickými a manažerskými teoriemi. Střet zájmů je naprosto běžným jevem ve sféře sociálního konání. Jeho častým paradoxem je, že takto vzniklá „průměrná veličina“ je mnohdy výsledkem, který celkově nebo ve svých detailech neodpovídá očekávanému konsenzu „střetávajících se“ stran. V tomto smyslu není SPPR žádnou výjimkou. Také se v tomto případě stává, že výsledkem „střetu zájmů“ jsou důsledky, které nejsou v souladu s idejemi optimalizovaného systému řízení zdrojů. Myslím si, že i o této věci je třeba otevřeně hovořit, přestože s každým takto nastoleným a veřejně proklamovaným problémem se vystavujeme riziku, že se bude zmenšovat okruh našich přátel. I když takovéto riziko existuje, je nutné i o problémech uvedeného typu hovořit. Je v nich totiž obsažena identifikace soudobého dosaženého stavu SPPR. Chceme-li dále pokračovat při zavádění SPPR, tj. řešit problém - „kam chceme směřovat“, musíme nejdříve odpovědět na otázku - „kde jsme“, tj. identifikovat dosažený stav SPPR. Obě otázky se pokusím průběžně řešit.

SOUDOBÝ STAV SPPR

Celkově lze říci, že SPPR byl rozvíjen ve smyslu přijaté koncepce k zavádění SPPR do podmínek rezortu MO, jejíž závěry byly promítnuty do RMO na výcvikový rok a plánovacích, programovacích a rozpočtovacích dokumentů SPPR. Koncepce zavádění SPPR stanovila jako hlavní úkol postupně přecházet z předchozího plánovacího a rozpočtovacího systému na systém plánování, programování a rozpočtování a sladit plánování s dostupnými zdroji.

V oblasti SPPR bylo za hlavní úkol pro rok 1995 stanoveno sestavit první rozpočet v systémové metodice plánování, programování a rozpočtování. První systémový pokus nového sestavení rozpočtu podle metodiky SPPR byl učiněn již pro návrh rozpočtu pro

rok 1994. Při všech nedokonalostech, které nutně s sebou tento pokus nesl, znamenal daný návrh nové systémové pojetí při sestavování návrhu rozpočtu i kvalitativní zvrat v metodologii i metodice práce při řízení zdrojů. V této startovací fázi sehráli svou roli nejvyšší představitelé rezortu vůlí „chtít daný systém zavést“.

V následném cyklu SPPR došlo k dalšímu kvalitativnímu posunu při sestavování návrhu rozpočtu. Nutno ale podotknout, že i v II. cyklu ještě nebylo dosaženo plnohodnotných systémových výstupů, a to zejména z důvodu nesystémových zásahů do procesu plánování a řízení zdrojů. K nim docházelo především ve finální etapě tvorby rozpočtu a jeho rozpisu, kdy byla provedena plošná restriktivní úprava alokovaných finančních zdrojů jednotlivých programových prvků, přičemž při této úpravě nebylo bráno na zřetel kritérium priority. Nutno podotknout, že takovýto zásah není v souladu s idejemi optimalizovaného systému řízení zdrojů, k němuž SPPR patří. Je samozřejmé, že není jednoduché provést restriktci podle priorit. Má to např. své negativní důsledky, které se bezprostředně týkají takto postiženého programu. Rozhodovatelé tak stáli před řešením dilematu, zda je lépe „škrtnout stejně“ všem, nebo odlišně - podle podílu na plnění cílů a stanovených priorit cílů a vah programů. Teorie optimalizovaných systémů zná relativně jednoduchou odpověď: restriktce je založena na optimalizované alokaci omezených zdrojů, které jsou přidělovány jednotlivým programům na základě podílu na plnění cílů. Pokud tento postup není zachován, dochází samozřejmě ke znehodnocování ideje SPPR. Měl jsem možnost si v této souvislosti vyslechnout názory, jejichž představitelé se právě v souvislosti s plošnou úpravou vyjadřovali o „zbytečnosti“ zavádění SPPR s argumentací, že při takovéto plošné restriktci „může vše zůstat při starém“. Právě toto hodnocení zpracovatelů kalkulačních listů a správců programů je nutno brát na zřetel, poněvadž plnohodnotný výkon SPPR je životně závislý na zainteresovaném a kladně motivovaném působení exekutivy systému.

Jak řešit uvedené problémy? Tím, že budeme odhalovat jejich příčiny - a ty eliminovat. V převážné většině jsou uvedené problémy spíše metodického charakteru, jakož i důsledkem různorodé nedostatečné afirmace některých subjektů ztotožnit se s požadavky administrativně a manažersky náročného systému řízení zdrojů.

Přesto je potřebné říci, že i přes uvedené souvislosti se podařilo sestavit návrh rozpočtu podle programové struktury a v této podobě jej předložit Parlamentu ČR. To je, myslím, jednoznačně pozitivní převažující fakt.

Vedle již výše naznačených (převážně manažersko-metodických problémů) přetrvávají problémy mezisystémové a vnějsystémové.

Z mezisystémového pohledu dosud plnohodnotně nefungují vazby SPPR se systémem akvizice a logistiky, což se např. projevuje v tom, že prozatím nedostatečně sehrává svoji roli Plán věcných zdrojů.

Z vnějsystémového hlediska dosud neexistuje potřebná vazba na Parlament ČR a vládu ČR, která by odpovídala standardu zemí NATO. Podstata nedostatku spočívá v tom, že těmito institucemi nejsou poskytovány potřebné vstupy pro fázi plánování ve formě definované bezpečnostní (resp. vojenské) politiky a bezpečnostních rizik (resp. cílů obrany). V současné době byly již z pozic rezortu k řešení tohoto problému učiněny potřebné institucionální kroky. Je dobře, že na správné úrovni již existuje sekce, která má ve své působnosti výše naznačené vazby. Ta zabezpečuje potřebné vazby uvnitř rezortu i „navenek“, např. směrem k Parlamentu ČR. To je ovšem pouze jedna stránka vztahu. Současně je potřebné, aby existovala i opačná relace jdoucí od Parlamentu ČR a vlády ČR jako „zadavatelů společenské objednávky“ směrem k rezortu MO jako vykonavatelů služeb v oblasti obrany státu. Konkrétně to znamená, že z pohledu fungování SPPR by rizika ohrožení státu měla být definována Parlamentem ČR. Parlament

by současně měl stanovit, jaká strategie k eliminaci rizik bude zvolena, jaký objem prostředků k tomu bude vyčleněn a jakou armádu chce naše společnost mít. Politické dimenze fungování AČR musí být jednoznačně určovány státními politickými strukturami. Armádě náleží toliko technologická funkce vykonavatele politických rozhodnutí.

V této souvislosti lze říci, že je nedoceněna skutečnost, že zavedení SPPR je jedním z atributů případného začlenění AČR do obranných struktur NATO a že SPPR je základním nástrojem k podpoře významné funkce ministerstva obrany jako orgánu státní administrativy stojícího mezi vládou ČR, Parlamentem ČR a AČR. SPPR v důsledku uvedeného nedostatku potřebně neplní roli obhajoby vojenské politiky a transparentního rozpočtu vojenské kapitoly před orgány státní legislativy, a tím současně nepřispívá k vyvažování potřeb a zdrojů, které jsou pro realizaci vojenské politiky k dispozici.

Mohu ale čtenáře ujistit, že uvedené problémy nejsou svým rozsahem téměř v ničem odlišné od zkušeností jiných zemí, které zaváděly systém plánování, programování a rozpočtování (PPBS - Planning, Programming and Budgeting System), resp. některý z druhů optimalizovaného systému řízení obranných zdrojů. Dokonce lze konstatovat, že tyto země pocitovaly, resp. pocítují mnohem intenzivněji analogické problémy při zavádění uvedeného typu alokování obranných zdrojů. Jsou to typické počáteční obtíže příznačné pro kvalitativní systémové přeměny.

V našich podmínkách svou roli sehrává i dosavadní („historicky se vyvinuvší“) organizace systému plánování, programování a rozpočtování. Předmětem systému je plánování a řízení obranných zdrojů, ale administrativně jsou procesy spravovány z úrovně NMO, přestože SPPR jako celorezortní systém řízení zdrojů podléhá ministrovi obrany ČR. Důsledkem je, že vznikají různé časové, kompetenční i jiné průtahy. Ve státech, v nichž fungují analogické systémy, je PPBS řízen z úrovně ministra obrany. To neznamena, že bychom museli nutně tuto zkušenost kopírovat, ale jde o to rozumně a neunáhleně zvážit, nakolik dosavadní zaváděný způsob řízení obranných zdrojů odpovídá zásadám organizačního engineeringu.

Svou roli sehrává i dosavadní nerozlišování dvou základních rovin SPPR. Také zde dosud existuje anomálie ve srovnání se státy NATO. V nich je vybudován systém správního řízení zdrojů (představuje jej ministr obrany) a systém výkonu (exekutivy, který představuje armáda - např. v USA exekutivně členěná jako PPBES /Planning, Programming, Budgeting and Execution System/ po druhích vojsk). V podmínkách rezortu obrany ČR takovéto odlišení neexistuje. Pokud se bude k etablování uvedených rovin přistupovat, lze možné východisko spatřovat v naplnění litery „Zákona ČNR o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy ČR č. 69/1993“, kde se v paragrafu 16, odst. 1 uvádí:

(1) „Ministerstvo obrany je ústředním orgánem státní správy zejména pro a) zabezpečování obrany České republiky, b) řízení Armády České republiky, c) civilní ochranu.“

Pokud by byla sledována analogie s již zavedenými systémy plánování, programování a rozpočtování v jiných zemích, pak vrcholným orgánem správy obranných zdrojů je ministr obrany ČR a vrcholným orgánem pro řízení exekutivy zdrojů je GŠ AČR. Důsledkem dosavadního „ostrého“ neodlišení jsou kompetenční nejasnosti v procesu alokování zdrojů. Ministr obrany formálně řídí zdroje, ale de facto je přímo nekontroluje.

Za zvláště důležité pokládám provedení identifikace existujícího stavu **programovacích procesů**. Programovací fáze je ještě dosud nerozvinuta s ideální (cílovou) představou, která by odpovídala logice a metodice SPPR. Budeme-li k sobě upřímní, pak musíme konstatovat, že programový plán jako plánovací dokument dosud neplní roli, jakou bychom od něho za předpokladu efektivního fungování SPPR očekávali. Je málo využívan

jako nástroj pro manažerské rozhodování. Pro programový plán byla sice v obou cyklech shromážděna data, a to v počítačové formě, avšak tyto údaje prozatím zůstávají nevyužité.

Na naši omluvu lze říci, že vzhledem k počátečním etapám zavádění SPPR by bylo očekávání jiného stavu přílišným optimismem. Přesto však považují za potřebné na danou skutečnost se vši naléhavostí poukázat, a to zejména z toho důvodu, že střednědobý plán nelze plnohodnotně nahradit žádnými jinými plány s odlišnými časovými (např. dlouhodobými) horizonty. Protože střednědobé plánování obsahuje v SPPR programovací aktivity, má realizace programového plánu mimořádný vliv na celkovou stabilitu celého rezortu.

Proto je potřebné již v III. cyklu SPPR vytvářet Programový plán jako střednědobý plán, který umožní transformaci dlouhodobého plánu alokace zdrojů na vyrovnanou (bilancovanou) alokaci sil (lidských, materiálních a finančních zdrojů) v pětileté periodě v členění podle programové struktury. Současně je potřebné na základě takto koncipovaného Programového plánu systémově propojit rozpočtovací fázi.

Systémová návaznost musí sledovat skutečnost, že Programový plán uvažuje o alokaci zdrojů ve střednědobé periodě. Rozpočtování transformuje a vyjadřuje tuto alokaci v podobě zdrojů ve finančních prostředcích (případně i v počtu osob) ve členění podle rozpočtové skladby v časovém období jednoho roku. Jinak řečeno, první rok programového plánu je transformován na rozpočet. Tak dochází k potřebnému klouzavému propojení prvního (nastupujícího roku) střednědobého programového plánování na plánování rozpočtové, krátkodobé.

V dosavadních cyklech byly pro programovací fázi potřebné údaje získávány prostřednictvím **kalkulačních listů**. Tato forma se osvědčila. Je naplněním systémové ideje, že uživatel (realizátor) zná po definování cílů nadřazeným nejlépe, jaké prostředky k naplňování cílů potřebuje. Takto se také vyjadřovali i zpracovatelé kalkulačních listů. Z jejich strany byl současně vznesen požadavek, že je nutné podstatně **zkvalitnit proces sběru údajů a jejich zpracovávání**. Zejména bylo požadováno mnohem více zjednodušit kalkulaci na úrovni programových prvků - a to tak, aby kalkulace byla jednoduchá, nezaměnitelná a aby byla systémově minimalizována chybnost výpočtů na základě zpracování programového díla. **Zpracovatelé kalkulačních listů dále kritizovali**, že podkladová dokumentace pro tvorbu kalkulačních listů byla vydána pozdě, což negativně ovlivnilo časovou možnost přípravy správců programů, programových prvků a zpracovatelů kalkulačních listů a současně **měli výhrady** k tomu, že v průběhu programovací fáze docházelo k několikerému upřesňování a doplňování podkladové dokumentace (např. finančních standardů a číselníků), což také ztížilo proces vlastního vyplňování kalkulačních listů.

Programovací fázi negativně ovlivnila i skutečnost, že nebylo vydáno „Memorandum o vojenských schopnostech AČR v roce 1996“, přestože jeho zpracování bylo uloženo metodickými pokyny pro plánování. Důsledkem byla skutečnost, že na základě požadavku „Metodických pokynů pro plánování v rezortu MO na léta 1996 až 2000“ nemohl být zpracován dokument „Poměr mezi hlavními programy v požadavcích na lidské a finanční zdroje“. Proto byly zpracovány Plán lidských zdrojů a Plán finančních zdrojů pouze ve svém souhrnu za celý rezort MO, a nikoli po hlavních programech, resp. programech. To ve svém důsledku znamenalo, že požadavky programových prvků na zdroje překračovaly celkové údaje uvedené v Plánu zdrojů rezortu MO. Správci hlavních programů a programů tak nemohli přijímat potřebná opatření k objektivizaci požadavků již v průběhu zpracování kalkulačních listů. Tak vznikl **paradox**. **Kritizující kritizovali kritizované za to, že nevydali potřebná opatření k objektivizované alokaci zdrojů. Ale kritizovaní nemohli daný požadavek splnit, poněvadž kritizující nevydali potřebné dokumenty.**

Proces zpracování kalkulačních listů rušivě ovlivnily i některé zvláštnosti spjaté s celkovými strukturálními změnami v rezortu MO. Tak např. probíhalo zpracování kalkulačních listů v době, kdy řada programových prvků neznala ani úkoly výcvikového roku ani tabulky počtů platné od 1. 1. 1996. Zpracovatelům kalkulačních listů byla dána velmi krátká doba k jejich zpracování. Navíc programové dílo neumožňovalo v procesu vyplňování, resp. po vyplňování kalkulačních listů pracovat s daty za programy a hlavní programy. Tím neměli správci hlavních programů možnost vytvářet potřebné scénáře rozhodovacích alternativ.

V procesu zpracování a shromažďování kalkulačních listů (podle hlavních programů a programů, a nikoli podle organizační struktury) vznikala řada složitostí vyplývajících z problému kompetence. V této souvislosti bylo ze strany GŠ AČR kritizováno, že organizačně a velitelsky nejsou zabezpečeny pravomoci správců hlavních programů a programů směrem k programovým prvkům, které nejsou v přímé velitelské podřízenosti, a dále byl předmětem kritiky nesoulad programové a organizační struktury. Tento rozpor není vyřešen až do současné doby (*článek byl napsán v lednu 1996 - pozn. red.*).

V této souvislosti pokládám za potřebné poznamenat, že **programová struktura je logická konstrukce. Můžeme ji tudíž sestavit v jakékoli struktuře a agregaci, ale vždy bychom měli mít na zřeteli, že je tvořena ve vztahu k eliminaci rizik, resp. ve vztahu k cílům.** Na základě takto „zadělených“ útvarů, které se právě tímto účelovým začleněním vedeným na základě druhu (příp. typu) příspěvku k plnění cílů stávají programovými prvky, můžeme v jakýchkoli potřebných agregacích vědět: komu, za jakým účelem a kdy - a ideálně vzato, až budeme schopni vyjadřovat relaci náklady/užitek - s jakým efektem jsou přidělené zdroje spotřebovávány, resp. užívány. To ale lze prakticky stěží stanovovat jen na bázi organizační struktury. Teoreticky vzato, programová struktura může být v okamžiku tvorby totožná s organizační strukturou. Současně je ale z pohledu funkčnosti netotožná, neboť kritérium začlenění do programové struktury je hledisko vztahu k cílům, kdežto organizační struktura toto hledisko nesleduje.

Současně je třeba vidět, že takto identicky koncipovaná programová a organizační struktura je stavem relativně dočasným. Jakmile se promění podmínky bezpečnosti ČR, a tím i cíle rezortu, pak by požadovaná identita programové a organizační struktury přestala platit. Důsledky si lze představit.

Je mi jasné, že zabezpečovat sběr údajů po programové linii přináší správcům hlavních programů a programů organizační svízele. Domnívám se ale, že je možné hledat východisko např. v tom postupu, že organizační procesy programové fáze lze (např. na nižších a středních stupních) realizovat cestou velitelských aktivit a na vrcholovém stupni pak provádět potřebnou agregaci. Nakolik je tato idea správná, zůstává otázkou. Nejlépe a nejpřesněji na ni mohou odpovědět právě uvedené orgány, jichž se dané aktivity bezprostředně týkají.

Výstupem SPQR je **návrh rozpočtu**, který je sestavován v procesu fáze rozpočtování. Fáze rozpočtování sice poskytla v obou cyklech návrh rozpočtu, který v základních konturách odpovídal logice SPQR, ale je nutno říci, že veškeré úsilí se soustřeďuje na zpracování návrhu (ročního) rozpočtu výdajů. Pro tento návrh jsou shromážděny velmi podrobné údaje, avšak v důsledku výše uvedených skutečností týkajících se programovací fáze není k dispozici průkazná odpověď na otázku, proč jsou právě tak či onak alokovány zdroje.

Současně je potřeba vidět, že v rozpisu rozpočtu a převodu do *účetnictví* není dosud dosaženo potřebné průhlednosti. Rozpis je totiž prováděn pouze na tzv. zabezpečující vojenské útvary, o nichž je také vedeno účetnictví. To má své omezující vypovídající důsledky. Proto i ve fázi rozpočtování prozatím ještě není získávána možná systémové

plnohodnotná informace o tom, jak alokace zdrojů v rámci ročního rozpočtu reagují na cíle AČR.

Bylo by iluzorní chtít získávat a plně využívat uvedené informace již po dvou cyklech SPPR, když zkušenosti jiných ukazují, že se jedná o časově dlouhodobé systémové procesy. Je však potřebné říci, že až bude v rámci SPPR plnohodnotně fungovat *podvojně účetnictví*, může účetnictví plnit roli nástroje zpětné vazby a controllingu pro rozhodovací procesy v SPPR. Potřebné fungování účetnictví je pro účinné fungování SPPR nutné. Proto dokud nebude podvojně účetnictví funkční a plně provázané na SPPR, nemůže patřičně fungovat ani SPPR.

Současně je třeba vidět, že značná část finančních zdrojů (řádově mld. Kč) zůstává prakticky nerozepsána na místa realizace výdajů (viz veškeré platby zabezpečované HÚNMS - Hlavní úřad nákupu materiálu a služeb MO), což rovněž snižuje informační hodnotu. Jak je vidět, důsledky neaplikování ideje priority se nutně přenesly i do fáze rozpočtování. Proto se ve všech cyklech akcentovala tzv. rozpočtová působnost ve smyslu přerozdělování zdrojů v rámci rozpočtových položek. Případné úpravy byly vedeny převážně plošně, přestože systémové ideje vyžadují uvedené požadované úpravy realizovat jako přerozdělování na bázi programové struktury, resp. existujících priorit programů, kdy do tohoto procesu silně zasahují správci hlavních programů a programů. Tento postup je obvyklý ve všech armádách, v nichž funguje některá z modifikací PPBS. Základní ideou zůstává, i při různých procesních odlišnostech, že finanční plánování vychází z reality programové struktury. V našem systému je role programové struktury, jako nástroje optimalizačních procesů ve vztahu k existujícím prioritám programů, mírně řečeno, nadále nedoceněna. K této skutečnosti navíc přistupuje fakt, že při vyplňování kalkulačních listů existoval v obou cyklech informační *nesoulad* mezi zadanými úkoly a cíli výcvikového roku (tedy *věcného plánování*) s jejich ohodnocením (tj. *potřebami finančního plánování*), čímž nedošlo k užší provázanosti SPPR s úkoly základních programových prvků příštího výcvikového roku.

KAM CHCEME SMĚŘOVAT?

Na základě identifikace existujícího stavu si můžeme položit otázku, kam chceme směřovat. Orientaci a trajektorii směřování může nejlépe určovat **cílový stav SPPR**. Ten lze charakterizovat následujícími cílovými stavy **nulého řádu**:

1. SPPR funguje v rámci vrcholových systémů rezortu obrany. Má ostře definované vstupy a výstupy zejména se systémem strategického plánování, operačního plánování, systémem akvizice a logistiky a dalšími vrcholovými systémy.
2. SPPR je plně systémově akceptován Parlamentem ČR a vládou ČR. Projevem této akceptace je poskytování potřebných vstupů ve formě rizik ohrožení státu a participace na definování cílů rezortu MO. Vnější vazba na uvedené složky je permanentně zabezpečena k tomu určeným ministerským orgánem.
3. Ministr obrany je orgánem, který bezprostředně řídí, kontroluje a spravuje proces alokace obranných zdrojů. K tomu má potřebné správní orgány.
4. Je vytvořen fungující systém exekutivy SPPR, propojený s ministrem řízeným systémem plánování a řízení obranných zdrojů.

5. Správní a exekutivní orgány produkují plnohodnotné činnosti, které jsou v souladu se systémovými idejemi SPPR a jejich působnostmi.

6. Existuje účinný informační systém pro podporu SPPR, který je propojený s ostatními rezortními informačními systémy (finančním informačním systémem, informačním systémem logistiky, personálním informačním systémem, štábním informačním systémem aj.).

7. Funguje programové dílo specifikované (a testované) na základě oprávněných požadavků koncových uživatelů a doplněné dostatečným počtem vnitřních a vnějších kontrolních funkcí definovaných uživatelem. (Např. pro III. cyklus SPPR je podle návrhu uživatelů požadováno jejich zkomponování tak, aby:

- ◆ bylo možné vybrat jednotlivý útvar nebo programový prvek, resp. libovolnou množinu z pořízené databáze na PC a zálohovat na pružný disk,
- ◆ byla možná kontrola úplnosti vyplnění požadovaných dat za zvolený program, resp. za hlavní program ve vazbě na číselník programové struktury (které PP nemají vyplněna žádná data),
- ◆ vznikla možnost provádět základní sumarizace za programy, hlavní programy, pro lidské zdroje, rozpočtové položky, účely apod., nezbytné pro reálné uplatnění kontrolních funkcí správců programů a hlavních programů,
- ◆ byly zapracovány standardy do programového vybavení pro zpracování kalkulačních listů, a tím umožněno jejich automatizované využití. Zajistit dostupnost standardů až do programového prvku.)

8. Na všech úrovních SPPR je k dispozici potřebná počítačová technika.

9. Je zvládnuta odpovídající metodologie a metodika postupu plánování a řízení obranných zdrojů na všech úrovních řízení obranných zdrojů.

10. Jsou pravidelně a v potřebných časových termínech vydávány všechny potřebné základní a podpůrné plánovací dokumenty k plánování a řízení zdrojů.

Uvedené cíle jsou ideálním projektem očekávaného stavu, kdy budeme moci říci, že SPPR plně funguje podle původních očekávání. Snad nezůstanou toliko v rovině idejí.

Úskalí informatizace

Jsou systémy velení a řízení a v nich obsažená počítačová podpora pouze otázkou techniky?

Ve dnech 22. - 23. listopadu 1995 uspořádala česká pobočka AFCEA ve Vojenské akademii Brno mezinárodní konferenci na téma „Koncepty informačních a komunikačních systémů pro velení a řízení v zemích střední a východní Evropy v období přípravy na připojení k NATO“. Na konferenci přednesený příspěvek „Zaměření vojenského výzkumu pro počítačovou podporu velení a řízení“ vyvolal rozpornou odezvu. Její šíře, která obsáhla zamítavé postoje, nepochopení až různé stupně souhlasu, přiměla autora tohoto článku vrátit se k uvedenému tématu.

* * *

Někteří „nadšenci“ pro technický pokrok zastávají názor, že řízení sociálních jevů a procesů, tedy i procesy velení a řízení, jsou nebo se stanou výhradně záležitostí informatiky. Podle něho se i v takovém řízení jedná o informačními technologiemi zvládnutelnou přeměnu vstupních (vnímaných) informací v informace výstupní (řídící)¹⁾. Horší je, že uvedený názor další lidé, ať vědomě či nevědomě, v různém stupni uplatňují v praxi. Přestože se nebudu zabývat kým a proč jsou takové názory prezentovány či akceptovány, je nutno již v úvodu článku zdůraznit, že v sociálních jevech a procesech, tj. v jevech a procesech, kde lidé uplatňují alespoň nějakou míru své svobody a v jejím rámci tvořivost, tedy i ve válce, působí „faktor nejistoty“. Zákonitosti, které se v nich uplatňují, působí jako tendence, působí globálně a nejsou schopny plně determinovat jedinečný průběh konkrétního případu.

Holistické pojetí, jmenovitě Dickinsonova analogie²⁾ vojenského celku, jemuž je umožněno, aby v jednání uplatňoval prvky svobody a tvořivosti, prokazuje, že je to právě jeho systém velení a řízení (SVŘ), který jej sjednocuje v „efektivně bojující šik“ a vytváří z něho organismus s následujícími vlastnostmi:

- jedná cílevědomě, rozumně a rychle,
- zhodnocuje každou přednost kterékoli své části,
- zachovává v širokých mezích svoji integritu,
- využívá nedostatku a slabin protivníka,
- těží z výhod, jež mu poskytují čas a prostředí.

Schopnost SVŘ změnit vojenský celek ve vojenský organismus pramení z jeho umění provádět racionální proces velení a řízení. Lawsonovo pojetí procesu velení a řízení³⁾ - viz obr. 1, které je obecně platné, ať již zmíněný proces probíhá bez technické podpory nebo za její nízké úrovně či jeho podpora dosahuje vrcholu současných vědeckých a technických možností, názorně demonstruje, že se v něm jedná především o umění.

Fáze procesu (vnímání, zpracování, porovnání, rozhodování a konání), které v Lawsonově pojetí ideálně navazují, se v realitě vzájemně překrývají a probíhají paralelně. Proces mnohonásobně cyklí. Ve vojenské praxi není jednoúrovňový, ale jedná se o vertikálně hierarchicky členěnou soustavu mnoha jednoúrovňových procesů. Jejich součinnost vyžaduje subsidiaritu⁴⁾ a dobrou synchronizaci. **Lawsonovo pojetí rovněž jasně ukazuje, že tvůrcem i odpovědným nositelem procesu je velitel. Je-li posláním SVŘ realizovat proces velení a řízení, pak velitel je jeho nejdůležitější částí.** Kvality velitele jsou pro kvalitu procesu dominantní. (Lze bez obav mluvit o jeho procesu.) Všechny ostatní prvky SVŘ musí svými službami tuto dominantnost respektovat a vytvářet podmínky, za nichž budou kvality velitele využity a uplatněny. **Dickinsonova analogie kromě toho ukazuje, že individuální kvalita vlastností konkrétního velitele je limitou účinnosti jeho procesu. Po ostatních prvcích SVŘ (včetně štábu a uplatněné techniky) se žádá, aby zmíněná limita, která nemůže být překonána, byla s jejich pomocí stále dosahována.**

Ke zkoumání vztahu mezi cílevědomým řízením a informacemi ve kterékoli sociální oblasti (tedy i ve vojenství) je vhodné vyjít z následující technické normy nebo alespoň z pozitivního pragmatického tvrzení.

* *Etická norma:* Dříve než řídící subjekt, v našem případě velitel, zaujme k řízenému objektu (ke skutečnosti, jejíž další vývoj hodlá svým řízením ovlivnit) své rozhodné stanovisko, měl by mu a jeho vlivnému okolí porozumět.

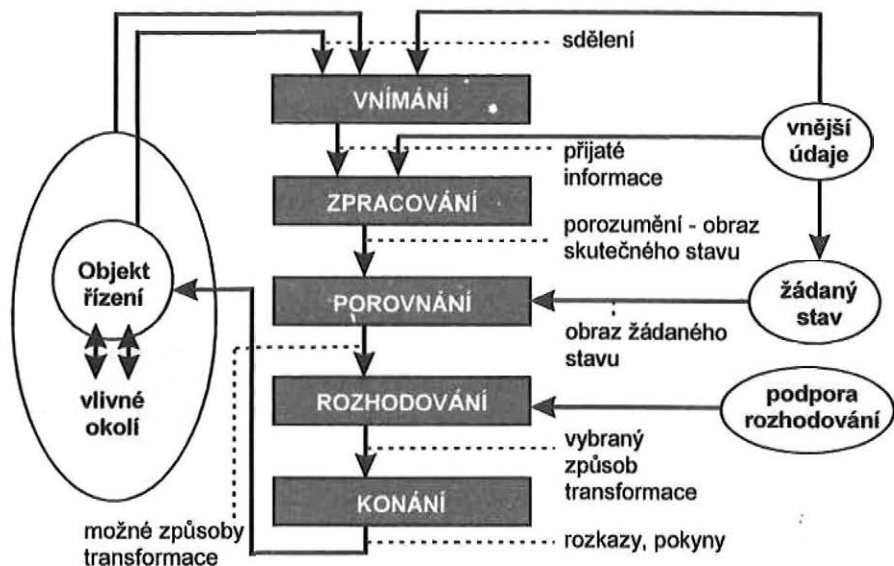
* *Pragmatické tvrzení:* K trvale pozitivnímu vývoji řízeného objektu může řídící subjekt přispět pouze v rozsahu, ve kterém mu a jeho vlivnému okolí porozuměl.

Vztah mezi informacemi a porozuměním vystihuje **Dedijer-Jequierova informační pyramida (IP) - viz obr. 2.**

Ve spodní části nejnižší vrstvy IP jsou dílčí informace a nad nimi informace s vyšší informační hodnotou. *Znalosti* mají pro subjekt tak velkou informační hodnotu, že stojí za to, aby si je „osvojil“ a staly se mu tak rychle přístupnými, aby je mohl v případě potřeby rychle využít. *Třetí stupeň* IP je charakterizován tím, že *subjekt porozuměl objektu*, má vytvořen obraz objektu a jeho vlivného okolí - *obraz skutečného stavu*. IP je stále (dle Lawsons: ve fázi vnímání) plněna pro ni informačně hodnotnými *sděleními*. Uvnitř IP trvale probíhá pořádání, tj. hodnocení a skládání jejích složek (v Lawsonově pojetí: fáze zpracování). Po nábehové době je obsah IP uspořádán a od ní je stále aktuální.

Tematické zaměření i velikost IP jsou subjektivní. Subjekt by si měl vědomě stanovit, čemu a v jakém rozsahu chce porozumět. Obsah pyramidy by měl být objektivizován - být „pravdivý“⁵⁾. Naplňování a pořádání IP je produktem možností a zejména schopností subjektu, jako je: umění naslouchat, pozorovat, dotazovat se, odhalovat a hodnotit vztahy. **Stav, kdy subjekt dosáhl porozumění, tj. má vytvořen „pravdivý“ obraz skutečného stavu, je výsledkem jeho informatického procesu⁶⁾.**

Prvou základní otázkou, kterou musí subjekt v rámci informatického procesu řešit, je: Kam svou informační pyramidu či pyramidu zaměřit? Zjednodušená odpověď zní: **K objektům, ke kterým hodlá zaujímat svá vlastní stanoviska.** Zjednodušená je proto, že nerespektuje míru zodpovědnosti subjektu za jednotlivé objekty. S uvážením zmíněné etické normy nebo pragmatického tvrzení je nutné odpověď doplnit: **Každá IP by měla být natolik kvalitní, aby porozumění alespoň odpovídalo míře odpovědnosti subjektu**

Obr. 1: Lawsonovo pojetí procesu velení a řízení

za daný objekt. Obraz skutečného stavu, který koresponduje s kompetencí subjektu ve směru k objektu, je „správný“. Subjekt, disponující uměním vytvářet k objektům náležejícím do jeho rozhodovací pravomoci takto kvalitní IP, vlastní jeden z atributů „správného člověka na správném místě“.

Prostor pod IP představuje *informační prostředí*. To je zpravidla velmi rozsáhlé a málo uspořádané. Vedle sdělení, u kterých je zřejmé, zda pro danou IP mají nebo nemají informační hodnotu, se v něm vyskytují sdělení - záměny, která vyplývají z nepochopení (tzv. *informační šum*), ale i *dezinformace* (tj. zkreslená či lživá sdělení). Jestliže subjekt usiluje, aby mu neuniklo žádné informačně hodnotné sdělení a jeho IP vrcholily ve „správných“ obrazech skutečného stavu, bude využívat prostředků a služeb, které mu informatický proces usnadní.

Druhou subjektem řešenou základní otázkou je: Které ze složek informatického procesu a jaký jejich díl přenechá vnitřním nebo vnějším informatickým službám? Je to mnohakriteriální otázka, v níž dominuje duální problém: *autonomita versus závislost jeho budoucích postojů*. Když vyloučíme obě krajní polohy problému (při jedné by se dostal do informační izolace, při druhé by ztratil svébytnost subjektu), pak mu při konkrétním řešení druhé základní otázky zbývá: volit pečlivě uváženou míru své informatické závislosti na vnitřních nebo vnějších informatických službách.

Než subjekt začne řešit druhou základní otázku, měl by si ujasnit, *oč informatizaci a v ní zahrnutou počítačovou podporou procesů velení a řízení hodlá usilovat*. Faktor

nejistoty, jehož existence v sociálních jevech a procesech byla zdůrazněna v začátku článku, je přirozený a neodstranitelný jev. On je příčinou, že usilovat o zabezpečení úplných informací, z nichž by vznikl obraz skutečného stavu, který by nejistotu odstranil, přesahuje nejen technické, ale lidské možnosti vůbec. Naštěstí cílem přípravy na soupeření, a to i v politice a ve válce, není být dokonalý, nýbrž tak dobrý, abych zvítězil nebo alespoň přežil, proto: **Řídící subjekt organizace lidí a celá organizace, která se chystá na jakýkoli střet s protivníkem a je odhodlána v něm uspět, musí po informatické stránce zabezpečit, aby „správné“ lidé měli ve „správný“ čas přístup ke „správným“ informacím.** Otázka - „*Oč usilovat?*“ - si zasluhuje, aby takto stručná odpověď byla nejen vyložena, ale i prohloubena.

„Správnými“ lidmi jsou míněni ti, kteří se podílejí na činnosti, v níž chce organizace uspět, a jsou k tomu způsobilí. Jedná-li se o činnost tak závažnou, že ji bude řídit subjekt na vrcholu struktury řízení dané organizace, pak to bude on, všechny k činnosti určené řídicí subjekty na nižších hierarchických stupních řízení a pro činnost vyčleněné výkonné orgány. Pojmem „správné“ informace ve „správný“ čas je míněno, že každý zúčastněný subjekt a orgán má možnost včas získat ty informace, které mu umožní jednat ve vhodný čas (fáze konání).

Na svém stupni každý velitel určuje „správné“ informace, lidi a čas. On určuje, kdy a které informace mu ostatní části jeho SVŘ poskytnou, aby vytvořil „správný“ obraz skutečného stavu, správně se rozhodl a nepropásl pro konání vhodný čas. K tomu optimalizuje poměr mezi svojí informační potřebou a nutností ve vhodném místě vhodnými silami a prostředky vhodně jednat ve vhodný čas. Nalezený poměr je produktem jeho intuice i úvah. Velitel, který čeká na úplné informace, svoji bitvu zpravidla prohrává. V této souvislosti je zajímavá *Simpkinova analýza válečného umění - „generálského štěstí“ vynikajících velitelů*, kterou lze použít k žádoucím prohloubení odpovědi. Podle Simpkina je „generálské štěstí“ tvořeno třemi prvky: *vytvářením, rozpoznáním a využitím příležitosti.*

Vytváření příležitosti Simpkin chápe jako aktivní a vědomou činnost velitele. Za nejefektivnější způsob vytváření si příležitosti považuje vojenskou lest. K tomu je nutné mít rychleji reagující SVŘ. S jeho pomocí je zrychlován proces velení a řízení a tak získáván čas, ve kterém může velitel odhalit protivníkovy úmysly a činit včasná opatření k jejich zmaření. Je-li současně schopen zjistit, které příklady protivník považuje za důležité, získal příležitost protivníka účinně klamat. Shrnutí: Rychlejší proces velení a řízení je v boji klíčem k převzetí a uplatnění iniciativy. Tedy: **Počítačovou podporou je nutné usilovat o zkrácení procesu velení a řízení, a to v každé jeho fázi. To za prvé.**

Rozpoznat příležitost znamená odhalit počáteční bod možného zvratu, tj. počáteční bod možné úspěšné transformace skutečného v žádaný stav. Tento bod se zpravidla nejeví jako výrazný, naopak se zdá nevýznamný, triviální, ztracený v mnoha sděleních poskytovaných informačním prostředím. Ve schopnosti takovýto bod rozpoznat tkví genialita úspěšného vojevůdce. S touto schopností - nealgoritmizovaným „tvůrčím čitem“ úspěšný velitel překonává rizika podstoupená v rámci procesu velení a řízení. **Ostatní části systému, včetně počítačové podpory, mu mohou napomoci:**

- ▲ poskytnutím informací, u nichž je na nejnižší možnou míru eliminován vždy přítomný informační šum⁷⁾ a jsou vyloučeny dezinformace;

- ▲ přijetím účasti na vytváření „správného“ obrazu skutečného stavu. Zde spoluzabezpečí, aby byl v etapě zpracování vytvářen obraz skutečného stavu, ve kterém jsou pouze složky nutné pro porovnání a rozhodování a je právě tak detailní, aby v jeho složkách byly obsaženy body potenciálně uplatnitelné jako bod možného zvratu⁸⁾.

To je v prohloubené odpovědi na otázku oč usilovat za druhé.

Využití příležitosti je funkcí flexibility SVŘ. Flexibilita, tj. pružnost a přizpůsobivost, zde však má dvě části. Prvou je flexibilita celého SVŘ k právě řešené situaci. Druhou je pružnost a přizpůsobivost všech ostatních prvků SVŘ (tedy i počítačové podpory) směrem k veliteli. V každé z fází procesu musí mít velitel možnost vybírat ze škály nástrojů ty, které vyhovují jeho stylu a způsobu práce a jsou vhodné pro problém, který řeší.

To je za třetí, oč usilovat.

Obr. 2: Informační pyramida

Zdokonalování SVŘ (o něž je usilováno) nemůže být zúžováno pouze na problematiku technických disciplín. Ve své podstatě je předmětem zkoumání vojenského umění, teorie velení a řízení, vojenské psychologie. V případě, že tyto a další vědní disciplíny jsou z účasti na informatizaci a uplatňování počítačové podpory vyloučeny nebo jejich požadavky nejsou v nutné míře akceptovány, pak vzniklý systém bude podceněn v otázkách, které přímo souvisejí s velitelem. Jeho osobnost nebude dostatečně respektována a bude se po něm žádat neúměrné přizpůsobení se ostatním částem SVŘ. V praxi by konečným důsledkem mohlo být, že velitel začne vyhledávat něco jiného, co mu lépe vyhovuje a co více usnadňuje jeho proces velení a řízení. Z tohoto hlediska mohou být varovná následující fakta, byť jsou z civilního prostředí a týkají se tzv. informačních systémů řízení (ISR).

Statistiky z USA uvádějí, že méně než 45 % podniků, které provedly úpravy ISR podle projektů zpracovaných dodavateli informačních technologií, dosáhlo splnění svých

očekávání. V závěru analýzy⁹⁾ *neúspěšných řešení ISŘ* je řečeno: „V práci na návrzích pro uplatnění informačních technologií v systémech řízení se z podpůrné služby stala složka dominantní, která managementu odběratele nastražila několik pastí.“ Takovými pastmi jsou např.:

- *Návnada pro nejvyšší autoritu:* Což znamená, že do role „příímého“ účastníka procesu přestavby řízení je vláknán vrcholný představitel managementu zadavatele.
- *Špatný tým:* V týmu, kde převládají informační technologové, je potlačena interdisciplinarita, pak takový tým není schopen synergických postupů. Informační technologové občas přizvou i další zástupce reorganizovaného podniku, ale přisvojením si pozice rozhodčího mezi ohroženými upevňují svoji dominantnost.
- *Nedostatečné metody:* Pro řešení úprav řízení jsou používány tzv. objektivní metody, které zpravidla zplošťují analýzu toku informací na kvantitativní. Šablonovitě použité metody zpracování informací vylučují empirické i tvořivé přístupy, dokonce i takové, jež poskytuje obor hlavní činnosti podniku. Ve svém oboru zdatný management je uspáván příslibem komfortu při budoucím uspokojování informačních potřeb.
- *Krátký termín na zorientování se v návrhu úprav řízení:* Managementu je k vyjádření ponechán čas, který nepostačuje k posouzení dopadů ani na operativní, natož na strategické řízení podniku.
- *Vytvoření závislosti:* Realizace úprav vytvoří závislost budoucího provozu, údržby a rozvoje ISŘ na navrhovateli - dodavateli informačního systému.
- *Nepříslušné předání pravomoci:* Management předal svoji nedelegovatelnou pravomoc, tj. mít rozhodující podíl na návrhu ISŘ svého podniku, do cizích rukou.

Jinými slovy: Příčinou neúspěšných řešení ISŘ je, že řídicí subjekt předal tvorbu své IP do cizích rukou. Tím, že nestanovil, co má obsahovat jeho „správný“ obraz skutečnosti, jak má být detailní, nevyřešil úspěšně prvou ani druhou základní otázku inforatického procesu. Připustil, že nástroje užité při naplňování a pořádání jeho informační pyramidy i nástroje „podpory rozhodování“ (tj. určené k využívání ve fázích porovnání a rozhodování) jsou snad technicky na výši, avšak postrádají požadovanou analytickou i syntetickou sílu. Takovýto ISŘ může způsobit, že subjekt často neobstojí ani v řízení objektu.

Z vědeckého hlediska lze říci, že neefektivní ISŘ vznikly proto, že při jejich návrhu byl nahrazen kybernetice vlastní holistický přístup systémovým a místo multidisciplinárního synergismu¹⁰⁾ byla uplatněna technokratická hlediska informačních technologií. ISŘ byl snad budován jako jednotlivý, avšak nerespektoval decentralizaci a subsidiaritu nutnou pro efektivní práci hierarchicky uspořádaného řízení. K důsledkům zpravidla patří:

- ◆ zavedený ISŘ je schopen poskytnout jednotlivým stupňům řízení množství informací, které však ze značné části postrádají relevantnost a hlavně pertinenci (viz poznámky 7. a 8.),
- ◆ u vyšších stupňů řízení dochází k informačnímu zahlcení,
- ◆ u radikálně pojaté informatizace dochází k neefektivním změnám ve struktuře a postupech řízení.

Právě vědecké bádání v oblasti velení a řízení (v AČR zejména soustavný sledovatelský výzkum), které jde až na kořeny zkoumaných věcí a při němž je zpochybňováno téměř vše, kromě výchozích věcí a dostatečně validních zákonů:

- nejenže poskytuje hlubší pochopení problematiky SVŘ, ale
- je schopno přispět k nalezení přístupů, jež řídicím orgánům umožní vyhnout se při rozvoji SVŘ různým úskalím a předejít zklamáním, která se mohou v jednotlivých etapách informatizace dostavit.

* * *

Cílem tohoto příspěvku bylo (v souladu s prvou odrážkou předchozího odstavce) zprostředkovat některé sledovatelským výzkumem získané pohledy na systém velení a řízení a poskytnout námět k zamyšlení. Jestliže článek přiměl či přiměje někoho k polemice, pak dosáhne více, než autor článku zamýšlel.

Poznámky:

- 1) V tomto, svými dopady nebezpečném, názoru přežívá post-Newtonovská, osvícenecká víra 18. a 19. stol. v existenci neporušitelných zákonů ve všech oblastech lidské společnosti, víra v tak silnou účinnost „vědou odhalitelných univerzálních diktand“, že determinují i konkrétní průběh každého jednotlivého sociálního jevu.
- 2) O holistickém pojetí a Dickinsonově analogii je pojednáno ve studii: „Problematika systémů C³I“, která byla vydána v ÚVI r. 1993 jako AI č. 824 a v informační zprávě: „Vliv rozvoje informatiky na řízení a jeho struktury“, vydané v ÚVVI r. 1994 jako AI č. 865.
- 3) Lawsonovým pojetím procesu VaŘ se rovněž zabývá studie AI č. 824, uvedená již v předchozí poznámce.
- 4) Subsidiarita - princip uplatňovaný v hierarchických systémech řízení sociálních útvarů: Nadřízený stupeň vědomě spoluvytváří příznivé podmínky pro úspěšnou činnost podřízeného, aniž zasahuje do jeho kompetencí.
- 5) Slovu „pravdivý“ je rozuměno ve smyslu užité pravdy, kdy je dosaženo shody obsahu pyramidy se současným lidským poznáním objektu a jeho vlivného okolí.
- 6) Pod pojem informatický proces je zahrnut jak proces informatizace (tj. zasazení informatiky), tak informační proces (tj. proces naplňování a pořádání IP, v Lawsonově pojetí: fáze vnímání a zpracování).
- 7) Vyjádřeno terminologií informatiky: Již v etapě vnímání spoluzabezpečí, že do IP jsou přijaty pouze relevantní informace.
- 8) V terminologii informatiky: Spoluzabezpečí, aby v obraze skutečného stavu byly uplatněny pouze informace pertinentní.
- 9) Viz Belmonte, R. W. - Murray, R. J.: Getting Ready For Strategic Chance, Information Systems Management 1993, s. 23 - 29.
- 10) Multidisciplinární synergismus: Harmonické spolupůsobení vědních disciplín do jejichž zájmu náleží prostředí uplatnění systému, vlastní systém nebo některý z jeho prvků.

PhDr. Vladimír P í l á t , CSc.

Válka po válce

Korejská válka 1950 - 1953

Korea, anektovaná Japonskem roku 1910, sehrávala v jeho expanzivních koncepcích 30. a počátku 40. let roli průmyslové, zemědělské a surovinové základny, ovládané tvrdým režimem s neomezenou policejní mocí. Série porážek císařských ozbrojených sil na přelomu let 1942-1943 vytvořila předpoklady pro zásadní změny předválečného statu quo.

* * *

Cestou na teheránskou konferenci s J. V. Stalinem (28. 11. - 1. 12. 1943) se americký prezident Franklin D. Roosevelt a britský premiér Winston L. S. Churchill zastavili v Káhiře, kde ve dnech 22. - 26. 11. 1943 jednali s Čankajškem o dalším průběhu války v Tichomoří a na Dálném východě. Káhirska deklarace, publikovaná 1. 12. 1943, předpokládala bezpodmínečnou kapitulaci Japonska a kromě řady dalších ustanovení též obnovení nezávislosti Koreje. K tomu však nemělo dojít okamžitě po ukončení války, nýbrž v jistém časovém rozpětí. Zatímco americká politika počítala s několika desetiletími, bylo toto přechodné období rozhodnutím moskevské konference ministrů zahraničí SSSR, Velké Británie a USA (16. - 26. 12. 1945) redukováno na pouhých pět let.

Po osvobození země jednotkami sovětské armády, jež 12. srpna 1945 zahájila útok ze severu, a americké armády, která se 8. září vylodila u Inčchonu, navrhli Američané za demarkační linii dotyku obou armád 38. rovnoběžku. Tato později tak důležitá hranice byla tehdy přijata bez větších diskusí, a to z ryze vojenských důvodů. S přechodem veškeré výkonné moci z japonských rukou na sovětskou, respektive americkou vojenskou správu, nabyla ovšem velmi záhy značného administrativního a politického významu.

V usnesení moskevské konference ministrů zahraničí se mj. pravilo: „*Za účelem obnovení Koreje jako nezávislého státu... se v Koreji zřizuje prozatímní korejská demokratická vláda, která bude činit všechna nezbytná opatření k rozvoji korejského průmyslu, dopravy a zemědělství i národní kultury korejského národa.*“ Vláda měla pracovat pod poručenstvím USA, SSSR, Velké Británie a Číny. Počítalo se též s vytvořením společné komise, složené ze zástupců velení amerických vojsk v jižní Koreji a sovětských vojsk v severní Koreji. Tento orgán měl napomáhat ustanovení prozatímní vlády. Komise se sice sešla, pokus o dosažení oboustranně přijatelného kompromisu však definitivně ztroskotal 10. 7. 1947 - především na otázce, které společenské síly by se měly podílet na vytvoření prozatímní vlády.

USA poté 17. 9. 1947 navrhly odejmout korejskou otázku čtyřem poručenským velmocem a světit ji do pravomoci OSN. Zástupci SSSR návrh odmítli s tím, že Spojené národy nejsou ve smyslu znění článku 107 Charty OSN kompetentní k řešení otázek, souvisejících bezprostředně s výsledky druhé světové války. Místo toho navrhli stažení

všech okupačních jednotek a vypsání celokorejských voleb. Moskva si byla dobře vědoma toho, že USA, jež si nečinily žádných iluzí o míře svobody takových „voleb“ v severní části země, budou nuceny tento ryze účelový návrh odmítnout. Valné shromáždění OSN nakonec rozhodlo, že volby proběhnou pod dohledem UNTECK (*United Nations Temporary Commission on Korea*) v obou částech poloostrova zvlášť, a to ještě před odchodem sovětských a amerických jednotek. Sever i jih měly poté podle klíče, daného počtem obyvatel (sever - cca 10 mil., jih - cca 22 mil.), vyslat zvolené zástupce do ústavodárného národního shromáždění. Toto rozhodnutí bylo ze strany SSSR tvrdě odmítnuto a pracovníkům dohlížecí komise zakázán vstup do severní Koreje.

Vítězem voleb, konaných v jižní části země pod dohledem OSN 10. 5. 1948, se stal Li Syn-man, jenž 15. 8. proklamoval vytvoření Korejské republiky a stal se jejím prvním prezidentem. Zkušený exilový politik stanul již v únoru 1946 v čele tzv. Reprezentativní demokratické rady a nastolil v podstatě diktaturu, charakterizovanou korupcí, násilím a politicky motivovanými vraždami. Přesto se i nadále těšil podpoře USA, jež si sice nečinily nejmenších iluzí o demokratičnosti nové vlády, považovali ji však za schopnou zajistit v jižní části země relativní klid a připravit podmínky pro obnovu ekonomiky. Na severu poloostrova proběhly volby až 25. srpna. Jejich předem očekávaným vítězem se stal Kim Ir-sen - od roku 1930 člen komunistické strany, nyní čelný představitel Korejské strany práce. Dne 9. 9. 1948 vyvrcholil tento proces vyhlášením Korejské lidové demokratické republiky. V prosinci 1948 vyklidily sovětské jednotky severní část poloostrova. Přes zoufalý odpor Li Syn-mana odešli v červnu následujícího roku také Američané. V Soulu zůstala pouze skupina poradců (*KMAG-U. S. Korean Military Advisory Group*) - asi 500 mužů v čele a gen. W. L. Robertsem.

V lednu 1950 definoval americký státní tajemník Dean G. Acheson zásady obranné strategie své země v jihovýchodní Asii po vítězství komunistů v Číně a konstituování Čínské lidové republiky. Za přední okraj obrany USA v uvedené oblasti označil linii, táhnoucí se od Aleut po Filipíny, včetně Japonska. „*Co se týče zbývajících oblastí v Pacifiku, musejí si uvědomit, že jim nikdo nemůže zajistit bezpečnost v případě ozbrojeného útoku,*“ prohlásil.

Možnosti Li Syn-manovy vlády byly však více než omezené. Korejská republika vybudovala armádu v celkové síle cca 98 000 mužů. Z toho připadalo pouze 65 000 na bojové jednotky, organizované do 8 divizí (v červnu 1950 byly jen 4 na plných stavech). Jednalo se v podstatě o armádu policejního typu, jejíž prvořadý úkol spočíval v boji s komunistickými guerillami. Tomu také odpovídalo vybavení zbraněmi a bojovou technikou. Americké pušky M-1, kulometry, pár minometů, většinou malých ráží. Pět oddílů polního dělostřelectva, dobře vycvičených, leč vyzbrojených zastaralými 105mm houfnicemi M-3. Chybělo těžké dělostřelectvo, tanky, protitankové zbraně, prakticky neexistovalo letectvo.

Severokorejské velení disponovalo asi 135 000 muži pozemních vojsk. Jednalo se o 7 plně bojeschopných pěších divizí. Další tři, nově postavené, byly vycvičeny jen zčásti. Každá z divizí měla vlastní dělostřelectvo a prapor samohybných děl. Klíčový faktor představovalo 150 strojů T-34 105. tankové brigády. Letectvo sestávalo z cca 40 stíhacích Jak-9, 70 bitevních Il-10, 60 cvičných a 10 průzkumných strojů. Bojovými zkušenostmi, kvalitou výzbroje i stupněm vycvičenosti severokorejská armáda jednoznačně dominovala. Dne 25. června 1950 v 04.00 h překročily její hlavní síly 38. rovnoběžku.

Armáda Korejské republiky byla útokem zcela zaskočena. I když měla podél společné hranice rozmístěny celkem 4 divize, byl v okamžiku agrese na linii dotyku z každé z nich jen jeden pluk. Ostatní se nacházely v záložních postaveních hluboko na jihu. Prvosledové jednotky byly navíc citelně oslabeny víkendovou nepřítomností - a to byl ostatně jeden z důvodů, proč komunisté udeřili v neděli časně ráno.

Odpor Jihokorejců se po třech dnech bojů zhroutil. Útočníci pronikli „tradičním“ invazním koridorem na směr Uijongbu - Soul a v odpoledních hodinách 28. 6. 1950 vstoupili do metropole Korejské republiky. Ve městě rozpoutali bezuzdný teror a zahájili vraždění vojáků, policistů a státních úředníků, kterým se nepodařilo včas uniknout. Vlna civilních uprchlíků se začala valit k jihu. Nastal všeobecný chaos, fronta přestala prakticky existovat.

USA požádaly již 25. 6. 1950 o svolání Rady bezpečnosti OSN a předložily návrh rezoluce, požadující okamžité ukončení agrese a stažení invazních sil za 38. rovnoběžku. Rada, jejíhož zasedání se na protest proti přítomnosti reprezentanta Čankajškovy vlády již několik měsíců neúčastnil zástupce SSSR, dospěla nakonec ke kompromisnímu usnesení. Vyzvala obě strany k přerušení bojů a stažení jednotek na pozice před 25. 6. 1950.

Katastrofální vývoj situace na bojišti však vyžadoval konkrétní a především rychlá vojenská opatření. 27. června oznámil prezident Truman, že vydal námořnictvu a letectvu Spojených států rozkaz poskytnout podporu jihokorejským jednotkám, svádějícím tehdy zoufalé obranné boje na přístupech k Soulu. 30. června nařídil, aby se do akce zapojily také pozemní síly. Tomuto rozhodnutí se již 27. 6. dostalo významné podpory ve formě rezoluce Rady bezpečnosti OSN, vyzývající k pomoci Korejské republice, čelící ozbrojené agresi. SSSR a jeho satelity odmítly usnesení Rady respektovat a označily je za nezákonné.

30. 6. 1950 dal vrchní velitel amerických ozbrojených sil na Dálném východě gen. Douglas MacArthur veliteli 8. armády, jež plnila okupační úkoly v Japonsku, rozkaz k přesunu 24. pěší divize na korejské válčiště. 3. července 1950 přibyl do Koreje velitel 24. pěší divize gen. William F. Dean a s platností od 4. 7. převzal velení USAFIK (*U. S. Army Forces in Korea*). Kolaps armády Korejské republiky mezitím dosáhl vrcholu. Šířil se zmatek, panika a především jev, známý z dob druhé světové války jako „tankový děs“. Za této situace přicházely na rozpadávající se frontu první narychlo shromážděné, nekompletní a slabě vyzbrojené americké jednotky. Jejich úkolem bylo především vedení boje na zdrženou. 5. 7. 1950 ráno se dvě roty I. praporu 21. pluku 24. pěší divize poprvé střetly s nepřítelem. Ani Američané však neměli v Koreji k dispozici protitankové prostředky, s jejichž pomocí by mohli čelit největší hrozbě, strojům T-34. Za těžkých bojů i ztrát, vystaveny neustálé hrozbě obchvatu, ustupovaly jednotky 24. pěší divize k jihu.

7. července 1950 rozhodla Rada bezpečnosti o vytvoření spojeného velení pod záštitou OSN a požádala americkou vládu, aby nominovala velitele. Prezident Truman se o den později rozhodl pro gen. MacArthura, jemuž byly podřízeny také všechny jihokorejské jednotky. Na jihu poloostrova se postupně vylodovaly další americké svazky. Mezi 10.-15. 7. 1950 to byla 25. pěší divize, 18. července 1. jezdecká*. Přisun posil i materiálu si vyžádal rovněž reorganizaci velení. Dne 13. 7. se v Koreji objevil gen. Walton H. Walker a jako velitel 8. armády (*EUSAK - Eighth U. S. Army in Korea*) převzal odpovědnost za řízení pozemních operací. Jeho velitelství se rozmístilo v Tegu, kam mezitím dorazila také vláda a velení armády Korejské republiky.

Severokorejský postup po ose Suwon - Osan - Pchjongtaek - Tedžon - Tegu - Pusan pokračoval tempem bleskové války. Komunistická 3. a 4. pěší divize dobyly 19.-20. 7. strategicky významný Tedžon a způsobily těžké ztráty plukům americké 24. pěší divize, jejíž velitel, gen. Dean, padl v důsledku porážky později do zajetí. Na rozkaz gen. Walkera se 1. 8. vyčerpané americké a jihokorejské jednotky stáhly za řeku Naktong a zahájily krvavé obranné boje o tzv. pusanský perimetr. V průběhu srpna došlo k řadě těžkých krizí, jež mohly být zvládnuty jen s vypětím posledních sil. S příchodem dalších amerických posil na přelomu července a srpna 1950 se začala situace pozvolna měnit ve prospěch jednotek OSN. Trvalo však ještě celý měsíc, než se fyzické i logistické možnosti nepřítelů definitivně vyčerpaly.

Komunistické velení si bylo změny poměru sil dobře vědomo. V noci z 31. 8. na 1. 9. 1950 zahájilo poslední a - jak věřilo - i rozhodující ofenzivu proti perimetru. Přesto, že se jednalo o poslední křečovitě vzepětí, patřil následující týden pro obránce mezi nejtěžší. Nepřítel sice dosáhl místních úspěchů, utrpěl však strašlivé ztráty a musel nakonec rezignovat.

Dne 15. září 1950 byla zahájena operace *CHROMITE* - vylodění jednotek 1. divize námořní pěchoty a 7. pěší divize na západním pobřeží u Inčchon. Brilantní operace, provedená s minimálními ztrátami, zcela změnila vývoj situace. Američtí vojáci postoupili poměrně hladce až k předměstím Soulu, zde však byli nuceni projít čtyřdenním infernem pouličních bojů s více než 20 000 komunisty, bojujícími s fanatickým odhodláním na život a na smrt. 29. 9. 1950 bylo město osvobozeno. Současně se zahájením operace *CHROMITE* podnikly divize 8. armády 16. 9. 1950 výpad z pusanského perimetru s cílem navázat kontakt s předmostím u Inčchon. Trvalo však ještě celý týden, než se podařilo zlomit odpor vyčerpaného, leč opět fanaticky bojujícího protivníka. 26. září se v prostoru Osanu, kde před necelými třemi měsíci válka pro Američany začala, spojily jednotky 1. jezdecké a 7. pěší divize. Porážka komunistů nabyla obrovských rozměrů.

Z invazních jednotek uniklo za 38. rovnoběžku maximálně 30 000 mužů. Průzkumné týmy vojsk OSN napočítaly na jihu poloostrova mj. 239 zničených tanků T-34 a 74 samohybných děl. Rozprášené trosky severokorejských divizí se koncentrovaly v prostoru tzv. železného trojúhelníka měst Čchorwon - Kumhwa - Pchjonggang. V týlu vojsk OSN vedly záškodnickou válku komunistické guerilly, posílené zbytky odříznutých jednotek.

Koncem září 1950 bylo celé území Korejské republiky osvobozeno, čímž s plnou naléhavostí vyvstala otázka dalšího postupu. 1. 10. 1950 vyzval gen. MacArthur komunistické vedení ke kapitulaci. Pchjongjang ponechal zcela podle očekávání tuto výzvu bez odpovědi. Hrozba totálního zhroucení Kim-Ir-senova režimu však vyvolala horečnou aktivitu jeho sovětských a především čínských ochránců. Již 1. 10. varoval čínský vůdce Mao Ce-tung vojska OSN před překročením 38. rovnoběžky. Případný další postup na sever označil za „agresi“, na níž bude Čína nucena reagovat.

Velení OSN se po jistém váhání rozhodlo pokračovat v postupu. Hrozba čínského zásahu byla tehdy pokládána za málo pravděpodobnou. Dne 1. října 1950 zahájila jihokorejská vojska postup přes 38. rovnoběžku. Americké a britské jednotky nepřekročily hranici do schválení tohoto kroku OSN 7. 10. 1950. Vzápětí nato pronikly na teritorium severní Koreje u Kesongu přední hlídky 1. jezdecké divize. 9. října ráno je následovaly hlavní síly 8. armády. Současně s tím vydal gen. MacArthur novou výzvu k bezpodmínečné kapitulaci. Odpovědí se mu stalo jen nové, „poslední“ varování, adresované z Pekingů.

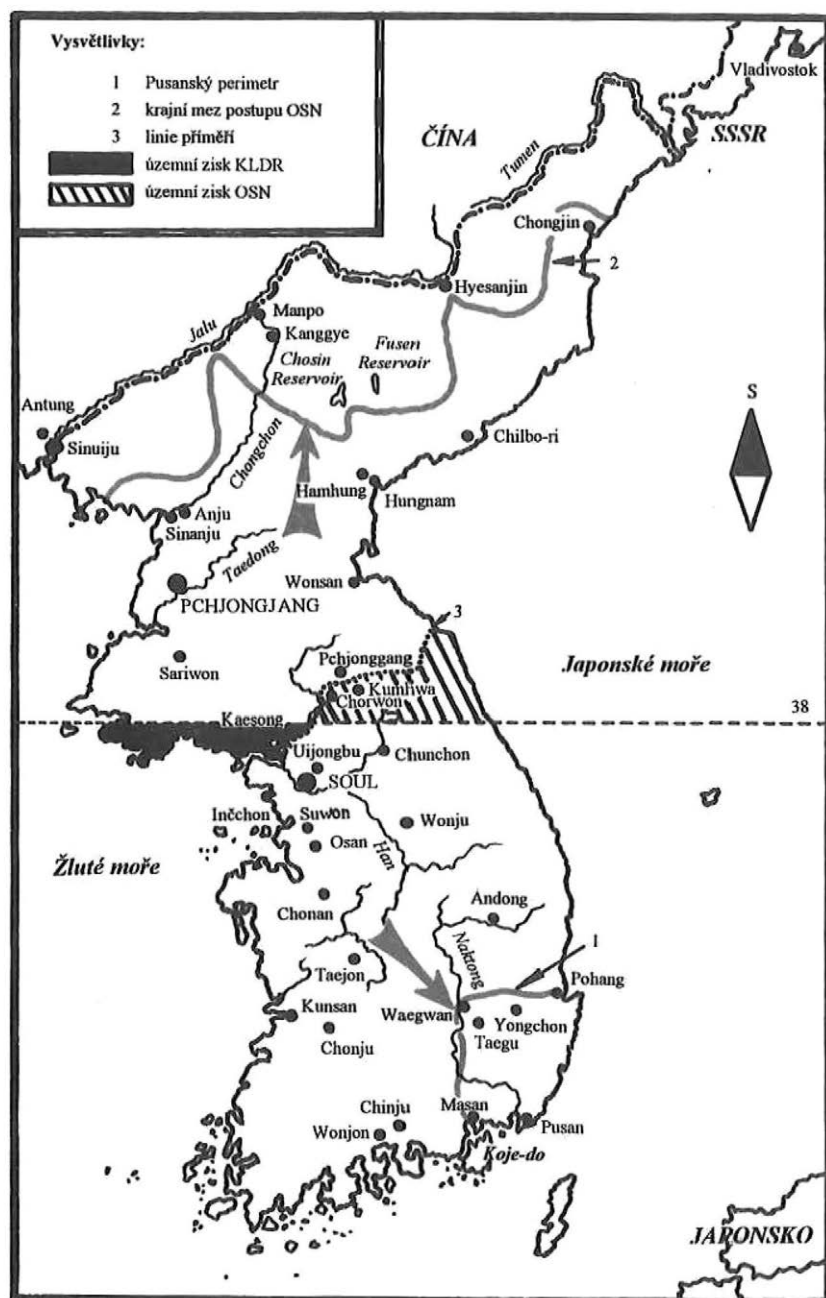
Postup vojsk OSN mezitím úspěšně pokračoval. 19. října dobyly jednotky americké 1. jezdecké a jihokorejské 1. pěší divize Pchjongjang. Vláda s Kim-Ir-senem v čele uprchla doslova v posledním okamžiku a jen shodou náhod nepadli komunističtí předáci do rukou amerického vzdušného výsadku, shozeného severně od města. Zatímco občané Pchjongjangu připravili „imperialistickým dobyvatelům“ přátelské uvítání, odpor severokorejské armády se prakticky úplně zhroutil. Vítězný závěr tažení se zdál být pouhou otázkou času.

V tomto duchu proběhlo rovněž setkání MacArthura s prezidentem Trumanem 15. října 1950 na ostrově Wake. Generál znovu hodnotil pravděpodobnost čínského zásahu jako velmi malou. Soudil, že operace budou rychle skončeny a jádro 8. armády o Vánocích zpět v Japonsku. Jeho optimismus se ovšem brzy ukázal jako předčasný. Dne 14. 10. 1950 začaly čínské jednotky po mostech u Andunu, Sinidžu a Manpodžinu překračovat hraniční řeku Jalu. Na konci října se v severní Koreji nacházelo 18 divizí o celkovém počtu cca 180 000 tzv. lidových dobrovolníků, o jejichž přítomnosti nemělo velení OSN nejmenší potuchy.

X. Svazky 8. armády mezitím dorazily až k řece Čongčonu a 24. 10. ji na několika místech překročily. Tento postup byl v příkrém rozporu s instrukcí Spojeného výboru náčelníků štábů, podle níž měly za řekou - směrem k čínské hranici - operovat pouze jihokorejské jednotky. V okamžiku, kdy Spojený výbor náčelníků štábů požadoval vysvětlení, omezil se MacArthur na konstatování, že Jihokorejci „nemohou situaci sami zvládnout“. Divize II. jihokorejského sboru (6., 7. a 8. pěší) mezitím vyčistily hornatý terén centrální Koreje od nepřítelů a blížily se k Jalu. Velkých úspěchů dosáhl rovněž jihokorejský I. sbor (3. pěší divize a divize „Capital“), postupující po východním pobřeží směrem k sovětské hranici. V obsazených přístavech Wonsanu a Iwonu se vylodil americký X. sbor, jehož svazky (1. divize námořní pěchoty a 7. pěší divize) vyrazily na severozápad - k mandžuské hranici.

Za této situace byla čínská ofenziva, zahájená na přelomu října a listopadu proti předsunutým jednotkám 8. armády, obrovským překvapením. V těžkých bojích byla prakticky úplně zničena jihokorejská 6. pěší divize, jež dosáhla krátce před katastrofou břehu Jalu. Z amerických jednotek potkal podobný osud 8. jezdecký pluk, jenž padl do léčky nedaleko Unsanu. Porážka jihokorejského II. sboru v centru fronty obnažila pravé křídlo 8. armády a vytvořila akutní hrozbu odříznutí. Gen. Walker se proto rozhodl stáhnout své síly (americký I. a IX. sbor, britskou pěší brigádu a jihokorejský II. sbor na pravém křídle) zpět za Čongčon, přeskupit je a připravit na rozhodující útok, plánovaný na poslední dekádu listopadu. K tomu ovšem již nedošlo. Dne 25. 11. 1950 zahájil nepřítel novou ofenzivu.

Číňané rozbili jihokorejský II. sbor a opět ohrozili Walkerovo pravé křídlo. Jejich cíl byl jasný - prorazit ke Žlutému moři a odříznout 8. armádě ústupové komunikace. Pokusy o zaplnění průlomů čerstvými zálohami ztroskotaly, na smrt byla takto vyslána prakticky celá turecká brigáda, zmasakrovaná u Wawonu. Číňané, nehledě na obrovské ztráty, působené jim pozemními jednotkami i letectvem a „sbalovali“ postavená vojska OSN, jež byla 27. 11. nucena zahájit ústup od Čongčonu. Při tomto manévru byla téměř úplně zničena americká 2. pěší divize. Pod tlakem nepříznivého vývoje situace se velení OSN 30. 11. rozhodlo obnovit frontovou linii zhruba na čáře Pchjongjang - Wonsan. Tento úmysl se však brzy ukázal neproveditelným. 5. 12. 1950 musel být Pchjongjang vyklizen.

Obr.: Výsledky korejské války

V kritické situaci se ocitly rovněž jihokorejský I. a americký X. sbor, bojující v severovýchodní Koreji. Zejména pluky 1. divize námořní pěchoty, odříznuté v prostoru vodní nádrže Čósín, si musely za těžkých ztrát probít cestu zpět k pobřeží. Těsně před Vánocemi 1950 evakuovaly americké lodě z přístavů v Hungnamu a Songdžinu cca 105 000 vojáků obou sborů a 91 000 civilních uprchlíků. V posledních dnech roku 1950 se fronta vrátila tam, kde válka 25. 6. začala - na 38. rovnoběžku.

Nový rok 1951 zahájili Číňané ofenzivou, jež vrhla vojska OSN o dalších 60-80 km zpět. Dne 4. 1. 1951 padl Soul a změnil tak potřeby během války držitele. Tehdy již 8. armáda velel gen. Matthew B. Ridgway (gen. Walker zahynul 23. 12. při autonehodě). Do 24. ledna 1951 ofenziva uvízla a Ridgwayovi se podařilo stabilizovat frontu na čáře Pchjongtaek - Wondžu - Samčchok. V únoru - dubnu 1951 provedla vojska OSN sérii útočných operací s cílem vyčerpat protivníka a zatlačit jej zpět za 38. rovnoběžku. Po neúspěchu únorového pokusu Číňanů o obnovení ofenzivy jejich odpor počátkem března ochabl. 15. 3. 1951 osvobodily jednotky OSN - nyní již definitivně - Soul.

Na počátku dubna 1951 byla většina teritoria Korejské republiky, s výjimkou menší oblasti západně od dolního toku řeky Imdžin, očištěna od komunistů. Začala druhá fáze prostorově omezených útočných operací, zaměřených na vylepšení vlastních pozic, vyčerpání protivníka a zničení jeho živé síly. Zmíněná taktika se ukázala jako velmi účinná a do 21. dubna 1951 postoupila vojska OSN 10-20 km do hloubky nepřátelského území. Krátce před tím došlo k novým zásadním změnám ve velení OSN.

Již delší čas bylo známo, že gen. MacArthur zaujímá v otázkách způsobu dalšího vedení války názory, jež se diametrálně odlišují od pohledu prezidenta Trumana. Po zásahu čínských „lidových dobrovolníků“ se válka změnila v kvalitativně nový konflikt. MacArthur si byl této skutečnosti velmi dobře vědom. Soudil, že v Asii se bojuje i za ostatní svobodný svět, zejména pak Evropu, a hodlal dosáhnout vítězství za každou cenu, včetně bombardování komunistických základů v Mandžusku či blokády pobřeží ČLR. Z politického hlediska byl však takový postup nepřijatelný. Trumanova administrativa byla pevně rozhodnuta zabránit další eskalaci, hrozící rozpoutáním nové světové války.

Kulminacním bodem sporu se stal 5. duben 1951, kdy vůdce republikánské menšiny ve Sněmovně reprezentantů, Joseph W. Martin, Jr., přečetl ve sněmovně dopis, jenž mu MacArthur napsal 20. března. Jeho závěrečný odstavec zněl takto: „*Někomu se zdá obtížné pochopit, že právě zde, v Asii, je ono místo, jež si komunističtí konspirátoři vybrali k rozehrání své hry o světovládu, a my jsme se angažovali v této záležitosti, která se nyní rozhoduje na bitevním poli. Pochopit, že my zde bojujeme se zbraní v ruce za Evropu, zatímco tam ještě bojují diplomaté pouhými slovy. Pochopit, že pokud prohrajeme válku s komunismem v Asii, je pád Evropy neodvratný, zvítězí-li, unikne Evropa velmi pravděpodobně válce a uchová si svobodu. Jak jste podotkl, musíme zvítězit. Neexistuje alternativa za vítězství.*”

Obsah dopisu pohnul prezidenta k rozhodnému kroku. 11. dubna 1951 v 01.00 v noci byla svolána mimořádná tisková konference - první svého druhu od Rooseveltovy smrti. Reportéři, vytažení z postelí a barů, obdrželi senzační zprávu o odvolání gen. MacArthura z funkce velitele sil OSN. Jeho nástupcem se stal gen. Matthew B. Ridgway, velení 8. armády převzal gen. James A. Van Fleet.

Již za několik dní byli noví velitelé nuceni čelit vážné krizi. 22. dubna zahájil nepřítel obrovskou ofenzivu s cílem dosáhnout definitivního rozhodnutí. Podle oznámení řádia

Pchjongjang měl být dobytý Soul prezentován jako prvomájový dárek Stalinovi. Sovětský vůdce se však tentokrát těšil marně. Přestože útočníci postoupili v centrálním úseku fronty až o 80 km, rozhodujícího průlomu nedosáhli. Bylo tomu tak především díky jejich malé mobilitě a mizivému logistickému zabezpečení. Do 30. dubna se ofenziva za příšerných ztrát (na 70 000 padlých) vyčerpala a Van Fleetovým jednotkám se podařilo zachytit na tzv. bezejmenné linii (*NO-NAME LINE*). Fronta ustrnula v severních předměstích Soulu.

Nová nepřátelská ofenziva, zahájená v noci z 15. na 16. 5., směřovala na rozhraní mezi 8. armádou a jihokorejskými svazky ve východní části fronty. Vojska OSN zde byla zatlačena o 20-50 km k jihu. Přestože se znovu vytvořila krajně napjatá situace, 20. 5. 1951 ofenziva definitivně ztroskotala. Fronta byla stabilizována na tzv. modifikované bezejmenné linii (*MODIFIED NO-NAME LINE*). Ztráty Číňanů a Severokorejců se odhadovaly na 90 000 padlých. K 1. červnu stála vojska OSN znovu na pozicích z konce druhé dekády dubna. V okolí města Kansong na východním pobřeží se jim také poprvé za celou válku podařilo obklíčit větší množství Číňanů. Zajato zde bylo cca 17 000 čínských vojáků.

Po krachu dvou jarních komunistických ofenziv přešla iniciativa do rukou vojsk OSN, jež dosáhla významných územních zisků severně od 38. rovnoběžky. Van Fleetova protiofenziva skončila v polovině června obsazením tzv. železného trojúhelníka, a to nikoli zásluhou odporu protivníka, nýbrž administrativního rozhodnutí Spojeného výboru náčelníků štábů. Ridgway i Van Fleet věřili, že jejich vojska mají nyní vítězství ve válce na dosah ruky. Van Fleet navrhl sérii obojživelných operací na východním pobřeží s tím, že otřesená a imobilní čínská a severokorejská vojska nebudou s to dostatečně pružně reagovat. „Žabí skoky“ podél pobřeží, kombinované s masivním pozemním útokem, mohly tehdy skutečně srazit nepřítele na kolena. Politická vůle byla však již jiná.

Americká vláda cítila, že poslední porážky komunistů by mohly otevřít cestu k mírovým rozhovorům. O jejich zahájení usilovala tím spíše, že cíle, vytyčeného OSN, již bylo dosaženo. Korejská republika byla osvobozena, její státní suverenita zachována. Stávající frontová linie byla výhodná z vojenského i ekonomického hlediska. Zatímco nyní hájily jednotky OSN cca 160 km dlouhou frontu „taženou“ středem poloostrova, musely by v případě obsazení severní Koreje permanentně bránit hranici zhruba čtyřikrát delší. Ridgway později konstatoval, že „...kdybychom dostali rozkaz probíjet se až k Jalu, mohli bychom tak učinit, pokud by ovšem naše vláda byla připravena zaplatit odpovídající cenu v mrtvých a raněných. Z čistě vojenského hlediska, dle mého názoru, by postup za tyto ztráty nestál... Zastavili jsme se místo toho, jak jsem věřil, na nejsilnější linii“. Tímto rozhodnutím skončila v Koreji manévrová válka. Až do konce konfliktu již probíhaly pouze poziciční boje a ofenzivy místního významu.

Ochotu k jednání dávali po jarních porážkách najevo také komunisté. Velení OSN reagovalo 30. 6. 1951 návrhem předběžné schůzky, jež se měla konat na palubě dánské nemocniční lodi „Jutlandia“, kotvící ve Wonsanském zálivu. Čínsko-severokorejské vedení souhlasilo s jednáním, nikoli však s místem schůzky. V protinávru zmínilo městečko Kesong, ležící těsně na jih od 38. rovnoběžky. Jednalo se zjevně o laciný propagandistický tah. Kesong se nacházel v nepatrném cípu území západně od dolního toku řeky Imdžin, zůstávajícím dosud pod komunistickou okupací. Velení OSN mohlo sice navrhnout Čchorwon, Kumhwu, Kansong či jiné z významnějších osvobozených severokorejských

sídel, v zájmu věci však požadavek akceptovalo. 10. 7. 1951 byla v Kesongu zahájena jednání o příměří.

Rozhovory se vlekly ještě celé dva roky, přerušovány četnými obstrukcemi a provokacemi. Jednací stůl se komunistům stal pokračováním bitevního pole, arénou, v níž hodlali získat to, co jim nepřinesla síla zbraní. Dne 25. října 1951 byla jednání přenesena do vesničky Pchanmundžonu, ležící asi 10 km východně od Kesongu. Také zde se rozhovory vlekly - občas bylo velení OSN nuceno zesílit tlak na některém úseku fronty a „vrátit“ komunistickou delegaci zpět na zem - respektive za jednací stůl. Tímto způsobem byl protivník donucen akceptovat současnou linii dotyku a upustit od požadavku návratu fronty na 38. rovnoběžku. 27. 11. 1951 byla demarkační linie konečně stanovena a začalo 30denní tzv. malé příměří (*LITTLE ARMISTICE*). Naděje na brzkou dohodu se však díky komunistickým obstrukcím nespĺnily.

Předmětem rozhovorů v Pchanmundžonu byly zejména dva okruhy problémů - dodržování příměří, respektive vytvoření oboustranně přijatelného kontrolního mechanismu a otázky spojené s repatriací válečných zajatců. Právě posledně zmíněný problém se stal jablkem sváru a nejvíce oddálil okamžik dosažení dohody.

V okamžiku zahájení jednání se v rukou vojsk OSN nacházelo 132 000 zajatců, komunisté zadržovali asi 65 000 vojáků, většinou Jihokorejců (asi 7 000 tvořili Američané, 2 000 pak Britové spolu s příslušníky dalších kontingentů OSN - Turky, Řeky ad.). Delegace OSN, v jejímž čele stál americký viceadmirál Turner C. Joy (v květnu 1952 jej vystřídal gen. William K. Harrison, Jr.), prosazovala odpočátku princip dobrovolné repatriace, založené na svobodném rozhodnutí každého jednotlivce. Tento požadavek byl ovšem komunistům, hájícím zásadu plošné, třebaš i nucené repatriace, naprosto cizí. Důvod byl prostý - ze 132 000 zajatců se jich do Číny a KLDŘ minilo vrátit pouhých 83 000.

Od začátku tzv. malého příměří se pozemní boje staly „válkou patrol“. Akce místního významu byly zčásti vázány na vývoj situace u jednacího stolu, zčásti vedeny snahou o upevnění obranné linie vojsk OSN. Tvrdé boje tohoto charakteru zuřily na podzim 1952 zejména v centrálním úseku fronty.

Rozhovory v Pchanmundžonu dospěly v té době k mrtvému bodu.

Ve snaze „dobombardovat“ komunisty znovu k jednacímu stolu zahájilo americké letectvo 23. 6. 1952 sérii náletů proti přehradám a hydrocentrálám severní Koreje. Úspěšné údery na celé měsíce přerušily dodávky elektřiny, řada oblastí byla postižena rozsáhlými záplavami. V červnu 1952 začala rovněž operace *STRANGLE*, zaměřená na ničení komunikací severně od obranné linie sil OSN. Ukázalo se však, že samotné letectvo není s to přisun nepřátelských posíl úplně přerušit. Operace dosáhla vrcholu v srpnu 1952, poté byla ukončena.

Vítězem amerických prezidentských voleb se v listopadu 1952 stal republikánský kandidát Dwight D. Eisenhower, jenž v rámci předvolební kampaně slíbil ukončit válku v Koreji. Ještě před svou inaugurací v lednu 1953 navštívil ve dnech 2. - 5. 12. 1952 bojiště, konferoval s jednotlivými veliteli a setkal se i se synem, jenž byl v té době důstojníkem 3. pěší divize. V Koreji našel mnohé důstojníky, kteří byli stále ještě přesvědčeni o možnosti a nutnosti úplného vítězství. Jedním z nich byl i gen. Mark W. Clark, jenž 12. 5. 1952 vystřídal gen. Ridgway ve funkci velitele sil OSN. Eisenhower byl však odhodlán uzavřít „čestné příměří“.

V období mezi březnem a květnem 1953 dospěla ke stejnému názoru také čínská strana. Příčin jejího „změknutí“ byla celá řada - Stalinova smrt (5. 3. 1953), neúspěch posledních ofenziv, katastrofální dopad války na čínskou ekonomiku atd. Dopis generála Clarka z 22. 2. 1953, navrhuující výměnu nemocných a raněných válečných zajatců, došel za uvedených okolností pozitivní odezvy. Souhlasná odpověď z 28. 3. představovala první známku změny komunistického postoje. Číňané a Severokorejci nejenže přijali Clarkovu nabídku, ale naznačili, že tato akce se může stát východiskem k řešení celé problematiky válečných zajatců. 11. 4. 1953 se sešly styčné skupiny obou stran k přípravě výměny. Tato byla zahájena 20. 4. 1953 pod kódovým označením *LITTLE SWITCH*. Linii fronty v jejím rámci překročilo 6 670 nemocných či raněných komunistů a 684 zajatců z řad OSN.

Dne 26. dubna 1953 byla v Pchanmundžonu obnovena jednání o příměří. K uzavření dohody však vedla ještě dlouhá cesta, lemovaná mnoha vážnými krizemi. Americká strana byla nucena čelit především negativistickému postoji vlády Korejské republiky, jež příměří s komunisty tvrdě odmítala a hodlala pokračovat ve válce až do úplného vítězství. 24. dubna dokonce prostřednictvím svého velvyslance ve Washingtonu pohrozila, že v případě podpisu dohody o příměří odvolá veškerá svá vojska ze sestavy sil OSN. Motiv tohoto postoje byl zřejmý - pro tehdy 78letého Li Syn-mana znamenalo příměří definitivní konec jeho starého snu - stanout v čele sjednoceného korejského státu.

Duben a květen 1953 byly vyplněny intenzivními rozhovory, během nichž se americká strana pokoušela o změnu stanoviska Soulu. Přislíbila rozsáhlou ekonomickou i vojenskou pomoc, pozitivního obratu však nedosáhla. Od 25. května 1953 zahájili Jihokorejci bojkot jednání v Pchanmundžonu. 18. června vyvolali těžkou krizi, když zahájili jednostranné propouštění zajatců, kteří odmítli repatriaci. Li-Syn-manova svévolná akce vyvolala zuřivost komunistů a postavila delegaci OSN v Pchanmundžonu do neudržitelné situace. Rozhovory byly přerušeny až do 8. července, kdy se čínsko-severokorejská delegace uvolila vrátit za jednací stůl.

Ještě předtím se však komunisté znovu pokusili o vojenský tlak na pozice OSN. 10. června 1953 podnikly čínské jednotky rozsáhlou ofenzivu v tzv. kumsongském výběžku centrální části fronty. V bojích, jež patřily k nejtěžším od roku 1951, zatlačily jihokorejský II. sbor asi 10 km k jihu. Velitel 8. armády gen. Maxwell D. Taylor (11. 2. 1953 vystřídal ve funkci Van Fleeta) však přisunul do ohroženého úseku zálohy a po týdnu bojů dosáhl stabilizace fronty. Kumsongský výběžek byl vyklizen, neboť obnovení původní linie nestálo za eventuelní lidské oběti.

K poslednímu pokusu o demonstraci síly došlo 13. 7., kdy pět čínských armád podniklo masivní útok proti pozicím OSN. Nepatrné územní zisky útočníka byly vykoupeny ztrátou 75 000 vojáků, kteří padli doslova v předvečer podepsání dohody o příměří. Definitivní linie dotyku nakonec odpovídala situaci z posledních měsíců. Velení vojsk OSN vyklidilo - a to mnohdy nikoli pod tlakem - jen některé opěrné body, jejichž udržení by si vyžádalo neúměrné lidské a materiální ztráty.

Krach čínské ofenzivy vedl k urychlení rozhovorů. 19. 7. 1953 oznámila čínsko-severokorejská delegace, že je připravena k podpisu dohody o příměří. 27. 7. 1953 v 10.00 hodin nastal historický okamžik. Generálové Harrison a Nam Ir se setkali v Pchanmundžonu a mlčky, během deseti minut, podepsali 18 exemplářů dohody o příměří...

V první dekádě srpna byla v rámci operace *BIG SWITCH* provedena výměna válečných zajatců. O měsíc později, 6. 9. 1953, předalo velení OSN komisi neutrálních států seznamy zajatců, kteří odmítli repatriaci. Z vojáků OSN se takto zachovalo 338 Jihokorejců. K nim se z nejruznějších pohnutek připojil 21 Američan a 1 Brit. Korejská válka skončila, nastal čas bilancování...

Invaze z 25. 6. 1950 vynesla komunistům zisk cca 1 200 km² vcelku bezvýznamného území jižně od 38. rovnoběžky (poloostrov Ongdžin). Sami však museli vyklidit asi 3 300 km² včetně důležitých průmyslových oblastí v prostoru tzv. železného trojúhelníku a na východním pobřeží. Cena za komunistický sen o dobytí jižní Koreje byla strašlivá. Korejská republika pohřešila 1 300 000 lidí, z toho však jen asi 300 000 vojáků. Mnozí z civilních obyvatel byli zmasakrováni pronikajícími komunistickými jednotkami či plánovitě vyvražděni před jejich ústupem. Američané měli 33 629 padlých a 103 284 raněných, v ostatních kontingentech činily ztráty 17 260 osob. O ztrátách protivníka se lze toliko dohadovat. Střízlivé odhady hovoří o cca 1,5-2 mil. padlých vojáků, jakož i o 1 milionu obětí z řad civilního obyvatelstva.

Poznámka autora

* *Cavalry division* (podobně *cavalry regiment*) je v doslovném překladu jezdecká divize (pluk). Pro tento tradiční název útvarů a svazků pozemního vojska USA, pocházející z minulého století, můžeme při překladu použít blíže charakterizujícího, výstižnějšího výrazu - obrněná divize či pluk. Avšak, v tomto případě, 1. jezdecká divize byla v podstatě divizí pěší, obsahovala pouze jeden tankový prapor.

Mám v dobré paměti, jak prezident Jelcín před dvěma a půl roky při návštěvě u nás říkal: To je vaše věc, do jaké bezpečnostní struktury vstoupíte. V té době Rusko nemělo zájem na tom, ovlivňovat vývoj v Evropě, naopak velmi správně vnímalo struktury západního světa jako něco, co je spíš v jeho zájmu než proti němu. Situace se za krátkou dobu radikálně změnila a čím dál tím silněji zaznívají hlasy, že jakékoli rozšíření směrem na východ Rusko považuje za své ohrožení. To jsou známky starého studenovědeckého bipolárního vidění věci. Je to neporozumění dnešnímu světu, který opravdu spěje k vytváření regionálních struktur, které navzájem kooperují.

*(Z rozhovoru s prezidentem České republiky Václavem Havlem,
Český rozhlas 18. 2. 1996.)*

Demilitarizace evropského vzdušného prostoru

Polsko, podobně jako Česká republika, zdědilo po rozpadu Varšavské smlouvy této koalici přizpůsobenou protivzdušnou obranu. Jakým způsobem přeměnit tento téměř válečný systém výstrahy, ale nejen to, jak restrukturalizovat PVO států střední Evropy a demilitarizovat středoevropský vzdušný prostor, o tom všem pojednává článek polských vojenských teoretiků plk. doc. dr. Mariana Kowalewského a plk. doc. dr. Bogdana Zdrodowského, který vyšel v č. 2/95 polského armádního teoretického časopisu MYŚL WOJSKOWA, jehož překlad otiskujeme.

„Válečný“ systém výstrahy v napjaté době

Politicko-vojenská situace v Evropě, rozdělené na dva protikladné bloky, byla základní příčinou všeobecné psychózy hrozby nenadálého vzdušného napadení potenciálním protivníkem. Míra tohoto nebezpečí po 2. světové válce rostla úměrně s vývojem leteckých a raketových prostředků napadení.

Pocit ohrožení se udržoval dokonce nejen v době deklarativního, ale i skutečného uvolnění. Každý neidentifikovaný vzdušný objekt¹ mohl být možným zdrojem třetí světové války. Dospělo to až tak daleko, že výstražný systém protivzdušné obrany (PVO) býval uveden do zvýšeného pohotovostního stupně i z důvodu pouhého přeletu ptáků, netypické ionizace plynových oblak anebo nesnáze v civilním letectví. Tyto případy bývaly příčinou uvedení do vyšších stupňů pohotovosti nejen v hotovostním systému PVO, ale také ve strategických jaderných silách velmocí, o čemž se svět dověděl až po letech. Svědčilo to o spolehlivosti obranného systému, ale též to vypovídalo, že tato spolehlivost se může stát příčinou následného tragického omylu. Ne sice často, ale přece jen k těmto omylům docházelo. Můžeme si uvést příklady:

- 20. 4. 1978 narušil dopravní letoun Boeing 707 jihokorejských aerolinií vzdušný prostor SSSR a byl jeho protivzdušnou obranou přinucen přistát na zmrzlém jezeře;
- 1. 9. 1983 sestřelilo stíhací letectvo PVO SSSR² dopravní Boeing 747 nad Kamčatkou;
- několik měsíců po této události byl z americké vojenské lodě zasažen raketou íránský dopravní letoun A.300;
- 28. 5. 1987 se uskutečnilo přistání sportovního letadla Cessna 172 německého občana Mathiase Rusta na Rudém náměstí v Moskvě, což uvedlo do pohotovosti síly PVO SSSR³;
- událostí roku 1989 byl let stíhačky MiG-23, která osamocena přeletěla nad polovinou Evropy, poté co ji ve stavu nouze opustil pilot.

Všechny tyto události vešly ve známost přičiněním tiskových agentur, ale - kolik podobných zůstalo světu zamlčeno?

Obavy před následky tragických omylů a různých neštěstí nebyly nikdy tak značné, aby přinutily odpovědné funkcionáře k zanechání honby za stále dokonalejšími prostředky, metodami a formami vojenského střežení vzdušného prostoru. Nadále přetrvával vývoj leteckých, raketových a radiotechnických složek systému protivzdušné obrany. Za této situace byla určitým mezníkem americká prezidentská doktrína č. 119 z 6. ledna 1984, nazvaná *Iniciativa prezidenta v oblasti strategické obrany*.

Vývoj systémů protivzdušné obrany probíhal v souladu se skutečností, že byl od samého počátku pokládán za systém defenzivní, který má sloužit k odrazení agrese. Odpovědní činitelé nepostřehli nebo nechtěli postřehnout to, že hlavním prostředkem eventuálního boje byly rakety schopné neočekávaných jaderných úderů a způsobit účinně ničit ne pouze případného vzdušného agresora.

Neprerušitelný vývoj techniky a technologie systémů protivzdušné obrany vedl k tomu, že se přeměnily ze systémů **zabezpečujících** cíle války a boje v systémy **podmiňující** úspěch v ozbrojeném boji. Jako příklad této přeměny můžeme jmenovat průběh války v oblasti Perského zálivu.

PVO a odzbrojovací proces

Tendenční interpretace charakteru protivzdušné obrany může vést nejspíš k závěru, že PVO musí být vyloučena z účasti v odzbrojovacím procesu. V dějinách vojenství a diplomacie je rozhodně možno nalézt příklady částečné demilitarizace protivzdušné obrany, např. určitá nařízení versailleské mírové smlouvy omezovala počty letadel a kategorie protiletadlového dělostřelectva, které mohlo vlastnit Německo. Takový precedens činí výjimku potvrzující pravidlo. Ještě nyní totiž stojí na strážích vzdušných hranic evropských zemí v plné připravenosti bojové průzkumné a raketové prostředky, schopné ničit protivníka v několika sekundách. Tato stálá připravenost je nejenže velice nákladná, ale může mít také jistý provokující efekt.

Proto je možné předpokládat, že v nejbližší budoucnosti, po ustálení nynějších změn ve střední Evropě, vzniknou podmínky pro přetvoření evropských vojenských struktur. Proces OBSE, dohody CF - 1 a CF - 2 jsou dobrým základem těchto změn. Další, konečnou etapou změn v daném stavu a charakteru vojenského systému, který byl vytvořen v Evropě, je zřeknutí se udržování PVO ve stavu nejvyšší pohotovosti v době míru.

Z našeho pohledu mohou významnou roli ohledně tohoto typu změn sehrát země střední Evropy; to vzhledem k jejich geopolitické poloze a povaze změn, ke kterým dochází v této části kontinentu.

O koaličním charakteru protivzdušné obrany

Systém protivzdušné obrany zemí střední Evropy byl ještě donedávna integrální částí systému PVO Varšavské smlouvy. Podstata této integrace byla v prioritním stanovení cílů a úkolů protivzdušné obrany koalice v poměru k úkolům ochrany území jednotlivých členských států. Taková hierarchie cílů a úkolů PVO nepřála suverénní vojenské politice států Varšavské smlouvy. Jejich systémy protivzdušné obrany byly organizačním i výkonným prvkem koaličního systému. Například systém protivzdušné obrany bývalé

NDR společně se systémem protivzdušné obrany jednotek sovětské armády rozmístěných na jejím teritoriu zabezpečoval západní strategické pásmo protivzdušné obrany koalice.

Vzhledem na svou polohu realizovalo Polsko úkol obrany severního křídla koalice soustředěním hlavního úsilí svého systému protivzdušné obrany na baltské pobřeží a pro splnění tohoto úkolu vyčlenilo značné síly a prostředky.

Podobná řešení i podobné priority existovaly na jižních hranicích vzdušného prostoru koalice.

Jestliže kritizujeme tehdejší stav věci, je třeba brát v úvahu nejen její zápory, ale i klady. Faktem zůstává, že bojeschopnost protivzdušné obrany Polska, Maďarska, Československa a Bulharska nebyla špatná. Rozdělení úsilí v rámci koalice racionalizovalo náklady a zvětšovalo pocit bezpečnosti.

Nová situace vyžaduje nová řešení

Situace se radikálně změnila po zrušení Varšavské smlouvy. To, co bylo potřebné pro koalici, se ukázalo jako slabé a nedostatečně zorganizované pro jednotlivé země. Nepřízpůsobení systémů protivzdušné obrany států střední Evropy novým podmínkám vyplývá také z toho, že Sovětský svaz pozbyl ochranného deštníku, zvláště v oblasti protiraketové obrany.

Státy střední Evropy stojí v současnosti před nezbytným provedením zásadních strukturálně-organizačních a kvalitativních změn „národních“ systémů protivzdušné obrany. Jakého druhu a charakteru budou tyto změny a zda je obyvatelé těchto zemí přijmou - právě takové jsou otázky do diskuze.

O povaze změn v systémech protivzdušné obrany států střední Evropy bude dle našeho mínění rozhodovat role, kterou bude hrát vzdušný prostor střední Evropy ve vztahu mezi SNS a sjednocenou západní Evropou. **Vzdušný prostor Polska, České republiky, Slovenska a Maďarska tvoří poprvé v historii skutečné nárazníkové pásmo, jež může být v této fázi zdrojem pocitu jak nebezpečí, tak ohrožení.**

Můžeme zcela jistě předpokládat, že západní Evropa i SNS budou v této oblasti činit rozhodnutí prospěšná především pro ně. Proto je pro státy střední Evropy již nyní **velice důležité přijmout rozhodnutí**, zda bude Evropa akceptovat silnou PVO ve své centrální části, tak silnou, aby zabránila využití tohoto vzdušného prostoru jako tranzitního „území“ pro útok nebo protiútok. Nebo naopak, zda by nebylo lepší, kdyby protivzdušná obrana daného regionu byla slabá, tak slabá, aby bylo možné tento vzdušný prostor kýmkoliv vojensky využívat. To by lákalo k předurčení takového prostoru pro rozpoutání případné gigantické vzdušné bitvy.

Zodpovědět podobné otázky vyžaduje čas. Avšak již dnes je zřejmé, že **restrukturizace protivzdušné obrany států střední Evropy je nezbytným krokem a s přistoupením k němu není možno nadále otálet.**

Plán postupné demilitarizace

Domníváme se, že Polsko musí vzhledem ke své geopolitické poloze vystoupit s iniciativou týkající se charakteru protivzdušné obrany. To by mohlo povzbudit jiné země, aby se vzdaly všeho přežitého a nepřejícího udržování bezpečnosti v Evropě. Takováto

iniciativa by byla dalším signálem posilujícím věrohodnost cílů vojenské politiky Polska, které ohledně budování obranného systému dominuje myšlenka ozbrojené neutrality.

Analýza konkrétních evropských politicko-vojenských, operačních a ekonomických podmínek opravňuje autory k předložení plánu postupné demilitarizace té části PVO, která plní úkoly v době míru. Je nezbytné rozdělit polské vzdušné pásmo na *operační* (vojenské) a *kontrolované* (civilní). Celý vzdušný prostor Polska musí mít jednoho „civilního“ pána a pro všechny jeho uživatele musí platit stejné právo. Je třeba si totiž uvědomit, že tento prostor představuje stejné bohatství jako plocha pevniny či moře, zvláště když se nachází v tak důležitém místě v Evropě. Podmínkou využívání tohoto bohatství je ale rezignace na jeho vojenské řízení (velení) spolu se současným uzpůsobením pro civilní řízení.

Uskutečnění zmíněné reformy by znamenalo nezbytnost zavedení a udržování dvou institucionálně nezávislých struktur protivzdušné obrany: zvláště pro období míru a války.

Při selhání této organizační duplicity musí PVO:

- zabezpečit v mírové době účinné střežení a kontrolu vzdušného prostoru Polska a plnit obranné funkce týkající se jeho případného narušitele (působit proti činům vzdušného terorismu);
- zachovat bojeschopnost pro působení proti prostředkům vzdušného napadení v případě ozbrojené agrese proti Polsku.

Systém protivzdušné obrany musí být v době míru připraven k provádění těchto následujících úkolů:

- ▲ varování a neustálé informování státních a vojenských orgánů o letecké aktivitě sousedních států a případných činnostech, prováděných v blízkosti našich hranic;
- ▲ ochrana integrity vzdušného prostoru reagováním na každý přelet mající charakter ohrožení (přelet neznámého letounu nebo letounu, jehož počínání se neshoduje s obecně přijatými zásadami a předpisy);
- ▲ kontrola leteckého provozu, především v oblasti dodržování norem a zásad, koordinace vojenského a civilního leteckého provozu a též zkušebních^{4/} letů;
- ▲ vyhledávání a záchranářské práce včetně organizování operativní spolupráce skupin pro hledání ztracených letounů a letecká záchraná služba.

Pro realizaci požadovaných úkolů protivzdušné obrany v době míru je nutno uskutečnit radikální změny v její organizační struktuře.

Domníváme se, že za ochranu vzdušných hranic státu musí odpovídat civilní orgány letové kontroly^{5/} a také civilní systémy pro spojení a zabezpečení vzdušného provozu. Účast vojenských leteckých, raketových a radiotechnických jednotek při ochraně vzdušných hranic musí být vymezena samostatnými právními akty (podobně jako nařízení Rady ministrů z 28. května 1991 týkající se použití bezprostředních donucovacích prostředků a také použití střelné zbraně příslušníky polské pohraniční stráže).

* * *

Vybudování systému ochrany vzdušných hranic v době míru na základě složek ozbrojených sil by bylo prvním činem, jenž by byl přímým pozůstatkem studené války, kdy byla obrana suverenity státu udržována ozbrojenými silami ve stavu plné připravenosti, což jsme již překonali. Předpokládáme, že v současnosti je již možno zorganizovat účinnou civilní ochranu vzdušných hranic Polska, která by upevnila pocit bezpečí uživatelů vzdušného prostoru. Tato ochrana má při spolupráci se systémy průzkumu, kontroly a ochrany vzdušného prostoru sousedních států šanci stát se zárodkem, tedy modelovým řešením evropského kolektivního bezpečnostního systému.

Zdá se, že současná mezinárodní situace této koncepci přeje, zvláště když v oficiálních výrocích představitelů NATO zaznívají stále častěji úvahy o podobných změnách v systémech protivzdušné obrany evropských států.

Poznámky redakce:

- ^{1/} V terminologii PVO AČR se veškeré (nejen) vzdušné objekty, zobrazující se na obrazovkách přijímacích indikátorů, nazývají cíle.
- ^{2/} Sestřel dopravního letounu společnosti Koran Air Lines byl proveden stíhacím letounem Zabajkalského vojenského okruhu typu Su-15 („FLAGON“), jehož pilot, major Osipovič, odpálil na B-747 řízenou střelu vzduch-vzduch.
- ^{3/} Po této události byl z funkce velitele PVO SSSR odvolán hlavní maršál letectva A. I. Koldunov, který v době 2. svět. války působil jako stíhač a osobně sestřelil nejméně 36 německých letadel.
- ^{4/} Zde mají autoři zřejmě na mysli zabezpečení provádění tzv. kruhových obletů, konaných vlastními (zpravidla stíhacími) letouny, na které se z cvičných důvodů zaměřují radiolokátory, aby se jejich operátoři procvičili ve sledování a „vedení“ cílů.
- ^{5/} V terminologii PVO AČR se namísto tohoto výrazu používá termínu *orgány řízení letového provozu*. Nesprávně používané spojení „letová kontrola“ vzniklo z nepřesného překladu anglického slova *control*, což znamená řídit, nikoli kontrolovat.

-JAL-

Program partnerství pro mír z pohledu Slovenské republiky

Rozpad světové bipolární soustavy byl hlavní příčinou destabilizace celosvětového řádu, nastoleného po 2. světové válce v Evropě. Mnohé země, které byly do roku 1989 součástí tehdejšího systému kolektivní bezpečnosti - Varšavské smlouvy, tuto svou záruku bezpečnosti ztratily. Nestabilita v rozhodujících oblastech života společnosti těchto zemí, spojená s absencí systému kolektivní bezpečnosti, vyvolává ve většině z nich oprávněné obavy z nemožnosti autonomního řešení pravděpodobných konfliktů. Proto jsou tyto státy postaveny před problémem jak zajistit vyšší úroveň bezpečnosti. Řešení tohoto problému je možné buď vytvářením nových bloků, nebo vstupem do systému kolektivní bezpečnosti, který reálně funguje. Jediným fungujícím systémem kolektivní bezpečnosti v současnosti je NATO.

Například Spojené státy si uvědomují tu skutečnost, že nebudou moci snížit své náklady na evropskou bezpečnost z důvodu zachování stability na tomto kontinentě. Tyto důvody v konečném důsledku způsobují, že paralelně začala nová transformace NATO na nové podmínky v Evropě a ve světě i transformace některých zemí střední a východní Evropy do systému kolektivní bezpečnosti - NATO.

Prvotní představy o budování nové „evropské architektury“ založené na tvorbě evropského bezpečnostního systému, který se opíral o NATO, ES a KBSE (OBSE), vyslovil v r. 1989 tehdejší ministr zahraničních věcí USA James Baker. Další posun v transformaci těchto názorů nastal v roce 1990, kdy se členové NATO shodli na tom, že je třeba navázat diplomatické styky se státy bývalé Varšavské smlouvy a začít ve společné komunikaci.

V prosinci 1991 tedy vznikla Severoatlantická rada pro spolupráci (NACC), která začala konkrétně spolupracovat s představiteli států bývalé Varšavské smlouvy. Činnost této rady vrcholí v r. 1992, kdy byl přijat dokument *Pracovní plán pro dialog, partnerství a spolupráci*. NACC sice poskytovala středoevropským státům určitou psychologickou jistotu, ale vzhledem na to, že její činnost se soustřeďuje na politickou a ekonomickou oblast, stále chybí těmto zemím jistota v oblasti vojenské bezpečnosti.

Partnerství pro mír a prezentační dokument Slovenské republiky

Slovenská republika se přihlásila k programu PfP a zpracovala *Prezentační dokument Slovenské republiky k programu Partnerství pro mír*, který byl vládou SR schválen 24. 5. 1994.

Politické, ekonomické a vojenské aspekty prezentačního dokumentu Slovenské republiky v programu PfP tvoří systém, který je navzájem provázaný a závislý. Soulad uvedených aspektů je zřejmý ihned z úvodu tohoto dokumentu, kde se deklaruje: „Vycházíme z předpokladu, že politická a ekonomická integrace, vyjádřená podpisem

Evropské dohody o přidružení k Evropské unii, není možná bez integrace v bezpečnostní oblasti”.

Hlavním cílem účasti Slovenské republiky na programu Partnerství pro mír je postupné vytváření předpokladů pro získání plnohodnotného členství v Alianci.

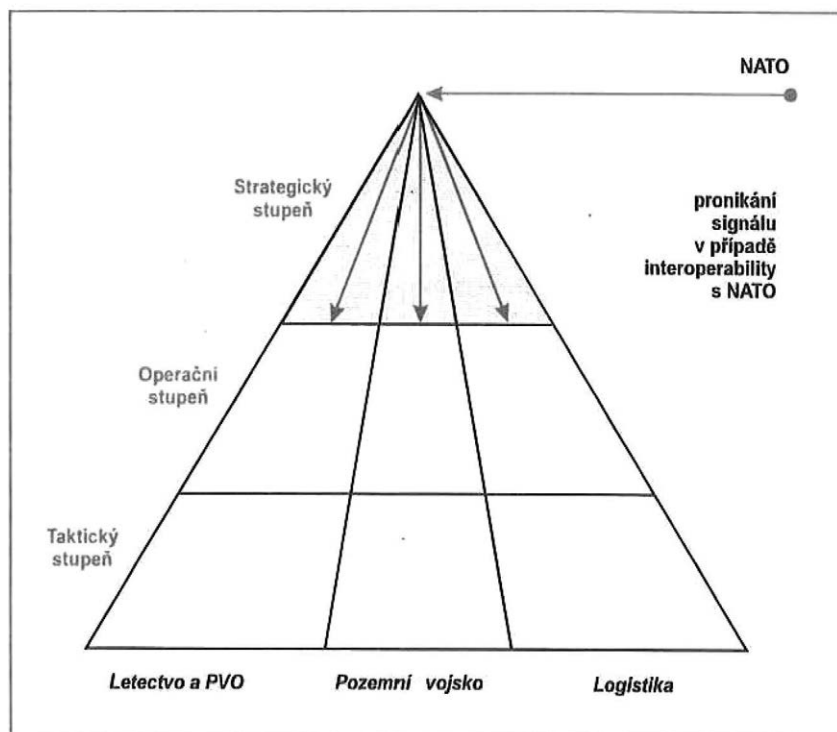

Schéma 1: ALTERNATIVA 1 - Budování nového systému shora

Základním cílem obranné a vojenské spolupráce v rámci programu PfP je dosažení takového stupně kompatibility a interoperability Armády Slovenské republiky (ASR), jehož je třeba pro budoucí spolupráci a začlenění do vojenských struktur NATO. Pro zabezpečení kompatibility a interoperability se státy NATO považuje Slovenská republika za nevyhnutelné absolvování těchto postupných kroků a přijetí následujících opatření:

- ◆ vypracovat koncepční a normativní dokumenty týkající se bezpečnosti a vojenství, jež by byly kompatibilní s obdobnými dokumenty členských států NATO;
- ◆ postupně vytvářet předpoklady pro transformaci systému národního obranného plánování;
- ◆ realizovat transformaci Armády Slovenské republiky, jejímž cílem by bylo vybudování relativně malé, moderní, kvalitně vyzbrojené a vycvičené armády, čímž se vytvoří

předpoklady a podmínky na její postupné začlenění do vojenských struktur NATO, při respektování požadavků na zabezpečení obrany suverenity a územní integrity Slovenské republiky;

- ◆ vytvářet předpoklady pro urychlenou konvergenci odborné, všeobecné, jazykové a psychologické přípravy velitelů a štábů s odbornou přípravou v armádách NATO, stejně tak jako zabezpečovat speciální přípravu pro činnost v mezinárodních mírových silách;
- ◆ postupně dosáhnout požadovaný stupeň interoperability, umožňující softwarové a hardwarové propojení mezi komunikačními a informačními systémy;
- ◆ postupně vybudovat efektivní systém logistiky, který bude odpovídat požadavkům Aliance.

Z uvedených opatření vyplývá, že Slovenská republika má zájem na rozvíjení kompatibility a interoperability bezpečnostních a vojenských struktur na úrovni:

- legislativy,
- řízení a plánování,
- transformace Armády Slovenské republiky,
- jazykové přípravy osob,
- informačního systému,
- logistiky.

Kromě těchto koncepčních kroků při snaze o kompatibilitu a interoperabilitu Armády Slovenské republiky s NATO se Slovenská republika zavazuje vyčlenit:

- a) stálé diplomatické a vojenské zástupce pro koordinaci činnosti mezi Slovenskou republikou a NATO do sídla NATO a do speciální partnerské koordinační buňky v Monsu;
- b) vojenskou jednotku v síle jednoho praporu pro mise mezinárodních mírových sil a humanitární pomoci;
- c) vojenské výcvikové prostory a zařízení pro vojenská cvičení do stupně prapor;
- d) zařízení Armády Slovenské republiky pro vytvoření konzultačního a vzdělávacího střediska NATO - Partnerství pro mír v Bratislavě - pro specialisty ze zemí participujících na programu Partnerství pro mír, určené na činnost v mezinárodních mírových silách;
- e) výrobní kapacity průmyslových podniků na výrobu nové speciální techniky ve spolupráci s partnery z členských zemí NATO;
- f) minimálně jedno procento z rozpočtu na obranu pro potřeby programu Partnerství pro mír.

Výše uvedená opatření a závazky přijaté Slovenskou republikou, jež obsahuje prezentační dokument SR, jsou důkazem toho, že program PpP byl ze strany politických a vojenských představitelů myšlen velmi vážně. Důkazem toho je i *Plán pracovních aktivit v rámci programu Partnerství pro mír na rok 1995*, ve kterém jsou konkretizovány činnosti směřující k naplnění závazků a prohlášení, uvedené v prezentačním dokumentu SR.

Budoucnost tohoto dokumentu, a tedy i nastoupené cesty k dosažení uvedeného cíle, jasně deklaruje v r. 1995 i nová vláda ve svém programovém prohlášení, kde se uvádí: „**Základní směr bezpečnostní orientace Slovenské republiky představuje úsilí o získání členství v Severoatlantické alianci a Západoevropské unii. Severoatlantickou**

alianci považujeme za neefektivnější existující bezpečnostní organizaci a členství v ní současně za možnost získání efektivních bezpečnostních záruk. V tomto smyslu bude vláda optimalizovat naši účast v programu Partnerství pro mír, který považujeme za první krok k naší integraci do Severoatlantické aliance.”

Dle uvedených dokumentů by se na první pohled mohlo zdát, že program PpP je jednoznačný proces a že záleží pouze na nás, jak se ho zhostíme. Současná situace však ukazuje, že tomu tak zdaleka není.

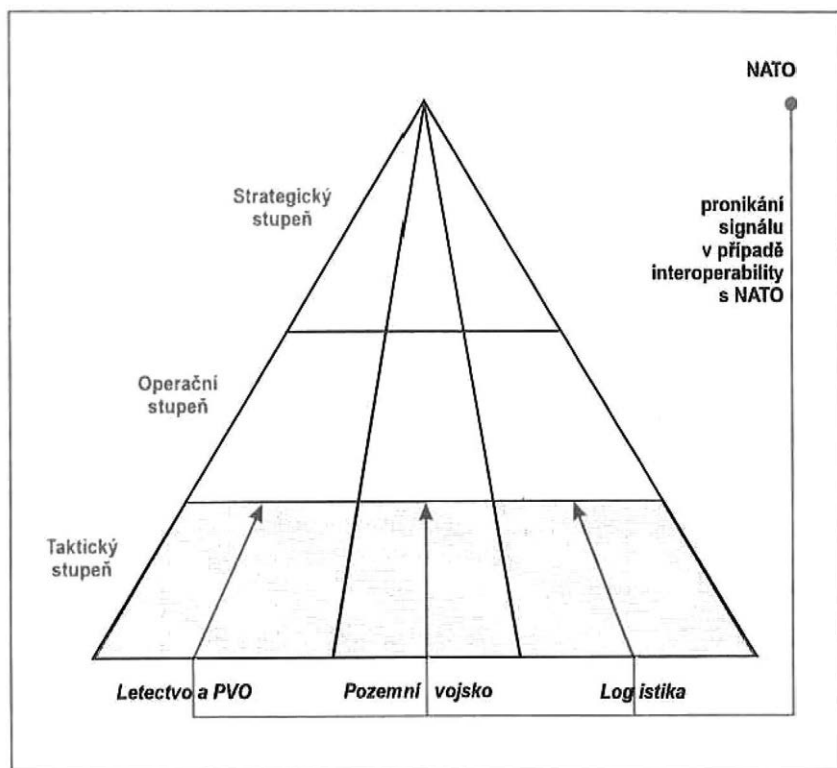

Schéma 2: ALTERNATIVA 2 - Budování nového systému zdola

Především je nutno zdůraznit, že PpP vidíme ze dvou zorných úhlů pohledu. V širším slova smyslu jde o rovinu, která zahrnuje politické a ekonomické aspekty, v užším slova smyslu o rovinu, která zahrnuje aspekty vojenské. Zatímco rovina vojenských aspektů se bezprostředně týká Armády Slovenské republiky a iniciativa je v převážné míře v kompetenci Armády SR, ekonomicko-politická rovina je determinována jak geopolitickými a geostrategickými faktory Slovenské republiky, tak i procesem vývoje politických a ekonomických vztahů uvnitř republiky a ve vztahu k zahraničí. To způsobuje, že proces naplňování programu PpP má svůj subjektivní i objektivní charakter.

Možné postavení SR v budoucím bezpečnostním systému

Při realizaci programu PFP v širším slova smyslu je základním pilířem krystalizace postavení Slovenské republiky v procesu vývoje vztahů k USA a Rusku. Je možné teoreticky uvažovat o těchto variantách postavení Slovenské republiky při pravděpodobných možnostech vývoje vztahu k Rusku a USA:

1. Staneme se sférou a objektem vlivu USA.
2. Vrátime se opět do sféry vlivu Ruska.
3. Staneme se sférou střetu mocenských zájmů Ruska a USA.
4. Staneme se neutrálním státem z pohledu zájmů Ruska a USA.

Politická prohlášení a přijaté dokumenty současných představitelů výkonné a zákonodárné moci deklarují, že Slovenská republika usiluje o variantu č. 1. Naproti tomu se z některých politických stran ozývají též hlasy, které poukazují na možnosti realizace bodů č. 2 nebo 4. Považuji za vhodné uvést alespoň několik základních myšlenek, které by mohly přiblížit jednotlivé varianty.

1. V případě, že se staneme objektem sféry vlivu USA, budeme muset splnit tři základní podmínky, nutné pro fungování demokratického státu, a to:
 - vybudovat demokratický západní systém společnosti,
 - zavést tržní hospodářství,
 - zabezpečit dodržování lidských práv a svobod.

Splnění těchto podmínek je základním předpokladem, který nám může zabezpečit vstup do bezpečnostních struktur NATO, a tedy i využití výhod kolektivní obrany v rámci tohoto systému. Realizace této varianty však s sebou přináší jedno dosti značné riziko, že totiž tento proces může být relativně dlouhý. Délka zmíněného procesu bude ovlivněna jak rychlostí změn v samotném NATO, tak rychlostí našeho postupu při plnění výše uvedených podmínek.

2. Ve variantě č. 2. (tj. v případě, že se vrátíme zpět do sféry vlivu Ruska) jde o zpětný proces po rozpadu Varšavské smlouvy v r. 1989. Tento návrat by byl pravděpodobně časově nejrychlejší, protože ve společnosti existují ekonomické, politické a nakonec i vojenské aspekty, které nás jako pupeční šňůra poutají k bývalému systému, avšak tato varianta s sebou přináší všechny předešlé nedostatky rozvoje společnosti. Navíc existuje velké riziko nepředvídatelného a neurčitého vývoje v samotném Rusku.
3. Ve variantě č. 3 (tj. v případě, že bychom se stali místem boje o mocenský vliv mezi dvěma velmocemi) by Slovenská republika plnila úlohu mostu mezi Východem a Západem. Tato varianta přináší jak riziko možných permanentních změn v koncepci vývoje společnosti, tak riziko případného rozdělení republiky na několik částí (minimálně dvě) s převládajícím vlivem jedné nebo druhé supervelmoci.
4. Ve variantě č. 4 (tj. v případě, že bychom se stali neutrálním státem z pohledu vztahu k USA a Rusku) by se naše území z krátkodobého i dlouhodobého hlediska stalo nakonec izolovaným územím. V lepším případě by mohlo být územím, o které ani jedna ani

druhá supervelmoc nebude mít zájem. Základní podmínkou neutrality, a to bych chtěl zdůraznit, je její garance uvedenými supervelmocemi.

Hodnocení jednotlivých variant, výběr neoptimálnější z nich a její uplatňování v jednotlivých sférách společnosti patří mezi jeden z nejsložitějších procesů vedení státu. Pouze jasné a jednoznačné rozhodnutí však vytváří prostor pro uplatňování programu PfP ve vojenské oblasti.

Proces rozšiřování NATO, a tedy i splnění programu PfP v širším slova smyslu, je ze strany amerických představitelů v čele s prezidentem Clintonem charakterizován jako proces, o kterém již dnes není relevantní diskutovat zda jej uskutečnit, ale jde o to, *kdy* a *jak* jej uskutečnit.

Při hledání odpovědi na otázky *kdy* a *jak* máme několik možností. V případě odpovědi na otázku *kdy* se tato může nacházet na časové ose začínající bodem **okamžitě** a končící bodem **nekonečně dlouho**. Při odpovědi na otázku *jak* může odpověď znít:

- samostatně,
- společně s okolními státy V-4 - pomocí Evropské unie,
- pomocí PfP apod.

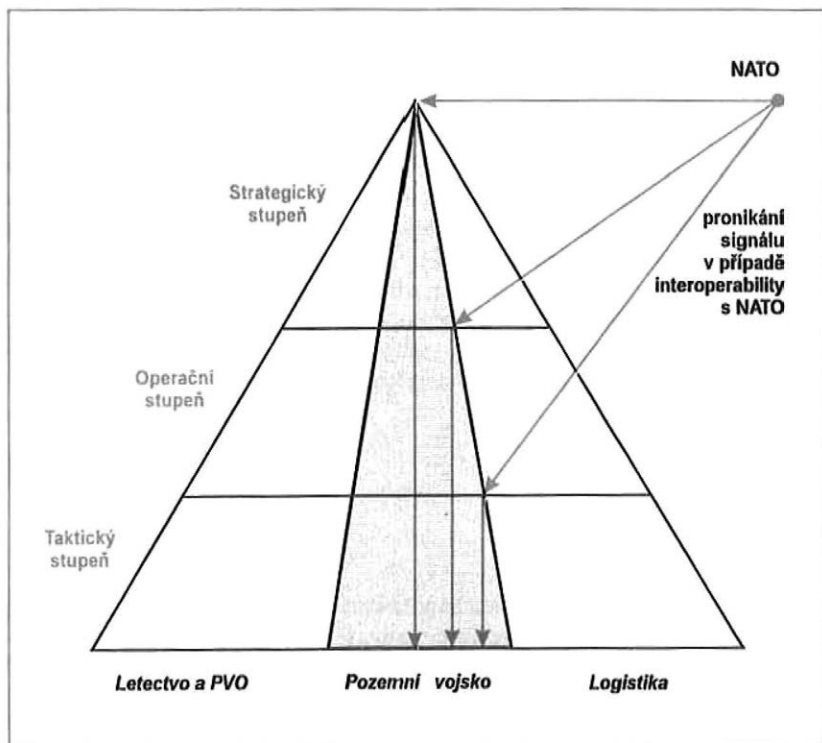

Schéma 3: ALTERNATIVA 3 - Budování nového systému průřezově

Je obecně známo, že vyčerpávající odpověď na tuto otázku není známa ani v NATO, ani ve SR.

Do konce roku 1995 měla být v USA ukončena práce na studii k řešení tohoto problému.

Realizace programu PIP v užším slova smyslu se týká především vojenských aspektů, a tedy bezprostředně Armády Slovenské republiky. Cílem přibližování k strukturám NATO je dosažení kompatibility a interoperability v celém systému Armády Slovenské republiky. Musíme se tedy snažit o to, abychom dosáhli interoperability a kompatibility s NATO na taktické, operační a strategické úrovni v těchto podsystémech Armády Slovenské republiky:

- pozemní vojsko;
- letectvo a PVO;
- logistika.

Splnění podmínky kompatibility v duchu normativů NATO znamená mít v Armádě SR systémy, které mohou fungovat vedle sebe bez toho, aby se navzájem rušily. Interoperabilita je podle stejné normy charakterizována jako schopnost subjektů nebo ozbrojených sil poskytovat a přijímat služby od jiných spolupůsobících partnerů, a tak vytvořit prostor na jejich vzájemnou efektivní činnost.

K možným změnám armádního systému

Splnění tohoto cíle není tedy jednoduché, ani ho nemůžeme splnit jednorázovým opatřením. Základem celého procesu změn, který může naplnit stanovený cíl přiblížení k NATO, je existence koncepce těchto změn. Ta může podle mého názoru fungovat pouze tehdy, když budeme při její tvorbě respektovat současné obecné poznatky z budování nového systému. Filozofie budování nového systému v podmínkách jakékoliv společnosti znamená stanovit postup kroků, jež jsou časově determinovány, respektují dosažené technologie a jsou limitovány hlavně finančními zdroji. Finanční limit je faktor, který je v našem myšlení, to si přiznejme, spojen s bývalým způsobem státního plánování, jenž využíval možností přerozdělování finančních zdrojů pro jednotlivé subjekty v rámci státu. V současnosti, kdy se chceme integrovat do NATO, nemůžeme uvedenou metodou postupovat ani v armádě. V dostupných materiálech se v oblasti teorie setkáváme s následujícími možnostmi vytváření nového systému:

1. Budování systému shora;
2. Budování systému zdola;
3. Budování systému průřezově;
4. Budování systému živelně.

1. Budování nového systému shora

Tato alternativa předpokládá budování nového systému nejprve na nejvyšší úrovni a pak teprve na nižších úrovních. Výhodou této alternativy je, že se zkvalitňuje nejprve vrcholová sféra. Rozpracování principů budování a realizace změn na nejvyšší úrovni umožňuje postupovat systémem od obecného k jednotlivému z nejvyšší úrovně. Při tomto řešení existuje předpoklad, že se vrcholové koncepční otázky budou řešit jako první v pořadí a poté se budou moci uplatnit (využít) na nižších úrovních.

Nevýhodou této alternativy je především zaostávání nižších stupňů za vrcholovou sférou. Zde existuje riziko, že se vrcholová sféra může „odtrhnout“ od nižších stupňů a bude tvořit koncepci pro koncepci.

Finančně je tato alternativa poměrně únosná a je ji možno perspektivně regulovat. Aplikace uvedených principů v podmínkách Armády Slovenské republiky je zřejmá ze schématu č. 1.

2. Budování nového systému zdola (schéma č. 2)

Alternativa budování systému zdola znamená začít s rozvojem a výstavbou systému na nejnižším stupni. Změny se přitom mohou realizovat tak, aby byly dodrženy funkční vazby mezi budovanými prvky a jejich vyšší úrovní.

Výhodou této alternativy je především to, že změny probíhají nejprve ve výkonných orgánech systému.

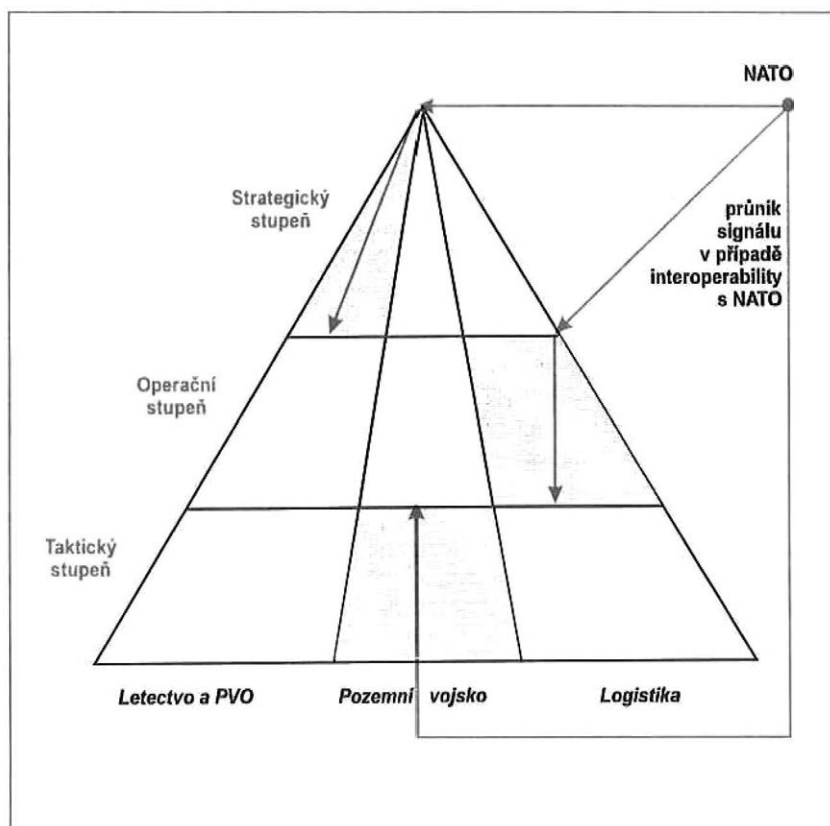

Schéma 4: ALTERNATIVA 4 - Budování nového systému živelně

Nevýhodou je celoplošná změna v nejnižší, tedy i nejpočetnější úrovni, což má za následek vysoké finanční náklady v počátečním stadiu budování nového systému. Další nevýhodou je též to, že cyklus budování je relativně dlouhý a není jej možné zkrátit. Musíme čekat až na realizaci na nejvyšší úrovni, teprve pak je možno přistoupit k budování nového systému.

3. Budování nového systému průřezově (schéma č. 3)

Tato alternativa je dosud v praktickém životě nejrozšířenější, neboť umožňuje zkrátit inovační cyklus budování nového systému.

Výhodou této alternativy je, že jsme v krátkém období schopni inovovat (vybudovat) rozhodující podsystém, a to na všech úrovních. Další výhodou této alternativy je to, že můžeme „otestovat“ zavedený podsystém v nových podmínkách a výsledky použít při budování v jiných podsystémech, případně je nepoužít vůbec.

Nevýhodou této alternativy je především to, že na stejné úrovni dochází k diferencovanému stupni rozvoje. Tento stav může vést až k nekompatibilitě systému jako celku na stejné úrovni.

Finančně je tato alternativa poměrně přijatelná, neboť máme možnost diferencovaně rozdělit prostředky pro jednotlivé podsystémy.

4. Budování nového systému živelně

Provedená analýza poukazuje na možné přístupy k filozofii budování systému. Obecná znalost uvedených postupů umožňuje zpracovat koncepci budování systému v závislosti na cíli, jehož chceme dosáhnout, a finančních prostředcích, které máme pro plnění úlohy k dispozici. Naopak, neznalost uvedených zásad, praktické potřeby a časový deficit často způsobují, že „budujeme“ nové systémy živelně, bez koncepce a v závislosti na voluntaristických a populistických rozhodnutích kompetentních řídících funkcionářů. Tento stav znázorňuje schéma č. 4

* * *

Vstup do bezpečnostních struktur NATO chápe většina odborníků ve Slovenské republice jako cestu, která nám zajistí vyšší úroveň bezpečnosti, jako akt přihlášení se k hodnotám západních demokratických států a jako rozhodující krok Slovenské republiky směrem k západní Evropě.

Délka i způsob tohoto kroku ovlivňuje různé faktory a v současnosti to jsou atributy, na něž nemáme ani my, ani státy NATO jednoduchou a jednoznačnou odpověď.

Východiskem úspěšné realizace programu PfP ve Slovenské republice je správné pochopení geopolitických a geostrategických aspektů Slovenské republiky při konstituování nového systému v Evropě a na světě, efektivní využití ekonomicko-politického potenciálu Slovenské republiky a jednoznačné a transparentní vyjádření k možné alternativě zájmu, schopnosti a podílu Slovenské republiky na vytváření tohoto systému.

Pouze zabezpečení uvedeného východiska nám umožní perspektivně pokračovat v realizaci programu PfP, avšak samotné východisko je pouze nutnou podmínkou, která však sama o sobě ještě nepostačuje k dosažení uvedeného cíle.

Perspektivní stránkou programu PfP je realizace teoreticky podložené a finančně zabezpečené koncepce budování Armády Slovenské republiky jako systému, jehož cílovým stavem je kompatibilita a interoperabilita s NATO. Perspektivou programu PfP, kterou jasně deklaruje náš prezentační dokument, je plné členství v NATO. Je třeba si však uvědomit, že na počátku tohoto procesu bylo politické rozhodnutí a na konci to bude zase jen politické rozhodnutí - dvou smluvních stran - NATO a SR. Mezi těmito dvěma body se nachází složitý a mnohostranný proces budování Armády Slovenské republiky, která má být kompatibilní a pak i interoperabilní s NATO. Tento proces není možno splnit bez jasně definované a postupně realizované koncepce.

* * *

V uvedeném článku jsem se snažil poukázat na teoretické aspekty programu PfP. Jejich pochopení a další prohloubení by mohlo přispět ke zkvalitňování postupných kroků směřujících ke splnění uvedeného programu. Na základě studia dosud přijatých dokumentů k programu PfP jsem dospěl k přesvědčení, že rozšiřování spektra názorů na uvedené otázky je velmi aktuální a potřebné.

Článek, jehož autorem je plukovník gšt. Ing. Vladimír Kmec, CSc. (Armáda Slovenské republiky), vyšel v č. 3/1995 slovenského teoretického časopisu Vojenské obzory. Čtenářům jej předkládáme po redakční úpravě.

redakce

Co se týče naší bezpečnostní politiky, je členství v EU snad důležitější než v NATO. Je nemyslitelné, aby kdokoli zaútočil na členský stát EU. Kdybychom se zároveň stali členy Západoevropské unie (ZEU), tak bychom získali i explicitní záruku bezpečnosti, přestože ZEU nemá žádné vojenské síly. Bruselská smlouva je, co se týče garancí, pevnější než Severoatlantická smlouva. Přečtete-li si článek 5 Washingtonské smlouvy, tam o nějakých automatických zárukách vůbec není řeč, tam se jen říká, že zaútočí-li někdo na členský stát Aliance, Aliance rozhodne, jaké kroky podnikne, aby mu pomohla. Ona se taky může radit a žádné kroky nepodniknout. Nepředpokládám to, ale automatická záruka to není.

*(Z rozhovoru s ředitelem Ústavu mezinárodních vztahů v Praze
prof. dr. Otto Pickem, Týden 8/96.)*

Atlantická aliance v devadesátých letech a role Německa (Pocta Manfredu Wörnerovi)

V oblasti společenských věd nabízí NATO i pro občany států z nečlenských zemí dva druhy stipendií. První z nich je NATO Fellowship Programme, které bylo zřízeno v roce 1989 a které je určeno především na výzkum demokratických institucí a jejich funkcí. V květnu 1995 bylo potom zřízeno další stipendium, a sice stipendium Manfreda Wörnera. Hlavním záměrem tohoto stipendia bylo uctít památku zesnulého generálního tajemníka NATO tím, že se soustředí pozornost na jeho vedoucí roli při transformaci Aliance, včetně jeho podpory rozšiřování vztahů mezi NATO a východo- a středoevropskými zeměmi.

Témata stipendia zahrnují tyto oblasti: současné problémy vnitřní a vnější atlantické bezpečnosti, vztah veřejnosti k atlantické alianci a evropské bezpečnosti, nová evropská bezpečnostní architektura, NACC a Partnerství pro mír, analýza role Aliance při vytváření mírových zahraničních vztahů a další. Stipendium je určeno kandidátům z akademických institucí, výzkumných ústavů a hromadných sdělovacích prostředků. Další informace o tomto stipendiu je možné mj. získat i v redakci časopisu Vojenské rozhledy. Pro přiblížení této velké osobnosti přináší redakce VR v překladu jeden z projevů Manfreda Wörnera, který skvěle vystihuje nejen bezpečnostní problémy let devadesátých, ale i úlohu NATO, jeho vztahy k zemím bývalé Varšavské smlouvy, bosenský konflikt, a zejména v závěru nové postavení a roli Německa v evropské bezpečnostní architektuře.

* * *

Před několika lety jsme v Paříži podepisovali Chartu sjednocené Evropy. Stanovili jsme v ní kodex chování ve „sjednocené a svobodné“ Evropě, v níž mají vztahy mezi národy spočívat na společných demokratických hodnotách. Od té doby však vznikla hluboká propast mezi naší vizí nového, demokratického a svobodného světa a brutální realitou. Dějiny nás dostihly: války v bývalé Jugoslávii a jinde nám ukázaly, že naše demokratické hodnoty, které zastáváme, ještě zdaleka nejsou univerzální. Kdyby naše bezpečnostně-politické okolí bylo stabilní, bylo by snad možné považovat Jugoslávii za tragickou výjimku. Jugoslávie však představuje jen nejnápadnější symptom obecné tendence k „novému světovému řádu“; OSN je, přestože posílena, přetížena množstvím konfliktů a kromě toho trpí nedostatkem finančních prostředků. Transatlantické vztahy

procházejí novou zatěžkávací zkouškou. Jednání v GATT stále vyvolávají mnohá nedorozumění.

Také vývoj v Rusku, v této největší vojenské mocnosti, je stále nejistý. Rádi sice užíváme pojem „nezvratný“, ale každé hlasování Nejvyššího sovětu přináší další obavy a nejistotu ohledně budoucnosti této země. A všichni víme, jaké důsledky může mít tamní vývoj na státy střední a východní Evropy, jež jsou samy uprostřed obtížného a dlouhého procesu reformy. Dokonce i názor, že evropská integrace se bude nerušeně vyvíjet dál, se ukázal příliš optimistický. Debaty o Maastrichtu jakož i krize evropského měnového systému nám ukázaly, že ani zde není všechno tak samozřejmé, jak někteří věřili. Ušetřeno nezůstalo dokonce ani to, co bylo dosud považováno za nerozbitné jádro integračního procesu: oblast hospodářského a měnového sjednocení. **Dějiny evropské integrace vděčí bipolárnímu uspořádání za své úspěchy víc, než jsme ochotni přiznat.** A konečně válka v bývalé Jugoslávii: ta vstoupí do učebnic dějepisu jako první evropská válka od druhé světové války, jako válka, jež mohla být rychlým a rozhodným zásahem zažehnána nebo jím alespoň mohla být dříve ukončena. Je to válka, která se paradoxně nerozšířila v důsledku zásahu jiných mocností, nýbrž v důsledku jejich nezasahování.

Ztroskotala naše bezpečnostní politika? Vsadili jsme na špatné koncepce? Máme se snad - podle devízy „ševče, drž se svého kopyta“ - starat pouze o bezpečnost našeho vlastního teritoria a o zvyšování našeho blahobytu? Spotřebovali jsme snad pro vyšetření ideologického soužití tolik energie, že již nemáme sílu zajistit soužití etnické?

Mou odpověď na všechny tyto otázky je jednoznačné „ne“. My si prostě nemůžeme dovolit nechat věcem volný průběh. Výsledkem by byly plošné požáry, jež by mohly zachvátit celou Evropu a dokonce celý mezinárodní systém. Nebezpečný virus je třeba izolovat. Stejně tak musíme zabránit tomu, aby se prosadil názor, že agrese se vyplácí. Kdybychom tolerovali „etnické čistky“, zanedlouho by nebyla v Evropě bezpečná žádná národní menšina. Rozmohou-li se násilné změny hranic, protože se mezinárodní společenství proti tomu důrazně nepostaví, přijdou rychle další, kteří by velmi rádi zopakovali úspěchy diktátorských násilníků. K aktivní a prozíravé bezpečnostní politice tedy žádná alternativa neexistuje. Ve světě, jenž stále výrazněji srůstá a integruje se, není již možná separace. Bezpečnostně-politické výzvy se už dávno neohlížejí na zeměpisné dělicí čáry.

I kdyby na dosažení úplně jiného průběhu války v Jugoslávii bylo už pozdě, dlužíme sobě samým a celé Evropě alespoň poučení z této války.

Za prvé si musíme přiznat, že bude ještě dost dlouho trvat, než dosáhneme cíle, jímž je působivá a vojensky přesvědčivá evropská politika. „Hodina Evropy“, jež nadešla podle mnohých pozorovatelů, se nekonala. Hluboce toho lituji: jako Němec, jako Evropan i jako generální sekretář NATO.

Za druhé - vývojové tendence, které konečně vedly k vojenskému nátlaku na zbytek Jugoslávie, ukázaly, že klíčovou roli v překonávání krizí hraje i nadále Amerika - v neposlední řadě také v důsledku rozhodujícího postavení, které má v Radě bezpečnosti OSN. Události pokaždé ukazují, že bez americké vedoucí role nic nejde.

Za třetí: je třeba zdokonalit naše představy o managementu krizí. Překonání krize neznamená vyvinout nejdříve politický, pak hospodářský a nakonec vojenský tlak. Všechny tyto prostředky musejí být k dispozici hned od začátku, a to i tehdy,

nebudou-li použity. Nejsou vzájemnými alternativami, nýbrž součástí jednoho komplexu. Politická a hospodářská opatření ztrácejí účinnost, chybí-li vůle prosadit je v nutném případě vojensky.

Za čtvrté - musíme lépe chápat vzájemné působení mezi opatřeními k zachování míru a opatřeními mírotvornými. Nemohou-li „modré přílby“ v některých situacích udělat víc než jen mírnit nehumánní důsledky pokračující války, je to politováníhodné. Znemožňují-li „modré přílby“ pouhou svou přítomností důsledná vojenská opatření k ukončení války, poněvadž by se staly obětí agresora, nutí nás to, abychom své představy přehodnotili. Totéž ostatně platí i o tzv. nestrannosti sankcí. Slouží-li pouze k tomu, aby zvyšovaly převahu agresora, vyvolávají ve svém důsledku opak původně zamýšleného výsledku.

Za páté: nejsme-li s to - ať už z jakéhokoli důvodu - oběti přímo podporovat, měli bychom jim alespoň pomoci, aby si pomohly samy. Možná by to konflikt prodloužilo: ale vedlo by to ke spravedlivému míru, prodloužilo by to i mír.

Za šesté: cílem vojenské intervence nemůže být záměr bezpodmínečně vyhrát nějakou válku, může jím být třeba jen snaha ovlivnit chování válčících stran. Potřebujeme tudíž dílčí vojenské akce pro dílčí politické cíle. Uvažovat v kategoriích „všechno nebo nic“ je špatné.

Má sedmá lekce zní: vyhrožuj jen tehdy, jsi-li ochoten svou hrozbu také splnit.

Za osmé: definuj své strategické cíle co nejdřív a co nejjasněji.

Můj poslední a snad nejdůležitější bod v této souvislosti: schází-li politická vůle k jednání, nepomůže nic - ani diplomacie, ani mezinárodní instituce. Mezinárodní organizace jsou nástroje k prosazování politické vůle svých členů. Chybí-li politická vůle, jsou odsouzeny k nečinnosti nebo - což je ještě horší - k jakési zdánlivé činnosti. V každém případě vzniká nebezpečí, že ztratí věrohodnost. A je-li věrohodnost jednou ztracena, nelze ji nijak lehce znovu nabýt.

Vezmeme-li při vytváření naší bezpečnostní politiky v úvahu všechny tyto poznatky a zásady, pak myslím budeme mít naději na úspěch, neboť koneckonců máme nástroje, jichž můžeme používat. Jedním z těchto nástrojů je Severoatlantický pakt. Připouštím, že NATO při řešení jugoslávského konfliktu nevyvinulo činnost, jež by odpovídala jeho možnostem. Proč tomu tak bylo? Nechme mluvit fakta.

Když krize v Jugoslávii začala, mluvili mnozí, jak jsem již naznačil, o „hodině Evropy“. Když pak začalo být zřejmé, že snahy Evropského společenství válku nedokážou ukončit, převzaly odpovědnost Spojené národy. Při tom také zůstalo. Nikdo nežádal NATO, aby převzalo vedení - a už vůbec nikdo z těch, kdo dnes Alianci vyčítají nečinnost. Naopak: odpovídající návrh by se setkal s tvrdým odporem, a to jak ze strany států, které členy Aliance nejsou, tak ze strany některých jejích členů. Byly tu konečně pádné důvody obrátit se na OSN: její nová akceschopnost po skončení studené války, legitimita, kterou skýtá rámec Charty OSN pro intervenci zvenčí, a vyhlídky na podporu také jiných než západních států včetně Ruska.

Tyto důvody v podstatě dodnes platí. Dokonce i když NATO převzalo iniciativu a rozhodlo připravovat letecké útoky, aby se zabránilo rdoušení Sarajeva a ostatní chráněné zóny, nic se na tom nezměnilo: poslední rozhodnutí o nasazení letectva měl a má generální

tajemník OSN. Požádala-li OSN o podporu, NATO ji vždycky obratem poskytlo. A co udělalo, udělalo efektivně. Je však třeba si ujasnit, že vedení akcí záleželo a záleží na vůli společenství národů OSN.

Tato skutečnost nás však nezbavuje úkolu přemýšlet o tom, jak bychom to mohli dělat lépe. Bylo by vhodné, aby tato fakta vzali na vědomí mnozí žurnalisté a politikové ještě předtím, než zase jednou NATO prohlásí za zbytečné. Paušální výtky nejsou na místě nejenom proto, že nesprávně interpretují současné události, ale i proto, že zastiňují možnosti, jež atlantické společenství evropské bezpečnosti nabízí.

Všichni víme, že existence NATO není zdůvodnitelná pouhými nostalgickými vzpomínkami na historické úspěchy. Společenství také bude sotva dále existovat, budeme-li je chtít podporovat jen filozofickými reflexemi hodnot transatlantického společenství, i když tyto společné hodnoty jsou velmi důležité. NATO buď potřebujeme proto, že splňuje potřeby svých členů, nebo to nedělá a pak zanikne. Rozhodující otázka zní, vyhovuje-li NATO bezpečnostně-politickým úkolům v období po studené válce. Které jsou ony prvky výzvy naší doby?

Za prvé musíme v nestabilním světě zajistit bezpečnost a stabilitu. Za druhé musíme zabránit případným krizím a konfliktům, zvládat je a řešit. Za třetí musíme zabránit novému nacionalismu a fragmentarizaci Evropy, znemožnit návrat k necnostem neodpovědné mocenské politiky, vzniku tajných spojení a protikoalic. Za čtvrté musíme zachovat transatlantické vztahy a konečně za páté musíme čelit novým problémům, jež mohou vzniknout rozšířením zbraní hromadného ničení nebo v důsledku náboženského extremismu.

Žádná z těchto výzev není řešitelná bez NATO, neboť atlantická aliance nabízí takovou kombinaci politických a vojenských možností, jakou nemůže nabídnout žádná jiná organizace. Především: NATO spojuje Severní Ameriku a západní Evropu. Tím spojuje obě největší politická, hospodářská a vojenská centra tohoto světa do jednoho činného. Jak by bez těchto stabilizujících pilířů bylo možné dosáhnout stabilnějšího mezinárodního řádu? Obrací-li se státy střední a východní Evropy na NATO, činí tak proto, že atlantickou alianci právem považují za hlavní faktor stability v Evropě. A vyhlásili-li jsme naopak my zajištění stability ve střední a východní Evropě za nový velký úkol NATO, stalo se tak proto, že to nemůže udělat nikdo jiný. Kdo jiný může státům střední a východní Evropy nabídnout bezpečnost? Jsem ostatně pevně přesvědčen, že pouhá existence NATO snižuje pravděpodobnost konfliktů podél jeho hranic. Proto by ukončení NATO způsobilo dramatický vzrůst rizika konfliktů v Evropě.

Mluvím-li o rizicích, dovolte mi, abych poukázal ještě na něco jiného: chtěl bych zdůraznit, že konec Sovětského svazu neznamená konec všech bezpečnostních rizik. Podíváme-li se kolem sebe, vidíme méně ohrožení, ale také méně míru. Regionální konflikty v krizovém oblouku jihovýchodu a východu mohou eskalovat a vtáhnout státy NATO. Vzhledem k tomu, že v mnohých oblastech byly nahromaděny značné zásoby zbraní, mohou se tyto konflikty rozrůstat a nabýt rozměrů, jež přesáhnou možnosti jednoho státu či nějaké koalice vytvořené „ad hoc“. V tomto případě zůstává k dispozici pouze kolektivní obrana NATO. Jiná funkční obranná organizace prostě v Evropě neexistuje. Proto může jedině NATO tvořit geostrategickou rovnováhu vůči stále ještě velké euroasijské vojenské moci Ruska.

Za druhé: z mnohých poučení, jež nám Jugoslávie poskytla, je potřeba jedno připomínat stále znovu - bez vůle a schopnosti použít v krajním případě proti agresorovi i vojenské prostředky je diplomacie odsouzena k neúspěchu. Nejpůsobivějším prostředkem k tomu jak prosadit diplomatické jednání je právě NATO. Mýlí se ti, kteří považují vývoj v Jugoslávii za důkaz zbytečnosti NATO. Měli by si položit otázku, na které jiné prostředky, na kterou jinou integrovanou vojenskou strukturu a na kterou jinou organizaci by se mohli při příštím evropském konfliktu spolehnout. Odpověď zní: na žádnou. Bez politické vůle není žádný konflikt řešitelný. Existuje-li však ona potřeba politické vůle, jak jinak ji lze realizovat, když ne prostřednictvím NATO?

Za třetí: jedním z největších výdobytků atlantické aliance bylo ukončení staré evropské mocenské politiky. Pod střechou Aliance nebylo místo pro žádná jiná spojení ani protikoalice. Americká přítomnost umožňovala stabilní mocenskou rovnováhu mezi ně-kdejšími rivaly a protivníky. Přetrvávající názorové rozdíly se podařilo překonat osvědčeným partnerstvím uvnitř koalice.

Zrušení Aliance a odchod Spojených států z Evropy by naproti tomu znamenaly cestu k dalšímu tříštění evropského politického spektra, dokonce i západní Evropy. Již bezprostředně po skončení studené války se začaly projevovat první náznaky nového nacionalismu. Taková tendence by se stažením USA z Evropy jen prohloubila. Možným výsledkem by byl faktický konec evropského sjednocení a tím i konec obou historicky jedinečných modelů integrace a spolupráce - ES a NATO.

Za čtvrté by bez NATO vznikala propast mezi Severní Amerikou a západní Evropou, což by značně poškozovalo zájmy obou stran. NATO bylo, je a bude rozhodujícím transatlantickým spojovacím článkem, a to nejen v bezpečnostně-politickém ohledu. Velmi záhy se vyvinulo v osudové společenství, je hlavním prostorem pro konzultace a rozhodovací procesy západního světa. Založení NATO a jeho vývoj odráží rostoucí propojenost USA, Kanady a Evropy - a na této propojenosti se nic nezměnilo, stala se spíš ještě těsnější. Kde by tedy měly Severní Amerika a západní Evropa koordinovat svou politiku, ne-li v NATO? Jak jinak by USA měly uplatňovat svou nespornou roli vedoucí světové mocnosti, ne-li v atlantické alianci?

Za páté: jak jinak než společně by Severní Amerika a Evropa mohly řešit globální úkoly? Tyto úkoly daleko přesahují možnosti jednoho národa. Severní Amerika a Evropa zůstanou spolu, nebo budou odsouzeny k ztroskotání. Dokonce i v dnešní době, kdy hospodářská konkurence roste, zůstávají obě tato mocenská centra západního světa navzájem na sobě závislá. Jiná alternativa neexistuje. Na co jiného se mohou spolehnout než na své osvědčené partnerství?

NATO tedy představuje vhodný model pro budoucnost. Je použitelné stejně dnes jako za dob studené války. Samozřejmě se muselo změnit a přizpůsobit se. Právě to jsme však v uplynulých letech dělali, a to rychleji než kterákoli jiná organizace:

- * Aliance vytvořila novou strategii a nové struktury svých ozbrojených sil;
- * naše vztahy ke státům střední a východní Evropy jsme postavili na zcela nový základ;
- * navázali jsme těsnější kontakty s jinými organizacemi evropské bezpečnosti;
- * poprvé jsme od OSN převzali úkoly zachování míru.

Není tedy opravdu žádný důvod, abychom měli strach z vlastní odvahy. Základy k efektivnímu řešení krizí v Evropě jsou položeny. Abychom však překonali dosud existující nedostatky, musíme v přestavbě pokračovat.

Především musíme dále vylepšovat naše schopnosti řešení krizí, jakož i zachování a vytváření mírového stavu. Cílevědomé a účinné jednání závisí na těchto předpokladech:

- ◆ první a nejdůležitější podmínkou je jasný a jednoznačný mandát;
- ◆ druhým předpokladem je vůle všech zúčastněných států tento mandát provádět a principy, jež jsou vyhlášeny, také prosazovat;
- ◆ třetí podmínka je jasná definice úkolu, který se má vykonat, a to od samého začátku.

Humanitární nasazení a humanitární opatření se mohou za určitých podmínek navzájem vylučovat. Je-li třeba provést oba typy zásahů, musí být od počátku pečlivě koordinovány, jak ukazuje příklad Somálska.

Dále potřebujeme jasné vymezení pravomocí a odpovědnosti, zejména tehdy, spolupracují-li dvě organizace a potřebujeme-li jednotný způsob velení, který by účast na operacích umožnil i státům, které nejsou členy NATO.

Druhý bod se týká Severoatlantické rady pro spolupráci, kterou je nezbytné budovat dál. Rada pro spolupráci je již dnes pro dvaadvacet států střední a východní Evropy důležitým bezpečnostním faktorem, je však nutné, aby byla ještě operativnější. Nedávno zahájená spolupráce pro zachování míru je důležitý krok k evropské bezpečnostně-politické spolupráci. Skutečnost, že o účast požádaly i neutrální státy jako Švédsko, Finsko a Rakousko, jež se nyní již aktivně účastní, ukazuje, jak daleko jsme pokročili.

Musíme jít však ještě dál. NATO není žádná uzavřená společnost. Vždycky jsme říkali, že možnost přijetí nových členů je otevřená. Podle mého názoru dozrál čas k tomu, abychom nabídli konkrétnější perspektivu zemím střední a východní Evropy, jež se chtějí stát členy Aliance a které my považujeme za způsobilé ke členství. To by mělo být jedním z hlavních témat lednového summitu NATO, i když v současné době by se na brzké přijetí členů nemělo pomýšlet. Jasná perspektiva takových možných kroků by však byla v zájmu všech, a to i Ruska a Ukrajiny. Těší mne, že to tak chápe i prezident Jelcin. Chceme stavět mosty, nikoli nové zdi. Nechceme nikoho izolovat. Proto musíme posílit partnerské vztahy v bezpečnostně-politické oblasti jak s Ruskem, tak i s Ukrajinou a jinými partnery.

Třetí bod: musíme mezi transatlantické partnery lépe rozložit břemena a odpovědnost. Spojené státy jsou velmoc, není to však žádný Atlas, který by musel nést na ramenou celý svět. Američané budou v budoucnu posuzovat míru své angažovanosti v otázkách evropské bezpečnosti podle toho, kolik odpovědnosti jsou Evropané ochotni a schopni převzít sami. Proto musíme dál budovat Západoevropskou unii. Naším cílem není postavit „evropské NATO“ vedle transatlantické aliance nebo dokonce proti ní. Naším cílem jsou takové politické a vojenské postupy, které nám umožní nejlepší využití našich zdrojů, postupy šité na míru dané politické situaci. Rozhodnutí Německa a Francie podřídit svůj evropský vojenský sbor jak NATO, tak ZEU je dobrým příkladem cesty, po níž se musíme vydat.

Za čtvrté: musíme zachovat dobře vycvičené a vyzbrojené síly. Jen na základě vojensky přesvědčivé kolektivní obrany je NATO schopné zhostit se svých úkolů v oblasti kolektivní bezpečnosti. Naši vojenští velitelé nám znovu a znovu připomínají zásadu: kdo chce k zachování míru poslat jeden pluk, potřebuje jednu brigádu, a kdo chce poslat jednu brigádu, potřebuje celou divizi. Jinak nebude schopen danou operaci zajistit na delší dobu.

Také při zvládání krizí platí, že vojenské možnosti určují možnosti politické: kdo může nabídnout jen málo vojenských schopností, ten se nesmí divit, že jeho jednání bývá považováno za málo přesvědčivé.

Všechny tyto úkoly lze úspěšně zvládnout jedině tehdy, pochopí-li každý z partnerů svou bezpečnostně-politickou odpovědnost a podle toho bude také jednat. To platí i pro Německo. Protože jsme země orientovaná na export, mají naše hospodářskopolitické úvahy už dlouho globální dimenze. Bezpečnostně-politicky však náš horizont končí na hranicích naší země, v nejlepším případě na hranicích NATO. Solidarita společenství NATO by v určitém případě vyžadovala, abychom se postavili i za jiného ohroženého partnera Aliance, avšak - ruku na srdce - z našeho pohledu tu bylo NATO k tomu, aby nás chránilo. Nebo - vyjádříme-li se v termínech hospodářské politiky - Německo svou bezpečnost importovalo.

Časy se mění. I když Německo může na NATO spoléhat i nadále, nová doba bezpodmínečně vyžaduje, aby si Německo uvědomilo svou zvýšenou mezinárodní odpovědnost. Hospodářská síla sama o sobě ještě nezakládá vyšší bezpečnostně-politický stav. Teprve dokáže-li někdo, že je schopen převzít odpovědnost, může v mezinárodní a bezpečnostní politice zaujmout takové místo, jaké mu z hospodářského hlediska náleží. Kdo požaduje bezpečnost, musí převzít odpovědnost například za akci v Somálsku. Proto vítám snahu spolkové vlády učinit zadost této zvýšené odpovědnosti Německa. Naproti tomu ten, kdo diskredituje nasazení vojáků proti hladu a etnickým čistkám jako nový „pokus stát se velmocí“, pouze předstírá, že se poučil z dějin. Ve skutečnosti se však za dějiny jenom schovává. To, co my Němci považujeme za „zdrženlivost“, je jinde považováno za „odmítavost“. Nemůžeme se již vymlouvat argumentací, že naši sousedé a partneři v Alianci nevidí rádi, jestliže Německo přijímá větší mezinárodněpolitickou odpovědnost.

Stejně tak se dnes již nemůžeme vymlouvat na oblíbené rozlišování mezi „militaristickými“ a „humanistickými“ akcemi. Není k ničemu tyto dva pojmy stavět do protikladu. Nejspíš tu jde o tradiční německý sklon uvažovat v absolutních kategoriích. Je snad „humánní“ akce omezena na čistě humanitární opatření, jež jen prodlužuje konflikt, který by jinak rozhodný vojenský úder hned ukončil? A nakolik „militaristické“ je nasazení vojenské síly, jež slouží k tomu, aby loupícím bandám zabránila rozkrádat potraviny určené hladovějícímu obyvatelstvu? Tady se s pohodlným černobílým pohledem na svět opravdu nikam nedostaneme.

Před třemi lety jsme se usnesli, že svůj poměr k bývalým protivníkům z Varšavské smlouvy postavíme na nové základy. Dnes s těmito mladými demokratickými státy diskutujeme o společném zajištění míru a připojují se dokonce i státy neutrální. Před necelým rokem jsme nabídli OSN svou podporu při opatřeních k zachování míru. Dnes již NATO z pověření OSN v bývalé Jugoslávii jedná. To jsou markantní důkazy nových úkolů NATO v Evropě. Jsou to důkazy životnosti Aliance, jež se nespokojila s tím, že překonala studenou válku, nýbrž která si vytkla za cíl zachovat mír a podílet se na formování politických změn.

(Stuttgart, září 1993)

Válka informačního věku

Tzv. válka informačního věku byla přivítána jako nový vzor budoucích vojenských operací. Jako od modelu, který násobí bojeschopnost „ozbrojených sil XXI“, se od ní očekává, že zrevolucionizuje oblast velení, řízení, spojení, výpočetní techniky a vojenského zpravodajství. Informační válka se rychle vyvíjí a její doktrína se zabývá různorodými problémy velení na digitálním bojišti. Americká armáda vzhledem k cílům a možnostem informačního věku připravuje velitele a vojáky pro operace 21. století na komplexním, nelineárním bojišti. Informační válka integruje a synchronizuje nepřetržité vševojskové operace, a tak zdokonaluje rozhodovací procesy velitele včetně splnění bojového úkolu. Díky vzájemně působícím systémům vlastních vojsk, které pokrývají veškeré vojenské operace, je zvyšován objem, přesnost a včasnost informací o bojišti, které jsou veliteli k dispozici. Informační technologie také umožňuje vojenským jednotkám prostřednictvím centralizovaných i decentralizovaných zařízení operovat na technologické úrovni, kterou většina protivníků nemá, využívat hierarchicky i nehierarchicky uspořádané, vzájemně propojené znalostní informace. Americké ozbrojené síly 21. století (Force XXI) jsou modelem armády, který má syntetizovat technologie a vojenskou doktrínu tak, aby byly připraveny bojovat a vítězit ve válkách 21. století. Tohoto cíle může být dosaženo pouze vývojem, přizpůsobováním, upravováním a využíváním digitální a informační technologie. Blíže o tom v příspěvku příslušníka texaské národní gardy majora Ericka T. Matthysse, který jsme převzali z amerického vojensko-teoretického časopisu Military Review 3/95.

Když dr. Albert J. Meyer sloužil v roce 1856 v Texasu jako zdravotní důstojník navrhl, aby pozemní vojsko užívalo jeho vizuální komunikační systém nazvaný Wigwag. Tento systém byl přijat 21. června 1860 a znamenal zrod amerických spojovacích vojsk, s Meyerem jako s jeho prvním a jediným spojovacím důstojníkem. Přijetí Meyerova systému Wigwag ovlivnilo mnoha způsoby jak pozemní vojsko v roce 1860 i v dalších letech, tak ostatní druhy ozbrojených sil. Dnes, o 135 let později, vidíme, že jeho nápad odráží právě ten typ kreativity, kterou se určité specifická inovace mění na širokou, obecnou aplikaci. Michael Hammer a James Champy ve své knize *Reengineering The Corporation* tento fenomén nazvali „induktivním myšlením“ (viz poznámka na konci článku).

Meyerovo úsilí představuje induktivní myšlení, které musí americká armáda podporovat, má-li si v rychle se měnícím globálním prostředí udržet svou převahu. Následující článek rekapituluje základní koncepty organizačních a metodických změn včetně kontinuálních zlepšení (tzv. reengineering), zamýšlí se nad potenciální rolí informační technologie při činnosti pozemních vojsk a zabývá se i jejími možnými důsledky (implikacemi).

Myslet induktivně

Pohled zpět na vznik spojovacího vojska nám dává příležitost uvědomit si skutečnou sílu technologie - to jest nabízí nám odpověď i na problémy, o kterých ani nevíme, že

máme. Abychom si mohli skutečně uvědomit možnosti nové technologie, musíme provést již zmiňovanou zásadní koncepční změnu, kterou oba výše uvedení autoři definují jako „*nově promyšlenou, radikální přestavbu pracovních procesů, která má za cíl dosáhnout zásadní zlepšení v rozhodujících oblastech výkonu*“. Ve světle současného i navrhovaného krácení financí a počtů armády je změna koncepce spolu s novou technologií tím základním prvkem pro udržení efektivity armády za dnešních dramatických změn. Zvláště je nutné změnit způsob, jakým uvažujeme o metodách řešení problémů a nových technologiích.

Vojenští profesionálové vědí, co je deduktivní myšlení. Umí identifikovat obecné problémy, vyhodnotit situaci a přijmout rozhodnutí. Ale změna základního konceptu při použití informační technologie vyžaduje návyk individuálního myšlení, tj. schopnost nejprve rozpoznat nejvhodnější řešení specifického problému a potom hledat obecné spektrum problémů, které by mohly být tímto způsobem řešeny. Identifikování nových a neznámých možností pokročilé technologie nám umožňuje aplikovat tuto technologii na věci a činnosti, které sice ještě neprovádíme, ale které je nutné provádět. Používat současné či nové technologické kapacity s cílem vylepšit nebo zdokonalit naši současnou organizaci - tak se to v současné době běžně děje - je chyba, kterou si nemůžeme dost dobře dovolit. Stručně řečeno, nelze očekávat, že udržíme naši vojenskou převahu bez toho, aniž bychom změnili způsob, kterým uvažujeme o organizačních strukturách a tradičních řídicích procesech. Jak řekl spisovatel Henry Miller: „Cílem naší cesty není místo, ale nový způsob pohlížení na věci.“

Postup seshora dolů

Změna konceptu nenastane sama o sobě. Musí být řízena seshora, a to ze dvou důvodů. Za prvé tato změna vyžaduje široký pohled z nejvyššího vedení (top managementu). Za druhé je třeba provést změny, které překračují meze obvyklých organizačních úprav, a proto je zapotřebí takové autority, která by byla schopna zabezpečit stálé trvání těchto transformačních procesů. Americká armáda na tyto změny shora dolů klade v současné době velký důraz. Ve výpovědi před senátním výborem ozbrojených sil náčelník štábu pozemních vojsk generál Gordon R. Sullivan uvedl: „Při rekonstrukci taktické a administrativní organizace musíme pokračovat tak, abychom mohli plně využít výhod stále pokračující technologické revoluce... Nastal čas, abychom přestavěli ozbrojené síly pro 21. století a pozemní vojsko již tuto přestavbu zahájilo. Tuto novou armádu budeme nazývat ozbrojené síly XXI.“

Ozbrojené síly XXI (Force XXI) jsou institucí informačního věku. Generál Sullivan a plk. James S. Dubik napsali v časopise *Military Review* v dubnu 1994, že „úspěšný podnik či korporace informačního věku se musí odnaučit používat praktik průmyslového věku a místo toho ve své organizaci používat nové principy a koncepce, procesy a operace. My jsme si to také uvědomili... Nové koncepty informačního věku změní vojenskou organizaci, procesy a operace - právě tak jako vedení války“.

Přivést americkou armádu do 21. století jako instituci informačního věku bude náročným úkolem. Změna konceptu znamená opětovné prověření organizace naší práce a struktur. Jak tvrdí ve své knize již citovaní autoři M. Hammer a J. Champy: „Změna konceptu musí porušit hranice, ne je zesilovat. Musí být ničivá, ne pohodlná. Snaha o to, aby proběhla hladce, je snahou, aby to nebyla změna konceptu.“ Tyto myšlenky jsou obzvláště zneklidňující, zejména když bereme v úvahu společenskou úlohu armády a hierarchickou

povahu struktury vojenské organizace. Odpovědnost za překonávání překážek způsobených tradičními normami je na výkonném managementu armády. Změna konceptu vyžaduje angažovanost, a to angažovanost v takové armádě, která rozbíjí tradiční byrokratické bariéry.

Přesun směrem k angažovanosti a dokonalosti

Robert F. Kennedy jednou řekl: „Pokrok je pěkné slovo. Ale stimulem jsou změny a změny mají své nepřátele.“ Možná, že tím největším nepřítelem změny koncepce armády jsou tradiční modely, na kterých lpíme, jako je například nezbytnost hierarchických organizačních struktur, rozšiřující se specializace směrem dolů v pyramidální organizaci, či představa, že „někdo“ pochopí celkový obraz událostí a bude koordinovat naše dílčí úsilí, aby byl splněn úkol. Při změně koncepce mnoho tradičních modelů ukáže své nedostatky, které budeme muset překonat. Klíčem k jejich úspěšnému překonání je společně sdílet vize nové koncepce. V tomto procesu existuje několik rozhodujících prvků. Armáda musí:

- přijmout současnou realitu a možnosti, které nabízí technologie, včetně nutnosti nového projektování procesů a organizací, aby byly využity současné i budoucí kapacity;
- určit co je obecně pokládáno za cíl - bojovat a zvítězit ve válce;
- vyhlásit typ organizace, kterou potřebujeme vybudovat, tj. strukturální koncept ozbrojených sil XXI;
- popsat procesy nepřetržitě doktrínální adaptace na stále se vyvíjející informační věk.

Vedoucí největší kanadské společnosti zabývající se informatikou, J. Gordon Garrett, v této souvislosti napsal: „Tyto procesy povedou ke vzniku nové generace informační technologie a ta otevře cyklus nepřetržitých zlepšení.“

V předcházejících strukturálních modelech se mnoho vojenských institucí spoléhalo na obecný souhlas se splněním úkolů. Ovšem současný profesionální charakter americké armády a její budoucí podoba vyžaduje osobní angažovanost každého jejího příslušníka. Společně sdílená vize vyžaduje společné úsilí. Jinak nový koncept armády neuspěje a bez něho nemůžeme vybudovat ozbrojené síly, které jsou schopny splnit naše globální závazky.

Informační věk a co dál

Jaké je místo armády v informačním věku? Zodpovědět tuto otázku je těžké, protože díky rychlému pokroku v informatice její možnosti stále rostou. Jsou to pouze tři roky, kdy bývalý velitel operačního a výcvikového velitelství pozemních vojsk gen. Frederick M. Franks Jr. prohlásil, že „v rámci VII. sboru bylo při operaci Pouštní bouře 80 procent všeho velení a řízení uskutečňováno mimo elektronická spojení“. Závěry z Pouštní bouře identifikovaly pět hlavních nedostatků. Čtyři z nich se přímo vztahovaly k informačním systémům a informačnímu managementu:

- ▲ zpracování a distribuce souborů dat,
- ▲ komunikační zabezpečení šíření informací,
- ▲ je třeba modernizovat vojenské zpravodajství do úrovně divize,
- ▲ vedení přehledu bojových ztrát.

Kapitán William Uemura napsal do časopisu *Military Review* (květen 1994) několik postřehů z operace Pouštní bouře týkajících se střediska taktických operací 1. praporu 3. obrněného průzkumného pluku. Vzpomínal na „štábní důstojníky chrlicí s pomocí svých nových přenosných počítačů rozsáhlé operační rozkazy. Byl to hrozný přístroj, špatně používaný“. Tento výňatek ilustruje skutečnost, že **přijetí nové technologie pouze pro vylepšení starých metod práce vylučuje její plné využití**. Předpokladem pro efektivní analýzu, provedení a implementaci informačních systémů je nová koncepce armády a racionalizované pracovní procesy.

Jedna z posledních studií týkající se armádního informačního managementu říká: „Tím nejceňnějším v armádě, mimo její příslušníky, jsou informace... I když jsou velice cenné, jsou pravděpodobně tím nejpřehlíženějším zdrojem. Z mnoha důvodů nejsou velitelé a náčelníci (army managers) zvyklí pokládat informace za zdroj, který je potřebný pro řízení. Jejich cena totiž není vyhodnotitelná obvyklými měřítky. Jen málo náčelníků je k tomu kvalifikováno. Nerozumí jim.“

■ Informační věk

Hlavním úkolem vedení armády je přivést vojska do informačního věku 21. století. Zvyšující se nároky informačního věku prověří naše instituce i průmyslovou základnu. Informační technologie (computery, zařízení pro přenos dat, mikroelektronika) jsou velmi důležité jak pro průmyslový, tak vojenský pokrok. V těchto oblastech vede tradičně civilní sektor, takže i nejpokročilejší zbraňové systémy závisí převážně na civilním výzkumu a vývoji.

Dalším úkolem zasluhujícím naši pozornost je potřeba spojit dva historicky vzniklé, oddělené organizační systémy. Jde o telekomunikační a informační systémy, které se vyvinuly souběžně jako dvě oddělené technické, řídicí a organizační struktury. V těchto třech hlavních oblastech proběhl samostatný vývoj, ale nyní je nutné je propojit. Jejich oddělený vývoj totiž přispěl k roztržitému způsobu řízení (managementu) a v současné době musíme veškerou činnost organizovat s ohledem na společné a jednotné velení, řízení a týlové zabezpečení vojsk.

Bohužel, v ozbrojených silách stále ještě probíhá boj o to, jaká bude budoucí podoba vojenské počítačové infrastruktury, přenosu dat i běžných počítačů. Změna koncepce není jednomyslně přijímána v celé armádě, i když při výstavbě ozbrojených sil XXI je tato změna spolu s informační technologií tím hlavním.

Nadcházející desetiletí bude představovat dokončení poslední fáze vývoje informačních soustav. Tyto soustavy se skládají zhruba ze dvou základních typů počítačů, které odrážejí rozdíly mezi dvěma fyzikálními teoriemi, relativistickou fyzikou a kvantovou mechanikou (Stan Davis, Bill Davidson: 2020 Visions). I když mezi těmito soustavami existují podstatné rozdíly, každá z nich nějakým způsobem ovlivňuje stále se rozvíjející technologie.

Teorie relativity je deterministická. To znamená, že za určitých speciálních podmínek je předvídatelný určitý přesný výsledek. Na druhé straně kvantová fyzika má pravděpodobnostní charakter, což znamená, že k určitému souboru podmínek přistupuje náhoda a předvídat potom lze pouze pravděpodobný výsledek. Soudobé počítače pracují na základě staršího, deterministického principu. Naproti tomu počítače, které budou

vyvinuty v poslední fázi vývoje informačních soustav, dosáhnou lepšího výsledku pomocí nedefinovaných konceptů.

V rámci pokračování vojenských experimentů s umělou inteligencí a expertními systémy se při vývoji „myslících“ počítačů, které dosáhnou ve druhé polovině informačního věku obrovské kapacity, pravděpodobně objeví – „nervové“ počítačové sítě. Takové počítače mají velice odlišné filozofické předpoklady. Zatímco tzv. umělá inteligence je redukcionistická, pracuje shora dolů, **neuropočítače** začínají od zdola nahoru: shromažďují umělé neurony, aby vytvořily inteligenci. Počítačová architektura bude úzce spjata s neuroanatomii a bude napodobovat způsob, jakým pracuje mozek. Jejich filozofie je budovat mechanický mozek a nechat, aby se mysl vytvořila sama.

Naše vize budoucnosti se nemůže zastavit s informačním věkem. Programové počítače a neuropočítače patří jedny do první, a ty druhé do druhé poloviny informačního věku, ale i ty jednou zastarají. Když se zamyslíme nad úkoly, před kterými dnes stojíme, můžeme si dovolit být nepřipraveni na technologii další generace?

■ *Co bude za informačním věkem*

Co leží za informačním věkem? S. Davis a B. Davidson se dívají na tuto otázku z historické perspektivy: „Povrch planety je téměř čtyři miliardy let starý. Zvířata se objevila asi před 800 miliony let. Dinosauři žili 160 milionů let, potom asi před 66 miliony let zmizeli spolu s 60-80 procenty ostatních zvířecích druhů té doby. Lidský druh je zde pouhé 2 miliony let, homo sapiens 250 000 let a je sporné, zda současné živočišné druhy přežijí o dalších 158 milionů let.“ Oba autoři jsou toho názoru, že všechno má svoje trvání (životní cykly): vesmír, planety, civilizace, sociálně-ekonomické formace, instituce, systémy, produkty dokonce i lidská rasa. Některé formace existovaly statisíce let. Ovšem životnost následných soustav se stává kratší: zemědělství dominovalo po 10 000 let, průmyslový věk trval méně než dvě století a současný informační věk má za sebou už polovinu svého 70-80letého trvání. Všechny cykly způsobily změny, které ovlivnily naše chování – a teď je v dohledu konec informačního věku. Ti, kteří vstupují do armády dnes, zažijí počátek nového věku, který je již na obzoru.

■ *Biologický věk*

„Dovolujeme si předložit vzorec deoxyribonukleové kyseliny (DNA). Tato struktura má nové prvky, které jsou z biologického hlediska velmi zajímavé.“ Předcházející výrok se objevil ve vědeckém časopise Nature 25. dubna 1953. Uvědomili si tehdy J.D. Watson a F.D. Crick důležitost svého objevu? Dnes má každý z nás pravděpodobně nějaké vědomosti o významu DNA; ale můžeme předvídat budoucí vliv genetického inženýrství na naši ekonomiku, obchod, osobní život či armádu? Vědečtí pracovníci a technici jsou přesvědčeni, že pokrok v biotechnologii způsobí, že v příštím desetiletí nastane „biověk“. Jeho evoluce je založena na třech základních technologiích: „myslící“ počítače, genetika a miniaturizace. Z těchto tří technologií bude mít armáda roku 2020 největší zájem o miniaturizaci. Budoucí války by mohly být vedeny geneticky konstruovanými materiály počínaje nasazením mikrobů, androidů, biocomputerů a vysoce miniaturizovaných zbraní, neviditelných prostému oku. Podle Davise a Davidsona se „modely managementu založené na biotechnologii neobjeví, dokud sám biověk nebude dost zralý... Zcela v souladu s naší tezí, že se modely řízení a organizace neobjeví, dokud biověk nedospěje do své poslední čtvrtiny, se biologicky organizované firmy nacházejí ve velice vzdálené, mlhavé

budoucnosti... Úkolem technologie po roce 2020 tedy bude zpracovávání a využívání informací”.

Příprava na budoucnost

Generál Gordon R. Sullivan napsal: „Velitelé roku 2010 musí být a budou mistři informační technologie.” Roku 2010 již většina z nás v armádě sloužit nebude, což nás samozřejmě nezabavuje odpovědnosti připravovat pro budoucí armádu cestu.

V roce 1637 španělský filozof Baltazar Gracián dospěl k názoru, že „všechno vyžaduje stále vyšší dokonalost, zejména co se týče umění přípravy na život. Dnes více než kdy jindy je zapotřebí vzdělaných osob, více než bylo ve starém Řecku zapotřebí sedmi slavných mudrců. Musíme se zabývat jedním člověkem více, než jsme se v dávných časech museli zabývat celým lidstvem”. A to se vztahuje i na příslušníky ozbrojených sil 21. století.

Poznámka:

* Záslouhou pražského nakladatelství Management Press je nyní na trhu český překlad této knihy **Reengineering - radikální proměna firmy. Manifest revoluce v podnikání**, obou zmíněných autorů. Reengineering zpochybňuje racionalitu tradičních podnikatelských procesů a je výzvou konvenčním koncepcím managementu, jako je např. dělba práce. Jde v něm o integrování fragmentarizovaných procesů do účelného a efektivního sledu činností. Hlavním cílem reengineeringového úsilí (koncepte „nového počátku”) je prostřednictvím radikální reorganizace podnikatelských a produkčních nákladů dosáhnout řádově vyšší výkonnosti, kvality, snížení nákladů a dalších faktorů konkurenceschopnosti a prosperity.

-red-

Když jsme u Ruska: nedávno oficiálně prohlásilo, že nebude moci plnit dohodu o snížení počtu konvenčních zbraní. Může nás to nějak konkrétně ohrozit? Ovlivní to naši vojenskou doktrínu nebo strategii?

Porušení dohody v prvé řadě říká něco o Rusku. Kdo nedodrží smlouvu, není seriózní partner. Je ovšem možné, že nesplní nejen termín, ale samotný obsah smlouvy. Případné porušení smlouvy se týká především oblasti severního a jižního křídla a vojsk směřem ke Kavkazu. To nepředstavuje přímé ohrožení republiky nebo střední Evropy. Ovšem fakt, že existuje stát, který neplní své závazky v oblasti bezpečnostních smluv, je rizikovým faktorem.

*(Z rozhovoru s náměstkem ministra obrany RNDr. Petrem Nečasem,
Bulletin ODS 2/96)*

Argumenty pro a proti

(Ke zprávě americké Rady pro zahraniční vztahy o rozšíření NATO)

Na naší politické scéně vládne dosti široký konsenzus o potřebnosti vstupu do NATO. Ozývají se ovšem i hlasy požadující prosazování neutrality, nevměšování se do „cizích“ záležitostí, případně je poukazováno na skutečnost, že členství v NATO bude pro nás finančně velmi drahé. Do jaké míry ale ochránila neutralita v minulosti Belgie před agresí? Chceme pomáhat aktivně nastolit mír v blízké zemi, nebo jen nečinně přihlížet masovému vraždění? Můžeme dnes s jistotou vyloučit, že podobnou pomoc nebudeme v budoucnu potřebovat i my? Je demokracie v Rusku tak stabilizována, že síly kolem generála Lebeděva nebo pana Žirinovského nemají šanci? NATO stále ještě vytváří bezpečnostní střechu nad Evropou a tato střecha je i pro nás, jako součásti západní civilizace důležitá. A co se týče financí, výdaje na armádu začleněnou do systému kolektivní obrany budou zpočátku vyšší, ale v budoucnu budou zákonitě nižší než výdaje na izolovanou obranu. Zájem České republiky i NATO je shodný. Chceme-li zůstat svobodným a demokratickým státem, musíme být schopni se účinně bránit. Pro většinu české veřejnosti je tedy odpověď na otázku v titulku článku jasná. Ne tak pro pragmatickou a izolacionalistickou americkou veřejnost. I když například prezident Clinton je stoupencem existence NATO a podporuje jeho rozšiřování, existují i názory opačné. Jejich stoupenci nejsou nevýznamní. Americké argumenty pro a proti rozšíření NATO shrnuje následující příspěvek.

* * *

Ve Spojených státech jsou rozhodovací procesy v otázkách národní bezpečnosti výrazně ovlivňovány různými akademickými, ale i ziskovými organizacemi. Tyto organizace, případně jenom skupiny vědců, mají rozličnou povahu. Může jít jenom o *ad hoc* sdružení, řešící jeden specifický problém, případně skupinu shromážděnou okolo malého jádra, kterým může být časopis, nebo nevládní organizace, výjimkou však nejsou ani organizace stabilního charakteru. Tyto organizace a sdružení vypracovávají doporučení, které decizní sféra může, ale nemusí akceptovat.

Příkladem organizace, která působí v této oblasti dlouhodobě, je *RAND Corporation* sídlící v Santa Monice a pracující na rozličných tématech, včetně vojenské transformace v postkomunistických zemích. Abychom si udělali představu o aktivitách této organizace, stačí uvést publikace týkající se vztahů armády a společnosti, případně vojenské transformace vydané v posledních letech. Mezi nimi můžeme najít například „Vztahy společnosti a armády a úvahy o národní bezpečnosti v Československu“ (Szayna, Steinberg, 1992), „Východoevropská bezpečnost po skončení studené války“ (Larrabee, 1993), „Armáda v postkomunistickém Československu“ (Szayna, 1992), „Vztahy společnosti a armády v pluralitní společnosti“ (Crane, Popper, Kliszewski, 1990), „Úvahy o národní bezpečnosti v Polsku“ (Asmus, Szayna, 1991) a jejich poslední publikace v této oblasti „Východoevropská vojenská reforma po skončení studené války“ (Szayna,

Larrabee, 1995). *RAND Corporation* organizuje také konference a semináře, zaměřené na problematiku bezpečnosti v Evropě.

Zcela jiný charakter má organizace, které budeme věnovat výraznější pozornost, a to především její poslední zprávě s titulem „Mělo by se NATO rozšiřovat?“; ve které její autoři váží argumenty pro a proti rozšíření NATO. Jedná se o *Radu pro zahraniční vztahy*, nevládní organizaci, zaměřenou na poradenskou činnost ve prospěch americké zahraniční politiky. Kromě jiných aktivit vydává také časopis *Foreign Affairs*, nejprestižnější časopis v této oblasti. Jednou za čas vypracovává Rada zprávu na aktuální téma. Na přípravě této zprávy se podílejí odborníci mající k problému blízko. Jedním z posledních výstupů skupiny odborníků sdružených kolem této instituce byla i již zmíněná zpráva. Vedoucím projektu byl *Charles Kupchan*, profesor na Georgetownské univerzitě a bývalý ředitel pro evropské záležitosti Rady národní bezpečnosti. Mezi jinými známými osobnostmi podílejícími se na projektu byli například *Les Aspin*, bývalý ministr obrany, *George Lee Butler*, bývalý generál letectva, *David C. Gompert*, prezident Institutu národní bezpečnosti v *RAND Corporation*, *Edward C. Meyer*, bývalý náčelník štábu pozemních vojsk USA, *Peter B. Teeley*, bývalý americký velvyslanec v Kanadě, *Harry D. Train*, admirál a bývalý velitel NATO pro Atlantický oceán, *Carl E. Vuono*, bývalý náčelník štábu pozemních vojsk USA. Na práci této skupiny se podílely také dvě další osobnosti se značně odlišnými názory, které však odmítly podpořit konečnou zprávu. Jde o *Henryho Kissingera* a *Samuela Huntingtona*.

Tato skupina se snažila posoudit otázku, jakou roli bude hrát NATO v budoucnu, jaké jsou jeho staré i nové úkoly a především najít odpověď na otázku, zdali by mělo dojít k jeho rozšíření.

Celá zpráva začíná tvrzením, že Evropa je v současnosti na historické křižovatce, kdy šedé jistoty studené války uvolnily cestu pro mlhavé nejistoty postkomunistické transformace. Podle autorů potřeba transatlantické spolupráce není nadále determinována agresivitou Ruska. Na straně druhé mnoho středoevropských zemí vyjadřuje obavy z Ruska. Autoři se nicméně domnívají, že to, co nejvíce přispívá k přetrvávající sklíčenosti v této oblasti, je především pocit nezakotvenosti, uvědomování si, že tyto země nejsou součástí širší Evropy. Důsledkem jsou neznámá ohrožení, nepokoje a neurčitost.

Celková transformace v Evropě zasáhla i NATO a přináší neustálou otázku o jeho budoucnosti. Jsou hlasy, které tvrdí, že NATO už nemá význam, protože zaniklo ohrožení, které ho vyprodukovalo. Další tvrdí, že tato organizace, která podstatně modifikovala své úkoly, může napomoci zachovat demokracii na západní polovině kontinentu a prostřednictvím Partnerství pro mír rozvíjet vztahy s novými demokraciemi. Poslední skupina tvrdí, že NATO může přežít jenom když se rozšíří směrem na východ.

Autoři studie tvrdí, že Clintonova administrativa klade důraz na rozšíření NATO, přesto by se v tomto procesu měla věnovat pozornost následujícím bodům:

- NATO by mělo hrát vedoucí roli při budování evropské bezpečnosti a stability, i když se připouští značná role Evropské unie, především v ekonomické oblasti;
- jestliže dojde k rozšíření na východ, NATO musí být zachováno jako jednotná a efektivní vojenská a politická organizace;
- rozšiřování aktivit NATO v Evropě by se nemělo chápat jako součást anti-ruské politiky;
- NATO by se mělo zaměřit na vybudování ovzduší důvěry;

- jestli NATO začne s procesem rozšiřování, musí výrazně zvýšit i své aktivity a rozvíjet programy ve střední Evropě;
- Spojené státy by měly i nadále zůstat evropskou mocností, a to především proto, že EU není ochotna rychle reagovat na možnosti a hrozby. Přítomnost USA by také napomohla vytváření strategické vize pro budoucnost.

Existence NATO je podle autorů studie životně důležitá pro Severní Ameriku i Evropu, a to z toho důvodu, že *slouží jako strategická organizace spojující obě tyto oblasti Země*. Umožňuje kolektivní akce při prosazování společných zájmů. Tvůrci studie dodávají, že NATO se nesmí zaměřovat jenom na tradiční mise, ale věnovat pozornost šířícímu se etnickému násilí a agresivnímu nacionalismu. Upozorňují i na to, že tak, jak bude NATO působit v nových oblastech, může dojít i k růstu napětí mezi jeho členy. Negativní vliv mohou mít i neúspěchy v rámci mírových misí, jak ukazují na příkladu bývalé Jugoslávie. Zdůrazňují však, že i když v této souvislosti jde o vážné problémy, neznamenají však smrt a zánik této organizace.

V části věnované **rozšiřování NATO** poukazují na to, že mnohé nové demokracie dosáhly značných reformních úspěchů, přesto však je ekonomický chaos, politická nestabilita, etnické konflikty a nacionalismus hrozbou pro rozvoj demokracie a tržní ekonomiky. Partnerství pro mír hraje důležitou roli v předcházení těmto hrozbám. Na straně jedné představuje záruku před neočekávanými hrozbami. Na straně druhé napomáhá při budování nových armád, integrovaných do demokratických společností a schopných spolupracovat se silami NATO.

Autoři se snaží ukázat na argumenty, které se používají pro rychlou expanzi NATO, jako i pro umírněnější postoj závislý na souhlasu Ruska.

Zastánci rychlé expanze zdůrazňují, že:

- z historických, kulturních a geopolitických důvodů by západní a střední Evropa měly patřit k bezpečnostní komunitě, která je odlišná od komunity tvořené Ruskem a jeho bývalými republikami;
- expanze NATO v případě, že bude provedena správně, nemusí rozzlobit Rusko a vést ke studenému míru;
- jestliže nedojde k expanzi NATO směrem na východ, stane se neschopným reagovat na nové bezpečnostní výzvy v Evropě a přijde o podporu veřejnosti v členských zemích;
- rozšíření NATO ujistí Německo, že je plně součástí západní kultury.

Odpůrci rychlého rozšiřování přicházejí se čtyřmi argumenty:

- rozšíření NATO směrem na východ by rozdělilo a destabilizovalo Evropu;
- rozhodnutí o rozšíření by mělo být založeno na současném chování Ruska, a ne na jeho minulosti;
- vlády v zemích NATO by neměly dovolit jeho expanzi dokud nemají jistotu o podpoře obyvatelstva;
- rozšíření by představovalo ohrožení jeho koheze a vojenské efektivnosti.

Na závěr se autoři snaží formulovat několik doporučení pro americkou vládu, která jsou založena na premise, že i v budoucnu by NATO mělo být klíčovou organizací mající vliv na bezpečnost a stabilitu v Evropě. V krátkosti by se tato doporučení dala shrnout do následujících bodů:

- NATO by mělo pokračovat ve vnitřní transformaci a adaptovat své vojenské a politické struktury na podmínky po skončení studené války;
- jednoznačně vymezit kritéria pro rozšiřování, jakož i rozsah expanze NATO. Zjevným by se mělo stát, že rozšíření se bude týkat jenom konsolidovaných a stabilních demokracií ve střední Evropě;
- rozvíjet program Partnerství pro mír;
- věnovat pozornost etnickým konfliktům a připravit se lépe pro prevenci této hrozby;
- vybudovat nové vztahy mezi NATO a Ruskem. Současně s rozšiřováním aktivit ve střední Evropě je potřeba rozvíjet i vztahy s Ruskem, což znamená vyhýbání se antiruské rétorice, posilování OBSE, konzultace Ruska při řešení otázek evropské bezpečnosti a rozvoj vojenské spolupráce s Ruskem;
- posilování ukrajinské stability, protože životaschopná a nezávislá Ukrajina je klíčovým elementem evropské stability v Evropě;
- posilování funkcí OBSE, která může významně přispět ke stabilitě v Evropě;
- rozšiřovat EU, což podpoří identifikaci postkomunistických zemí s principy demokracie a tržní ekonomiky;
- věnovat pozornost neevropským bezpečnostním hrozbám, a to především terorismu, rozšiřování nestability na Blízkém východě a severní Africe;
- posilovat americké vedení, což představuje aktivní participaci na řešení problémů v Evropě, jakož i vzdělávání americké veřejnosti sdílející tendence k uzavírání se do sebe.

Autoři této studie se nesnaží najít recept a způsob jak postupovat v otázce rozšíření NATO a můžeme se tedy domnívat, že i osobnosti, které zprávu podpořily, sdílely a sdílí mnohokrát odlišné postoje. Přesto však je vidět, že se snažily nastínit všechny problémy, se kterými se při případné expanzi NATO musí počítat. Pro nás je zvláště potěšitelné, že se postoje jak USA, tak zemí NATO začínají v posledních měsících výrazně měnit ve prospěch rozšíření této organizace. Tento trend je způsoben několika faktory. Frederic Bonnart, editor časopisu NATO's Sixteen Nations, se domnívá, že je to způsobeno:

- vývojem politické situace v Rusku, která se po vítězství komunistů ve volbách do Dumy jeví ještě nestabilnější,
- jednoznačným odmítáním rozšíření ze strany Ruska a úlohou, kterou v tomto procesu sehrávají lidé z tzv. mocenských ministerstev, posledním příkladem může být jmenování Jevgenie Primakova ministrem zahraničí,
- tlaky ze strany středoevropských zemí, jejichž váha opětovně vzrostla, a to především v souvislosti s vývojem v Rusku.

Bonnart dochází k závěru, že to NATO, které bylo na konci studené války považováno v podstatě za nadbytečnou organizaci, a kdy nechyběly návrhy na její rozpuštění, se nyní probouzí k novému životu.

Literatura:

- **Should NATO Expand?** Report of Independent Task Force. Council of Foreign Relations, Washington 1995.
- **Bonnart F. Solana:** Off to a Good Start in Momentous Times for NATO. International Herald Tribune, February 7, 1996.

Vynořuje se systém systémů

Nikdy předtím nestály armády před úkolem přijmout takové množství různých změn a tak rychle. Zisk z této situace budou mít ty vojenské organizace, které budou všestranné, pružné a strategicky pohotové, ti velitelé, kteří budou odvážní, kreativní, otevření novému a vynalézaví. A opačně, kdo bude váhat, hledat zbytečné záruky a jistoty, vystavuje se značnému riziku.

*Gen. Gordon R. Sullivan,
náčelník štábu pozemních vojsk USA*

* * *

Ačkoliv tato slova byla napsána pro příslušníky pozemních vojsk, postřeh gen. Sullivana se týká americké armády jako celku. Jeho výzva, abychom se chopili iniciativy a prosazovali inovace, zní přesvědčivě - a to bylo v minulém roce i obsahem činnosti plánovací rady druhů vojsk (*Joint Requirements Oversight Council*). Tato rada, která byla vytvořena na základě Goldwaterova a Nicholsova zákona z r. 1986 a o které mimo Pentagon slyšel jen málokdo, je dnes jedním z hlavních center, jejichž hlavním úkolem je nově vymezit charakter amerických ozbrojených sil po skončení studené války.

I když vedoucí činitelé ministerstva obrany často mluví o tom, že žijeme v revolučních dobách, ne vždy dost dobře chápeme, co to pro budoucí americké ozbrojené síly vlastně znamená. Je mnoho pravdy na tom, že je obranné plánování ovlivňováno mezinárodním politickým systémem, který se po zhroucení Sovětského svazu stále ještě konsoliduje, relativně omezenými vojenskými rozpočty, požadujícími přísná úsporná opatření, a je zde také poslední zdokonalená technologie. Avšak to nejdůležitější zůstává často nepovšimnuto: že se logika obranného plánování přesunula od vojenského ohrožení k možnostem armády, od povinnosti bránit k příležitosti bojovat. Pochopit důsledky tohoto posunu není snadné. *Potřeby armády vzhledem k vojenskému ohrožení* jsme plánovali velmi dlouho - téměř půl století - takže přechod k jiné plánovací perspektivě je obtížný a nutné organizační změny nezbytné k provedení tohoto posunu začínají být jasné teprve teď. Pokud jsme v minulosti měli před sebou identifikovatelné vojenské ohrožení, mohli jsme se soustředit na to, co bylo pro vyvážení této hrozby nutné. Východiska obranného plánování byly poměrně srozumitelná. V současné době máme při plánování větší volnost. O budoucnosti jsme pochopitelně uvažovali i v minulosti, když jsme se zabývali velikostí, strukturou a charakterem našich ozbrojených sil. Ale dnes musíme řešit problém politického smyslu naší armády. Již nestačí plánovat úspěšné vyvažování konkrétní vojenské hrozby; vojenské síly musí být budovány s větším ohledem na jejich politický kontext. Stručně řečeno, musíme přebudovat intelektuální rámec, který spojuje naše ozbrojené síly s naší politikou - a to v revolučním období není malý úkol.

V několika posledních letech se s podobnou problematikou zabývaly vlastně všechny druhy zbraní. Je zajímavé, že jejich odpovědi jsou v podstatě souběžné. Přečtěme si vůdčí motta každého druhu vojsk. Pozemní vojsko: „Ozbrojené síly XXI“, vojenské námoř-

nictvo: „Vpřed, až za moře“, vojenské letectvo: „Globální dosah, globální moc“ a námořní pěchota: „Operační manévr z moře“. Vize, které kreslí, si jsou až nápadně podobné. Každá demonstruje schopnost používat vojenskou sílu s větší přesností, méně rizikově a s větší efektivitou. Každá z nich také zahrnuje následující tři technologické oblasti:

- ◆ zpravodajství, přehledové snímání prostoru a průzkum (senzory),
- ◆ zdokonalená technologie C⁴I (velení, řízení, spojení, počítače a vojenské zpravodajství),
- ◆ vysoce přesné zbraně (VPZ).

Je zřejmé, že probíhající vývoj je jen součástí širšího trendu, a jsem přesvědčen, že tímto trendem je revoluce ve všechruzích vojsk armády Spojených států.

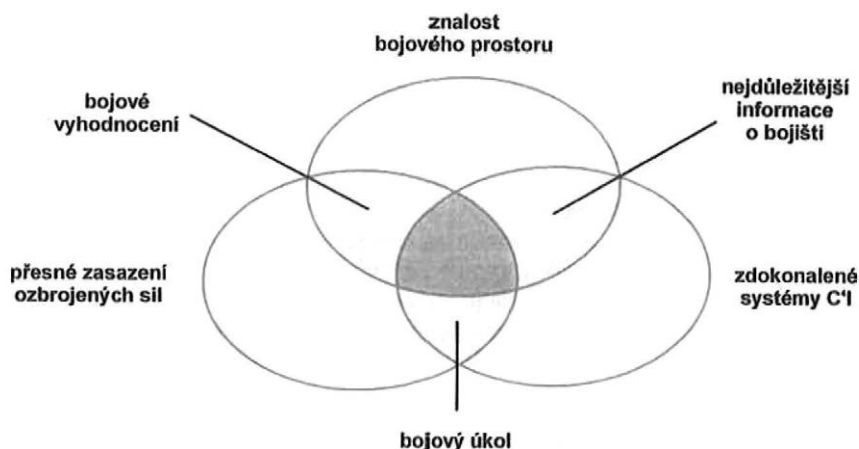
V uplynulém roce byla katalyzátorem změn, před kterými stojí americké ozbrojené síly, zmíněná plánovací rada. A šli jsme ještě dále a některé z našich vizí jsme již vyjádřili ve formě oficiálních vojenských požadavků. Pod vedením předsedy výboru náčelníků štábů generála Johna Shalikashviliho a s jeho velkou podporou jsme realizovali určité body Goldwaterova-Nicholsova zákona a v celém systému plánování, programování a rozpočtování (SPPR) jsme změnili roli velitelů druhů vojsk, plánovací rady a spojených štábů. Mění se doba vyžaduje změny procesu plánování, který byl vybudován pro uplynulé období. Tou hlavní změnou bylo vytvoření nového analytického postupu vyhodnocování bojového potenciálu ve všechruzích vojsk (*Joint Warfare Capabilities Assessment*), který by měl poskytovat informace pro rozhodování plánovací rady, dávat formální doporučení ministrovi obrany týkající se obranného plánování („Programové doporučení předsedy spojených štábů“) a v neposlední řadě i zvýšit důležitost role předsedy náčelníků štábů při kontrole plánovacího programu prostřednictvím „Zhodnocení předsedy“.

<i>senzory</i>	<i>C⁴I</i>	<i>VPZ</i>
AWACS	GCCS	SFW
Rivet Joint	MILSTAR	JSOW
EP-3E	JSIPS	TLAM (Blk III)
JSTARS	DISN	ATACMS/BAT
HASA	JUDI	SLAM
SBIR	C ⁴ ITW	CALCM
Tier 2 (+)	TADIL J	Have Nap
Tier 3 (+)	TRAP	AGM-130
TARPS/ATARS	TACSAT	HARM
MTI	JWICS	Air Hawk
REMBAS	MIDS	SADARM
Magic Lantern	SONET	Hellfire II
ISAR	LINK-16	TLAM (Blk IV)
FDS	DMS	Javelin

Obr. 1: Zbraně a systémy, které jsou v současné době zavedeny nebo zaváděny v americké armádě

Co to je za vizi, která je motorem všech těchto změn? Částečně je to vědomí všech minulých i současných možností, které se nabízejí ve všech třech uvedených technologických oblastech. Na obr. 1 jsem použil zkratky, kterých se v americké armádě běžně užívá, ale jen málo čtenářů může napsat, co skutečně každý z uvedených systémů či zbraní znamená - zkratky Pentagonu konstituují vlastní esoterický jazyk, a ne každý zná jeho slovník. Navíc se těmito zbraněmi a systémy většinou zabýváme odděleně; máme totiž poměrně dobře propracovaný systém plánování, programování a rozpočtování (SPPR), který zachází s jednotlivými částmi systému jako s oddělenými subjekty. SPPR nás nutí rozdělovat celý proces na jednotlivé části - na různé instituce, různé druhy vojsk atd. Jedním nebo více uvedenými systémy se potom zabývají různí lidé: pracují aktivně a se zájmem - a svým systémům rozumí.

Avšak pokud se těmito systémy budeme zabývat odděleně, nerozpoznáme, že jednotlivé programy tvoří dohromady - kvalitativně - docela jiný vojenský potenciál. Systémová interakce a synergismus totiž konstituují něco zcela nového a velmi důležitého. Vzniká něco, co za svůj vznik vděčí z části široké koncepční architektuře, z části šťastné náhodě: je to vytváření „systému systémů“. V příštích deseti letech tento obecný trend s sebou přinese revoluci ve vojenství i nové zhodnocení spojených vojenských operací, neboť tato revoluce bude záviset v první řadě na spolupráci všech druhů vojsk. Obecné schéma vzniku systémového synergismu je zobrazeno na obr. 2.

Obr.: Vznik systémového synergismu

Znalost bojového prostoru. Současnému bojišti dominují technologie vyznačující se použitím zbraňových čidel a informačních systémů. Svůj základ mají ve sběru zpravodajských informací, přehledovém snímání prostoru a průzkumu, což ve spojení s informačními systémy poskytuje lepší znalost vlastních jednotek včetně jejich logistického zabezpečení, zpráv o jejich činnosti a rozmístění, znalost spojeneckých

jednotek i nonkombatantů. Sem patří také informace o počasí, terénu a elektromagnetická charakteristika jakéhokoli prostoru či oblasti, ve které mohou být zasazeny ozbrojené síly.

Zdokonalená technologie C⁴I tvoří subsystém, který spočívá na technologiích spjatých s přenosem informací. Shromážděné údaje procházejí danou databází, výsledkem čehož je přesná informace. Je to systém, který přetváří určité informace získané na základě přesné znalosti bojiště na hlubší pochopení bojového prostoru a zahrnuje vše, od automatického zjišťování cílů, k pochopení jak operačního plánu nepřítele, tak opatření, na která spoléhá, že mu pomohou jeho plán realizovat. Je to také oblast, kde jsou určovány bojové cíle, úkoly a alokace zdrojů. Znalosti o bojišti jsou zde přetvářeny do bojových úkolů, jejichž smyslem je změnit situaci, zmocnit se a ovládnout určitý prostor.

Přesné zasazení ozbrojených sil je snad tím nejvíce nechápaným ze všech systémů. Není to jen užití vysoce přesných zbraní, což sem samozřejmě také spadá, ale jedná se i o další oblasti přesného užití sil, jakou je třeba ofenzivní informační válka. Ta představuje subsystém, ve kterém se uplatňují znalosti získané díky vzájemné interakci prvních dvou systémů.

Takový koncepční rámec je užitečný pouze tehdy, vede-li k lepšímu rozhodování při alokaci zdrojů. Nesmíme se však do něj akademicky zamilovat, ale musíme mít stále na paměti, že byl uměle vytvořen člověkem, aby mu pomohl uvést dnešní plánování do souladu s určitou žádoucí perspektivou. Díky němu dokážeme např. pochopit i některá velmi rozšířená klisé, která obklopují proces vojenského plánování. Každý bude jistě souhlasit například s tím, že schopnost „zasahovat do protivníkovy operačního cyklu“, jak to navrhuje bývalý plukovník letectva John Boyd, je dobrá věc. Ale mimo obecný souhlas s takovým cílem už není shoda v tom, co tato fráze znamená - a dokonce ještě menší v tom, jakým způsobem by USA měly takového cíle dosáhnout. Obr. 2 naznačuje, že schopnost operovat uvnitř protivníkovy rozhodovacího procesu je funkcí, která překrývá znalost bojiště, technologii C⁴I a přesné zasazení sil. Pokud budeme schopni jak technicky, tak doktrinálně rozšířit při plánování tyto oblasti vzájemného překrývání, zvýšíme tím i schopnost daného cíle dosáhnout.

Určujícím rámcem těchto tří základních technologií, na kterém spočívá síla nového systému systémů, jsou: *digitalizace, zpracování informací pomocí počítačů a globální určování polohy*. *Digitalizace* umožňuje práci s informacemi, jejich doplňování a komprimaci; počítačové zpracování tento proces urychluje. *Globální určování polohy* usnadňuje přesné určení polohy jakéhokoli konkrétního cíle v reálném čase. Toto jsou tři určující, dynamické technologie zjištění a identifikace cílů, přenosu informací na palebná postavení a přesné navedení na cíl.

Těžiště technologické akcelerace každé z těchto technologií leží v komerčním, nevojenském sektoru. Schopnost urychlit zavedení „systém systémů“, na kterém bude založena naše příští vojenská převaha, tak závisí na schopnosti podílet se na vývoji, jenž probíhá většinou mimo existující instituce ministerstva obrany a vlastní vývoj vojenské infrastruktury.

Obr. 2 je zajímavým také tím, co neříká. Neříká nic o otázkách, na které se obvykle soustřeďuje debata o vojenských potřebách. Nový koncepční rámec nevede k diskusím o počtu divizí, letounů, wingů či o jejich technickém zabezpečení. Nevypovídá vůbec nic

o tradiční struktuře ozbrojených sil a tento fakt zřejmě naznačuje potřebu nové vojenské doktríny a organizace.

To neznamená, že si těchto tradičních problémů nevšímáme, ale náš koncepční rámec se soustřeďuje na konkrétnější opatření zvýšení bojeschopnosti.

Jedná se o perspektivu společnou všem druhům ozbrojených sil, která nás osvobozuje od sterilních debat o tom, kolik potřebujeme divizí nebo nosičů, a umožňuje nám soustředit se na mnohem důležitější problémy, jakými jsou charakter našich ozbrojených sil a synergické metody práce, zvyšující náš vojenský potenciál. Stručně řečeno, tou základní (fundamentální) vojenskou entitou všech druhů vojsk je „systém systémů“. Žádná jednotlivá zbraň jej nemůže vybudovat sama - toho lze dosáhnout pouze koordinovanou interakcí všech druhů vojsk. Pokud ho bude dosaženo, každý z druhů ozbrojených sil bude mnohem silnějším.

A konečně je zde vidět i vztah mezi plánováním ozbrojených sil a zahraniční politikou. I když všechny státy buď mají, nebo si mohou nakoupit určité množství základní technologie, přesto jsou americké systémy ve všech směrech daleko výkonnější. Jeden příklad za všechny: jen málo států může soupeřit s americkou kosmickou zpravodajskou technologií.

Jedině Spojené státy dnes po rozpadu Sovětského svazu systematicky budují větší vojenské systémy, založené na interakci uvedených tří subsystémů. To znamená, že Spojené státy projdou revolucí ve vojenství daleko rychleji než ostatní země, čímž získají nejenom kvalitativně nový vojenský potenciál, který bude možné použít v širokém spektru konfliktů, ale také novou základnu pro odstrašení a vedení koalice států.

Revoluce ve vojenství se odehrává v každém druhu vojsk. Rychlost, kterou dokončíme přestavbu, závisí na vojenském plánování a programových rozhodnutích, jež budou přijaty během několika příštích let. Jestliže se rozhodneme urychlit přestavbu, mohli bychom ji dokončit počátkem příštího století. Pokud ale budeme postupovat současným tempem, nedokončíme ji dříve než ve druhém desetiletí 21. století.

Budeme-li vyvíjet systémy a zbraně, které představují revoluční změny, můžeme dosáhnout našeho cíle o celé roky - možná celá desetiletí - dříve než jiné národy. Při kombinaci nových vojenských možností a vhodné zahraniční a bezpečnostní politiky, která je s těmito možnostmi konzistentní, budeme moci ovlivňovat charakter mezinárodního politického systému. Budeme v tom nejlepším postavení od konce druhé světové války, kdy budeme moci formovat svět, ne se mu přizpůsobovat. A za této situace bude upuštěno od obranného plánování, založeného na existenci určitého ohrožení. Urychlování revoluce ve vojenství není samozřejmě zadarmo. Jsem ale přesvědčen, že tyto náklady nebudou nijak dramatické, protože „systém systémů“, který pohání tuto revoluci, již v převážné části našeho obranného systému existuje. Nicméně veřejnost se v dobách relativních finančních potíží zajímá i o menší výdaje a rozpočet na armádu se zcela určitě zvyšovat nebude. A tak před námi vyvstává následující problém: Kde můžeme krátit finanční prostředky, aby byly uvolněny fondy nezbytné pro urychlení programů, které slouží revoluci ve vojenství?

Jedním ze způsobů jak na tuto otázku odpovědět je určit, který druh ozbrojených sil se po přestavbě armády stane zbytečným. Pokud máme možnost sledovat pomocí počítače celý logistický řetězec od skladu až k uživateli, proč bychom měli lpět na dnešních logistických systémech? Jestliže můžeme zničit každý nepřátelský radiolokátor během

několika minut či vteřin po jeho aktivaci, nač bychom potřebovali rušičky? Víme-li, kde jsou protivníkovy pozemní síly a že na ně můžeme útočit zbraněmi dlouhého dosahu, bude stále zapotřebí leteckého doprovodu?

Dnes můžeme identifikovat poměrně velké množství jednotek, zbraňových systémů a programů, které s vybudováním „systému systémů“ ztratí na důležitosti. Tyto okrajové redukce by uvolnily zdroje nezbytné pro získávání dalších kapacit. Můžeme to jako národ riskovat? Lze krátit zdroje pro systémy, jež jsou sice v současné době potřebné, ale které v budoucnu už nebudeme potřebovat? Mnoho odborníků tuto strategii odmítá a argumentuje tím, že je to velmi riskantní strategie, protože znamená vzdát se dnes užitečné kapacity s nezaručeným předpokladem, že to snad zítra může urychlit příchod něčeho lepšího. Máme například starost, zda Irák nezaútočí někdy v budoucnu na Kuvajt nebo na Saúdskou Arábii, nepřepadne-li Severní Korea Jižní Koreu a celou řadu dalších problémů. Ale neměli bychom zapomínat, že irácké vojenské schopnosti jsou jen stínem toho, čím byly před operací Pouštní bouře, a ani bychom neměli ignorovat skutečnost, že se vojenský potenciál Severní Koreje snižuje, nikoliv zvyšuje. Žádná z těchto skutečností není samozřejmě důvodem pro sebeuspokojení, ale co se týče vojenských požadavků, které na Spojené státy klade nejbližší období, měli bychom zůstat objektivní.

Právě proto bychom měli tento krok udělat. Redukce mohou být prováděny rozumně a opatrně, aniž bychom ohrozili naši připravenost či snížili naši schopnost řešit jakékoli úkoly. Neměli bychom ztrácet ze zřetele to, co může být získáno přijetím perspektivy, kterou tak pohotově komentoval gen. Sullivan. To skutečné riziko je dnes ve váhání a skutečný zisk budou mít jen ti odvážní, vynalézaví a nápadití.

*Admirál William A. Owens,
Military Review MAY-JUNE 1995*

Rusové se ale chovají víceméně racionálně. Vžijte se do role ministra Gračova. Jak byste postupoval, kdybyste měl před sebou dilema: buď dostát za každou cenu smluvním závazkům vůči Západu, který příliš na ruku nehraje, nebo hájit bezpečnostní zájmy Ruska?

To je spekulativní otázka. Nejsem a nikdy nebudu generál Gračov. A nejsem ruský, ale český politik. Tvrdím, že smlouvy se mají dodržovat. Když jsou nevýhodné, pojďme si sednout za stůl a jednejme, jak je změnit.

*(Z rozhovoru s náměstkem ministra obrany RNDr. Petrem Nečasem,
Bulletin ODS 2/96)*

Francouzská strategická obrana (Ještě k francouzské Bílé knize obrany.)

Jednou z hlavních světových mocností je Francie. Ve světě je známa jako zakládající stát NATO a stálý člen Rady bezpečnosti OSN, jako země, která má vliv na řešení mnoha regionálních a globálních problémů a konfliktů. Je uznávána jako jedna z hospodářsky nejsilnějších i politicky nejvlivnějších zemí světa. K základním charakteristikám Francie patří rovněž potenciál jaderných zbraní - třetí nejsilnější na světě - který je soustavně modernizován. Vývoj vojenské politiky a armády prošel několika základními etapami, ale vždy jejím základním a charakteristickým rysem byl důraz na samostatnost a nezávislost. I když od roku 1966 Francie stojí mimo vojenskou strukturu NATO, výstavba francouzské armády a zaměření její bojové přípravy ji sblížují s linií NATO.

Ve VR jsme se zabývali francouzskou Bílou knihou obrany, která v podstatě obsahuje program rozvoje francouzských ozbrojených sil s výhledem na delší časové období, již několikrát, např. ve VR 7/94 či ve VR 1/95. Dnes se blíže podíváme na plán strategického nasazení francouzské armády a analýzu zdrojů, které mají tento plán zabezpečovat.

* * *

Francouzská Bílá kniha národní obrany (Livre Blanc sur la Defense)¹⁾ definuje stálou úlohu francouzské armády chránit francouzské území a přístupy k němu: „Francouzské ozbrojené síly jsou organizovány, vyzbrojeny a vycvičeny s tím, že budou čelit situacím, které budou mnohem početnější a proměnlivější než v minulosti, a tak musí vybudovat a získat potřebné operační a logistické kapacity pro realizaci jejich čtyř hlavních úkolů.“

Tyto úkoly určují budoucí podobu a kapacitu francouzských ozbrojených sil. Prvním úkolem je hájení francouzských životních zájmů²⁾ proti všem formám agrese, zajišťování integrity francouzského území, vzdušného a vodního prostoru tváří tvář různým ohrožením, včetně terorismu.

Za druhé by Francie měla přispívat evropské a středomořské bezpečnosti a obraně, případně se připojit k evropské obranné politice. Francie by také měla podporovat rozvoj evropské obranné identity a přesvědčovat své evropské partnery o potřebě společné strategie. Nezastupitelná je budoucí spolupráce při výrobě zbraní. Za možný rámec této politiky je pokládána integrace Nezávislé evropské programové skupiny a Evropské vyzbrojovací agentury do Západoevropské unie, což bylo stanoveno Smlouvou o Evropské unii.

Za třetí by se francouzské ozbrojené síly měly podílet na mírových operacích, udržovat zákon a pořádek v rámci OSN nebo jiných mezinárodních organizací. Budoucí regionální konflikty mohou probíhat současně „často v městském, nepřehledném prostředí“ a být různé intenzity: regionální konflikt vysoké intenzity na úrovni koalice, jeden nebo několik zásahů v zámoří při vynucování obranných dohod či omezené vojenské operace na podporu míru a mezinárodního práva.

Poslední bod se týká služby veřejnosti a potřeby posílit civilní teritoriální obranné organizace. Bílá kniha podporuje nevojenskou národní službu a účast ozbrojených sil při

službě veřejnosti, obzvláště při ochraně obyvatelstva. Francouzská veřejnost je vůči armádě příznivě naladěna, uznává vojenské funkce ozbrojených sil a oceňuje jejich sociální roli jako příspěvek k soudržnosti společnosti.

Smišené ozbrojené síly

Splnění těchto čtyř úkolů záleží na francouzské vojenské kapacitě a zdrojích. Francie zvolila smíšené ozbrojené síly, ve kterých slouží muži a ženy jako vojáci z povolání, vojáci základní služby, rezervisté, vojáci na čas a občanskí zaměstnanci. Francouzské ozbrojené síly časem začaly materiálně zastarávat. Realizace plánu Bílé knihy vyžaduje vysoce profesionální armádu a všeobecnou brannou povinnost (národní službu), lepší koordinaci s ministerstvem vzdělávání a pracovním sektorem, zlepšenou informovanost o cílech ozbrojených sil, jejich potřebách a vyšší podíl armádních rezerv.

Pozemní vojsko. V posledních pěti letech bylo zrušeno 105 tisíc míst a divize pozemního vojska byly z 15 redukovány na devět. Francie potřebuje osm až devět divizí - 120 až 130 tisíc příslušníků ozbrojených sil - ochraně území, na provádění cvičení a pro poskytování všeobecné a územní pomoci.

Vojenské námořnictvo. Kapacita vojenského námořnictva se snížila ze 175 lodí v 1981 na 113 v roce 1993. Byly zrušeny dvě ponorky s jadernými střelami nové generace, dvě jaderné útočné ponorky a několik méně důležitých plavidel. Pro případ války jsou potřebné minovací vybavení.

Vojenské letectvo. Počet stíhacích letounů byl snížen z více než 450 na méně než 400. Francouzské vojenské letectvo potřebuje 20 bojových eskader (leteckých pluků), včetně 12 záložních. Záložní eskadry umožňují stálé střídání a odpočinek pro šest až devět eskader leteckého varování a ostrahy vzdušného prostoru. Také pro přesuny, přepravu a materiální zabezpečení jednotek je zapotřebí dvacet zásobovacích letadel.

Vojáci základní služby. Všeobecná branná povinnost může zajistit takový počet ozbrojených sil, jaký je zapotřebí. Zaručuje armádě občanskou podporu, buduje rezervy, a je-li to nezbytné, umožňuje modifikovat velikost ozbrojených sil. Francie má méně vojáků z povolání než její spojenci - 40 procent ve srovnání s 55 procenty ve Spojených státech, 49,6 procenta ve Velké Británii a 47 procenty v Německu.

Četnictvo. Národní četnictvo má 90 až 100 000 mužů a je součástí francouzských ozbrojených sil^{3/}. Jeho hlavními úkoly jsou přispívat ke stálému bezpečnostnímu postavení Francie, služba veřejnosti a civilní obrana.

Jaderné síly. Francouzské jaderné síly mají 28 tisíc mužů ze všech druhů vojsk.

Vztahy s veřejností. Informační složky a orgány pro styk s veřejností jsou odpovědné za zpracování informací o obraně a popularizaci ozbrojených sil. Mezi médii a představiteli armády je nutná transparentnost, která vyžaduje vzájemnou důvěru. Aby bylo zabráněno dezinformacím - falešným pověstem či podezřením - musí ozbrojené síly vydávat konkrétní, přesné a jasné informace; reagovat rychle na vyvíjející se události, a když jsou informace potvrzeny a je-li to nezbytné, uveřejnit je.

Smišené zbraňové systémy

Aby Francie zajistila svou suverenitu, musí udržovat současnou kapacitu jaderných a konvenčních zbraní. Pro Francii zůstává základním nezávislým jaderným síla jako zbraň proti

uvědomovaným si budoucím strategickým ohrožením. Bílá kniha tvrdí, že by Francie měla mít úplnou kontrolu nad projekty jaderných zbraní, včetně jejich výroby a použití. Úplná kontrola je úzce spjata s francouzskou státní suverenitou a prioritními úkoly obrany. Zatímco v jiných strategických sektorech Francie může vytvářet partnerství, v jaderné oblasti by si měla uchovat svou jadernou výlučnost a vlastní výrobní kapacity.

Užití francouzských strategických zbraní se historicky vyvíjelo a plnilo tyto tři hlavní úkoly: zabránit vzniku potenciálních nebezpečných situací, zamezit použití síly a udržet průběh krizí na nejnižší možné úrovni, chránit francouzské státní území včetně přístupů k němu.

Úzce spojená s jejím zbraňovým potenciálem je schopnost vyvinout či získat novou technologii. Za nezbytnou je pokládána velká průmyslová restrukturalizace na francouzské i evropské úrovni. Ministerstvo obrany by mělo: provádět strategické (in-depth) výzkumy průmyslové technologie a obranného výzkumu jako přípravu na budoucnost, znovu obnovit vztahy se zbrojním průmyslem a spojit politiku kontroly nákupu a exportu zbraní tak, aby byla zachována jak francouzská autonomie, tak její mezinárodní odpovědnost.

Ekonomické zdroje

Bílá kniha tvrdí, že i když je vztah výdajů na zbrojení k hrubému národnímu produktu (HNP) nepřesným měřítkem, je to standard používaný v NATO a je i mezinárodně přijímaný. Francouzské výdaje na zbrojení se snížily z 3,56 % v roce 1977 na současných 3,38 %.

Francouzské ozbrojené síly se musí připravovat na léta 2000 až 2005, musí zkoumat a vyvíjet nové zpravodajské satelitní systémy, zvyšovat svou strategickou a taktickou manévrovací schopnost. Očekává se, že francouzský model armády 21. století upevní suverenitu země a bude dynamickým prvkem francouzského strategického a ekonomického rozvoje.

Strategická spolupráce

Důraz Bílé knihy obrany na vojenskou spolupráci s Německem a dalšími státy Evropské unie (EU) ukazuje, že francouzská vláda je solidární s konceptem tzv. základní skupiny, jak jej vyjádřili odborníci na zahraniční politiku německé Křesťansko-demokratické unie v září 1994. Samozřejmě, že ne všichni členové EU budou provádět ve stejnou dobu stejná integrační opatření.^{4/}

Ekonomické podmínky některých členů EU jsou takové, že není možné urychleně přijmout v devadesátých letech společnou měnu. Jiní členové základní skupiny - Francie, Německo, Nizozemí, Belgie a Lucembursko - se ale mohou integrovat rychleji, zvláště když mezivládní konference maastrichtské dohody v roce 1996 posílí evropské parlamentní mocnosti, zvýší transparentnost činností a institucí EU a prohloubí zahraniční a bezpečnostní spolupráci. Tento motiv je vůdčím tématem francouzské Bílé knihy, ale Itálie, Španělsko a Británie s konceptem základní skupiny nesouhlasí.

Všichni členové se mohou spojit, až když se zlepší ekonomické podmínky jejich zemí, jen tak budou mít ze společné měny a ostatních ekonomických výhod opravdový zisk. Může-li být takový ekonomický pokrok realizován a zvýší-li se mezi členy EU i bezpečnostní spolupráce v širším smyslu, vyhlídky na užší spojení EU mohou být docela

dobré. To může nastat, i když nebude dosaženo skutečné federace a ústavy. Spolupráce mezi členy EU při plánování a výrobě vojenské výzbroje a výstroje je také přitažlivé. Lepší výrobky mohou snížit francouzské výdaje na obranu, a přitom se kvalita zbraní jednotlivce, výzbroje a výstroje bude zvyšovat.

Efektivita programu Bílé knihy bude pravděpodobně záviset na skutečnosti, zda mocnost střední velikosti, jakou je třeba Francie, může sama chránit své životní zájmy a formovat nezávislou obrannou politiku. Předvídatelné zastarávání francouzských jaderných i konvenčních zbraní vyžaduje rozsáhlý program modernizace sil, aby bylo zabráněno relativnímu poklesu skutečné francouzské moci. Bílá kniha tuto možnost připouští. Její doporučení se snaží předejít negativním důsledkům, které by mohly ovlivnit francouzskou prestiž a mezinárodně politické postavení - což jsou věci, na kterých francouzské veřejnosti velice záleží.

Poznámky:

- ^{1/} Bílá kniha o obraně Francie byla publikována koncem února 1994. Je rozdělena celkem do čtyř částí. První část je nazvána Strategický rámec, druhá část Bílé knihy je věnována strategii, třetí část je nazvána Zdroje a čtvrtá, závěrečná část je nazvána Obrana a společnost.
- ^{2/} Na rozdíl od předchozích dokumentů klade tato Bílá kniha velký důraz na rozlišení zájmů Francie na *životní* a *strategické*. Životní zájmy Francie jsou odvozovány především od přežití národa (sem patří ochrana územní celistvosti jak metropolitní Francie, tak i jejích zámořských departementů a území, obrana životů všech jejích občanů). Strategické zájmy Francie jsou vysvětlovány jako ochrana míru na evropském kontinentě, na přístupech k němu, stabilita v oblasti Středomoří a Středního východu. Za nezbytnou je uváděna i ochrana prostoru „nezbytného pro její ekonomickou činnost a její svobodnou výměnu s okolním světem“.
- ^{3/} Příslušníci národního četnictva mají statut vojáků z povolání.
- ^{4/} Bílá kniha zdůrazňuje, že francouzské pojetí evropské bezpečnostní integrace se chce vyhnout dvěma extrémům: vytváření pouhých příležitostných koalic na straně jedné, a formování tuhé struktury federalistického typu na straně druhé. Francie se chce také vyhnout obnovení antagonistických bloků cestou vytvoření bezpečnostního rámce, „jenž by zahrnoval Rusko a jehož součástí by bylo i postupné rozšiřování Evropské unie“.

(*Military Review*, May-June 1995)

Zkoušky jaderných zbraní

Francouzský časopis *Armées d'aujourd'hui* ve svém čísle 202 z července/srpna 1995 uveřejnil sérii článků týkajících se francouzských jaderných zkoušek, jejich historie, přechodu od pokusů ve vzduchu k podzemním výbuchům, jednání o zákazu jaderných zkoušek, jakož i jaderných pokusů prováděných v roce 1995 v Tichomoří.¹⁾

Nelze s jistotou tvrdit, že francouzské jaderné zkoušky jsou posledními, které byly na naší planetě provedeny.

Nelze se domnívat, že by někdy v budoucnosti Česká republika prováděla zkoušky jaderných zbraní. Přesto lze považovat za účelné seznámit (nejen) důstojníky s technickými aspekty podzemních jaderných zkoušek, a to s využitím údajů uveřejněných ve výše uvedeném časopise, v rámci rozšiřování „všeobecného vzdělání“.

Je vysoce pravděpodobné, že všechny jaderné zkoušky byly, jsou a možná i budou vycházet ze stejných hledisek.

Bezpečnost a ochrana prostředí

Fyzikální prostředí v prostoru nepřetržitě sledují měřicí stanice, které kontrolují radioaktivitu vzduchu a dešťové vody, jakož i okolní radioaktivitu. Podzemní pokusy nikterak neovlivňují atmosféru. Po dřívějších pokusech byly uskutečněny vrty, v nichž byl zjištěn únik velmi slabě radioaktivní vody.

Nebylo zjištěno radioaktivní zamoření mořských živočichů ani zemědělských plodin, natož pak radioaktivita ohrožující zdraví lidí.

Ve vodách lagun jsou koncentrace radioaktivních zplodin vyšší než ve vodách Pacifiku, avšak - a to je zajímavé - jsou téhož řádu jako v Baltickém anebo v Severním moři. Fauna a flóra se v nich zdárně rozmnožují.

Radioaktivita v atolech je mírně slabší než v regionech „od přírody“ bohatých na uranové rudy: v atolu Mururoa je až pětkrát slabší než v metropolitní Francii.

Hodnoty naměřené francouzskými orgány a potvrzené zahraničními výzkumnými ústavy dokazují, že neexistuje žádné ohrožení zdraví obyvatelstva v daném prostoru.

Co je to jaderná zkouška?

Jaderná zbraň je sestavena na základě vědeckého poznání, a to tak, aby odpovídala určitému úkolu. Je složitou soustavou výbušnin a štěpného materiálu, jejichž funkce během několika mikrosekund znásobí 10^{15} krát energii elektrického impulsu, který ji přivede k roznětu.

Je velmi nesnadné zvládnout souhrn fenoménů, které probíhají v tak krátkých časech a které se týkají fyziky rázů, jaderné fyziky, fyziky chování materiálů při tlaku několika milionů atmosfér a při teplotách stovek tisíc stupňů.

Zbraň musí odpovídat požadavkům spolehlivosti a bezpečnosti po celou dobu své životnosti. Její zavedení vyžaduje velmi rozmanité pokusy a modelování:

- ◆ laboratorní pokusy určené ke studiu základních fenoménů v podmínkách pokud možno nejbližších těm, které existují při výbuších, avšak které jim jsou dnes ještě velmi vzdáleny,
- ◆ pokusy se skutečnou velikostí výbušnin, při nichž je jaderný materiál nahrazen netečnými látkami, jejichž mechanické a termické chování je blízké jadernému materiálu a umožňuje zkoušet chování látky vystavené intenzivnímu rázu.
- ◆ matematické modelování založené na výsledcích pokusů a fyzikálních hypotézách,
- ◆ numerické modelování,
- ◆ jaderné pokusy „ve skutečné velikosti“ určené k ověření hypotéz a modelů, k získání poznatků až dosud nedosažitelných v laboratořích a ke zjištění vlivu parametrů, jejichž modelování je nesnadné (přesnost výroby, výskyt nečistot v materiálech apod.).

Jaderný pokus je fyzikálním pokusem, při němž se měří pokud možno co největší počet parametrů zkoušené zbraně na základě záření, která vysílá (X, neutrony, gamma...). Jaderná střelnice je pokusnou fyzikální laboratoří přizpůsobenou energii uvolněné pokusem a potřebám měření, která je nutno uskutečnit.

Jaderné pokusy, které již Francie uskutečnila, umožnily získat vědecké a technické poznatky v omezené oblasti parametrů (mohutnost zbraně, množství štěpného materiálu atd.). Avšak souhrn vědeckých dat získaných při zkouškách musí být ještě doplněn, aby simulování spočívalo na spolehlivých podkladech.

Jak se uskutečňuje jaderná zkouška?

Jedním z cílů zkoušek jaderných zbraní je ověření určitých fyzikálních koncepcí nebo určitých technických postupů, a to tak, že se k tomuto účelu vyčlení jedna nebo několik pokusných zbraní.

Výzkumníci, pověřeni využitím vědeckých a technických výsledků získaných při výbuchu pokusné zbraně, musejí předem stanovit metody, které umožní pozorovat a měřit zkoumané fenomény s přesností postačující k tomu, aby teoretikové mohli zařadit výsledky měření do svých výpočtů.

Tato měření jsou založena v podstatě na pozorování různých druhů záření produkovaných danou zbraní při jejím výbuchu: elektromagnetického, X, gamma, neutrony... Tato pozorování se uskutečňují za velmi obtížných podmínek:

- celkové trvání jaderného výbuchu je několik miliardtin sekundy, což je čas, po jehož uplynutí jsou zbraň i měřicí přístroje zcela zničeny,
- experimentální informace musejí být přesto získány a uchovány ve velmi krátkém čase,
- čidla i s nimi spojená elektronika a měřicí soustavy musejí být chráněny proti obrovským světelným, neutronovým a částicovým aj. poruchám, schopným zničit měřicí přístroje dříve, než mohly tyto přístroje splnit svůj úkol.

Na atolech Mururoa a Fangataufa jsou jaderné zkoušky prováděny v podzemních „studnách“, umístěných dnes pod lagunou atolu.²⁾ Pro každou zkoušku se vyvrtá studna o průměru přibližně 1,5 m, a to za použití naftařských metod a vrtného plavidla,

umístěného na hladině laguny. Hloubka studny, která závisí na předpokládané energii pokusné zbraně, může dosahovat 1000 m, aby radioaktivní produkty vzniklé při pokusu byly omezeny způsobem bezpečným pro místo výbuchu.

Pokusná zbraň, čidla a měřicí přístroje jsou umístěny v obalu tvaru válce vysokého 20 m o průměru 1,5 m, který je spuštěn na dno studny. Obal, který je opravdovou pokusnou laboratoří, je výzkumníky uspořádán se zřetelem ke zvláštnostem každého pokusného výbuchu a upraven tak, aby veškerá měření nezbytná pro porozumění jevům probíhajícím při výbuchu byla uskutečněna podle svých funkcí, aniž by se vzájemně ovlivňovala. Každý měřicí řetěz je zkoušen a kalibrován odděleně.

Po vyvrtání studny jsou čidla a měřicí aparatury dopraveny na místo, umístěny do obalu a pro ověření spojeny se systémy pro dálkové ovládání výbuchu a pro uchování pokusných dat. V této etapě není z bezpečnostních důvodů jaderná zbraň dosud na místě.

Potom je obal přepraven na manipulační plavidlo, aby mohl být nasazen na horní okraj studny. V tomto stadiu jsou součástí zbraně, přisunuté na místo speciálním dopravním prostředkem, sestaveny uvnitř obalu. Obal je potom spuštěn na dno studny. Od něho vede na hladinu svazek kabelů (většinou z optických vláken) určených pro uchování výsledků pokusných měření.

Kabely jsou pak připojeny k dalšímu plavidlu, které obsahuje systémy pro dálkové ovládání výbuchu a pro uchování pokusných dat. Nastává poslední okamžik ověření, po němž by celá soustava mohla být v případě zjištění anomálie vyzvednuta na povrch. Následující etapa spočívá v utěsnění studny - zčásti horninou, získanou při vrtání studny, zčásti betonovou zátkou, jejíž výška (vždy přesahující 100 m) je vypočítána tak, aby bylo zabráněno jakémukoliv úniku radioaktivity.

Začíná odpočítávání a vzápětí se uskuteční roznět. Vše proběhne v několika miliontinách sekundy: měření, registrace, kamery s rychlým snímáním zaznamenávají vření na laguně, jež odpovídá rázové vlně v okamžiku jejího přechodu do vzduchu. O několik hodin později připluje na místo vrtné plavidlo s úkolem vyzvednout několik kilogramů lávy z komory v níž došlo k výbuchu, a to k diagnostickým účelům. Tato operace trvá dva až tři týdny. Potom jsou zahájeny práce spojené s vyhodnocením výsledků měření získaných při pokusném výbuchu.

Poznámky:

- 1) Jedná se o sérii osmi jaderných pokusů na atolu Mururoa, které vyhlásil a krátce po svém zvolení skutečně zahájil francouzský prezident Jacques Chirac. Hlavním cílem pokusů bylo dokončení vývoje bojové hlavice TN-75 pro použití v balistických raketách na ponorkách, ověření spolehlivosti spouštěčů u starších bojových hlavic, získání poznatků potřebných k vyvinutí techniky počítačové simulace jaderného výbuchu.
- 2) Atol je korálový útes kruhového nebo podobného tvaru, více méně uzavřený, o průměru přibližně 15 kilometrů. Uvnitř něho je laguna mořské vody o hloubce 35 až 55 metrů.

-NAS-

Vojenské letectvo a strategie

Autorem článku, který byl uveřejněn ve francouzském časopise Défense nationale v říjnu 1995, je dřívější inspektor francouzského letectva armádní generál Pascal de Chasse.

Článek přináší velmi široký pohled na vývoj letecké strategie, jakož i na úlohu a místo letectva za současné situace ve světě, a to pohled širší, než umožňuje rámec českého letectva. Jak uvádí autor, je určen nejen důstojníkům, nýbrž i politikům a diplomatům.

Krátce před rokem 2000 je zajímavé uvědomit si převratné změny, k nimž došlo ve vojenské strategii během 20. století, a tázat se na její další vývoj na počátku třetího tisíciletí.

V této oblasti byly nejdůležitějšími událostmi nesporně dvě světové války. Prvá z nich byla svědkem zavedení letectva, druhá zase jeho nezadržitelného rozvoje, a to nejen na bojištích, ale také v zázemí. V roce 1914 bylo několik desítek letounů ze dřeva a plátna pouze pomocným prostředkem všemocného dělostřelectva. V roce 1945 desítky tisíc stíhacích a bombardovacích letounů byly k dispozici Eisenhowerovi, MacArthurovi a Nimitzovi pro porážku Německa a Japonska jako určující prostředky pro dosažení vítězství.

Od té doby vývoj jaderných zbraní, používání umělých družic a triumfy elektroniky tuto skutečnost dále zdůraznily. Zajisté by nebylo správné činit ukvapené závěry o hlavní úloze, kterou hrálo letectvo koalice za války v Perském zálivu. Tato úloha byla znásobena chybami Saddáma Husajna, z nichž uvedeme jen jednu: *nesprávné použití jeho letectva*. Také je známo, že určité druhy konfliktů a určitá válčiště jsou méně vhodné pro výzkum a pro letecké údery: Afghánistán a Vietnam jsou toho důkazem.

V roce 1900 se mluvílo o námořní anebo pozemní strategii. Dnes má vojenská strategie tři součásti: letecko-námořní, letecko-pozemní a leteckou. Můžeme předvídat, že do roku 2100 nahradí letecko-kosmická součást součást leteckou a připojí se k ostatním dvěma. V tomto ohledu je účelné navrátit se k některým základním údajům dříve, než připomeneme použití letectva od jeho počátků, než posoudíme jeho přizpůsobení k modernímu světu a než se pokusíme rozpoznat budoucí tendence.

Vojenské letectvo: jiná dimenze

Oceány a moře pokrývají sedmdesát procent povrchu planety. Lidé však sídlí na pevnině, která je hostinnější, i když je omezena na dvě použitelné dimenze. Atmosféra však pokrývá všechny oceány a souše a také lidi. Je snadno proniknutelná, nejčastěji průhledná a nevyžaduje řešit problém kontinuity prostoru, avšak to, „co je těžší než vzduch“ se v ní nemůže udržet bez spotřeby energie.

Takové jsou charakteristiky těch prostředí, v nichž každý ze tří druhů ozbrojených sil má svoje místo, svůj význam a svoje omezení. Tyto charakteristiky zdůrazňují dvě výlučné vlastnosti letectva: *všudypřítomnost*, protože tytéž letouny, které dnes působí v Evropě, mohou zítra působit ve Středozemním moři nebo uprostřed Afriky, a *rychlost* akce, protože uvažuje v hodinách namísto ve dnech a ve dnech namísto v týdnech.

Někteří badatelé o válkách tvrdí, že lidstvo dosahuje pokroku pouze díky válkám. Za tuto cenu by bylo lépe dát přednost pomalejšímu pokroku! Z vojenského hlediska je tento jev přirozený a z technického byl často potvrzován fakty. V každém případě, v roce 1914, kdy jen nepočtení vojenští činitelé zkoumali význam letectva, události vyvolané hrstkou vynalézavých důstojníků a inženýrů rychle přinesly odpověď.

Po čtyřech letech války byly položeny veškeré základy letecké taktiky a strategie. Byly definovány druhy úkolů: stíhání, průzkum a bombardování. Byly formulovány rámce činnosti, podpory jiných druhů ozbrojených sil nebo samostatných operací. Byla přijata pravidla použití: překvapení, soustředění, trvalost působení. Byla formulována letecká doktrína: na prvním místě zajistit nadvládu ve vzduchu, alespoň místní a dočasnou, potom dávat přednost ofenzivě a konečně dávat přednost samostatným akcím tam, kde jiné druhy ozbrojených sil nemohou zasahovat pro nedostatek pružnosti, pro velkou vzdálenost anebo pro rychlost.

Několik činitelů však zpomalovalo tyto slibné začátky. Zákopová válka nebyla příznivá pro účinné využití nové zbraně, jejíž hlavní vlastností byla mobilita. Myšlenky prvních teoretiků příliš předběhly technické možnosti. Palebná síla letounů byla na dlouhou dobu velmi omezená: jak přirovnat několik stovek letadel, z nichž každé nese tři sta kilogramů pum, k milionům granátů vypálených před ofenzivou? Po ukončení války se ukázalo, že konzervatismus vrchního velení je nepřekonatelný (i když byla uznávána významná úloha letectva), jakmile bylo nutno zpochybnit organizaci a přerozdělit rozpočet.

Tak došlo k tomu, že ve Francii, která byla v roce 1918 první leteckou mocností, se zkušenosti letců během dvaceti let vyčerpali neplodnými zápasy, aniž by dosáhli toho, aby v květnu 1940 mělo letectvo potřebnou úroveň: letectvo bylo vybudováno pozdě a bylo slabě vyzbrojeno. Přes statečnost leteckých posádek v bitvě o Francii, během druhé světové války francouzské letectvo přenechalo jiným, aby se stali rozhodujícími činiteli při skutečném zrodu letecké moci.

Němci předvedli v Polsku, ve Francii a v Rusku možnosti lehkých bombardovacích letounů pro nepřímou leteckou podporu mechanizovaných ofenziv. O něco později, v roce 1941 na Krétě, podali drahý, avšak účinný příklad použití transportního letectva ve velkém měřítku. Britové při zajišťování svého životního prostoru během bitvy o Anglii poskytli skvělý příklad defenzivního použití letectva. Byli vždy nadšenými stoupenci ofenzivního použití letectva a posléze spolu s Američany zahájili proti Německu bezprecedentní strategické bombardovací operace. Japonci překvapili svět svými leteckými útoky, započatými 1. prosince 1941 na Pearl Harbor, na Filipíny, v Barmě a v Malajsii. Američané, jejichž výroba překročila 6000 letounů v roce 1940 a 96 000 letounů v roce 1944 (každých šest minut jeden letoun), udržovali frontu drtící Německo pod pumami, izolaci bojiště v Normandii a vedli dvě současné ofenzivy námořní, pozemní a letecké v Pacifiku. Nakonec dali Japonsku ránu z milosti tím, že vyslali tři sta padesát letounů B-29, aby zapálily Tokio předtím, než dva jiné letouny svými jadernými pumami zničily Hirošimu a Nagasaki.

Je skutečností, že druhá světová válka prokázala, že letectvo od té doby hraje prvořadou úlohu v každé pozemní nebo námořní bitvě. Naznačila také, že strategické použití letectva, ofenzivní nebo defenzivní či kváziautonomní, by někdy mohlo postačit k zajištění vítězství, což poté potvrdila tzv. šestidenní válka v roce 1967 a válka v Perském zálivu v roce 1991. Hlavním činitelem, který podmiňoval tento strmý vzestup kvality a mohutnosti od roku 1914, byl bezpochyby technický pokrok. Po roce 1945 to byl nejdříve reaktivní pohon, pak

doplňování paliva za letu a inerciální navigace a posléze rozvoj eklektroniky. Zavedení optroniky a kosmických prostředků tento vývoj urychlilo a rozšířilo.

Nicméně je možno klást otázky. Je letectvo přizpůsobeno pro krizi nové světové mezinárodní situace? Jaký vývoj je možno předvídat pro letecké prostředky a pro leteckou strategii v budoucích letech?

Pružnost použití odpovídající novému světu

Se zánikem komunistického systému, s probuzením nacionalismů, s internacionalizací a mediatizací krizí, se změnou rovnováhy Sever-Jih nebo Východ-Západ, s rozšiřováním jaderné výzbroje, s rozvojem islámského integrismu se planeta mění! Posuzujeme úsilí autorů *Blé knihy*, vydané francouzským ministerstvem obrany v roce 1994, abychom z jejich podnětných myšlenek vytvořili rozumnou a realistickou strategii obrany v době, kdy narůstá nejistota týkající se ohrožení a kdy je řešení krizí stále nesnadnější.

Prvá ze složek strategie uvedených ve výše citovaném dokumentu, tj. **odstrašování**, je v bojové pohotovosti a nevyžaduje nic jiného než pokračovat v již předvídaném vývoji. Jinak je tomu u tří ostatních, a to **ochrana, prevence a akce**, jejichž situace se radikálně změnila v důsledku vývoje politických, ekonomických, sociálních a vojenských souvislostí.

Prvou podmínkou pro aplikování obranné strategie je disponovat spolehlivými a aktualizovanými informacemi. Možnosti umělých družic získávat tyto informace jsou známy. Také je známo, že letadla jsou nezbytná k tomu, aby doplňovala družice z hlediska požadovaného času a místa s potřebnou přesností. Ostatně - družice a letadla nejsou univerzálním lékem a ty nejlepší průzkumové údaje mají pouze omezenou hodnotu, jestliže nejsou vyhodnocovány spolehlivými znalci dotyčné země, jejího lidu a její vlády. V roce 1990 Američané dobře věděli o iráckém soustředění vojsk na kuvajtských hranicích, avšak reagovali teprve po invazi, ve kterou jejich diplomati váhali uvěřit.

Pokud jde o ochranu národního území, ponecháme-li stranou terorismus, nebezpečí, jež by mohlo nastat s minimální lhůtou výstrahy, je kosmického původu. Informace nezbytné k jeho odvrácení jsou v podstatě technického rázu a nedostatky západní Evropy v této oblasti (neexistují prostředky pro zjištění ohrožení z kosmu ani protiraketové zbraně) jsou zřejmé. Šíření balistických zbraní podporuje mezinárodní spolupráci a posiluje vůli k obraně. Dále je nutno nenechat se nepříznivě ovlivňovat zájmem sdělovacích prostředků o senzace: sestřelit raketu SCUD (která je málo výkonná, málo přesná a použitelná jen jednou) je mnohem obtížnější než sestřelit stíhací bombardovací letoun.

Ať je tomu jakkoli, útok na národní území je za daného okamžiku méně pravděpodobný než vzdálené krize, na nichž se Francie musí podílet, aby jim předcházela, aby je omezovala nebo aby přispívala k řešení konfliktu. Zkušenosti z Čadu, Perského zálivu, z Ruandy, z bývalé Jugoslávie dokazují, že je třeba brát v úvahu všechny varianty, a to od bilaterální operace až po vyslání mnohonárodnostních sil, od vojenské akce až po humanitární pomoc. Přitom stále platí: i když hrozí, že vypukne konflikt, intervence bude zahájena až v posledním okamžiku. I když Francie jedná samostatně, bude muset předem usilovat o diplomatickou podporu a eventálně si zajistit určitou pomoc v oblastech jako doprava a průzkum, neboť tyto operace budou vedeny mezinárodním společenstvím: OSN, Západoevropskou unií, Severoatlantickou aliancí, Organizací pro bezpečnost a spolupráci v Evropě a bude trvat dlouho, než bude dosaženo předběžného souhlasu o mandátu, druhu akce a organizaci sil.

Za těchto podmínek se vojenské letectvo jeví jako privilegovaný nástroj. V nejjednodušších případech umožňujících jednat s překvapením (i kdyby měly být

mezinárodní instituce a veřejné mínění postaveny před *fait accompli*) může zabránit tomu, aby místní rozbroje nepřerostly do násilného konfliktu. Do této kategorie mohou být zařazeny četné francouzské intervence v Africe. V nejsložitějších případech by rychlost letecké nebo letecko-pozemní operace přispěla k udržení situace na nejnižší úrovni, čímž by bylo vyloučeno, aby se nezhoršila při úsilí o mírové řešení. Během krize v Perském zálivu nebylo nalezeno mírové řešení, avšak sláva spojená se zasazením amerického letectva v prvních dnech konfliktu určitě zbavila Saddáma Husajna všech snah o vpád do Saúdské Arábie.

V oblasti ryze vojenské pak skutečnost, že je možno obejít nepřátelské nebo neutrální země, vyhnout se „aktivním“ prostorům, zvolit okamžik a způsob akce bez prozrazení vlastního záměru až do posledního okamžiku, je hodnotnou zárukou účinnosti. Takto může být intervence uskutečněna s maximální nadějí na úspěch. Při preventivních nebo odvetných akcích se Izraelci stali mistry leteckých operací tohoto druhu. Máme v paměti zničení iráckého jaderného reaktoru Usirak v roce 1981 anebo zničení velitelství Organizace pro osvobození Palestiny v Tunisu. Ve větším měřítku jsou Pearl Harbor a šestidenní válka dalšími příklady operací tohoto druhu.

Za krize, kdy je mezinárodní řád ohrožen, aniž by byla z krátkodobého hlediska zpochybněna bezpečnost země, existuje pro vládu činitel neméně důležitý: je to obava, že národní veřejné mínění nepřipustí zasazení vojáků, nevyhnutelně dramatizované sdělovacími prostředky, i když předvídatelné ztráty téměř neexistují. Z tohoto hlediska správně vedené letecké útoky umožňují projev vlastní odhodlání anebo vlastní moc při podstoupení omezeného rizika. Do této kategorie samozřejmě nepatří, kromě výjimečných případů, většina operací provedených pod kontrolou OSN v bývalé Jugoslávii a nesprávně nazvaných „letecké údery“. Byly oznámeny předem, vedeny po malých dávkách na nedůležité objekty a až dosud představovaly relativně malé riziko; také jejich vojenský význam byl prakticky nulový. Je pravda, že těmito akcemi západní vlády usilují nikoli o přímou převahu na bojišti, nýbrž o alibi, snad odstrašující, které je na tomto válčisti příliš nezavazuje.

Pokud jde o lidské ztráty, je vzhledem k mezinárodnímu veřejnému mínění stále více žádoucí snižovat vedlejší ztráty civilního obyvatelstva, což přesné letecké zbraně typu vzduch-země umožňují. Jejich vliv byl nezanedbatelný za války v Perském zálivu, zejména při bombardování Bagdádu. Podobné okolnosti se vyskytovaly během operací mnohem menšího rozmachu a dokonce za humanitárních akcí, které skončily neúspěšně, jako v Somálsku.

Je nutno dodat, že podle koncepce současného vojenského střetnutí na několika válčistiích je letectvo velmi hospodárné vzhledem k pružnosti svého použití. Na jedné straně jeho víceúčelovost na strategickém stupni umožňuje přemísťování prostředků v souladu s plány a potom se skutečnými událostmi. Na straně druhé - většina bojových letadel poskytuje nezanedbatelnou míru víceúčelovosti pro více druhů ofenzivních nebo defenzivních úkolů. Také je možno dosahovat okamžité letecké převahy, anebo vytvářet soustředění letadel pro určitou operaci.

21. století: souvislosti a operační způsobilost

Za všech dob politikové, zaujatí řešením okamžitých problémů, zameškali hodinu rozpočtového úsilí anebo rozhodování týkajícího se obrany. „Žádné vážné riziko v Evropě do dvaceti let nebo méně,“ tvrdili mezi dvěma světovými válkami britští a francouzští

vedoucí činitelé a výsledky toho jsou známy. Tento argument se objevil znovu na počátku odstrašování v sedmdesátých letech. Není vyloučeno, že se objeví znovu. Bylo by to ale proti veškeré logice, protože nepředvídatelnost krizí je uznávanou skutečností. Je nutno neustále disponovat klasickými vojenskými prostředky s pohotovostí k zasazení a z tohoto hlediska se rýsují určité perspektivy týkající se i vojenského letectva po roce 2000.

V mnoha zemích za protivzdušnou obranu jednotek na bojišti, stejně jako za pozorování vzdušného prostoru anebo za řízení palby dělostřelectva bylo odpovědné letectvo. Po rozšíření letectva převzala všechny tyto úkoly pozemní vojska. Pomocí bojového virtuálního jsou způsobilá uskutečňovat taktickou přímou leteckou podporu. To by nás nemělo zlobit, protože úlohou letectva dnes, při kombinovaných akcích, je kromě přepravy sil také poskytování nepřímé podpory a působení v hloubce. Tato úloha má často prioritu a spočívá v rozšíření protivzdušné obrany, v získání nadvlády ve vzduchu a ve specifických ofenzivních akcích mimo prostory působení jiných zbraní. Úlohou letectva je také podílet se na jaderném odstrašování.

Ve všech případech jsou důležitými vlastnostmi bojového letounu dolet, přesnost a účinnost jeho výzbroje, schopnost působit v každé době a úsilí o menší zranitelnost využíváním prostředků pro vlastní ochranu a distanční střelby. Nicméně rozsáhlý program, ve Francii vhodně zahájený letouny Mirage 2000 a Rafale, neposkytuje z finančního hlediska mnoho let pro vývoj nového bojového letounu, včetně jiných prostředků nezbytných pro zajištění koherence a operační způsobilosti ozbrojených sil.

Na hranicích neexistují nepřátelé, a proto je přemístění sil ve skutečnosti nezbytným východiskem každé ozbrojené intervence. Toto přemístění znamená, že téměř veškerá výzbroj a technika musejí být přepravitelné vzduchem a že je nutno samozřejmě disponovat dopravními letouny strategickými a taktickými, schopnými působit za ztížených podmínek a vybavenými nezbytnými prostředky pro vlastní ochranu. Budoucí dopravní letoun, který je důležitým vývojovým programem, bude vzhledem ke své víceúčelovosti a svým možnostem skutečným bojovým letounem.

Letecké operace za stále složitějších situací bojového použití často vyžadují, aby na místě nebo v jeho blízkosti existoval zprostředkující orgán pověřený přijímat a předávat v reálném čase informace, vést dialog nezbytný při přijímání rozhodnutí, zpracovávat a předávat rozkazy, jakož i koordinovat prostředky, elektronické zabezpečení (radioelektronický boj) a zajištění. Letouny AWACS (daleké výstrahy), J-Stars, C-135, EC a AC-130, C-160 a Atlantic válečného námořnictva byly více méně pravidelně používány k plnění úlohy létajícího velitelského stanoviště. Tato tendence zůstane zachována a nepřekvapilo by, kdyby v budoucnosti byly takové „velkoletouny“ vybaveny novými čidly, bezpilotními letouny anebo zbraněmi s vlastním pohonem.

Pět let po válce v Perském zálivu by měly být strategické charakteristiky letectva jasné všem, politikům, důstojníkům generálního štábu i diplomatům, avšak nelze se na to spoléhat. Přinejmenším lze doufat, že otázky týkající se letectva budou zařazovány do operačních plánů již při zahájení prací a že podle okolností bude intervence koncipována se zřetelem k letectvu. Takový intelektuální vývoj musí provázet rozsáhlé úsilí spojené s přizpůsobováním jeho organizace a programů, které (nejen) francouzské letectvo v posledních letech zahájilo. Tak se bude moci s požadovanou kvalitou podílet na obranné strategii, kterou situace vyžaduje a moderní svět umožňuje.

-JN-

Divizní generál in memoriam Oleg SVÁTEK

* 3. 2. 1888 Domoradice

† 1. 10. 1941 Praha-Ruzyně

Generál Oleg Svátek, který patřil mezi vojáky tělem i duší, miloval svou vlast více než sebe samého. Ještě v prvních měsících po druhé světové válce představitelé československé armády slibovali, že „v srdcích našich vojáků bude žít jako typ čestného muže, statečného důstojníka a ušlechtilého člověka, jenž položil svůj život, aby mohla žít svobodná vlast“. Zůstalo však jen u zbožného přání, protože v následujících desetiletích jeho jméno, tak jako mnoho jiných, „vymizelo“ z československých dějin...

Gymnázium ve Vysokém Mýtě ukončil s vyznamenáním. Po maturitě odešel do Vídně, kde absolvoval zeměbraneckou kadetní školu, z níž byl vyřazen v roce 1907 k zeměbraneckému pluku 17 v Rzeszówě (Rešově), kde postupně zastával funkci velitele čety, praporečného a od 1. listopadu 1913 plukovního pobočníka.

Nadporučík Svátek již v prvních dnech světového válečného konfliktu odjel se svým plukem na ruskou frontu. Dne 2. září 1914 byl zraněn a zajat. Přihlásil se do České družiny a mezitím aktivně pracoval v zajateckých samosprávách v Tomsku a Tjumeni. V srpnu 1916 byl zařazen do záložního praporu Československé střelecké brigády a po ukončení důstojnického kurzu v Bělgorodu uplatnil své zkušenosti v komisi generálmajora J. Červinky v Kyjevě při formování záložních jednotek Československého vojska na Rusi.

Dnem 1. listopadu 1917 byl štábní kapitán Svátek jmenován pobočníkem velitele 6. střeleckého pluku „Hanáckého“. Později velel praporu, stal se pomocníkem velitele pluku a v září 1918 převzal velení samotného pluku. V listopadu 1918 byl pak jmenován velitelem důstojnické školy Československého vojska na Rusi, s níž se na jaře 1920 vrátil do vlasti.

Podplukovník Svátek po krátké dovolené nastoupil službu na operačním oddělení hlavního štábu „Československé branné moci“. Na podzim byl ustanoven zástupcem velitele Vojenské akademie v Hranicích, kde setrval až do roku 1922. Po absolvování

Válečné školy v Praze byl přeložen do kategorie důstojníků generálního štábu a ustanoven náčelníkem štábu 1. pěší divize v Praze.

Dnem 1. října 1925 plukovník Svátek převzal funkci velitele pěšího pluku 3 „Jana Žižky z Trocnova“ v Kroměříži. Odtud na jaře 1928 odešel na Slovensko, neboť byl ustanoven velitelem 24. pěší brigády v Michalovcích. Krátce poté byl jmenován do první generálské hodnosti. Od 1. ledna 1934 opět působil v Čechách, neboť se stal velitelem 6. pěší divize v Mladé Boleslavi. Při reorganizaci československé armády v roce 1935 byl ustanoven velitelem 12. pěší divize, jejíž velitelství bylo v Užhorodě. Během záříjové mobilizace generál Svátek velel hraniční oblasti 42, která zahrnovala území od Slánských vrchů až po hranice Rumunska.

Když v ranních hodinách 14. března 1939 začaly pronikat údolím řeky Latorice horthyovské jezdecké a cyklistické jednotky, postavily se na odpor dva prapory pěchoty a četa obrněné vozby právě ze svazku 12. divize. Situace se opakovala 16. března, kdy generál Svátek dostal rozkaz, aby zastavil ústupové boje a vyklidil Podkarpatskou Rus. Většina jednotek divize se stáhla na území Slovenska do prostoru Stakčina, další se potom dostaly do Rumunska. Vojáci české národnosti byli po kratší intervenci evakuováni do protektorátu Čechy a Morava.

Svátek se okamžitě zapojil do činnosti vznikající Obrany národa, kde spolupracoval především s generálem O. Homolou (viz VR č. 6/94, s. 147-149). Dne 4. září 1941 byl při vstupu do své zahrady přepaden příslušníky gestapa, surově ztýrán a odvezen. Ráno 1. října pak byl spolu s dalšími představiteli českého odboje v Ruzyni popraven...

PhDr. Zdeněk Vališ

Where is the Development of European Security Structures Bound for? *by RNDr. Jaroslav Fiedler, CSc.* During the recent history, there used to be roughly four security conceptions: collective security, cooperative security, integration, and collective or common defence, as the case may be. On the base of those four conceptions, about twelve European security institutions were formed, which are sometimes labelled as *European security architecture, security network, or European security system*. In this connection, important is also the Transatlantic aspect of European security. The author is occupied by each aspect separately and comes to the conclusion that the only suitable conception is that of integration. But united Europe can't be shaped at a blow or by simple unification, it must form its shapes gradually, by means of the so-called solidarity actions. To large extent, the main role in this process belongs to EU commissioners, bankers and investors, and not to NATO strategy planners or defence ministers.

National Security Strategy in Democratic State Surroundings *(Its Meaning and Implementation)* *by Col. Ing. František Valach, CSc.* The author in his article reflects some connections of present Czech security strategy and defines the frame of defence in a democratic state. He makes use of his working stay with US Command Europe Headquarters to analyze US National Strategy documents. With those documents in his mind, he stresses that strategic planning in the U.S. puts on the first place planning, programming and budgeting system (PPBS) and therefore he criticizes methods of PPBS which are implemented in the ACR now. There is also a short survey of critical fields of Czech national strategy mentioned in "Military Strategy of the Czech Republic Paper". Concluding part points to the basic provisions of US National Strategy documents. Most of them has general validity which could be useful also in other states. Those subjects are "defence of national interests", "peace operations",

"economy strategies" and "democracy strategy of the United States" and others.

Some Glances at ACR Optimalization *by Ing. Jiří Florian.* Ing. Florian discusses the optimalization of the Army of the Czech Republic (ACR) from the two points: primarily he considers ensuring country's defence by itself, without any allies, and further by means of cooperation with allies, via Czech membership in some alliances or security structures respectively. The crucial method of optimalization is based on a variety of risk assessments and threat analysis. Other methods are based on the assumption that the decisive criterion of optimalization is a sum of financial means that country is allowed to spend on its defence. Such sum influences fixing optimal numbers of servicemen, armaments, armoured vehicles, maintenance and supply materials, management and organizational structures and ACR dislocation. He characterizes the military organizations including their command structures in time of peace and war. At the end he underlines the fact that ACR optimalization has to be proportionate according to the distribution of financial means allotted for the army.

Military-Society Relations: Their Evolution and Tendencies *by Capt. Štefan Sarvaš.* The author of this article is a member of research staff from MoD Personnel Division. He makes the most of his research and that done by civilian institutions. All necessary steps needed for admission to NATO pact have been taken, as well as those for joining West European political structures. Namely, the ACR has been separated from the Communist Party, depolitized, and gone under the public and parliamentary control. The number of civilian workers of MoD has been still increasing. The changes within the Army are determined by the following pattern: politician-civilian employee-career soldier. The list of measures which ought to re-establish positive military-society relations and civil control over the army is actually broader and

therefore even though the changes in our Army are permanent, there is a long way to the real improvements in this sphere of civil-military coexistence.

DEFENCE RESEARCH

The Thin Ice of Open Competition in Defence Research by *Ing. Josef Janošec, CSc.* The objective of this article is to analyze the institution of open competition from the view of Czech legal rules. The author would like to draw our attention to special features connected with defence and civilian research and makes review of some opinions about their mutual compatibility. Defence research in the ARC enters gradually into new stages, which represent situations that we didn't know in the past. Current situation is characterized by cuts from the military budget and this fact influences a lot our research capacities. In addition to restricted means, there is a great upsurge of new problems, which ought to be solved as well. Finally, Ing. Janošec submits a list of rules and conditions that should be met by competitors both from the military and civil sectors.

Defence Research Programmes by *Col. Ing. Karel Eminger and Ing. Ladislav Klíma, CSc.* The article summarizes previously published facts and information in our *Vojenské rozhledy* magazine. It contains the first definitions of Czech defence programmes, goals of military research, structures and scopes they cover. In the near future, the defence programmes are to be defined in terms of strategic planning - at the level of drafting concepts, forming strategy goals and last but not least at the level of material and technological support.

MILITARY ART

Another Step towards Compatibility by *GSO Col. Ing. Vladimír Karaffa, CSc.* Newly introduced manual *Všeob-P-6 Preparation and Conduct of Combat Operation* (which holds the same position in the Army of the Czech Republic as e.g. FM 101-5 *Staff Organization and Operation* in the US Army) has above all

introduced some changes in forms and style sheets of command and control documentation. But the Czech military are not going to take over all NATO norms and regulations, as there are too many organizational and terminological differences with us. And moreover, we have quite different strategic background. The author in his article explains new forms of the main battle document - operational order. Then he simultaneously analyzes some other aspects of this document which are connected directly with NATO standards.

Oper-1-1 Manual and Electronic Warfare Objectives by *Col. (ret.) Ing. Ladislav Hadač and Lt.Col. Ing. Jaroslav Velíšek, CSc.* The purpose of this article is to explain new Czech conception of Electronic Warfare (EW) and thus to help to general understanding EW in particular forces or arms. Goals, contents and position of EW have changed in the ACR. Proposed Oper-1-1 manual *Preparation and Conduct of Combat Operation* writes that EW as a part of combined arms is no longer regarded only as a supporting service, but it forms the integral part of all running operations and in the Air Force of every mission. EW offensive measures are inseparable part of newly adopted term "fire and electronic countermeasures" against opponent's forces. Important role during its implementation is played by newly established EW corps.

LOGISTICS

Setting Up ACR Logistics Information System by *Lt.Col. Ing. Jiří Šindýlek.* The principal measures for reaching both high effectivity, compatibility and interoperability with NATO pact are ACR informatization network and currently building logistics information system (LIS). Doing this, there are some stumbling-blocks, because we must meet many tasks at the same time. In addition to this, the ACR has no know-how of its own, nor computer specialists and professional background. Therefore as a system integrator has been chosen in open competition *Hewlett Packard, Ltd. Praha*. The author judges the implementation of LIS quite optimistically: he is

of the opinion that on the condition we reach the integration of LIS construction within the ACR, we can successfully and effectively fulfill this problem.

OPINIONS AND CONTROVERSY

State, Prospects and System Objectives of PPBS by *Doc. PhDr. František Ochrana, DrSc., M.A.* At present, we are opening the third cycle of planning, programming and budgeting system (PPBS). We have gained a lot of both knowledge and experiences from previous cycles and Dr. Ochrana doesn't try to hide hot problems that are continually turning out like a bad penny during this process. One of them is the fact we are missing full ties with the Parliament and Government of the CR. Security policy has not been defined yet, and therefore PPBS doesn't meet its role as a supporter of transparent budgetary system. In Czech system, we still underestimate the role of defence structure as a tool for optimization. Here must we mention for example price-calculate forms which ought to have been worked up in time when we even did not know the tasks of the coming year or new numbers from the first of January 1996 onwards. As far as we have proper cost accounting, it could function also as a back-feed control in PPBS decision-making process. At the end of this essay, there is a summary of ideas which in case they are implemented in full, they may push this PPB system forward.

Stumbling-blocks of Informatization by *Ing. Karel Lukáš, CSc.* This paper by Ing. Lukáš reflects some of the views on command and control systems gathered by investigative research and also offers several themes to discuss and consider. Actually he reacts to the most common opinion that social management belongs only to the sphere of information theory. He disagrees and refers to specific conditions within military units and commander's position in command and control chains. In the second part of his article he emphasizes that improvements are not only the matter of strictly technical disciplines, but more often it's a task of military art, management theory and military

psychology. Supported by US statistics, he warns against a variety of the so-called "traps" which are embedded in some proposals for the rapid informatization implementation. He concludes by explaining the grounds and consequences of non-effective, non-functional informational systems and on this occasion he accents the important role of research polls.

INFORMATION SERVICE

Demilitarization of European Airspace. Central Europe nations are facing at present the basic and actually inevitably reconstruction of air defence systems. The authors of this article, Polish military specialists Col. Doc. Dr. M. Kowalewski and Col. Doc. Dr. B. Zdrodowski, maintain that the character of Central European airspace is bound to be influenced by relations between united West Europe and Russia. Supposing there will be a weak defence system in this region, it would be quite easy to explore it by anyone. Today, the Polish are able to organize civil air defence along their borders in cooperation with neighbouring states: this conception meets present security conditions and moreover, it's also favoured by NATO leaders.

Partnership for Peace Programme: Its Conclusions, Prospects from the Point of View of the Slovak Republic. The article, the author of which is a famous Slovak military analyst GSO Col. Ing. Vladimír Kmec, CSc., was published in Slovak professional military magazine *Vojenské obzory* 3/95. The author tries to give an account of more general aspects of PFP programme, especially he underlines the fact that during its implementation, those are US-Russian relations which are regarded as the most important. Military experts in Slovakia see PFP membership as the only way how to ensure higher level of security for the Slovak Republic (SR). The fulfilment of this goal is rather difficult, as the basic prerequisites for admission rest in compatibility and interoperability with NATO. The period and methods of this great step are unfortunately influenced by circumstances which are not easily

reflected; nor by the SR or even NATO nations by themselves.

Information Age Warfare. This new age has been hailed as a new paradigm for the conduct of future operation. It promises to revolutionize the role of command, control, communications, computers and intelligence (C⁴I) as a force multiplier on the Force XXI battlefiled, writes in the opening passage of his article in *Military Review* Maj. Eric T. Matthys, U.S. Army National Guard. Information technology allows organizations to operate at levels most adversaries cannot match, using hierarchical, internetted and nonhierarchical knowledge. Force XXI is the vision to synthesize technology and doctrine into an organization that is prepared to fight and win American wars in the 21st century. And the following sentence is repeated in this article for several times: This goal can only be fulfilled by developing, harnessing, implementing and exploiting emerging digital and information technologies.

The Emerging System of Systems. Here is again another article dealing with new technology of information age. Its author, Admiral William A. Owens, U.S. Navy, was inspired by General Gordon R. Sullivan's ideas concerning conceptual frameworks for 21st century. The United States will pass through the revolution in military affairs sooner than other nations, which could give the American nation not only a qualitatively new military capability applicable across the broad spectrum of

conflicts, but also one that will offer a new basis for deterrence and coalition leadership. If U.S. military decide to accelerate this process by emphasizing the systems and weapons that drive the revolution, they can reach their goals years, perhaps decades, before any other nation. If they can combine the new military capabilities with foreign and security policies that are consistent with them, the U.S. will be able to influence the character of the international system. And that is also the sense of this process: the United States will be in a position to shape the world, rather than to react to it. And the author stresses that this is the only opportunity how to replace the former threat-based defence planning.

France's Strategic Defence Communiqué.

This article explains France's strategic defence implementation plan and analyzes the available resources to support the plan. The French White Paper on National Defence redefines the mission to protect its national territory and approaches. This mission will decide the future shape and capabilities of France's armed forces. France also backs European defence identity development, persuading its European partners of a common strategy need. The White Paper emphasizes military cooperation with Germany and other EU states. We must not forget to mention the cooperation among EU members on military equipment design and production. Better products may reduce French defence costs while increasing individual weapon and equipment quality.

Představení autorů tohoto čísla

Plk. Ing. Karel Eminger, narozen 1944. Vystudoval VA Brno, obor elektrické a speciální výstroje letadel. Od roku 1968 pracoval ve výzkumu, naposledy na programovém vybavení stanice RAMONA. V roce 1980 přešel na vojensko-vědecké oddělení GŠ. Od roku 1991 byl vedoucím oddělení vědy na MO a ředitelem Institutu řízení informačních systémů vojenského zdravotnictví. Podílel se na tvorbě poznatků k formování strategie obrany ČR, profesionalizace AČR, politiky resortu MO při tvorbě nového systému obranných výzkumů ČR. Od r. 1995 je vedoucím oddělení vědy na odboru správy majetku MO. Je tajemníkem Rady resortu ministerstva obrany pro obranný výzkum a členem RR časopisu Vojenské rozhledy.

RNDr. Jaroslav Fiedler, CSc., nar. 1946. V roce 1969 ukončil matematicko-fyzikální fakultu UK v Praze. Vykonával odborné funkce ve Vojenském topografickém ústavu. Byl čs. expertem v komisi pro přípravu seismického systému pro verifikaci jaderných zkoušek při Konferenci o odzbrojení v Ženevě. Pracoval v oblasti strategického plánování v rámci MO. Nyní je vědeckým pracovníkem ÚOS AČR. Podílel se na zpracování Bílé knihy o obraně ČR. Publikoval řadu informačních zpráv v ÚOS AČR. Dále publikoval ve Vojenských rozhledech a ATM.

Plk. v zál. doc. Ing. Ladislav Hadaš, nar. 1933. Vojenskou akademii Brno absolvoval v r. 1957. Habilitace a jmenování docentem r. 1991. Vykonával řadu funkcí v ILS letectva, od r. 1973 náčelníkem REB letecké armády, r. 1984 ustanoven vedoucím katedry REB VA Brno. Od r. 1994 je v záloze a pracuje jako odborný asistent téže katedry. Podílel se na vypracování nové koncepce REB AČR.

Ing. Josef Janošec, CSc., nar. 1951, VA Brno (geodezie a kartografie). Vykonával řadu odborných funkcí, vedoucím odboru systému řízení vědy, techniky, prognózování a výzkumu Institutu pro strategická studia. Od r. 1993 náměstkem ředitele IVOU, poté ředitelem

odboru vojenského umění Ústavu obranných studií AČR. V současné době je pracovníkem odd. vědy odboru správy majetku MO. Publikuje v Mezinárodní politice, Vojenských rozhledech a dalších časopisech.

Plk. gšt. Ing. Vladimír Karaffa, CSc., nar. 1950, absolvoval VVŠ PV Vyškov, postgraduální studium na VA Brno, v r. 1978 vědecká aspirantura tamtéž. Je absolventem VAK v Brně. Vykonával řadu velitelských funkcí u vojsk, byl vedoucím katedry vševojskového týlu VVŠ PV ve Vyškově. V posledních třech letech pracuje jako vědecký pracovník Ústavu obranných studií AČR.

Ing. Ladislav Klíma, CSc., nar. 1936, VA Brno. V roce 1992 absolvoval Mezinárodní manažerský kurz (rozdělování zdrojů) postgraduální školy vojenského námořnictva Monterey (USA). Prošel funkcemi na GŠ i MO, v letech 1991-93 zastával funkci náčelníka správy rozvoje vědy a techniky. Byl členem RR Vojenských rozhledů a jejich prvním odborným vydavatelem. V současnosti pracuje jako občanský pracovník MO v oblasti rozdělování obranných zdrojů a rozvoje vědy. Publikuje ve vojenském odborném tisku.

Ing. Karel Lukáš, CSc., nar. 1937, studoval obor voj. počítačů na VA Brno. Více než deset let pracoval v oblasti údržby a rozvoje hardwaru, v dalších letech se věnoval jako samostatný vědecký pracovník informatice a modelování. Stal se náčelníkem ÚVIS. Nyní pracuje v odd. modelování ÚOS AČR. Publikuje ve vojenských odborných časopisech. Jeho příspěvky byly uveřejněny i ve sbornících ze symposií a seminářů pořádaných ČVTS.

Doc. PhDr. F. Ochmana, DrSc., M.A., nar. 1952, VPA Bratislava. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy (obor filozofie, historie), European Business School v Praze. Po absolvování VPA učitelem na katedře filozofie VPA, později VVPŠ. V r. 1992 pracovníkem ekonomického úseku MO, od r. 1993 zaměstnancem Střediska pro zavádění a řízení SPPr.

Publikuje v časopisech *Filozofia*, *Sociologický časopis* a ve vojenských periodikách.

PhDr. Vladimír Pilát, CSc., nar. 1957, v letech 1977-82 studia na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, pracovníkem Ústavu československých a světových dějin ČSAV, Historického ústavu AV, Vojenského historického ústavu, od konce r. 1991 vědeckým pracovníkem Historického ústavu Armády ČR. Zabývá se převážně vojenskými dějinami po r. 1945. Členem autorského kolektivu několika publikací, např. *Slavné bitvy naší historie*, *Kronika lidstva*, *Československá generalita*. Publikuje v časopisech *Historie a vojenství*, *Dějiny a současnost*.

Kpt. Štefan Sarvaš, nar. 1967. Vystudoval VVPS Bratislava, obor sociologie. Působil jako pracovník sociálního řízení ve Slaném, od r. 1991 v VÚSV. V současnosti pracuje v oddělení výzkumů oboru personálního marketinku Personálního úřadu MO. Vystudoval externí postgraduální kurz sociologie na FF UK Praha. Absolvoval krátkodobé pracovní stáže v Sozialwissenschaftliches Institut der Bundeswehr (1992-95). V roce 1995 dostal od Evropské Unie pětíměsíční stipendijní pobyt v Centru pro evropská bezpečnostní studia při groningenské univerzitě v Nizozemsku. Podílel se také na několika mezinárodních projektech v oblasti vojenské sociologie. Publikuje v ČR i zahraničí (USA, Nizozemsko, Švýcarsko).

Pplk. Ing. Jiří Šindýlek, nar. 1955. Vysoká vojenská technická škola Martin. Absolvoval

postgraduální studium teorie a metody řízení na Vysoké škole ekonomické v Praze. Prošel několika velitelskými funkcemi, zabýval se zásobováním a logistikou a pracoval na Hlavní správě vyzbrojování a technického zabezpečení. V roce 1994 přešel na štáb logistiky a v současné době vykonává funkci zástupce náčelníka odd. informatiky inspektora logistiky. Byl zástupcem ředitele projektu výstavby informačního systému logistiky a nyní je ředitelem týmu pro koncepci ISL. Publikoval v časopisech *Armádní logistika*, *Vojenský profesionál* a *Vojenské rozhledy*.

Plk. Ing. František Valach, CSc., nar. 1947, VA Brno, v roce 1988 aspirantura tamtéž. V roce 1994 ukončil kurz Monterey Mobile International Defense Management Course a v r. 1995 absolvoval stáž na velitelské ozbrojených sil USA v Evropě. Do roku 1990 vševojskový operátor ve štábu bývalého ZVO v Táboře, od r. 1991 vedoucí odd. strategického plánování SSR MO, nyní zástupce ředitele odboru obranné politiky MO ČR. Publikoval v časopisech *Vojenské rozhledy* a *Vojenský profesionál*.

Pplk. Ing. Jaroslav Velíšek, CSc., nar. 1950. Roku 1973 absolvoval VA Brno, elektronický odbor. V letech 1973-84 pracoval v odborných funkcích u útvaru ZS/ZŠ, od r. 1984 působí ve vědecko-pedagogických funkcích. V roce 1993 ukončil vědeckou přípravu a od r. 1994 je vedoucím katedry REB VA Brno.

Contents

RNDr. Jaroslav Fiedler, CSc. Where is the Development of European Security Structures Bound for?	3
---	----------

Col. Ing. František Valach, CSc. National Security Strategy in Democratic State Surroundings <i>(Its Meaning and Implementation)</i>	10
--	-----------

Ing. Jiří Florián Some Glances at ACR Optimalization	19
---	-----------

Capt. Štefan Sarvaš Military-Society Relations: Their Evolution and Tendencies	23
---	-----------

DEFENCE RESEARCH

Ing. Josef Janošec, CSc. The Thin Ice of Open Competition in Defence Research	32
--	-----------

Col. Ing. Karel Eminger, Ing. Ladislav Klíma, CSc. Defence Research Programmes	42
---	-----------

MILITARY ART

GSO Col. Ing. Vladimír Karaffa, CSc. Another Step towards Compatibility	51
--	-----------

Col. (ret.) Doc. Ing. Ladislav Hadaš, Lt.Col. Ing. Jaroslav Velišek, CSc. Oper-1-1 Manual and Electronic Warfare Objectives	55
--	-----------

LOGISTICS

Lt.Col. Ing. Jiří Šindýlek Setting Up ACR Logistics Information System	60
---	-----------

OPINIONS AND CONTROVERSY

Doc. PhDr. František Ochraňa, DrSc., M.A. State, Prospects and System Objectives of PPBS	68
---	-----------

Ing. Karel Lukáš, CSc. Stumbling-blocks of Informatization	75
---	-----------

HISTORY PAGES

PhDr. Vladimír Pilát, CSc.
War after War
The Korean war 1950-53

82

INFORMATION SERVICE

Demilitarization of European Airspace	93
Partnership for Peace Programme from the Point of View of the Slovak Republic	98
Atlantic Alliance in the 90' s and the Role of Germany <i>(Homage to Manfred Wörner)</i>	108
Information Age Warfare	115
Arguments For and Against	121
The Emerging of System of Systems	125
France's Strategic Defence Communiqué	131
Nuclear Tests	135
Air Force and Strategy	138

PERSONAL DATA

Divisioner in memoriam Oleg Svátek	143
English Annotation	145
Who is Who in this Issue	149
English Table of Contents	151

Obsah

RNDr. Jaroslav Fiedler, CSc. Kam směřuje vývoj evropských bezpečnostních struktur?	3
--	---

Plk. Ing. František Valach, CSc. Národní bezpečnostní strategie v podmínkách demokratického státu <i>(Význam a uplatnění)</i>	10
--	----

Ing. Jiří Florián Pohledy na optimalizaci Armády ČR	19
---	----

Kpt. Štefan Sarvaš Vztahy armády a společnosti: vývoj a tendence	23
--	----

OBRANNÝ VÝZKUM

Ing. Josef Janošec, CSc. Tenký led veřejné soutěže v obranném výzkumu	32
---	----

Plk. Ing. Karel Eminger, Ing. Ladislav Klíma, CSc. Programy obranného výzkumu	42
--	----

VOJENSKÉ UMĚNÍ

Plk. gšt. Ing. Vladimír Karaffa, CSc. Další součást kompatibility <i>(Dokumentace pro velení vojskům)</i>	51
--	----

Plk. v zál. doc. Ing. Ladislav Hadaš, pplk. Ing. Jaroslav Velíšek, CSc. Oper-1-1 a úkoly radioelektronického boje	55
--	----

LOGISTIKA

Pplk. Ing. Jiří Šindýlek Výstavba informačního systému logistiky Armády ČR	60
--	----

NÁZORY, POLEMIKA

Doc. PhDr. František Ochrana, DrSc., M.A. Stav, perspektivy a systémové cíle SPPR	68
---	----

Ing. Karel Lukáš, CSc. Úskalí informatizace	75
---	----

Z HISTORIE

PhDr. Vladimír Pilát, CSc.

Válka po válce

Korejská válka 1950-1953

82

INFORMACE

Demilitarizace evropského vzdušného prostoru 93

Program partnerství pro mír z pohledu Slovenské republiky 98

Atlantická aliance v devadesátých letech a role Německa
(Pocta Manfredu Wörnerovi) 108

Válka informačního věku 115

Argumenty pro a proti
(Ke zprávě americké Rady pro zahraniční vztahy o rozšíření NATO) 121

Vynořuje se systém systémů 125

Francouzská strategická obrana 131

Zkoušky jaderných zbraní 135

Vojenské letectvo a strategie 138

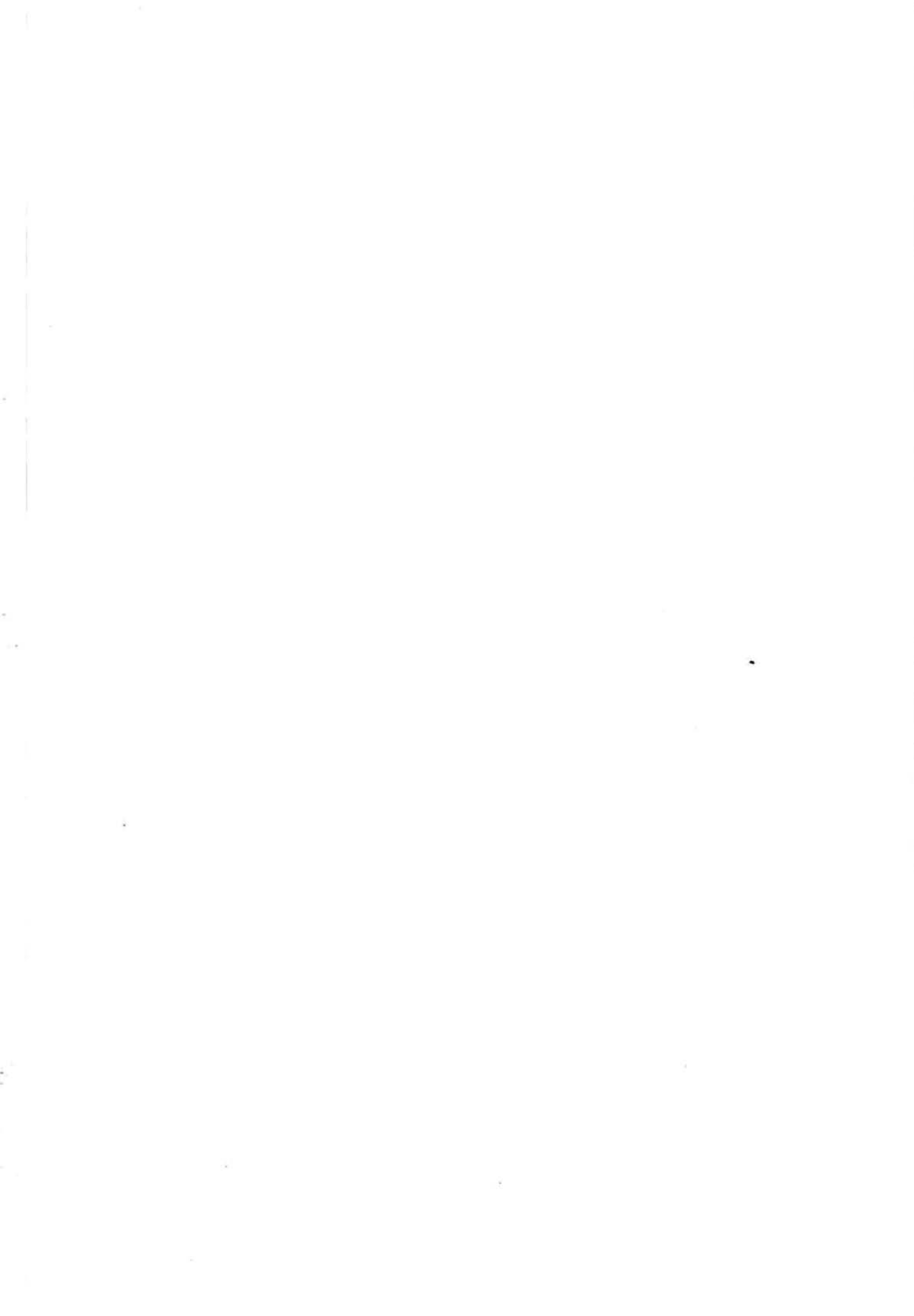
PERSONÁLIE

Divizní generál in memoriam Oleg Svátek 143

Anglické anotace 145

Představení autorů tohoto čísla 149

Obsah v angličtině 151

Vydává Ministerstvo obrany ČR - sekce obranné politiky

Adresa:

Redakce časopisu VOJENSKÉ ROZHLEDY

(Vojenský zeměpisný ústav)

Rooseveltova 23

160 01 Praha 6 - Dejvice

Tiskne Vojenský zeměpisný ústav, Praha.

Pplk. Ing. Richard Hašek (šéfredaktor), telefon (20) 21 57 30,

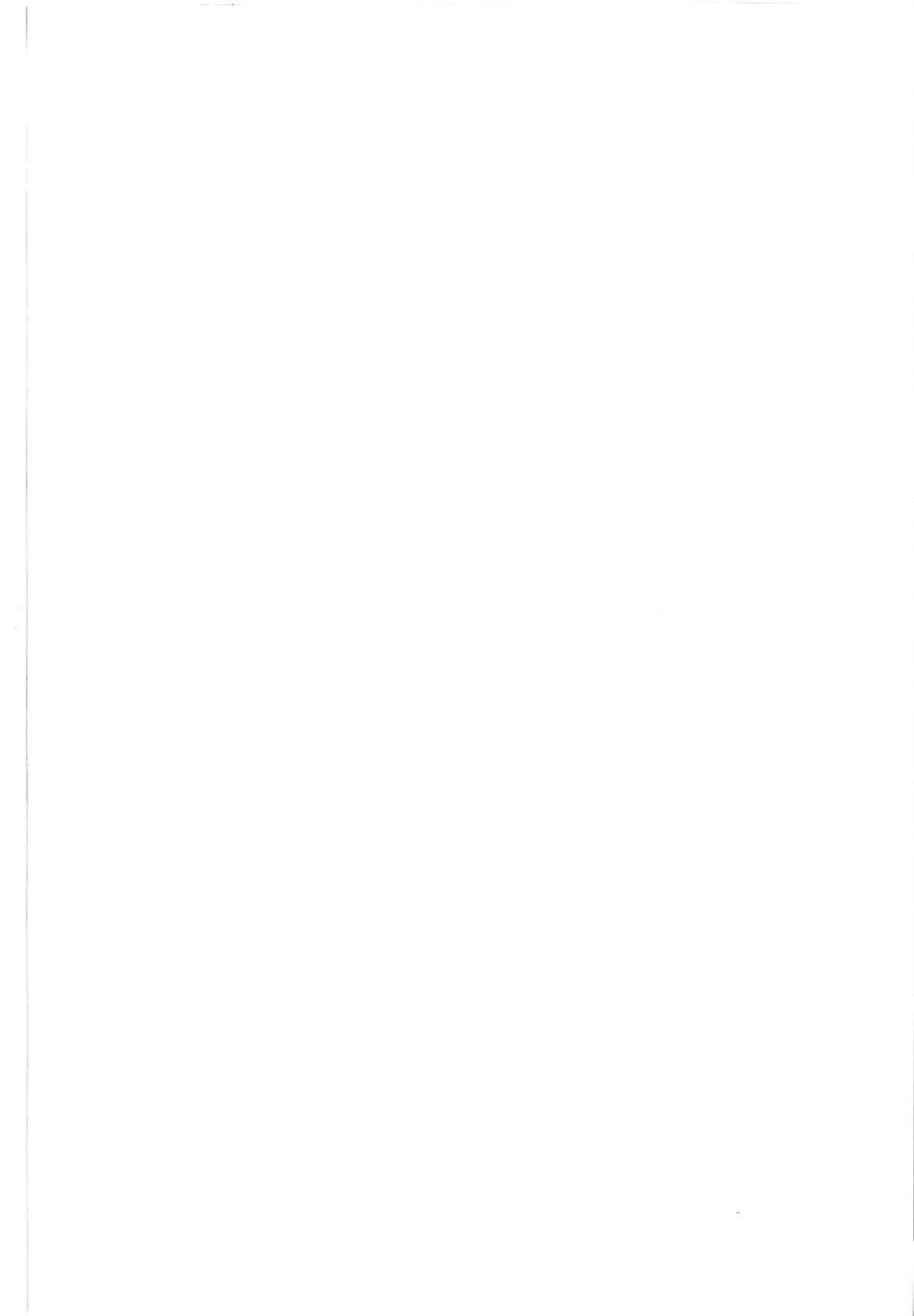
mjr. Ing. Igor Jalůvka (zástupce šéfredaktora), telefon (20) 21 57 33,

Jaroslav Furmánek (redaktor), telefon (20) 21 57 31,

Jaroslava Matušková (redaktorka), telefon (20) 21 57 32.

Redakční rada: genmjr. Ing. František Váňa - předseda redakční rady, genmjr. Ing. Emil Antušák, plk. Ing. Michal Bohánek, plk. Ing. Václav Budil, CSc., plk. Ing. Karel Eminger, genmjr. Ing. Pavel Jandáček, Ing. Pavel Jégl, Mgr. Petr Klučína, CSc., genmjr. JUDr. Ladislav Kozler, Dr. Jiří Krobath, genpor. Ing. Karel Kuba, Ing. Petr Lužný, plk. gšt. Ing. Jiří Martinek, plk. doc. Ing. Petr Němec, CSc., plk. Ing. Jaroslav Paleček, plk. Ing. Jan Rohovec, Ing. Milan Štembera, CSc., Ing. Rudolf Tomešek, CSc.

Ročník V. (XXXVII.). Toto číslo bylo dáno do tisku 12. 2. 1995. MKČR 6059, MIČ 47751.

Potrě
cestu
JIŽ NEO
SMĚNÁR

VOJENSKÉ ROZHLEDY